

T i d s k r i f t

for

Landøkonomie.

Udgivet

af

J. C. Guld,

Secretair i det Kongelige Landhuusholdnings = Selskab.

My Næfte.

8de Bind.

(Med et Kobber).

Kjøbenhavn, 1847.

Forlagt af J. S. Schubothe's Boghandling.

Trykt hos S. L. Møller.

© 1911

1911

© 1911

1911

1911

1911

1911

1911

1911

1911

1911

1911

I n d h o l d.

	Side
Om Gjøbningens Formerelse, Forbedring og Bevaring, af Justitsraad Fjellstrup til Sindinggaard.	1.
Om Gips, af Samme.	12.
Nonnespinderen, en ødelæggende Larve, af Samme. . . .	17.
Kartoffelsygdomme, af Samme.	18.
Om de jydske Hebers Opdyrkning, I. af Samme.	21.
II. af et Brev.	48.
Om Enges Frugtbargjørelse ved Sankning af deres Over- flade, af Pastor P. A. Plum.	52.
Om Kalves Opdræt med Høttee, af Provst J. B. Krarup. . .	66.
Brudstykker fra en Udflugt over Hannover, Brunsvig og Magdeborg, især med Hensyn til Træplantning og Havecultuur, af Generalkrigscommissair Riegels paa Snoghei.	76.
Korstavlens Anvendelse og Nytte, af Forpagter N. C. Hof- man (Bang).	129.
Om Kartofler, af Provst J. B. Krarup.	151.
En Fremgangsmaade at gjøde i Rækkerne til Kartofler. . .	168.
At forvandle ufrugtbare Røer til frugtbare	172.
Gjenstande og Spørgsmaal, foreslaaede til Forhandling un- der Landmændenes Forsamling i Odense den 25de til 29de Mai 1846.	174.
Om Markfred, (nyeste Forhandlinger i Landhuusholdnings- selskabet angaaende Midler til dens bedre Opnaaelse). . .	177.
Om nogle Engvandingenslæg i Sylland.	211.
Om Engvandingenslæg, udførte i 1845.	224.

Noget om Engvandingssvæsenet i Tydskland, af Forstcandibat og Landmaaler N. Meyer.	230.
Om Brakmarkens Benyttelse, af Proprietair Wiimh paa Slaugaard.	249.
Dr. Trommers Forslag til en ny, forbedret Fremgangsmaade ved at tilberede Smør og Ost, meddeelt af Kammeraad Gustav Michelsen. (Med en Kobbertable.)	254.
Den landoekonomiske Læreanstalt paa Haraldslund.	276.
Udføde Gaardfæster i Haar, Dannebrogsmænd Søren Rasmussen Michelsen, — et Mønster til Efterligning.	297.
Den 2den almindelige danske Landmands-Forsamling, holden i Odense den 25de—29de Mai 1846.	315.
Indbydelse til det almindelige Landbrugsmøde, som aabnes i Stockholm den 28de September 1846.	320.
Hegnpløntning, af Peder Nielsen i Gudom.	323.
Litteratur: „Til Anbefaling for Bereddrift, Sommerstaldføde og Mergling,“ af Jens Nielsen, Gaarbeier i Storehagelse.	325.
Beretning om det i Breslau i September 1845 afholdte tydske Landmandsmøde, med nogle indledende Ord om Schlesiens Landbosforhold, af Provst Wallentin i Tvede.	329.
Forhandlinger ved den i Odense den 25de—29de Mai 1846 afholdte 2den Landmands-Forsamling.	442.
Nødvendigheden af at søie hurtige og kraftige Foranstaltninger til Hørvødens Fremme her i Landet, saafremt den ikke i en ikke fjern Tid skal ophøre, af Statsraad D. J. Rawert.	474.
Guleroden, som Markfrugt betragtet.	499.
Et Par Ord om Engen, af Proprietair P. E. Wiimh paa Slaugaard.	508.
Blandinger.	513.

Om Gjødningens Formerelse, Forbedring og Bevaring.

(Af Justitsraad Fjellstrup).

Næsten 50 Aar har jeg nu været praktisk Landmand, og da jeg desuden tidligere havde modtaget nogen videnskabelig Dannelse og gjerne vilde holde Skridt med Tiderne, saa at jeg læste det Meste af det, som her og i Nabolandene blev skrevet i rige Maader om Landvæsenet (siden dette Seculums Begyndelse, saa har ogsaa jeg experimenteret en heel Deel i Landvæsenet, og forsøgt de fleste deels af de brugelige deels af de anbefalede animalst=vegetabilste og mineralste Gjødnings= og Incitations=Midler, men kun fundet saare lidt brugbart og anvendeligt for Danmarks Jorddyrkere i det Store, naar undtages de almindelig bekjendte og her brugelige Gjødnings=Midler, dyrst Gjødning, fast og flydende, Park= eller Damdynd, Grønsels Redpløining, Tang, Aske og Mergel. Den dyrst Gjødning har stedse her paa alle Steder og til alle Tider, og det med Rette, været agtet høiest, men paa dens Formerelse, dens Forbedring og Bevaring har

ikke altid været anvendt saa megen Flid, som man kunde ønske. At formere, forbedre og bevare Gjødnings-Maasfen, anseer jeg for noget af det allervigtigste ved et godt Jordbrug. „Den, der smører godt, han fører godt“, og „det er Gjødningen, som sætter Kagen paa Bordet“, saa lyder Bondens Ordsprog herom. Praktikerne ere alle enige heri, og Chemien skal neppe nogenfinde give os noget saa lidt bekosteligt og saa uholdende, at det kan sættes ved Siden af dette i enhver Landhuusholdning frembringende Gjødningsmiddel, og som det staaer i Jordbrugerens Magt paa mange Maader at formere, forbedre og omhyggeligt bevare. Spørger man om Formerelsen, da svarer jeg: ved Intet, slet Intet at lade gaae tilspilde; saaledes vil en omhyggelig Landmand og Gjødnings-Samler ikke lade det nederste Lag i sin Mødding være uden et Lag Jord i Bunden (Steylen). Han vil ei heller undlade at omgive den med et Lag af Jord eller Jordtørv, som kan hindre de flydende Dele at løbe bort til Unytte eller til liden Nytte, og denne Jord vil han sørge for at have fri for alle Slags Sene-Rodder; han vil iagttage at samle paa Sommer-Gjødningen, deels ved Kreaturenes Foldning om Natten og Foldens jevnlige Flytning, eller endnu bedre ved at tage Kreaturene i Huus og strøe under dem deels med Halm, deels med gammelt Tæffe, som i tørt Veir er nedtaget af Husene og omhyggeligt opsat i Staffe nær ved Strøestederne strax inden det bliver vaadt, deels ved at tilføre i Grebningen tør Jord af Diger, af Plovfuren og især Tørve-Smul.

Eiheller vil han forsømme at lade Rummet i og udenfor Gaarden i vaad Tilstand jevnlig skuffe og det Sammenstuffedede lægge i Dynger, indtil det er fast nok til at paaføres Møddingen eller udføres.

Hvormeget der aarlig kan samles paa denne Maade, ei alene tidlig om Foraaret, naar Sne og Frost er forsvunden, men ogsaa om Sommeren og Efteraaret, naar vedholdende Regn nylig er falden, dette er fast utroligt for dem, som ikke have forsøgt det. Man behøver blot at foretage saadant eet Aar og optegne, hvormange Læs man samler paa denne Maade, og undlade saadan Skufning et andet Aar, og man skal da finde, at Foraarstørke, Solvarme og Storme bortføre det Meste saa aldeles, at der, hvor man ellers kunde have 20 Læs Gjødning og altsaa dermed gjødsket forsvarligt 2 Skpr. Land, vil der, naar Skufningen forsømmes, blive lidet eller intet tilbage.

Den, som lader sin samlede Vintergjødske henligge efter Foraarstiden, vil eiheller forsømme at dække Møddingen med et godt Lag Jord, Halm o. s. v.

Bed at rense Varke og Vandsteder, lade det Afrensede henligge til Udluftning et Aars Tid, og derefter bruge det som Blanding i Gjødningen, formerer man ligeledes Møddingen saare hensigtsmæssigen.

En stor Mængde Gjødske samles ogsaa ved Sviin, naar disse strøes godt med Halm, Jord, veltørret Kartoffeltop o. s. v., samt derhos holdes rene.

Hvad der skal luges af Haven, Nælder, Skræpper, Tidfler, Bynke, Gaase-Urter, som i stor Mængde,

især i de frugtbare Egne, groe ved Diger, Toster og Huse, kan og bør stedse opryddes eller afhugges inden de sætte Froe, og enten strax i fuld Saft føres i Møddingen og tilbages, eller tørres og anvendes som Strøelse; det sidste gjælder ogsaa om Kartoffeltop og Siv, samt Rensning af Aær og Bække, hvilket alt ikke godt forraadner, med mindre det først er tilgavnø tørret.

I mange, særdeles i smaae Landhuusholdninger gaae fast alle menneskelige Excrementer til Spilde, og istedetfor at virke til Jordens Lær, forarsage de ofte Mødbydelighed; dog er dette Gjødningsmiddel af saare megen Værd, og kan passende formeres ved at samles paa enkelte Steder i Gruber, som jævnlig blandes med Jord. En Gaardbruger, hvis Folketal til Exempel er 10 Menneker, maatte paa sliq Maade, uden Overdrivelse, kunne samle sig over 10 Læs af den bedste Gjødning, og hermed altsaa forsvartlig gjøde 1 Skp. Land. Det er et saare betydeligt Tab for Landbruget, at saadant undlades. Jeg har kjendt flere Bønder, som have benyttet dette, og navnlig en Bonde, Ditlev i Sønder-Vorf, i hvis Huus der herskede den største Keenlighed; han anvendte allerede for over 20 Aar siden den her omtalte Maade og gjorde den samme Beregning, som her er opstillet.

Til Gjødningens Formerelse ville ogsaa kunne bidrage de saakaldte Compost-Møddinger, der bestaae af lagvis henført Jord, Dynd o. s. v. samt derpaa Gjødske. Denne Maade er ganske almindelig i Jyllands Bestegn, og bruges ei alene i Gaardene hele Aaret igjennem,

men ogsaa naar nogen Gjødning, det være sig fra Hestene, Hornqvæget, Faare- eller Svinestien, udføres. Der bruges ogsaa til Gjødningens Formerelse at belægge Gaardene og de Steder, hvor Creaturene nærmest drive om ved Husene, med Hedetøv, skaarne med Lyngtøv=Spaden, og som have forskjellige Provindsial=Benævnelser, Tøv, Skeiter, Plagger, Sadder eller Saadder, men alle benævnes som Træk. Sjeldnere bruges til sliq Stroening alene Lyng, da denne sildigere forraadner. Gaarden pleier da at renses 2 Gange hvert Aar, og det Sammenstuffedes føres lagvis enten i Gaard= eller Mark=Møddingen. En lignende Fremgangsmaade har jeg seet anvendt i Holsteen, navnlig paa Stroget fra Neumünster til et Par Meil nær Hamborg. Ved Compost=Møddingerne maa det især komme an paa at bevare den naturlige Fugtighed, som er ved Gjødningen, og at den ved paakommende stærkt Regnveir ikke udludes og bortflyder ubenyttet: Den tørre Jord er derfor bedre hertil, end den vaade, og det er aldeles nødvendigt, at denne Blandings=Jord er saa meget som muligt fri for Ukrud, men især Sene=Græs, saavel af det almindelige Triticum repens, som af Holcus lanatus, Blod Hestefryd og Røllifer, Achillea millefolia, hvilke ikke uddøe i den korte Tid, Composten ligger sammensørt.

Jeg har, tvertimod mange landoekonomiske Skrifter, betjent mig af det danske og forstaaelige Ord Fugtighed, og givet Enhver Lov til derunder at indbefatte de Kunst=Udtryk, som man nu til Dags er saa riiig paa, laante af Chemien; thi jeg har ikke troet at

de behøvedes i en Afhandling, som skulde læses og yndes af flere gode Landmænd, der ligesaalet som jeg selv have fundet sig oplyste eller tilfredsstillede ved Kunst-Udtryk, som vi for en Deel overlade Chemikerne, og hvorom disse endnu strides.

Hvad angaaer Gjødningens Forbedring, da skeer denne bedst og hensigtsmæssigst ved at føde og fodre sine Creature godt, og ved ikke at holde for mange Heste, som afgive en daarlig Gjødning til Gjengjæld for det gode Foder, som bydes dem. Men Hornqvægets Røgt er hvad jeg især sigter til. Det er bekjendt nok, at Gjødningen intetsteds viser sig kraftigere end paa de Gaarde, hvor der staldes og fedes Creature. Jo meer man ved sin Fodring kan nærme sig Fedningen, desto kraftigere vorder Gjødningen. Det har især paa Derne og i de bedre Egne endnu været Skik, at Hornqvæget (Malkesøer inclusive) intet fik uden aldeles reentorffen Halm og blegget kraftløst Hø. Ei engang Rivningen undte man dem utorffen. Men da „Kocn malker gjennem Landen“, som Ordsproget lyder, saa viste Følgerne ogsaa, at en saadan Røgt kun bevirkede Armod af Melkgivning om Vinteren, og selv hvor Græsset vare gode, varede det længe inden Køerne fik saa meget Huld, at de tillige kunde give god og feed Melk. De forarmede Creature maatte ofte løstes op, da de ikke selv kunde reise sig; ved Kalvningen tilfattede mange Livet, og Kjødets af de usselt fødte Creature var lidet eller intet værd.

Det har derfor været mig saare glædeligt, at læse

det Foredrag, som den ædle Grev Reventlow har holdt i Maribo Amts oeconomicke Selskab, — (indsørt i dette Tidsskrifts 6te Bind 2det Hefte) — hvilket tyder paa en ønskelig Forbedring i Hornqvægets Fodringsmaade; Rodfrugter, især Kartofler, som nu saa almindelig dyrkes og saa hyppig anvendes til Creatur-Føde, bidrage ogsaa meget til Gjødsfens Forbedring.

At lade Gjødningen, saavidt det staaer til os, beholde sine flydende Dele, er et vigtigt Bevarings- og Forbedrings-Middel. Jeg har læst, at man i det nordlige Italien bevarer Gjødningen imod Udtørring i dette varme og tørrende Clima ved at opføre Skure, hvorunder den henlægges. Jeg har ofte ønsket mig noget lignende, ikke for at afværge Udtørring, thi mod denne sikrer jeg mig ved Jords Paafyldning, og ved at sætte Flytte-Foldene derpaa til Sviin og give disse foruden Ballen behørigt Grønsel af Biffehavre og Spergel — derhos holde dem vel ringede, — men derimod for at forebygge alt for stor Gjennemblødning ved hyppig Regn om Sommeren, der medfører at mange frugtbare Dele udludes og bortskylles; kun har jeg aldrig kunnet udfinde i det Store en Bygnings-Maade saa lidet befoftelig som nødvendig til at skaffe et Netto-Provenüe, og dog stærk nok til at udholde vore hyppige Storme, og tillade fri Til- og Frakørsel i Særdeleshed ved Udførselen til Markerne.

Den meste og saftigste Gjødning, nemlig den af Hornqvæget, stræber jeg derfor stedse at benytte saasnart muligt og i frisk Tilstand, medens den endnu har det meste af sine flydende Bestanddele. For noget

meer end en Snees Aar tilbage havde jeg Forraad af Gjødning liggende Aar til andet; da havde jeg Sæft-Gruber anlagte ved Enderne af Møddingen; den Bædste, som samlede i disse, blev regelmæssig udført paa pløiede og harvede Agre; den udførtes i Foustager paa meget lave Bogne. Jorden anvendtes derpaa saasnart muligt til Kartofler, Boghvede, Spergel eller andet Grønsel. Jeg har i sin Tid i Landoef. Tidender bestrevet de simple Redskaber, jeg dengang betjente mig af, og navnlig Straale-Brædtet, som fordeelte Aflen eller Gjødnings-Bandet i en Brede af i det mindste $1\frac{1}{2}$ til 2 Alen. Men just den paafaldende gode Virkning, dette viste, lod mig indsee, at disse flydende Dele aldeles ikke burde bortdunste, og jeg bestemte mig snart til at benytte hele Gjødnings-Massen paa Ageren saasnart muligt. Jeg bestyrkedes ogsaa i dette mit Forsæt ved at læse, hvad vor gamle berømmelige Agerdyrker og Skribent, Drewsen, fortalte os i samme Tidende: at nemlig Gjødningen, strax udført og spredt, ikke tabte mærkeligt i sin Kraft, om den endog laae Vinteren over spredt paa Jorderne. Dette maatte da være paa nogenlunde jævne Jorder, hvor Bandet ikke opløste og formedelst Heldningerne affyllede de frugtbringende Dele.

Ogsaa har jeg i nogle Egne hos de fleste Landmænd seet Gjødningen om Sommeren imellem Hø- og Kornhøsten paaført Ageren, spredt og da henliggende unedpløiet til efter Rugsæden, og der har været avlet meget gode Afgrøder; men om Gjødningen, saaledes anvendt, har været ligesaa udholdende i Tidens Længde

eller virket saa godt, som om den strax var bleven nedploiet, dette har jeg ikke havt Leilighed til at erfare; men det forekommer mig ikke at være sandsynligt.

At Tiden kræver sine Offre og at en tilsyneladende feed og forraadnet Mødding taber betydeligt i Dvantage, er bekjendt nok; men at den eiheller er saa kraftig, som Mange forudsætte, herom har jeg udtalt mig i „Tidskrift for Landoek.“, den ældre Række, 7de Bindes 3die Hefte, og anført praktiske Beviser derfor.

Har man det i sin Magt, at henlægge sine Møddinger, som skulle ligge Sommeren over, mod Vesten eller Norden, da er dette vist bedre til at forhindre Udtørringen end ved at lægge dem mod Syden eller Østen.

Tagdryp og deraf følgende Skyllevand fra Husene maa den aldrig udsættes for.

Foruden Svinaet have vi endnu et Huusdyr, Anden, der næsten er ligesaa skadeligt for Møddingen som hiint. Jeg har seet disse Huusfugle i mange Gaarde anstifte ubodelig megen Skade paa Møddingen og meest der, hvor man fodrede med Rodfrugter og Sæd, saa at Gjødnings-Massen i sig selv er blød; der kunde ingen Strøelse, ingen Jordfyldning hjælpe. I vaadt Veirlig stode de herligste Møddinger som et Morads, af hvilke de bedste Bødder bortløb, eller uddroges af Frostens, naar denne indtraf.

Efter at dette var nedstrevet, læser jeg med megen Forundring i Tidskrift for Landoekonomie, ny Række, 6te Bindes 2det Hefte Pag. 329 og følgende,

en Oversættelse af en Recension om Gjødstens Gjøring, hvorefter Stald-Gjøbningen, medens den endnu henlaae i Stalden, skulde tabe 75 Procent af sin Vægt, hvormeget mere da naar den udenfor Stalden udsættes for Atmosphærens Udtørring? Men alle de dermed fortalte Forsøg ere mig ligesaa utroværdige som usandsynlige og lige med Baron Gyllemborgs Beregning i sin Tid om det uhyre Fodtab, der bevirkeedes ved Indhøstning paa almindelig Maade.

Med saa usle Argumenter kan man ingen Beviser føre mod Thaers eller Blocks Formler til Beregning af Gjøbningens Mængde efter et vist Quantum Foder.

Alene dette, at Thaers Formel er opstillet om Hornqvæget og her om Faarene, alene dette er nok til at udelukke al Sammenligning; thi det maa dog være enhver noget erfaren praktisk Landmand indlysende, at naar hans Besætning af Hornqvæg og Faar fodres med Hø og Straafoder, give Faarene ham i reer Gjøbning, al Slags Stroelse fraregnet, betydeligt mindre Gjødnings-Volumen og Vægt end Hornqvæget; bedre stiller Forholdet sig, naar begge Slags tillige fodres rigelig med Rodfrugter og behørig Stroelse anvendes.

Endnu skal jeg med et Par Ord omtale det nye Gjødnings-Middel Guano, som nu vækker saa megen Opmærksomhed især i Skotland.

Foruden de Steder ved de sydamerikanske Kyster, hvor denne Masse hentes, er der til Østkysten af Afrika expederet mangfoldige Fartøier, til derliggende

Der for at afhente dette Søfuglenes Product, som der er ophobet i Martusinder. Man har nylig læst, at 48 Skibe laae der for at indtage Ladninger.

Af en Sagkyndig har jeg modtaget følgende Notitser :

Den afrikanske Guano er ikke saa kraftig som den amerikanske, men dog altid betydelig nok til at lønne den lange Transport. Den er, som Følge af at Søveien er kortere, ikke heller saa kostbar.

Min Referent har fortalt mig, at han hos en Ben i Skotland, som er Landmand, har seet forbausende Afgrøder af Kartofler, dyrkede der i 2de forskjellige Afdelinger. Paa lige store Stykker dyrkedes Kartofler; et gjødsledes med Kreatur-Gjødske, og et andet med afrikansk Guano, men Udbyttet af det sidste, da det solgtes ved Auction, oversteg det første med det Dobbelte Beløb. Men af hvilket Slags Gjødske, og i hvilken Mængde anvendt, omtales ikke; dette er dog en Hoved-Betingelse. Den samme Landmand havde prøvet at give 3. ligestore Stykker forskjellige Quantiteter af Guano: det første meget stærkt og herpaa blev ingen Afgrøde; — det andet middelmaadigt, og det gav simple, gode Afgrøder; — det tredie ganske tyndt, og dette gav forbausende Afgrøder. Men om Guano var anvendt som Over-Gjødning (top dressing) eller nedpløiet, eller haandlagt, vidste Referenten ikke, — dog forekom det ham, at det var udsaaet før den sidste Harvning; — eiheller i hvilken Mængde pr. Areal den var anvendt — ikke heller dens Priis. Allerede Sinclair omtaler Guano.

Mig er lovet et Quantum deraf til Forsøg, og jeg formoder, at vore mange rationelle Agerdyrkere i Sjælland og Fyen ville anstille Forsøg dermed. Iøvrigt er det jo fornemmelig iblandt vore Gartnere ved Drivverier bekendt, at Gjødning af Fjederkræ,* men især af Duer, er meget virksom.

Sindinggard, i September 1844*).

O m G i p s .

J „oconomische Neuigkeiten und Verhandlungen“ Nr. 87 for 1844, finder jeg Esterstaaende anført, og jeg tilføier, at Gips allerede meget længe har været anvendt i Tydskland ved Agerbruget. Saaledes omtales den udførligt af Germershausen i hans Skrift „der Hausvater“, Leipzig 1783, og den bekendte driftige Defonom F. Schmalz omtaler den som af ham anvendt og alt længe seet anvendt i sine „Erfahrungen im Gebiete der Landwirthschaft“, Leipzig 1814. Flere Nyere, saavelsom Thaer, omtale den ligeledes; men det sidste, jeg har læst herom, er det Stykke, som herneedenfor findes oversat, og som er skrevet af en vistnok meget kyndig og erfaren Landmand, der underskriver sig „en Lærling af Thaer“.

*) Dette og nogle følgende Stykkers Optagelse i Tidsskriftet er bleven forhalet længere end Udgiveren havde ønsket, hvad han beder de ærede Forfattere saavelsom Læserne at undskyldte.

„Allerede meget tidlig og i et langt Aaremaal udstrøede man Gips paa Sæden, men i Særdeleshed paa de Sædarter, som høre til Diadelphisterne (Linneés 17de Klasse — Bønner, Erter, Biffer, Klover o. fl.); ogsaa vi erkjende tilfulde den praktiske Nytte og de gode Følger, dette Foretagende har, kun med den Forstjæl, at disse Følger ikke altid ere ufeilbarlige, og ofte ganske udeblive.

At den atmosfæriske Indflydelse som oftest be-
gunstiger Virkningen af den paastrøede Gips, men ogsaa undertiden gjør denne kraftløs, er utvivlsomt, og det var kun ønskeligt at vide: hvorledes Gipsen virker paa Plante-Organismen? hvorom de Lærde endnu ere meget uenige, hvilket bevises af Dr. Hlubek's Besvarelse af de vigtigste Spørgsmaal for Agerbruget til Dplysning om Dr. Liebig's „organiske Chemie“ Side 59. Det kan ikke negtes, at vi allerede af gamle Erfaringer vide, at det ikke er ligegyldigt, hvilket Veirlig vi benytte til Gipsens Udstrøening. Vi skulle til dette Foretagende vælge den tidligste Morgenstund, medens Duggen endnu hviler stærkt paa Bladene, eller efter en liden mild Regn; men ogsaa kun da, naar vi ikke befrygte, at stærk Regn vil følge efter (en Betingelse, som ofte bliver uopfyldt). Kloverplanterne maae ved Udstrøeningen være saa fremmelige, at de med deres Blade skjule Jorden. Træffe vi det rigtige Tidspunkt, saa hæfter Gips-Støvet sig paa Bladens Overflade, hvilket er en Hoved-Betingelse for et heldigt Udfald.

Traf man imidlertid ikke det rette Tidspunkt til

Gipsens Udstrøening, og en stærk Regn strax efter nedskyllende Gips-Støvet, saa iagttog jeg allerede i mange Aar slet ingen gavnlige Følger, hverken paa Klover eller Erter. Paa Raps har jeg aldrig seet nogen Virkning af Gips, uagtet jeg i flere Aar har anstillet sammenlignende Forsøg.

Allerede tidligere formeente ældre Landmænd at Gipsens Virkning var mechanisk, saaledes at de med vaadgjort Støv overtrukne Blade længere holde Dug og Regn saa at sige bundne, og denne Jagttagelse troer jeg allerede ofte at have gjort, i Særdeleshed med Rødklover, ved hvilken, naar Solen allerede stod høit, endnu stedse vare Dugdraaber paa Bladene, mens de paa den ugipsede vare forsvundne. Dgsaa maatte denne mechaniske Indvirkning i og for sig være af stor Vigtighed for Diabelfhisternes Vært i tørre Foraar og Somre, der sætte disse saameget tilbage. Imidlertid har jeg iagttaget i Aaret 1841, da vi i det nordlige Tydskland havde en meget vaad Sommer og Høst, at Gipsen maa virke paa en anden eiendommelig Maade. Jeg lader nemlig aarlig, til sammenlignende Forsøg, Gipsen udstrøe saaledes paa Rødklover-Marken, at der bliver et lidet Stykke ubestruet, — og Arbejderne behøve ikke at sige mig, hvilket Stykke der er sprunget over. Naar Gipsen ikke ved Regn snart efter dens Udstrøening nedskylles af Bladene, og saaledes slet ingen Virkning udviser, saa har jeg under Klovens Fremvært altid paa en Tomme nær kunnet kjende de ugipsede Steder paa de tyndere

Stængler og et mindre frodigt Udseende, samt en blegere Farve.

Tilfældigviis havde ogsaa i Aaret 1841 Gipsen ikke kunnet forslaae til Klovermarken, og Udstrøeren havde derfor ladet et større dybtliggende Sted i Midten af Marken være ubestøret, rundt om hvilket der stod betydelige Bredder af den gipsede Klover. Marken ligger temmelig høit, har maaskee 100 Procent Leer, ingen betydelig Humus og lidet Kalk. Foraaaret 1841 havde været saa tørt, at jeg betvivlede om Kloveren ogsaa med Held vilde vore frem, da den overalt stod meget lav og kummerlig; nogen Virkning af Gipsen var ikke at spore indtil efter St. Hansdag, da Regnen faldt uophørlig og Kloveren begyndte mægtig at vore. Første Slæt kunde imidlertid ikke fjøres hjem før 5—6 August.

Det ikke-gipsede Sted laae som sagt noget dybere end den øvrige Mark, og der var altsaa Grund til at troe, at Kloveren der i en saa tør Sommer maatte vore bedre, især da den gjerne ynder en nogenlunde fugtig Jordbund. Alligevel blev denne ugipsede Klover ualmindelig og paafaldende tilbage, lav og med matgrønne, i det Gule spillende Stængler og Blade.

Da der nu til St. Hansdag ikke var den ringeste Virkning at spore af Gipsen, saa maa det dog være meget tvivlsomt, om det Gipsstøv, som i Begyndelsen af Mai blev strøet paa Planterne, skulde, naar det havde en mechanisk Indvirkning paa disse, og i Særdeleshed Evne til at fængsle Dug og Fugtighed, ikke

yttre sig før efter St. Hansdag og da bevirke denne fortræffelige Høst i August.

Maaskee havde altsaa dog Gipsen, som Pogge fra Ziersdorff i sin Tid paastod ved Forsamlingen i Dobberan, endogsaa ved den liden Qvantitet Gipsstøv, som udstroedes, selv yttret en Indvirkning paa Jordsmonnet.

Da som bekendt den brændte Gips, udrørt med Vand, forhærder sig til en i Vand uopløselig Masse, saa maatte det heraf kunne forklares, at saaledes ogsaa Gipsstøvet bliver ved megen Regn uopløseligt i Jorden, og ikke kan vise Virkning. Derimod, naar det ligger i længere Tid paa Planterne og Bladene, opløses det mere successivt ved Dug og lidt Regn, taber derimod sin Tilbøielighed til at forhærdes, og kan altsaa vedblivende yttre sin kemiske Indvirkning paa Plante-Organismen og Jordsmonnet.

Kun sammenlignende Forsøg kunne udfinde Gipsens Virkning paa Plante-Organismen og paa Jordsmonnet. Jeg vil fortsætte disse for at komme til Kundskab om, hvorledes Gipsen virker, og opfordrer tænkende Landmænd til lignende Forsøg."

Emil André's Anmærkning hertil lyder saaledes: „At Gipsen under gunstige Forhold virker godt, det vide vi; ligeledes at det er dens ene Bestanddeel, Svovlet, som frembringer Virkningen; thi vi kunne ved fortyndet Svovlsyre udrette det samme for Planterne som med Gips, men hvorledes Gipsen virker? dette

vil endnu længe, og maaskee for stedsse blive en Hemmelighed."

Oversætteren formener dog, at Chemien i Forening med praktiske Forsøg maatte kunne oplære dette!

3 November 1844.

Sjelstrup.

Nonnespinderen, en ødelæggende Larve.

I et lidet Skrift, udgivet af mig i 1830, betitlet: „Min Mening om Alhedens Plantager“, har jeg tilladt mig at yttre omtrent saaledes: „Jeg antager, at man kan undgaae endeel Ødelæggelse af Insecters Larver i Naaletræ=Skove ved at plante Rader af Løvtræer imellem; dog er denne min Mening endnu ikke stort andet end en Hypothese.“

Denne min Formening har jeg nylig fundet Bekræftelse paa i et Skrift, udgivet af det kongl. Sagsfiste Academie for Land- og Forstmænd ved Dr. B. Cotta, 1ste Aargang. I det der omtales adskillige Insecter, som vise sig skadelige for Naaletræ=Plantninger, leveres ogsaa Bidrag til Nonnespinderens (Phalæna Bombyx, Monacha, Linn.) Naturhistorie, og derved beskrives dens Opholdssted blandt mere saaledes:

„Den vælger fortrinligst de bedste Naaletræsskove i reen nordlig og østlig Beliggenhed.“

„Forstnæssigt udhuggede Skove synes at slippe bedre for dens Graadighed; i ethvert Tilfælde lette de Opfigten og de Modmidler, man maa gribe til ic. Det er værd at bemærke: at en ikke ubetydelig Skovstrækning, bestaaende af Naaletræer og Løvtræer blandede, næsten ganske blev forstaaet for denne Larves Ødelæggelse. Dette Stykke var beliggende midt i en Commune-Skovstrækning, som indeholdt henved 2000 preussiske Morgen, og som fra 1838 til 1840 for største Delen ødelagdes af denne Larve.“

Sindinggaard, den 28de November 1844.

Sjæstrup.

Kartoffelsygdomme.

I dette Tidsskrifts 6te Bind's 3die Heste (ny Række), S. 507, har jeg omtalt nogle Forsøg, som jeg vilde anstille for om muligt at komme til Bished om, hvad der hos Kartoflerne forarsager Rust og Skurv. Den Mening er i Tydskland temmelig almindelig, at Mergelen er Aarsagen. Dgsaa jeg har ikke været utilboelig til at antage dette, især da mine Huusmænd paa deres Jorder, som ei have været merglede, ikke have sporet denne Sygdom, uagtet Jorderne ere oprindelig af samme Natur som mine, og de anvende saavel Afse

som Ro-Gjødning og undertiden noget Faaremøg og Svinegjødning, samt altid Blanding af Jord.

Forsøg hermed anstilledes paa 7 Lodder.

Til Nr. 1) blev henført 1 Læs blaa, meget kalkholdig Leer-Mergel.

2) 1 Læs Svinegjødning.

3) 1 — Hestegjødning.

4) 1 — Komøg.

5) 1 — Faaremøg.

6) 1 — Torve-Afte, af Sand-Torv.

7) forblev umerglet og ugjødslet.

Lægge-Kartoflerne vare sunde og gode, af middel Størrelse; de lagdes under min egen Opsigt den 2den Mai d. Aar. De merglede (Nr. 1) og de, som havde faaet Svinegjødning (Nr. 2), udmærkede sig ved den største Top; de, som havde faaet Afte (Nr. 6), vare de mindste i Top, næst Nr. 7, og i Knoldene vare de omtrent lige med Nr. 7, hvilke 2 Skifter gave det mindste Udbytte. De opgroves af mine egne Folk under min Opsigt, meget sildigt, nemlig først i November. Sætte-Kartoflerne vare alle af eet Slags, nemlig af de rigtbærende, temmelig tidligmodne Hollandste, som nu her i Eggen have været dyrkede i 35 Aar, og som regnes for de mest rigtbærende af de mange Sorter, vi have forsøgt.

Al Gjødning, saavel som Mergelen, var Dagen før Sætningen henlagt i oplappede Bunker paa Ageren ved Siden af, og blev henbaaret i Smaa-Kurve og en Haandfuld henlagt i den aabne Fure, og Kartof-

lerne der ovenpaa, altsaa i umiddelbar Berøring med Forsøgs-Midlerne.

Sommeren 1844 var meget tør og de valgte Forsøgs-Stykker sattes i Juli meget tilbage i Værten, men intet Stykke leed saameget af Tørken, som Nr. 6, der havde faaet Afke. Jeg havde mellem 12 og 13 Fold paa de 6 første Provestykker.

Ingen af Kartoflerne viste Tegn til Røst eller Skurv. Kun Nr. 6 viste paa enkelte Kartofler et rødagtigt Skar. Kan jeg senere overkomme det, vil jeg endnu forsøge at lægge et Stykke efter et andet Slags Mergel, som er guul og indeholder noget Jern-Offer, hvoraf der findes en Mængde i nogle af mine Mergel-Grave.

Jeg lod nogle Kartofler af hvert Slags koge for sig selv, for at overbevise mig, om de forskjellige Gjødningsmidler eller Mergelen havde bevirket nogen ubehagelig Smag, men ganske imod min Forventning var dette ikke Tilfældet. Bistnok vilde dog en fugtig Sommer have bevirket en mindre god Smag af de gjødfede Kartofler, da Gjødningen var kommen i umiddelbar Berøring med Knoldene, uagtet Sand-Jorderne her altid have givet velsmagende Kartofler, endog naar frisk Gjødning har været anvendt. Jeg har nylig i et tydsk Tidsskrift læst, at en Bonde skal være kommen til Bished om: at Regn-Dræne forårsage Røst og Skurv, idet han har opgravet adskillige Buske til forskjellige Læder, og stedse fundet dem, som der sad Regn-Dræne paa, angrebne. Men jeg deler ikke denne

Mening; thi det er kun i meget frugtbar Jord, at Regn=Orme findes i Mængde, og jeg har avlet rustede og skurvede Kartofler i skarpe Jorder, hvor Regn=Ormene vare meget faa.

Sindinggaard, den 29de November 1844.

Sjølstrup.

Om de jydskes Hederes Opdyrkning.

I.

For nogen Tid siden er jeg bleven opfordret til at yttre min Mening „om de jydskes Hederes Opdyrkning lader sig fremme ved Actie=Foreninger? og i bekræftende Fald hvorledes dette helst burde indledes og udføres? samt hvad Udbytte der med Nøiemøghed kunde sikkes Actionairerne?“

Jeg skal i saa Henseende først forudstikke nogle almindelige Bemærkninger.

Naar man hører eller læser om Jyllands uopdyrkede Heder, i Særdeleshed Yttringer herover af de i Forholdene mindre Indviiede, og dette sidste er ofte Tilfældet endog med hvad der fremkommer paa Prænt, saa maatte man fristes til at troe: at der til Opdyrkning af Hedejord i Almindelighed kun udfordres, at Jorden brydes, ploies nogle Gange og besaaes, for da at kunne yde tilfredsstillende Afgrøder.

Men denne Mening kan i Praxis ikke gives Medhold. For 30 Aar tilbage formeente ogsaa jeg, at der ved Hederne og især Mosernes Opdyrkning kunde vindes betydeligt for den private Entrepreneur, og tilslige indirecte for Staten. Mange Forsøg, udførte hos mig selv og hos Andre, have lært mig, at slige Foretagender, under mange gunstige locale Forhold, vistnok ei alene kunne lønne sig, men og ved fornuftig, sparsommelig Deconomie give et godt Overskud over Kjøbesummen og Dyrkningsomkostningerne, men tillige, at Moserne i Almindelighed lønne sig bedre til Opdyrkning end Hederne; derhos at mange Hederes og nogle Mosers Opdyrkning aldeles ikke er lønnende, da de ikke kunne bære Cultur=Omkostningerne, antaget endog, at Kjøbesummen og dens Forrentning var høist ubetydelig.

Jeg erkjender vissefelig det særdeles patriotiske, der ligger i Spørgsmaalets første Deel, og det er godt, at Capitalisterne ville anbringe deres Penge til et for Staten, som det synes, gavnligt Foretagende. Men man bør ingeniunde følge Vanskelighederne derved og det mulige eller sandsynlige Tab, for hvilket man vilde udsætte sig, og man maa paa den anden Side heller ikke nedslaae Modet eller svække Lysten hos dem, som, hvor Localiteterne egne sig dertil, ville stræbe at etablere saadanne Opdyrknings.

Dette skal jeg bestræbe mig for her at vejlede til, ved en aldeles upartist Drøftelse.

Spørgsmaalet indskrænker sig kun til Hederne

Opdyrkning, men jeg antager, at der under Hederne er her forstaaet det Jordsmon af betydelig Udstrækning, som er bevoret med Lyngplanter, og disse vore som bekjendt tillige paa de lavere liggende Steder, der meer eller mindre lide af Fugtighed, og som vi benævne Moser. Man maa efter min Formening saaledes tage særskilt Hensyn til Heders og særskilt til Mosers Cultur.

Alle Jyllands Heder kunne ingenlunde opdyrkes med Fordeel.

A. Nogle have saa liden Overstorpe før Allen, Sandet eller Gruset viser sig, at den kun udgjør nogle saa Tommer; her vilde den dyrkbare Jord, naar den efter den foreløbige Behandling var opløst og havde sat sig, aldeles ikke give tilfredsstillende Afgrøder, thi nogle Tommer dyrkbar Jord er ikke istand til at udholde Foraarets eller Sommerens Tørke, endog kun saa Dage, uden at Planterne, saavel Cerealierne som Foderurterne og Græsserne, ville hensygne og døe. Af dette Slags Heder har Jylland mange tusinde Tdr. Vand, og disse ville i flere Aarhundreder ikke lønne sig til Opdyrkning, thi der maa forudsættes, at Jorderne ved Paaførsel af bedre Jordarter i flere Tommers Dybde maatte forbedres, kort sagt, man maatte dyrt købe eller skabe sig et Jordsmon. Bistnok er af lignende Bestaaffenhed den uopdyrkede Hedestækning i Belgien, Campinen, hvilken jeg vel ikke har bereist, men dog kjender noget til, deels af Samtaler med Reisende, deels af Fortællinger af Indfødte, navnlig

nogle af vore Kobberhandlere, deels af oeconomiske Skrifter og Reisebeskrivelser.

Men kan det ikke lønne sig at opdyrke flige Jorder i det capitalrige, folkerige, industrielle Belgien, saa vil det mindre lønne sig i Jylland.

B. Andre Hedestæklninger have dybere dyrkbar Oerstorpe, skjøndt samme Underlag som de først nævnte, og naar hiin ikke er under 6, men bedre 8 til 9 Tommer, vil dens Dykning under gunstige locale Forhold være nogenlunde lønnende. Men man maa her beregne, at det dyrkede Jordsmon, for medelst dets svampagtige Textur i Oerfladen, sikkert ved at være dyrket i nogle Aar og udlagt til Græs, vil være indsvundet $\frac{1}{3}$ Deel.

C. Andre Hedestæklninger have Leer-Underlag eller idetmindste noget leerholdigt, ligesom og nogle have vædeholdende Gruus. Disse antager jeg med Fordeel kunne opdyrkes, om endog Oerstorpen ikke er mange Tommer tyk. Bistnok vil Opdykningen lønne sig bedst, hvor det dyrkbare Jordsmon er dybest. Agerens hensigtsmæssige Dannelse og behørlige Vandfurer ville i det dybere Jordsmon som oftest uden Vandgrøfter vedligeholde en passende Grad af Fugtighed, uden at grændse til Suurhed, som ødelægger den gode Vegetation.

Moserne vil jeg ligeledes henføre til 3 Slags.

D. Moser, i hvilke Oerstorpen kun er nogle Tommer dyb, og som hyppig lade see bare Sand- eller Gruuspletter mellem Lyng-Buskene. De ere som of-

teft bevorede med den smukke Plante Lyng=Skjøn=Krone, *Erica tetralix*, med enkelte Planter af Kjøruld, *Eriophorum*, med fort almindelig Lyng, *Erica vulgaris*, med enkelte Siv=Planter, Rattestjæg, *nardus stricta* og Fl. Disse Moser ville ikke være synderlig lønnende at opdyrke til Agerland, men naar Vandet fra høiere Steder kan bringes over dem, da kunne de afgive, deels taalelig gode Græsgange, deels Eng=Slæt. Paa Vandets Bessaffenhed vil det imidlertid meget beroe hvor stor Fordeel de ville afgive. Bække og Aaer, som i rette Aarstider, Foraar og Sommer, ledes til at risle over dem, ere langt at foretrække for staaende Vand. Men foruden Tuers Afstøring og Planering maae de behørigen udgrøstes.

E. Et andet Slags Moser ere de, som i Aarshundreder have dannet sig ved Affald af mange stærkt vorende Planter, især af Lyng=Arterne, men ogsaa hyppigen ved Nedstylling af de disse Moser omgivende Hede=Banker, hvis opløste Planter's finere Dele, ligesom ofte deres Afte ved Hedebrænding, i større eller mindre Mængde kan have dannet en Overforpe, som deels, hvor den er bevoret med Lyng, har en tørvagtig Sammensætning, deels paa enkelte, dog som oftest kun smaae bare Pletter ingen Vegetation viser for en Tid, men som ere belagte med en meget fin og fort Jord, der af og til glindses i Bruddet med enkelte fine Sanddele.

Mange have antaget denne Jord for frugtbar, og jeg har hørt til disse, indtil jeg for mange Aar

iden har overbevist mig om dens Ufrugtbarhed, naar den ikke ved rigelig Gjødske og Brak, eller bedre ved Mergling og Brak kan bringes til at give taalelige Afgrøder. Den bestaaer vistnok af aldeles opløste Lyngpartikler, og indeholder vel som Lyngen selv endeel Garvestof, der er Vegetationen ugunstig. Til Lykke findes der sjelden betydelige Strækninger heraf, og jeg har, paa mine hyppige Færdler i Heber og Moser, sjelden seet sammenhængende Strækninger af dette Slags paa $\frac{1}{2}$ Skp. Lands Størrelse, sædvanligst er det kun Pletter paa nogle faa Kvadrat Alen. Jeg har ogsaa forsøgt denne sorte Jord til Haven og til Urtepotter som Blanding, men fundet den skadelig, idet Planterne hensygne deri. Den mere tørvagtige Jord, paa hvilken Lyngen vorer, kaldes her Mor. (Vor bekjendte Landoekonom, Kammerraad Dalgas, skriver Maar.)

Naar Moren har en Dybde af 7, 8, 9 Tommer, anseer jeg den saare god til Dydyrkning, i Særlighed hvor Underlaget er hvidt Sand, hvilket da deels ved Brakgrøsters Rastning, deels ved Pløining kan give Moren en ønskelig og gavnlig Sandblanding. Som oftest maa dette Slags Moser dybt udgrøstes.

F. Endelig gives der Moser, som indeholde Skudtorv i større eller mindre Dybde, disse have saare sjældent været benyttede til Cultur.

a. Deels fordi Landmændene have den Fordom mod Skudtorv-Jorden, at den bevirker en Mængde

Senegræs paa Algeren, hvorfor de omhyggelig vogte sig for at blande den imellem Gjødningen, og udføre den hellere til Sandflugters Dæmpning paa Beiene eller til Dpsyldning af Huller. Det er vist, at Senegræs-Rodder, *triticum repens*, hurtig vore i denne saavel som i merglet Jord, og begge Steder vore til en ellers ukendt Frodighed og Størrelse, men dette er visse et Beviis paa Frugtbarhed, ikke paa det Modsatte.

b. Deels have Skudtorv-Moserne ofte været utilgængelige for Plov og Harve, saavel formedelst deres fide naturlige Beliggenhed, som og fordi Vandet ei tilbørlig har været afledet, ligesom de og ofte have været opstaaende i uhensigtsmæssige Strimler og Pyster, som gjorde Plov-Culturen næsten umulig, uden alt for store Bekostninger med Dpsyldning.

c. Endelig er det kun sjældent, at slige Torv-Moser have en saa stor Udstrækning, enkelt Mand tilhørende, at nogensomhelst Dpdyrkning var rimelig. Dog er dette Tilfældet nogle Steder: saaledes har, foranlediget af et Forslag fra en Bondemand Jens Clausager, ved Foranstaltning af Ringkjøbing Amts landoeconomiske Selskab, for kort siden dannet sig en Actie-Forening her, som har affjød 2de Gaardbrugere i Bidebæk, Borgod Sogn, circa 3 Mil Østen for Ringkjøbing, et Areal af 500 Tdr. Land Heder og Moser i en sammenhængende Strækning, og heraf er over de 200 Tdr. Land byb Skudtorv-Jord, men saadant hører til Sjældenhederne. Der gives Nuancer, som ved alle Dverge i Naturen, hvor det ene Slags

Heder eller Moser meer eller mindre nærmer sig de her opgivne Normal=Slags. Dette er enhver Præctifer vitterligt, men som Norm kan man sikkert antage de nævnte Slags, og da med behørig Skjønksomhed og Tilmærmelse til Normal=Jorderne anvende Opdyrkningen.

Erfarne Landmænd i Hede=Egnene ere enige om: at de Lyngheder, paa hvilke det gule Mos i Bunden er mere fremherskende end det hvide eller Lav=Arterne, langt ere at foretrække til Opdyrkning for de sidste. Jeg er ogsaa ganske overbevist herom.

Disse nævnte 3 Slags Heder og 3 Slags Moser kræve hver især sin særegne Behandlings=Maade, naar de med mindst Beføstning og mest Fordeel skulle lønne Opdyrkningen.

Alle kræve de, for hurtigst at naae Maalet, Lyngens Affvidning, hvilken stedse bør iværksættes under de lovligen paabudne Forsigtigheds=Regler for at sikke Naboerne mod Udelæggelse paa deres Heder, deres Tørv, ja deres Baaninger. Jeg har tidligere troet, at Lyngen, naar den raadnede, maatte tilføre Jorden frugtbargjørende Dele, og at den altsaa burde bevares og hellere nedploies end affvides, men mange Forsøg og lang Erfaring har overbevist mig om, at dette ikke er Tilfældet, og at Lyngen indeholder et Stof, som er Cerealierne, Rodfrugterne og Græsarterne skadeligt. Jeg kalder det et Garvestof, fordi Lyngen af Botanikerne henføres til Garve=Planterne, og fordi det aldeles paa Lugten ligner den Uddunst-

ning, man møder i Garverierne ved den halv for-
raadnede Egebarf. Den liden Deel Afke, som den af-
svedne Lyng afgiver, især hvor denne er kun 4, 5 à
6 Tommer høi, er dog ikke synderlig at regne som
frugtbargjørende, om den endog nedpløies strax efter
Affvidningen, hvilket i alt Fald er det Rigtigste.

Saaledes som Høder og Moser her ere inddeelte,
vil jeg omtale de forskjellige Hjælpe-Midler og Forar-
bejder til deres Opdyrking. For Høderne nævner
jeg da først og fornemmelig

- 1) Mergel,
- 2) dernæst Eng-Slæt, som ved Opsodring kan give:
- 3) Gjødning.
- 4) Afke og brændte Sand-Torv,
- 5) Dernæst Kultur i Forbindelse med et allerede
eksisterende nærliggende Jordbrug,
- 6) Endelig som Forarbejde: Brak.

Jeg forbigaaer aldeles at omtale Kalk, Gips,
Beenpulver, Guano, Poudrette, Urte-Pulver, Salt,
Salpeter, ja endog Liebig's fortyndede Bitriol-Opløs-
ninger, fordi alle hidtil anstillede Forsøg med saadanne
have viist dem som mindre virksomme og mindre ud-
holdende og lønnende i Virkeligheden og i det Store
mod det, vi for bedre Kjøb kunne forskaffe os selv,
nemlig: Gjødning og dennes hensigtsmæssige For-
øgelse.

Jeg forbigaaer endog med Villie at nævne Grøn-
sels Nedpløining, være sig Spergel eller Boghvede,
fordi Erfaringen har lært os, at de paa raae og ucul-
tiverede Hede-Jorder ikke opnaae nogen Bært, som

lønner Nedpløiningen. Kunne Jorderne afgive saadanne betydelige Afgrøder, da indeholde de ogsaa faa megen Kraft, at man kan høste Afgrøderne, være sig til Hø eller Modenhed, og derved erhverve sig et godt Foder og efter samme en god Gjødning. Men, som sagt, jeg kjender ikke raae lymbegroede Jorder, som uden anden Cultur end Pløining kunne give gode Afgrøder til Nedpløining, det maatte da være furskaaren Jord (det er: Jorder, som for en rum Tid siden have været under Pløven, men som af en eller anden Aarsag igjen ere forladte og saaledes tilgroede med Lyng). Disse findes imidlertid ikke, mig bekjendt, af nogen Frugtbarhed i store Udstrækninger, men de ere for et øvet Øie kjendelige endog efter et Aarhundredes Henliggen.

Paa dyrkede Jorder, som kunne give taalelige Afgrøder til Nedpløining, især naar de ligge langt fra den egentlige Indmark og altsaa fra Kreatur=Stalden, der indrømmer jeg villig Nyttens af Grønsels Nedpløining, ja endog under visse Omstændigheder paa selve Indmarken. Jeg har paa flige Steder ofte anvendt den med Held, men problematist har det dog altid været mig, om ikke Algeren vilde have nok saa godt af at vorde paaført den Gjødning, jeg kunde have samlet, ved tilligemed behørig Jordblanding at staldfodre mine Creature om Sommeren med disse Afgrøder.

Jeg forbigaaer her ogsaa at omtale et Dyrknings=Midde, som Mange maaskee ville antage for saare anvendeligt paa raae lymbegroede Jorder, nemlig Foldsning af Hornqvæg, men især af Faar. Aarsagen,

hvorfor jeg anseer Foldning paa slige Jorder som
 upraktiff i det Store, og i 'et begyndende Jordbrug,
 som ikke staaer i Forbindelse med et allerede tilvæ-
 rende og kan hente Hjælpemidler derfra, er fordi hver-
 ken Hornqvæg eller Faar kunne ernæres om Vinteren
 ved Lyng, men kræve enten tilstræffeligt af Hø, Halm
 og Rodfrugter, eller noget Korn i Straaet, naar de
 skulle yde nogen sand Fordeel. Men nu om Som-
 meren, kunde man da ikke tage Creature og Faar paa
 Græs, om man end ikke havde dem fra Vinteren?
 Jeg svarer: har man Græsgange, som due noget,
 imellem sine Lyngheder eller Moser, da er dette an-
 vendeligt, men saadant er ikke almindeligt; de kaldes
 da Grønninger, Runde, og disse afhænder Hede-
 boeren saare nødig, eller i alt Fald til høie Priser;
 han forbeholder sig gjerne disse til Græsning og Hø-
 slået. Men hverken Hornqvæg eller Faaret, i hvor
 noisomt man endog anseer i Særdeleshed det lille jyd-
 ske Hede-Faar, kan leve og ernære sig og sin Yngel,
 saa at det kan svare Regning, ved Lyng alene.
 Ogsaa den Gjødning, der falder efter den blotte Lyng-
 Fodring og Græsning, er mager og tør. Overydes
 den jevnlig med Vand, medens den ligger til Træk
 (til Blanding og Forbedring i Husene eller Foldene),
 da kan den vel meddele nogen Gjødsk-Kraft til det,
 som istrøes, være sig Straa eller Jord, men det er
 dog stedsse paa den egentlige Gjødnings-Bekostning, som
 udludes af Vanddelene. Der vil mere til end Lyng;
 kun den Erfarne er overbeviist herom og hører med
 Forundring den Upraktiffe udlade sig om det Modsatte.

Som Nr. 1 anførte jeg Mergel. Hvor denne findes, der kunne de nævnte Klasser af Hede-Jorder, B og C, med mere eller mindre Fordeel opdyrkes, alt som de ere beliggende nær ved gode Affætnings-Steder eller Torve, og som Mergelen er af meer eller mindre passende Dvalitet, og som den koster meer eller mindre at opfaste. Som oftest findes Mergelen i Hede-Egnene paa lave Steder, hvor Overlaget er fra 2 til 4 Alen og derover; meget ofte findes der over og i Mergelen Sand-Marer, endog af Dvæg-Sand (løst, fint, vaadt Sand, som stedse løber og nedskyder); Kjøre-Grave kunne kun sjældent med Fordeel anlægges; Mergelen maa derfor opfastes af smaae Grave fra 6 til 9 Alen i Firkant; dette er besværligt og dyrt, 1 Læs til 2 Cubit Alen betales sædvanligen med $1\frac{1}{2}$ à 2 Pß.; ofte skyder Graven efter 1 Dags Rastning sammen, ofte kommer man til saa rige Vand-Marer, at ingen Dsning eller Pumpning er tilstrækkelig. Kun sjelden træffer man i Hede-Egnene paa Steder, hvor Mergelen ligger i Bakker, og paa høie Steder, hvor Kjøre-Grave med Fordeel kunne anlægges, men dette vil som oftest være der, hvor Hedens Underlag er Leer, og der er just Opdyrkingen mest lønnende. Men der gives ogsaa Hedestrækninger paa flere Kvadrat-Mile, hvor man hidtil forgjæves har søgt efter Mergel, ja ei engang har kunnet finde Leer. Disse Strækninger ere sædvanligen meget flade og ingen Bakker findes i Nærheden.

2. Det andet nævnte Forbedrings-Middel er Høbjergningen. Men hvor denne findes i nogen

Mængde, vil man vansteliggen erholde tilkjøbs et Hede=Jordsmon passende til Cultur, da Lodsieierne der gjerne selv kunne opdyrke successive det Meste.

3. Band, som i tilstrækkelig Mængde kan fra Søer, Aaer eller Bække udgraves, afdæmmed og ved Grøfter og Kender ledes over endog meget flette Hede=Strækninger, selv dem, der ere classificerede under A, — er et ypperligt Cultur-Middel og kan bevirke fast det Utrolige. Der gives Egne her, hvor saadant længe alt i flere Aarti har været anvendt med Held, dog er det først i de senere Aar, at man ret er bleven ivrig og virksom hermed, siden det kongl. Landhuusholdnings=Selskab har udsendt de saakaldte Eng=Mestere og disses Lærlinger — et Foretagende, som til Landvæsenets Tarv og Nytte fast kan sættes ved Siden af hiint ædle Selskabs Foranstaltning med Bønderkarles Dplærelse hos duelige Jorddyrkere. For 1 Aar siden har der her i Egnen dannet sig en Actie=Forening, som har kjøbt en Eiendom til Cultur paa denne Maade. Foretagendet er gavnligt, især som Exempel paa ordentlig og hensigtsmæssig Cultur ved Banding. Men at det vil give synderligt Udbytte for Actiehaverne betvivler jeg meget, og det uagtet jeg selv er Medlem af Directionen, men ikke var nærværende da Eiendommen kjøbtes.

4. Aske er et af de Gjødnings=Midler (jeg troer snarere Pirrings=Midler), hvilke som oftest staae til Hede=Dyrkerens Raadighed. Vil man tage saadan Aske paa Mor=Jord, da er den unegtelig kraftig,

meget kraftig, men den giver da kun et meget lidet Volumen, og 50 Læs af flige Mortørø vilde ikke efterlade os mere end 2 à 3 Læs Afse. Operationen med at skære, reise, strue og hense dem vilde her være alt for kostbar, ei at tale om at de Steder, hvorpaa de gravedes, mere hensigtsmæssig kunne opdyrkes ved deres egen Kraft. Hvededyrkeren vælger derfor hellere Dvortørø, som indeholde betydelige Sand-Dele, og efter Branden afgive meget Residuum, som kaldes Afse, men hvoraf meer end $\frac{3}{4}$ Dele ere Sand. Dens Virkning paa høi, tør Jord er kun liden og kortvarig, men paa fede Mose-Jorder viser den paafaldende god Nytte, hvilket ogsaa Sandsynligheden tilføjer. Paa gamle, langtfraliggende Agre, de saakaldte Udmarker, anvendes den ofte uden anden Gjødning; Følgerne ere, at Markerne udpines og at Græsøvarten slet ikke er værd at regne. Et Mos, hvis Blomster ere rødliggule, overdrager Jorderne, der ere saaledes behandlede, og de ere let kjendelige for det øvede Øie, indtil Lyng-Tæppet efter 5 à 6 Aars Forlob atter indfinder sig.

5. Den bedste Maade at cultivere Heberne paa, er sikkert i Forbindelse med et allerede tilværende Jordbrug, thi herfra haves dog stedse nogen Ressource, være sig af Bygninger, Engbjergning, Creature o. s. v.

Det er ogsaa kun sjældent, at et særskilt Stykke Jord af nogen betydelig Størrelse kan indkjøbes til Cultur.

6. Brak, 2 à 3 Aars, er under alle Omstæn-

digheder nødvendig, hvor Jlden ikke kan eller ikke bør anvendes. Endog hvor Lyngen er godt affveden, efterlader den dog Stavner og Rodstykker, hvilke ligesom det øverste Jordlag indeholde det før omtalte for god Vegetation stadelige Gærvestof. Kan Jlden ikke absorbere dette, da maa her anvendes andre Midler og saavel hertil som til Jordernes fuldkomne Tjenlighed til Besaaening er Brak et af de vigtigste og i alle Tilfælde uundværligste. Brakken medtager lang Tid, megen Besvær, koster især ved den første Opbrydning megen Arbeidskraft, og paa nogenlunde stærke Hede-Jorder vil det som oftest vare 3 Aar, inden man efter denne kan aule Sæd første Gang.

Hvad nu angaaer Mosernes Cultur, da ere ganske de samme Hjælpe-Midler nyttige og fast uundværlige, især til det Slags Moser, som ere classificerede under D og E.

Alle Moser kræve Vandets og Suurhedens Afledning som første Betingelse for Culturen, og dette Arbejde er ofte temmelig kostbart. Behandlingen af Moserne D skal jeg ikke yderligere omtale end skeet er ved Classificationen, at de nemlig lettest og mest lønnende cultiveres ved Afføring af Tuer, Planering og derefter Vands Paaledning til passende Aarstider.

Moserne under Klassen E nærme sig meget Hede-Jorderne C, men have ofte en stærkere Lyngvært og dybere Mor-Jord, hvorfor Jlden stedse paa disse kan og bør anvendes, for at lede til et snarest muligt løn-

nende Resultat. Naar nogle Tommer af disse Jorder's Overflorpe forbrændes og Garvestoffet saaledes uddrages eller forstyrres, kan der ofte avles god Sæd uden Mergling og uden Gjødske, men Forsommeren maa da ingenlunde være vaad, i hvilket Tilfælde mange Forsøg have viist mig, at Planterne vandfoldes og ere tabte for nogensomhelst god Vegetation. Mergling og Gjødsning modarbejder meget deslige skadelige Følger af altfor megen Vædske, og ved Hjælp af disse Midler give saadanne Moser ofte forbausende Afgrøder.

Skudtorv-Moserne F indeholde megen Rigdom, deels ved den Mæsse af Torv til Jdebrændsel, som de frembyde og hvilken i Fremtiden maaskee vil stattes betydelig høiere end nu, deels ved den Hurtighed, med hvilken de ved Hjælp af en tynd Overflorpes hurtige Forbrænding kunne kultiveres og erstatte Udgiften. Ofte vil man, naar Vandet behørig er afsgravet og de betydeligste Ujevnheder affkaarne og opfyldte, kunne ploie dem om Esteraaret eller Foraaret, ja endog om Tælen, Kladen (Frosten) ikke er opstøet, men kun sunken 3 à 4 Tommer, deels med deels uden Hævning lede Forbrændingen heldigen i April og Mai og strax besaae Alfen med Spergel, Bland-sæd af Byg og Havre, ja Sommer-Naps, og vente gode, ja stærke Afgrøder. Slige Jorder kunne ogsaa med Fordeel gives Mergel, naar denne behandles i tør Tilstand; og Gjødsning viser jo her som næsten overalt hurtig Nytte, naar man efter nogle Aars Brug faaer saadan til sin Raadighed. — Alle Jorder, paa hvilke Jlden har været anvendt, maae nødvendig ud-

lægges med passende Græs-Frø, og stundom iblandet Kloverfrø, fornemmelig Hvid-Klover; de ville da yde en riig Græs-væxt, især naar de første Foraar efter Udlægget tromles paa en beleilig Tid, thi disse Jorder ere tilbøielige til at revne, og Frostene udbrager ofte Klover- og Græsplanterne saa meget, at naar Tromlingen forsømmes, da ville de fleste Græs-værter og Kloveren uddøe.

Her ere da anførte de 3 Slags Heder og de 3 Slags Moser, hvilke kunne antages som Normer her i Jylland, og til hvilke de øvrige lymbegroede Strækninger meer eller mindre nærme sig.

Fordeelagtigst og bedst lønnende er vistnok Opdyrkningen af C og F, dernæst af B og E. D lønner sig ogsaa ganske fortrinlig, naar man har Vand nok til sin Naadighed. A er mindst lønnende og jeg vil fraraade nogensomhelst Entreprise derpaa, indtil der ved flere tilforladelige Forsøg og Erfaringer faaes Visshed, om den nyere Cultur, nemlig at løsne Underlaget i en Dybde af 10 Tommer og derover, har den, som jeg tildeels haaber, gavnlige Indflydelse ogsaa paa dette Jordsmon; men i alt Fald bør et saadant Stykke Hede-Jord vist ikke være det første, man stræber at forbedre ved Cultur, naar man vil have det hurtigst mulige og rigeligste Udbytte af sine Penge.

Jeg skal blot nævne, at naar jeg her oftere har omtalt „locale Forhold og Localiteter“, da sigter jeg til, at Stedet, man vil have opdyrket, ligger nogenlunde beqvemt for Affætningen af de Producter, som

man venter at erholde; — at høie, svære Tuer ikke kostbargjøre Arbeidet alt for meget; — at alt overflødigt Band kan afledes uden store Beføstninger; — at der findes Mergel paa bekvemme Steder; at denne Mergel er af en Dvalitet, som egner sig for Jordsmønnet; at Situationen er saaledes at hele Jordsmønnet ikke ligger enten paa et usædvanligt høit Sted, eller har sin største dyrkelige Flade mod Vesten.

Jeg vil nu tilkjendegive min Mening om, enten man helst skulde entrere paa store Lodder eller paa mindre, og da vil det være let fatteligt: at de store svære bedst Regning, fordi der nødvendigt maa være en opsigtsførende Bestyrer, som, om just ikke rigt gageret, dog altid vil fordrø en Løn, der maa være en betydelig Rente af en given Capital; paa meget under 500 Tdr. Land geometrisk Maal troer jeg ikke noget som helst saadant Etablissement bør være, med mindre 2de eller flere nærliggende kunne bestyres af en og samme Opsynsmand.

Bed et saadant Indkjøb anseer jeg ingenlunde Kjøbesummen for det betydeligste, men Bygningers Opførelse, Kreaturers Anskaffelse, være sig til Dræt og Træk, eller til Foderets Fortæring, Folkelønninger og Koft, Skatter og Communal-Præstationer ere langt betydeligere.

Jeg skal dog her fremsætte en Calcul over f. Ex. et Etablissement paa 500 Tdr. Land, mest af Jorder, som kunne henregnes til Klassen F for $\frac{2}{3}$, til C for $\frac{1}{3}$, til B for $\frac{1}{6}$ og til A, dog de bedste af A, for $\frac{1}{6}$.

Et saadant Jordsmon kaldes at være kjøbt godt, naar det erholdes for Capital	1000 Rbdlr.
Hartforns Adskillelse, Contract, Skjodes Udstedelse med stemplet Papir og Protocollering	200 —
Et Saadhuus midlertidig opført strax til Kreaturer og deres Passer, Arbeidsløn og Tømmer	50 —
(Dette kan siden anvendes til Vognskuur, Faaresti, Materialiers Gjemmested o. s. v.)	
Et Beboelseshuus med saa Bæreller, Kjøkken, Bryggers og Plads til Opsynsmand og Lyende beregnet til 12 Fag à 40 Rbd.	480 —
30 Fag til Stald for Kreaturerne, à 30 Rbd. pr. Fag	900 —
24 Fag eller 12 Gulve til Rade og Tærstelo, kun 12 Alens Bidde, pr. Fag 50 Rbd.	1200 —
16 Stkr. Trædyr, helst Stude, til skiftevis 4 Plove, naar de ere saa stærke, at 2 kunne anvendes i hvert Spand, ellers 24; men disse forrente sig, og der tabes aldrig i det Hele taget Penge derved, men som oftest tjenes, naar de have været anvendte nogle Aar som Trædyr; 24 Stkr. à 80 Rbd. Parret, er	960 —
Kateris 4790 Rbdlr.	

Transport 4790 Rbdlr.

(eller 16 Sfr. à 100 Rbd. Parret er 160 Rbd. mindre.)	
3 Heste til Harvningen og Pligt-Reiser à 100 Rbd.	300 —
4 Plove, 2 Harver, 1 Hvyppelov, 1 Tromle, 1 Erstirpator eller Scarificator . . .	100 —
Gaards-Redskaber, Reeb o. s. v. . . .	50 —
4 Arbeids-Vogne à 70 Rbd.	280 —
1 Reise-Vogn	100 —
Seletoi af alle Slags	100 —
4 Køer à 30 Rbd.	120 —
Loddens Indhegning og første Udgrøft- ning, om den end har den allerbedste 4- sidede Figur, saa indeholder hver Side circa 2645 $\frac{1}{2}$ Alen eller 882 Favne, er i alt Udhegn, naar Naboens halve fra- gaaer, 1764 Favne à 8 f.	147 —
De strax nødvendige Brak- og Aflednings- Grøfter	28 —
6 Folkesenge à 25 Rbd.	150 —
Inventarium til Kjøkken, Bryggers ic. .	100 —
<u>1ste Capital-Tilskud 6265 Rbdlr.</u>	
Renter à 4 pCt. pro Anno, circa . . .	250 —
En Opsynsmand, som dog nyder Kost med Folkene og hverken holder Hest eller Hund	150 —
Ditto til Kaffe, Suffer, Thee (Accord) .	20 —
<u>Uteris 420 Rbdlr.</u>	

	Transport	420 Rbdlr.
4 Karle à 36 Rbd.		144 —
1 Kogter og 1 Dreng		40 —
2 Sommer=Viger		24 —
1 Huusholderste, som tillige brygger, bager, malter		40 —
Enten Kost in natura til disse 10 Folf eller Kostpenge à 40 Rbd.		400 —
Aarlige Skatter og Commune=Ugifter		50 —
Brandpenge		6 —
Reparationer paa Bygninger, Middel=Talet af 10 Aar, aarlig		20 —
Slid og Reparation paa Gaards=Redskaber og Inventarium, med Arbeidsløn, aarlig efter samme Middeltal		50 —
Dagleiere		20 —
Aarligt Grøfte=Arbeide		50 —

circa 1264 Rbdlr.

Dette Exempel har jeg valgt 1) fordi det er det allerfordeelagtigste, mig er bekjendt, ved nogen Hedes eller Moses Opdyrkning, 2) fordi jeg just allerede i over 20 Aar har havt Leilighed til at opdyrke lignende Jordsmon her i min Nærhed, og saaledes kan tale af lang Erfaring.

Nogle større Banstueligheder har jeg havt at bestride ved mine Opdyrkinger af det her omtalte Jordsmon, nemlig at der for noget over 30 Aar siden var kastet Skudtørv deri, og nogle af disse Tørve=Grave vare saa store, at de krævede fra 800 til 1200 Læs Fyldning, som dog toges deels af Grøfterne, deels i

Nærheden. Men disse paafyldte Jordlag brændte ikke saa godt som det øvrige Jordsmøn, og gav ikke heller saa rige Afgrøder, skjøndt altid meget stærke. Jeg har 4 Gange prøvet Vinterhvede paa disse Jorder, men den har kun een Gang givet et taaleligt Udbytte af Kjerne, skjøndt altid rig paa Straa. Thi vel har Frostens stedsse bevirket, at Planterne ligesom uddroges af Jorden, men Tromling betimelig om Foraaret har modarbejdet den Skade, som ellers vilde være skeet. Jeg har der havt Vinterhvede, som lovede et rigt Udbytte indtil 3 Uger før Høst, da Kjernerne, som næsten vare fuldvorne, lidt efter lidt indstrumpedes, idet August Maaned blev meget fugtig, og Jordsmønnet ikke havde Brug for den store Mængde Regn, som daglig nedfaldede. Da Foderet blev godt hjemhjerget, anvendtes det at iskære imellem Rug og Havre til Hestene, som trivedes godt derved.

Vinter-Naps har jeg ogsaa forsøgt paa disse Jorder, men den er kun lykkedes i enkelte Aar. Vaar- eller Sommerhvede har jeg ikke prøvet paa disse Steder. Men jeg veed tilvisse, at kun saa Slags Jordsmøn i Danmark kunne maale sig med dette i Frugtbarhed, naar de blive tilbørlig behandlede, første Gang med Ild. Hør har jeg ogsaa forsøgt paa disse Jorder, og den har givet svære Afgrøder, men i en vaad Efter-sommer ikke megen Kjerne til Frø.

Græsningen har stedsse været udmærket, naar Jorderne have været udlagte med Floiels-Græs, Havre-Græs, Rai-Græs, Timothei-Græs og Klover-Arter

sammenblandede, og naar de det første Ublægs Foraar ere blevne tromlede, naar Frosten har været sunken nogle Sommer.

Jeg har af ovennævnte Aarsager kun anbefalet det, jeg selv med Held har dyrket, Spergel, Byg, Havre, men især Blanding af begge Dele, Biffer og Biffehavre. Endnu skal jeg dog tilføie, at det sidste, jeg her ved Gaarden opdyrkede af slige Jorder, var i Foraarene 1842 og 1843, og paa nogle af disse Jorder paaførtes Mergel før Forbrændingen, paa andre efter Forbrændingen, og nogle fik ingen Mergel, men blot Forbrænding, og Forstjellen paa de hidtil høstede Afgrøder var neppe kjendelig. Forbrændingen skete meget affurat og fuldkommen. I Almindelighed tør jeg regne, at den afgav over en Tomme Afse. F er saaledes et Jordsmøn, som jeg troer kan betale sig for et Actie-Selskab at entrere paa, naar det kan erholdes i nogen Udstrækning og for en billig Kjøbesum.

Det, som dernæst vil lønne sig bedst og hurtigst, er Jordsmønnet C blandt Hederne; thi ogsaa der vil Jlden kunne anvendes og give et hurtigt og ønskeligt Resultat, indtil man ved Hjælp af de første Afgrøder kan see sig i Stand til at give Jorderne Gjødsle. Saa rigtbærende som F ere de langt fra, men ved Hjælp af Gjødsle, og ved Mergel, hvor denne kan faaes, vil Acquisitionen altid være lønnende. Have disse Heder et leeragtigt Underlag, da vil Vinterhvede og Rødkløver, efter Mergling, kunne anvendes med Held, naar de ere sikrede imod overflødig Vand.

Moserne E sætter jeg ikke saamegen Priis paa,

med mindre man har Mergel til sin Raadighed. Uden har ikke der for mig viist sig af stor Nytte. Men i Forbindelse med Mergel og Gjødste, har jeg paa saadanne Jorder avlet meget gode Afgrøder.

Moserne D kunne neppe opdyrkes med Held, saa at de lønne Foretagendet, men de kunne, som tidligere nævnt, afgrøstes, planeres og, hvis Leilighed haves, overrisles; da tør man haabe gode Afgrøder saavel til Høslæt som Græsning. Især vil jeg tilraade der at udsaae i August Maaned flere Slags Eng-Græs-Frø, samt Hvidkløver.

Hederne B ere de, som hidtil hyppigst have været opdyrkede, og som oftest findes i temmelig betydelig Udstrækning. Haves god Mergel beqvemt, da lønne de snart Dyrknings-Omføstningerne, og er Underlaget leerholdigt, kunne de give saare tilfredsstillende Afgrøder af alle Slags. Herpaa har man foruden flere Steder, seet paafaldende Exempler i det Store hos en af Jyllands drifstigste Landmænd, Kammerraad og Proprietair P. Koch til Ulstrup. Men han har havt en saare ypperlig Kalk-Mergel til sin Raadighed og beqvemme Kjøre-Grave.

Uden Mergel og uden Gjødste vil man ikke udrette meget, eller høste synderlig Fordeel paa et saadant Jordsmon. Mange Forsøg have viist, at flige Jorder, der brydes s. Er. i Foraaret 1845, bør ligge Aaret om inden der paaføres Mergel. Den nyere Behandlings-Maade, hvoraf jeg betjener mig, er da at harve dem stærkt paa langs, naar Frostens er sun-

fen nogle Tommer; derefter, i Løbet af Sommeren 1846, paaføre god Mergel, knuse denne tilgavns og da nedpløie den, samt strax efter Pløiningen harve paalangs og tværs; sædvanligt er dette et strengt Arbejde. Vintersæd har i det andet Aar ikke villet lykkes mig, men i det 3die Aar, altsaa i 1847, vil den efter mine Forsøg kunne saaes. Vaarsæd af Byg og Havre have i samme 3die Aar ogsaa givet gode Afgrøder, og man har saaledes et Aar tidligere kunnet høste. Kartofler, Boghvede og Spergel have ogsaa af mig og Flere været prøvede i det andet Aar, men ikke givet lønnende Afgrøder. Tidlig om Foraaret, eller i Efteraaret, naar Jorderne ere opblødte, er Opbrydningen lettest at foretage. Lyngen maa da forud være affveden. Om Sommeren i Tørke er Opbrydningen næsten uoverkommelig.

Hvor saaes nu saadanne lønnende Jorder i nogen betydelig Udstrækning, saa at man derpaa kunde etablere et selvstændigt Jordbrug? Jeg har forhen sagt, at en Udstrækning mindre end 500 Tdr. Land neppe vil være lønnende for et Actie-Selskab, og denne Paastand vedblives. Nu er det vel saa, at den Rejsende vil i Jylland finde ei alene meget ofte 500 Tdr. Land Hede-Jorder samlede, men ogsaa flere tusinde Tdr. Land. Men disse tilhøre nu kun høist sjelden een Mand, efter at næsten alle Jorder ere udføstede, og af et Fællesskab skal man aldrig tænke paa at købe; der bliver Intet af. Har den enkelte Mand endog 500 Tdr. Land eller derover, saa kan han ikke undvære sin hele Hedelod; han maa beholde noget til Tørve-Grav-

ning, til Udbrift, til Lyngplukning, hvilket alt for Hedeboeren er uundværligt, og dette maa han beholde, just paa de Steder, hvor Dyrdyrningen bedst vilde lønne sig, fordi hine 3 nævnte Fornødenheder der frembyde sig bedst. Med 2 eller 3 Naboer kunde man maaſkee komme overeens, og kjøbe en ſaadan ſammenhængende Jordſtrækning.

Vel veed jeg Gaarde, ſom kunne undvære 5 til 600 Edr. Land af diſſe Jorder, ja endog en, ſom har 8000 Edr. Land, ſom kan anſees paa Grændſen imellem A og B. Men paa diſſe Jorder har Mergel hidtil ikke været at finde, ei heller Leer, og jeg betvivler meget, at nogen af Delene kunde findes der i brugelig Dybde.

De Steder, hvor et ſaadant Jordſmon maatte ſøges, vil jeg antage forefindes i Egnen mellem Viborg og Randers, ſamt i Veile Amts nordlige Deel.

I Forbindelſe med et allerede exiſterende Jordbrug ville derimod flere Eiendomme kunne kjøbes med flere Hundrede Edr. Land uopdyrket Hede og Moſe af de bedre Qvaliteter B og C, D, E og F. Diſſe Eiendomme ere dog i de ſenere Aar ſtegne betydelig i Prisen, da mange virkſomme Landmænd have tilkjøbt ſig ſaadanne og paabegynde deres Cultur.

Man vogte ſig imidlertid vel for at beſee diſſe Eiendomme om Eſteraaret, da de i Almindelighed love mere end den Velbekjendte tør ſvare til. Jeg vilde iſær forviſſe mig om, at der fandtes god Mergel i tilſtrækkelig Mængde og at Heden gav guult Moſ, ikke hvidt Moſ eller Lav (Lichen).

I det kongelige Rentekammers Matricul-Comptoir maatte man sikkert kunne erholde mange passende Oplysninger, isald man ønskede at etablere saadanne Actie-Selskaber, ligesom og hos Kyndige i Omegnen, hvor Etablissementerne agtes paabegyndte. Og i vore Dage har sikkert hver Egn i Jylland sine meget kyndige og virksomme praktiske Landmænd.

Endelig skal jeg bemærke, at jeg i Tidsskrift for Landøkonomie, 7de Bind 1ste Hefte Pag. 21 og følg. har sagt endeel om de jydskes Heders Opdyrkning, og at det Slags Moser, som jeg der har fremsat Driftsmaaden for og Udbyttet af, nærmest classificeres under det i denne Afhandling nævnte Vittra E, skjøndt der i samme ikke fandtes bare Pletter af nogen Betydning, eller som jo rigelig erstattedes ved de fra Grøfterne gravede og forbrændte Hede-Tørv.

Angaaende den Mose- og Hedelob paa 5 à 600 Tdr. Land, som et Actie-Selskab i Ringkjøbing Amt har tilkjøbt sig, skal jeg endnu tilføie dette:

Der var indbudet til en General-Forsamling paa Aastedet den 20de Febr. 1845, men det ufremkomme- lige Veir og Føre bevirkede, at der kun mødte meget faa af Actionairerne, nemlig, foruden de nærmest boende Bønder, Dhr Landvæsens-Commissair Tang, Pastor Krarup i Ulfborg og Stænderdeputeret D. Kirk.

Til Bestyrere valgtes Kammerherre, Amtmand, Greve Schulin, som ei var tilstede, samt Landvæsens-Commissair Tang og de 3 Bønder, som havde gjort Forslag om Indkjøbet. Planen blev, at man vilde begynde den 1 Mai d. Aar med 8 Stude, 2de Karle

og 2de Dreng, samt bygge 10 Fag Huus. Dette kan nu være som det er, og er idetmindste ikke at ile altfor meget. Men en anden Bestemmelse synes mig for hele Actie-Selskabet mere fordærvelig, nemlig: at Afgrøderne paa Ageren aarlig skulle forauktioneres og bortføres, thi om endog det Jordsmon, som først atraaes brændt, ikke behøver Gjødske naar det brændes godt, saa er der dog saameget andet af de heri nævnte Glasfer B og E, som kunde dyrkes og have godt af Gødning allerede næste Foraar. Havde jeg været tilstede, vilde jeg af al Magt have stræbt at modsætte mig en Fremgangsmaade, som baade Theorie og god Praxis hidtil høiligen have misbilliget.

Sindinggard i Marts 1845.

Sjelfstrup.

II.

(Af et Brev.)

De har vistnok fuldkommen Ret i, at der i Landet henligge betydelige Hedestrækninger, som med Fordeel lode sig bringe under Cultur, de bedre til Ager-, de ringere til Skovdyrkning. Den Tanke maatte ogsaa ligge nær, at søge slige Opdyrkninger befordrede ved Manges forenede Kræfter, og forsaavidt der alene var Spørgsmaal om de dertil fornødne, dog vistnok ei ringe Pengemidler, vilde det jo vel under gunstige Forhold være muligt, at disse uden stor Vanskelighed lode sig tilveiebringe ved Actietegning.

Men i hvor fortienstligt et Foretagende det end

maatte være: at fremme vore Heders Opdyrkning, maa det dog befrygtes, at den enkelte Mand's gode Billie og hæderlige Iver for Sagen vilde, naar denne skulde udføres i det Storre, møde mange og ikke let overvindelige Betæneligheder og Hindringer. Af saadanne vil jeg indskrænke mig til at berøre et Par.

Efter Deres Ytring „skulde der, i Forhold til den sammenbragte Sum, kjøbes 10, 20, 30 Bøndergaard eller andre passende Eiendomme med tilliggende Hedeareal, hvilke kunne bortforpagtes eller forvaltes for Actieselskabets Regning; — Driftsplanerne, hvori indlemmes hensigtsvarende Beplantninger, bør overholdes med Strengthed; — Driftscapitalen anvendes efter Planen. Der vilde paa denne Maade fremstaae gode Mønstergaarde, hvortil der er Trang.“

Men, som Erfaringen allerede ved forskjellige Veiligheder har lært, ville Bønder og andre Eiendomsbesiddere i Hedeegnene, naar de fik Nys om Hensigten, nok vide at benytte til deres Fordeel den paa en Maade kunstigt fremkaldte Søgning efter Hedejorder, og det kan saaledes med Visshed forudsees, at Indkjøbsprisen for slige, om end nok saa usle Eiendomme vilde blive urimeligen opstruet og ganske uforholdsmæssigen høi. Dertil maatte nu lægges en ikke ringe Sum til Anskaffelse af Besætning og Inventarium, Føde- og Sædeforn, til Folkelon, Skatter, Communeafgifter &c. &c. I de første Aar efter Gaardenes Overtagelse vil derimod Indtægten blive lidet eller ingen, og det indsees derfor ei rettere, end at en be-

tydelig Underballance snart maatte fremstaae, selv en god Bestyrelse forudsat. Men her komme vi til den anden vanskelige Hovedopgave, der blev at løse; thi at bestyre, ordne, indrette, fort lede og udføre alt paa bedste Maade, vilde visseligen ikke være nogen let Sag. Sæt nu ogsaa, at Hedeestrækninger hist og her vare erhvervede til fri Disposition; hvorfra fik man den hensigtsmæssigste Plan til deres Anvendelse? og hvo skulde udføre den? hvo igien føre Overtilsynet? Selv de bedste agronomiske Indsigter, forenede med almindelig praktisk Dygtighed, række ikke til her, sikre ikke imod Misgreb, Vanheld &c. Der gives jo anerkjendte duelige Landmænd, som i en lang Aarrække have besiddet og beboet Eiendomme i Hedeegnene og befattet sig meget med Opdyrkning af raae Jorder af forskjellige Slags, og endda have deres Erfaringer ikke bragt til flere Indsigt, end at de endnu stundom nødes til at gaae forsøgsvis tilværks. Det samme maatte selvfølgelig skee paa de omhandlede Eiendomme, og det saa meget mere som disse Bestyrere i Regelen neppe kunde forudsættes at besidde nøie Kiendskab til de eiendommelige locale og andre Forhold. Istædetfor Monstergaarde maatte flige Eiendomme snarere i den første Aarrække blive pengeslugende Forsøgs- eller Experimentgaarde. Alt det her Antydende og mere Andet vel overveiet, frembyder sig — troer jeg — af sig selv det Usandsynlige i, at Actionairerne ville kunne faae noget Udbytte i alt Fald i de første Aar, og — som De selv behager meget rigtigt at bemærke — Interessenterne bør staffles Udsgt til Gevinst; men allerede det, at staffle

dem ordinaire Renter af deres Penge, vilde vist holde haardt!

De hist og her vundne heldige Resultater af Hedeopdyrkning bevise intet herimod; thi denne er da for det meste foretagen af Eieren, som deri var personligen interesseret med sin Hæbe und Gult, og derhos — vel at mærke — udført i Forbindelse med og ved Hjælp af allerede bestaaende ældre Avlsbrug, successive efter Tid og Leilighed og under stadigt Hensyn paa de Resourcer (Arbeidskraft, Giødning ic.), der vare forhaanden. Slige Resourcer vilde det udentviul blive vanskeligt nok at opbyde paa almindelige Bøndergaard i Hedeegnene, selv blot til de gamle Agermarkers monsterværdige Dyrfning, end sigte til Hedernes Opdyrkning.

Naar erfarne, dygtige og retsindige Mænd i selve de paagiældende Hedeegne stillede sig i Spidsen og vare Hovedparticipanter i Actieselskabet, følgelig fremfor Andre personligen interesserede i Foretagendet, da stiller Sagen sig jo noget anderledes, og et gunstigere Udfald var det da rimeligere at naae, ihvorvel hiin Indvending angaaende de befrygtede opstruede Salgspriser for de Eiendomme, der maatte erhverves, dog ligesuldt kunde gøres giældende, saa det endda blev tvivlsomt, om synderligt Udbytte kunde forskaffes Actionairerne selv under den virksomste og intelligenteste Localbestyrelse. Ulige ringere maatte, som sagt, Resultatet blive, naar man skulde kiøbe forskiellige, adspredt liggende Hedegaarde, bortforpagte dem — hvad iøvrigt

er gaaſte imod Lovgivningen — og lade dem drive for et Actieſelskabs Regning. At foreſkrive Forpagteren en vis Driftsplan — lad den endog være nok ſaa god — vilde kun lidet nytte; der ſkal mere til end at ſætte en Driftsplan paa Papiret. Banſteligbederne ved dens tilbørlige Udførelſe vilde viſt ſnart viſe ſig, baade for den, der ſkulde iværkſætte, og for den, der ſkulde controllere ſamme.

Iblandt de Indſigeller, der ved Sagens Betragtning fra et høiere Standpunkt maatte ventes fremſætte, vilde formeentligen ogsaa møde den, at det, iſølge rigtige ſtats- og landoekonomiſke Grundſætninger, maa anſees principſtridigt at tænke paa Hedernes Cultur, ſaalænge der endnu ſtaaer ſaa meget tilbage at gjøre for at fremme en bedre Dyrkning af de Jorder, der allerede ere under Drift; thi de Dpoffrelſer, der bragtes i dette ſidſte Niemed, turde vel, ved hensigtsmæssig Anvendelſe, forudſættes at ville i de fleſte Tilfælde betale ſig ulige bedre, og derhos tidligere, end hiin Operation.

Om Enges Frugtbargjørelſe ved Sænkning af deres Overflade.

Da det formodes, at den efterfølgende, til Præſto Amts Landboforening, fra Hr. Paſtor Plum i Spjellerup indkomne Beretning, om Frugtbargjørelſen af

en til Præstefaldet hørende Eng ved Afgravning af en Deel af dens Overflade, vil være interessant for en videre Kreds, saa har jeg ikke villet undlade, efter derom af Landboforeningen tagen Bestemmelse, at fremsende den til Deres Bbhd. med Anmodning om, at den maa indrykkes i Deres landoeconomiske Tidsskrift, idet jeg tillige bemærker, at bemeldte Engstykke er blevet taget i Diesyn af Foreningens Herredscommission for Stevns Herred, som derover har afgivet en meget anbefalende Erklæring.

Commissionen tilføjer blandt andet, at ved at sammenligne Afgrøden af det afgravede Engstykke med den øvrige Deel, der ikke endnu har modtaget denne Forbedring, er det indlysende, at dette Arbejde har været hensigtsmæssigt og nyttigt; ligesom ogsaa at det er antageligt, at Afgrøden vil i en ikke lang Række af Aar være istand til at erstatte de dermed forbundne Omkostninger, foruden det ikke ubetydelige Provenue, som er udfømt ved Salget af den afgravede Løv.

Engelholm den 20de Marts 1845.

Wolff,

p. t. Foreningens Formand.

Til

S. T. Hr. Secretair Hald.

Man kan upaatvivleligen ansee Engenes rette og hensigtsmæssige Behandling for et af de vigtigste, men ogsaa for et af de meest forsømte Stykker af vort Fædrelands Landbrug. Uden Overdrivelse kan

det siges, at man her i Vandet sjældent seer et ret smukt Stykke Eng. Aarsagen er ikke vanstelig at udfinde: Vandet er Engens nærende Kraft, som Gjødningsstoffet er Agerens. Men medens enhver Agerbruger erkjender sin Forpligtelse til at tilføre Agerjorden den rigeligste og hensigtsmæssigste Næring, saa ftitager man sig for denne Forpligtelse i Henseende til Engene, og lader dem saa at sige skjøtte sig selv. Derfor sees i Almindelighed kun gode Engstykker, hvor den naturlige Beliggenhed er saaledes, at Engen derved erhoder den Næring og Pleie, den behøver; men naturligviis indtræffer et saadant heldigt Tilfælde kun sjældent. Ofteft ligger Engbunden enten saa høit, at den mangler fornøden Væde, eller saa lavt, at den har Overmaal deraf, eller, hvad ei er sjældent, den er maastee baade tør og vaad, begge Dele i Utide, og det er da intet Under, at den giver et sorgeligt Skue og et jammerligt Udbytte. Den menneskelige Flid og Industri har i de mange hengangne Aar ikke følt synderlig Tilskyndelse til i denne Henseende at komme Naturen til Hjælp, endstjøndt det ikke lader sig negte, at Omstændighederne paa mange Steder vare saaledes, at man kun behøvede at aabne Dinene, for at see, hvad der behøvedes, kun at udstrække Haanden, for at bringe fornøden Hjælp. Først i de senere Aar har man begyndt at blive opmærksom paa det Urigtige i, at man ved Eigeegylighed i denne Henseende har ladet saa overordentlig store Fordele slippe sig ud af Hænderne. Man har lagt Mærke til Vandets gavnlige Indflydelse paa Græsværten. Man har betænkt, at Vandet ikke

altid kommer, naar og hvor det behøves. Efter Udlandets Exempel, og tilskyndet ved de der tilveiebragte betydelige Resultater, har man paa adskillige Steder ogsaa her i Landet begyndt at føre sig den Næring til Nytte, som Vandet indeholder, og, ved dets hensigtsmæssige Paaførelse paa Engene, at virke til disses Forbedring og Frugtbargjørelse.

Vandet bringes, som bekjendt, enten ovenfra paa de høiere liggende Engstykker saaledes at det i en jævn Strømning overrisler deres Flade, eller det opdæmmes saaledes at det overskyller de lavere liggende Stykker og derpaa affætter sine nærende Bestanddele. Den første Methode ansees med Rette for den fortrinligste og gavnligst virkende. Dog forudsætter dens Anvendelse særegne gunstige Omstændigheder ved Beliggenheden, som i vort flade, flodarme Land just ikke ofte forefindes. Til Iværksættelse deraf kræves Indsigt, Accuratesse, Capital, hvilke Betingelser heller ikke ere almindelige. Derfor vil denne Vandingsmethode kun i særegne Tilfælde kunne anvendes. Langt færre Omstændigheder ere forbundne med Anvendelsen af den sidstnævnte Methode, Opdæmningens eller Overskyllingens, hvilken saare hyppigt, let og ligeledes med stor Fordeel vil kunne afbenyttes. Thi næsten overalt, hvor der findes Enge, ere ogsaa Aacr eller andre betydeligere Vandløb, og, ved til rette Tid og paa rette Maade at opdæmme disse, vil med ringe Møilighed og Beføstning betydelige Engstrækninger kunne gøres frugtbare. Denne Methode kan afbenyttes af enhver ubemidlet og forøvrigt ukyndig Jordbruger,

og, naar det endnu saa sjældent skeer her i Landet, da maa vel for en Deel Aarsagen søges i Ubekjendtskab med de Fordele, Bændingen medfører, eller i den lidet vakte Tænksomhed og Industri. Som et nærliggende Exempel vil jeg kun nævne den betydelige Engstrækning paa begge Sider af Stevns-Aaen i en Længde fra Bemmetofte til Rjøge af over 3 Miil. Disse Enge ere næsten alle for høit beliggende, uberørte af Aaens Vand, og derfor ufrugtbare. Kun paa enkelte Steder have tilfældige gunstige Naturforhold tilveiebragt ypperlige Engstykker, som ved Haarlov og Hellested. Men selv disse Prover have ikke formaaet at sætte Birkelysten i Bevægelse. Man har paa intet Sted tænkt paa at fastholde og opdæmme Vandet, endssjøndt dets Brug tilbydes overflødig, ikke hindres ved nogen stinsyg Mølle, og ikke kan tænkes at medføre Skade for den høiere beliggende Agerjord. Hvor mange hundrede Læs Hø mon Brugerne af disse Enge aarligen lade flyde ud i Rjøge Bugt? Og hvor mange lignende Tilfælde gives der ikke i Landet?

Dog det var ikke alene eller især min Hensigt ved disse Linier at gjøre opmærksom paa den ufsatteerlige Fordeel til Forbedring af en saa vigtig Deel af Landbruget, Vandets tilbørlige Afbenyttelse medfører, og at modarbeide den Uigegyldighed og Uvirkksomhed, som i denne Henseende blandt os endnu finder Sted — et gammelt Ord siger: Engen er Agerens Moder, intet Under da, at Barnet er svagt, naar Moderen ideligt sfranter — jeg ønskede ogsaa og fornemmelig

at sætte en enkelt Green af Engenes Behandling ved Dydæmning i klarere Lys, og derved maaskee at give et eller andet nyttigt Binf. Det er paa en særegen Behandling af Engstykker af en vis Bestaaffenhed, som de ofte findes her i Landet, bestaaende af høitliggende Tørvejord, at jeg ønsker at henlede Opmærksomheden. Man er altsaa i Besiddelse af et saadant Stykke Jord. Jeg antager at Veligheden og Omstændigheder ikke tillade at anvende Vand ovenfra til Overrisling. For Overdæmningen kunne der ogsaa gives adskillige Hindringer. Vand findes maaskee ei i tilstrækkelig Mængde til at sætte over Engen; Brugen deraf kan være hindret ved Andres Net, f. Ex. Mølleres, befrygtet Skade paa lavere liggende Agerjord, Beistrækninger ic. Endeligen maa det ei oversees, at Dydæmningen selv just paa saadan Jord er forbunden med særegne Vanskeligheder. Det tørvagtige Jordsmøn er nemlig saa løst, at ikke let en fast og paalidelig Dæmning, der kan holde en betydelig Vandmasse, deraf kan opføres. Og lykkes endog dette ved Anvendelse af fastere Materialier: Steen, Leer, Planke, da maa det befrygtes, at Vandet endog i betydelig Afstand baner sig Vej under Jorden, især ved indtrædende Frost, og udenfor Dæmningen styder i Veiret. Disse og maaskee flere Omstændigheder kunne gjøre det vanskeligt at bringe Vand paa saadan Engjord, som just allermeest trænger dertil, fordi den ikke ved noget andet mig bekjendt Midel kan synderlig forbedres. Imidlertid kan der staffles Vand paa Engen paa 2 Maader: enten ved at sætte

Bandet i Beiret, saa det gaaer over Engen, eller ved at sænke Engen selv. Saa let og naturligt Bandet da end kommer, naar dette skeer, saa vil denne Maade dog synes at være vanskelig og særdeles besværlig, hvilket ogsaa maa indrømmes med ethvert andet Jordsmøn, men man maa erindre at Torven er en i sig selv nyttig og affættelig Artikel. Man graver paa saamange Steder Torv for at tilveiebringe Brændsel, hvorfor skulde man ikke gjøre det for at berede sig en god Engbund? Man graver dybt, naar man graver for Torvens Styld, og efterlader Huller til Skade for Engen; hvorfor ikke standse med Gravningen i en vis Dybde, saa at derved beredes en Engbund med en fordeelagtig og til Bandstanden passende Beliggenhed? Disse Forestillinger i Forbindelse med Betragtningen af nogle ufuldkomne Stykker Eng af den omtalte Bestaaffenhed, der i Nærheden tilfældigen havde dannet sig, bragte mig paa den Tanke ved Torvegravning at skaffe mig en ny og bedre beliggende Eng, en Eng, som om Vinteren kunde staae under Band, og om Foraaret blive tør, fort en god, jævn og frugtbar Eng istedetfor den høitliggende, tuede og golde, som jeg hidtil havde brugt.

Til Spjellerup Sognekald ligger nemlig et Stykke Eng af den angivne Bestaaffenhed paa omtrent 14 Tdr. Vand Torvejord, tildeels belagt med store Steen, og saa høitliggende, at den ei berøres af den gennemflydende, her begyndende Stevns-Na. Desaaarsag er denne Eng af en saa ringe Bestaaffenhed, at den ikke giver 1 Læs, paa mange Steder ikke $\frac{1}{2}$ Læs Hø paa

1 Td. Land. Engen ligger i et langagtigt Stykke paa Aaens venstre Side, med en ringe Straaning fra Vest mod Ost, nedad imod Aaen. Den trænger fremfor alt til Vand. Pløining er paa enkelte Steder til ringe Nytte forsøgt, ligesaa Paaførsel af Jord. Omtrent 2 Tdr. Land deraf er ved Afbenyttelse af et lille Vandløb til, rigtignok usuldfkommen, Overrisling saaledes forbedret, at dette Stykke nu yder omtrent 3 Læs Hø af 1 Td. Land. Men til Overrisling af det Hele haves langtfra tilstrækkeligt Vand. Opdæmning kunde her vel stee; skjondt maastee med Vanskelighed paa den særdeles løse Bund; men adskillige Omstændigheder træde hindrende i Veien herfor. Præstegaardens Eng kan ikke overdæmmes uden at de ligeoverfor liggende Engstrækninger tillige sættes under Vand, men disses Brugere ynde ikke et saadant Foretagende. Desuden vilde Vandet ved Opdæmning rimeligviis gaae over et lille Stykke offentlig Wei, og saaledes fremkalde Vanskeligheder. Jeg søgte da paa den angivne Maade, ved Engens Sænkning at fjerne disse Hindringer og at opnaae min Hensigt. Den derved brugte Fremgangsmaade og det hidtil vundne Resultat skal jeg tillade mig noget noiere at angive.

Efter at have erholdt det Kgl. Danske Cancellies fornødne Tilladelse til at afhænde den ved Engenes Afgravning, paa et vist betegnet Stykke, af Størrelse omtrent 1 Td. Land, vundne Torv, begyndtes Arbeidet for omtrent 6 Aar siden. Det valgte Stykke laa langs med Aaen, omtrent 200 Alen langt og 70 Alen bredt.

Stykket var i sin daværende Tilstand det daarligste i hele Engen, fuldt af gamle Torvegrave, isvrigt høit og skarpt, haade for tørt og for vaadt, saa det i egentligste Forstand intet Udbytte gav. Afgravningen begyndtes ude ved Aaen paa en temmelig simpel, ganske practiff Maade. Jeg havde mærket mig Vandstanden i Aaen i April Maaned, naar Vandet begynder at sætte sig, og kun til denne Dybde, omtrent 5 à 6 Dvarteer, afgravedes Torven. Paa mange Steder blev saaledes den meste og bedste Tørv i Bunden. Men det maa erindres, at min Hensigt var især at skaffe Eng, ikke Tørv. Tørven opgravedes som sædvanligt i Bænke, og disse forttes omtrent $\frac{1}{2}$ Aalen dybere end den angivne Vandstand. Denne $\frac{1}{2}$ Aalen fyldtes da med Grønsværet af den næste Bænks Overflade og det øverste løse Jordlag, som nedkastedes, indtil Bunden havde den rette Høide. Den øvrige Tørvejord kastedes op og berededes paa almindelig Maade, ved Trædning. Det nye sænkede Engstykke afsattes i Agre paa 15 til 20 Aalen; imellem Agrene gravedes 2 Aalen brede Grøfter med Udløb til Aaen, og Agrene gaves en liden umærkelig Rundning i Midten. Denne Foranstaltning var saare heldig for Foretagendet, og viste sig gavnligere, end man fra Begyndelsen havde tænkt sig det. Thi ved disse Grøfter opnaaedes: deels, som man rykkede længere fra Aaen, at have det fornødne Vand med sig til Tørvens Beredning; deels i det medfølgende Vand at have det simpleste og sikreste Vaternpas, hvorefter Engbundens Høide paa ethvert Sted kunde bestemmes;

deels, ved disse Rønder bestandig at fore Vandet baade til og fra Engen, som det behøves. Grøfterne gavne ogsaa paa en anden Maade. Da de almindeligt om Vinteren under den tilstrømmede Vandmængde fyldes med Dynd og Tørvejord, bør de, for at holde Tillsøbet frit, renses op hvert Foraar. Den derved opkastede Jord kan med Nytte bruges til at udfylde de Fordybninger, der ligeledes om Vinteren under Vandets Tilstrømning maatte være komne i Engen. Det er nemlig en Følge af den paa adskillige Steder løse Grund, men især af den nedkastede Fyldning af ulige Tæthed, hvorved den nye Engs Overflade dannes, at denne, hvor omhyggeligt den endog om Sommeren ved Tørvestjærrets Dphør maatte være jevnet, dog, naar den staaer under Vand, synker ulige sammen, og viser i det første Foraar, naar den bliver tør, en temmelig ujevn Overflade. Det maa da om Foraaret noie paa sees, at Fladen jevnes, de foresundne Forhøininger affkuffes og Hullerne udfyldes, hvortil den af Grøfterne opkastede Jord er særdeles brugelig, da den ellers ikke uden Besværlighed kunde staffles ud paa den bløde Eng. Ifølge paataget Forpligtelse har jeg omhyggeligt tilsaaet det hvert Aar tillagte Stykke Eng baade om Efteraaret, ved Tørvestjærrets Dphør, og især i det følgende Foraar, naar Stykket tilfulde er jevnet. Af de saade Frøsorter have ogsaa nogle, f. Ex. Timothei-Frø, tildeels flaaet an, og holdt sig under Vandet; muligen kunde det have været Tilfældet med flere hensigtsmæssigere Græsarter; men i Almindelighed har Vandet selv medbragt det til dette Jordsmon passende

og under disse Omstændigheder tjenlige Græs, hvoriblandt Manna- og Yoa-Græs, og det saa snart og saa rigeligt, at Saaening i alt Fald kun til Græsarternes Forædling behøves. Saaledes er nu hvert Aar noget over 1 Skp. Land blevet behandlet, og, endskjøndt jeg maa tilstaae, at dette Foretagende langt fra ikke er blevet udført med den Noiagtighed, Ryn- dighed og under det Tilsyn, hvormed det burde foretages, saa frembyder dog det derved vundne sænke- de Engstykke et overraskende og behageligt Syn, især for dem, som tilforn kjendte Stykkets Bestaaffenhed, eller sammenligne det med de nærmestliggende Dele af En- gen. Om Vinteren og, efter Omstændighederne, til Marts og Begyndelsen af April ligner dette Engstykke som oftest en So; om Foraaret løber Vandet af, og kommer i Regelen ikke igjen uden under stærke Regn- styl. Derimod kan Stykket let ved en ubetydelig tem- porair Dæmning over Aaløbet sættes under Vand, naar det behøves. Græsset er af forskjelligt Slags, og i Almindelighed godt; enkelte sivagtige og andre mindre gode Bærter maae i det første Aar stiftes op. Dette forhen golde Stykke paa omtrent 1 Td. Land giver allerede nu 2 à 3 Pæd Hø, endskjøndt kun det tidligst udlagte er i fuld Bært, og Bærten er saa frodig, at der stedse bliver omtrent det Halve i Efterstet. Saa- længe det nye Engstykke endnu ikke er belagt med fast Grønsvær, kunne Kreature ikke gaae derpaa, og da de længst opad liggende Dele, som de sidst udlagte, ere blødest, holdes Kreaturene derved, til Gavn for En- gen, borte derfra. Senere er der ingen Tvivl om, at

denne Eng ogsaa kan benyttes til Græsning, naar man finder det fornødent.

Dette Foretagende har saaledes paa flere Maader viist sig som fordeelagtigt. Det indbringer mig paa den ikke just fremstyndte Maade, hvorpaa jeg har drevet det med 8 à 10 Arbeidere i omtrent to Maaneder, fra medio Mai til medio Juli, i Netto-Indtægt circa 100 Ræs Tørv; ligesaa meget gaaer til Arbejdsløn. Det beriger Embedet med et som det synes særdeles godt og frugtbart Engstykke, istedetfor et daarligt og magert. I Tørv lides intet synderligt Tab; deels er Mængden saa stor, at den ikke nogensinde til eget Forbrug vil kunne opffæres; deels bliver, som forhen anført, en stor Deel af den bedste Tørv urørt ved Engens Sænkning, og vil med Tiden reproduceres. Engen vil da upaatvibelig hæves igjen og muligen blive for høi, hvis Vandstanden bliver den samme; men da vil den samme Fremgangsmaade med Nytte kunne gjentages. Endeel Arbejdsfolk have endelig ved dette Arbejde en temmelig rigelig Fortjeneste paa en ellers ikke travl Tid — det halve Udbytte af Tørv — og Omegnens Beboere lettes Afgang til Brændsel. Disse Goder mødveies ikke ved nogen Byrde, fraregnet Uleiligheden med Tilsynet og Planeringsarbejdet; thi den afgravede Tørv giver kun Indtægt, og det overskyllende Vand bereder selv Engens Afgrøde.

De samme Omstændigheder, som her finde Sted, gjentage sig upaatvibeligt paa mange Steder i Landet. Paa mange Steder have et høitliggende, usfrugt-

bart Stykke Tørveeng, fuldt af Grave og Udyb, tørt og dog suurt, som ingen Afgrøde giver. Der findes dog maaskee ikke Vand i tilstrækkelig Mængde til at et saadant Stykke kan enten ved Overrisling eller ved Opdæmning frugtbargjøres, hvortil desuden kræves en omhyggelig, undertiden vanskelig Nivelisering og Planering. Mangfoldige Omstændigheder kunne, som anført, desuden staae i Veien for et saadant Foretagende. Ved den her anvendte, ovenfor beskrevne Sænkings-Methode er jeg overbevist om, at de her tilveiebragte gunstige Resultater overalt ville kunne opnaaes, og jeg har derfor følt mig tilskyndet til at bekjendtgjøre hvad jeg derom har erfaret. Naar Engen lægges i en passende Hvide, vil altid om Efteraaret og Vinteren Vandet søge dertil, uden enten at berøves eller at paaødes Andre, og man vil kunne forbedre sin Eiendom uden at møde nogen af de mange grundede og ugrundede Indsigelser og Hindringer, hvoraf altid et nyt Foretagende er ledsaget. Nytt kalder jeg dette Foretagende; thi mig er i det mindste her i Nærheden intet lignende bekjendt. Skulde det maaskee andetsteds være prøvet, ville ved Sammenligning saa meget lettere siffre Resultater kunne opnaaes.

De Betingelser, under hvilke det beskrevne Engforbedringsarbejde vil kunne udføres med Nytte, ere følgende: 1) At Engen bestaaer af brugelig Tørvejord, thi det er denne, som betaler Arbeidet: Com og saa med moden Engjord Sænkingsarbeidet kunde betale sig ved Engens forøgede Udbytte, seer jeg mig ikke istand til at bedømme; det vil berøbe paa de locale

Omstændigheder, og fortsætte en særegen nøiere Bestrægtning.) 2) at en nogenlunde tilstrækkelig Vandmængde kan samles derpaa, hvilket dog ikke let vil mangle ved Engens lave Beliggenhed; 3) at afledende Hovedvandløb findes, eller kunne anbringes derpaa, hvorved Vandet i rette Tid kan bortstafes; 4) at Engen selv eller den tilliggende Agerjord tilbyder passende Læggeplads for Torven. Disse Bestingelser ville paa mangfoldige Steder kunne staffles tilveie. Arbeidet maa da foretages med den størst mulige Accuratesse, især med omhyggelig Jagttagelse af den rette Hoide i Forhold til Vandstanden og bestandig fortsat Planering af Engen og Rensning af Vandgrofterne. Det betvivles da ikke, at man overalt vil see forønsket og glædelig Frugt deraf. I denne Overbeviisning har jeg følt mig opfordret til korteligt at optegne en Beskrivelse af det her udførte Arbeide ved Engens Sænkning og at tilstille Præsto Amts landoekonomiske Forening samme i den Hensigt, at, hvis disse Meddelelser maatte egne sig til ved Selskabets Møder at oplæses eller paa anden Maade komme til Medlemmernes Kundskab, flere af disse derved maatte foranlediges til at anstille Forsøg i lignende Retning, eller til at meddele, hvad der om dette for Landoekonomien ikke uvigtige Anliggende maatte være bekjendt.

Til fuldstændigere Opnaaelse af denne Hensigt tillader jeg mig at andrage paa, at Selskabet, hvis det maatte dele min Anskuelse om dette Foretagendes

Nytte, vilde udnævne en Comitee af 2 à 3 kyndige Mænd, der interessere sig for Bændingsagen, til at tage det her udførte — jeg gjentager det — mindre fuldkomne Arbejde i Betragtning, og da derover at afgive deres Betænkning, der muligen kunde blive mere oplysende og veiledende og komme til endnu Fleres Kundskab. Det vilde da, efter min Formening, være fornødent at tage Engstykket her i Betragtning til 3 forskjellige Tider: om Vinteren, naar det staaer under Band, om Foraaret, naar det er lagt tørt, og om Sommeren, naar det bærer sin Afgrøde. Jeg skal til enhver Tid med Glæde og Beredvillighed give Enhver den Oplysning og Bistand til dette Foretagendes Fremme, hvortil jeg seer mig istand.

Spjellerup Præstegaard den 7de Mai 1844.

P. H. Plum.

Til

Præsts Amts landoekonomiske Forening.

Om Kalves Opdræt med Gøthee.

Et Middel, hvorved Kalve uden for stor Bekostning kunne opfødes, er ingenlunde uvigtigt. Det er vel over 40 Aar siden at der i vor landoekonomiske Litteratur fandtes Underretning om, at der i England stundom opfødtes Kalve ved Hjælp deraf, men jeg troer ikke, at samme vor Litteratur indeholder nogen

detailleret Beretning om Fremgangsmaaden hermed, og om dette Middel end hist og her kan være blevet forsøgt, er det vist ikke endnu nogetsteds almindelig optaget.

I et af de sidst udfomne Nummere af „*De kon. Neuigkeiten und Verhandlungen*“ (Nr. 76, d. A.) findes et Uddrag af en Beretning til Landvæsen-Selskabet for Canton Waadt, Aar 1841, og Bemærkninger derover af Selskabets Præsident, Hr. Moud, denne Sag betræffende. Det vigtigste deraf er Følgende:

— — „Det, vi her meddele, angaaer den Tid, i hvilken Kalven fødes med Mælk, fra dens 16de Dag omtrent og indtil den Tid, da Mælken ganske fratages den, indtil den nemlig er 106 Dage gammel. I disse 90 Dage gives en Kalv ret ofte 8 à 10 Maß*) daglig; dog ville vi her kun regne 6 Maß. De 540 Maß, som den saaledes faaer, beløbe 43 Franks 20 Rappen;**) = 15 Rigsbdlr. 46 ø. Naar dertil lægges Kalvens Priis, naar den er 16 Dage gammel, og dens fremtidige Foder i 20—24 Maaneder, vil man finde, hvad en Ovie, som skal kælve, koster Landmanden. — — Man har foreslaaet flere Midler, som til en mindre Beføstning enten ganske eller tildeels kunde gaae i Mælkens Sted fra den 16de Dag, men intet Forsøg synes at være saa godt lykkedes, som

*) Den waadtlandske Maß holder 1,³⁵ Litres; og 1 Liter er 1,⁰⁴ danske Potter.

**) 1 Frank er 100 Rappen eller 34,⁴ Rigsbfill.

dette med Høthee; og endssjøndt denne Idee forstjellige Gange er udført, synes den dog ikke at være saa bekendt, som den fortjener; og have vi end ikke det Haab, her ganske at besvare ethvert Spørgsmaal desangaaende, ville vi dog meddele Underretning om, hvad der i denne Anledning er foretaget. — — — Vi ønskede at vide, hvormeget en Kalv fra sin Fødsel dagligen tiltog, og bestemte 3 Kalve til dette Forsøg. Deres Tilvæxt var i Gjennemsnit 2 $\frac{1}{2}$ 4 Unzer dagligen i de første 18 Dage. — — For at vide, om man ikke efter den 18de Dag giver Kalvene mere Mælk, end der behøves, foretoges følgende Forsøg. Ni Kalve havde fra den 18de Dag indtil de kunde sødes med bart Hø, uden at tage Meel, Hø og andre Næringsmidler i Beregning, i Gjennemsnit hver faaet 622 waadtlandske Mafß Mælk. Derefter opfødte vi tre andre Kalve, som fik meget mindre, nemlig hver kun 436 Mafß; og da de vare 113 Dage gamle, vare de ligesaa stjerne og veiede ligesaa meget, som de, der havde faaet 622 Mafß. Endog med dette mindre Quantum Mælk ville vi sammenholde det med Høtheen gjorte Forsøg.

Til dette Forsøg med Høthee bleve 2 Kalve tagne. I deres første 19 Dage fik enhver af dem (ligesom de sidst omtalte 3 Kalve) dagligen 7 à 9 Mafß, i Gjennemsnit 8 Mafß, = 152 Mafß bar sød Mælk; i de derefter følgende 30 Dage blev Mælken blandet med Høthee, i Forstningen med mindre deraf, efterhaanden med mere; enhver af dem fik i disse 30 Dage, efter Middeltal, 110 Mafß, som, tillagte de 152 Mafß, ialt

udgjøre 262 Maf sød Mælk. Af Høtheen fik i disse 30 Dage enhver Kalv ligeledes 110 Maf, og Forbrugen deraf forøgedes Dag for Dag i samme Forhold, som den af Melken formindskedes. I de derefter følgende 42 Dage var Gjennemsnitsbeløbet af den Høthee, som enhver Kalv fik, 88 Maf, som, tilsatte de 110, ialt udgjøre 198 Maf Høthee. Imidlertid fik den ene af Kalvene 14 \mathcal{R} Meel blandet i sin Drifke, dagligen omtrent et halvt Pund; og fra den Tid fik de blot Hø, Kunkelroer, o. s. v. og kun Vand at drifke. — Da Kalvene vare 40 Dage gamle, begyndte de at spøge med Høet, aade lidet deraf, og Gjennemsnitsbeløbet af det, enhver i de følgende 20 Dage fortærede deraf, var 20 \mathcal{R} ; i de paa følgende 15 Dage 90 \mathcal{R} ; i de derefter følgende 28 Dage 220 \mathcal{R} , eller omtrent 8 \mathcal{R} dagligen, og i de sidste 10 Dage 100 \mathcal{R} eller 10 \mathcal{R} dagligen, — en for saa unge Dyr overordentlig stor Fortæring.

Høtheen tilberedes saaledes: I et Kar, som holder 11 Maf (det er omtrent 15½ danske Potter) gydes 7 Maf (omtrent 10 Potter) kogende Vand paa 1 \mathcal{R} godt Hø; Karret tildækkes; det henstaaer indtil det faaer samme Varmegrad, som nymalket Mælk, og gives da Kalven. Dog gjøres dette Afkog i Begyndelsen noget svagere, og efterhaanden, som Kalvens Mave vænnes dertil, stærkere. Det kan om Sommeren holde sig i 2 Dage, og tilberedes i større Mængde, men gjøres lunkent før det bruges. Nogle amerikanske Dvæggholdere skulle, ved at bruge endog dobbelt saa meget Hø dertil, med Fordeel gjøre Theen stærkere.

— Da 1 \mathcal{R} Hø, à 2 Rapp., giver 7 Maß Thee, kan, naar Brændsel og Arbeide ogsaa føres i Beregning, 74 Maß Thee havees for 34 Rapp.“

Istedetfor nu at anføre ethvert af Forsøgene særskilt, vil jeg for at det Resultat, som ved at sammenholde Beføstningerne derpaa fremkommer, kan blive desto beffueligere, uddrage Middeltallene af de i dem forekommende Summer og opføre Ballancen med dansk Maal og Mynt. Jeg maa derfor tillade mig foreløbigen at bemærke: Naar i disse schweizerste Beregninger 1 Maß Melk er ansat deels til 8, deels til 9, deels til 9,² Rapp., da er Middeltallet deraf 8,⁷ Rapp, og i Overensstemmelse dermed anføres 1 Pot Melk til 2,¹⁴ Rigsbst. — Naar 74 Maß Høthee (= 104 Potter) havees for 34 Rapp (= 11,⁷ Rigsbst.), havees 1 Pot Høthee for $\frac{1012}{1000}$ Rbst., d. e. for lidet mere end $\frac{1}{10}$ Rbst. Naar 1 \mathcal{R} Hø er ansat til 2 Rapp, som for 1 \mathcal{R} Hø er 11 Rbst., og naar Brænde og Arbeide ved Høtheens Tillavning er ansat ved at forhøie Høets Værdi med 62 pCt., da synes disse Priser at staae i et ganske passende Forhold til vore danske.

A. En Kalvs Opdræt, som fik blot Melk og Hø, kom paa følgende Beføstning:

a) i de første 19 Dage: 152 Maß (= 213,⁴ Ptr., og 11,²³ Ptr. dagl.)

b) i de følg. 94 Dage: 436 — (= 611 Ptr., og 6,⁵ Ptr. dagligen)

er 588 Maß = 825 Potter Melk,

à 2,¹⁴ Rbst. 18 Rbd. 37,⁵ ß.
 c) af Hø og Høværld 340 \mathcal{R} à 0,⁶⁸⁸ Rbst. 2 — 41,⁹² ß.
 er 20 Rbd. 79,⁴² ß.

B. En Kalvs Dyræt, som fik Høthee, kostede:
 a) i de første 19 Dage, ligesom A. 152 Maß Mælk
 b) i de derefter følgende 30 Dage . 110 — —
 er 262 Maß

= 368 Potter Mælk, à 2¹⁴ Rbst. . . 8 Rbd. 20 ß.
 c) i samme 30 Dage af Høthee 110 Maß
 d) i 42 følgende Dage 88 —
 er 198 Maß

det er: 278 Potter à $\frac{1125}{10000}$ Rbst. . . . — 32 —
 e) af Hø og Høværld, 430 \mathcal{R} à 2 Rapp,
 860 Rapp, = 3 — 8 —
 er 11 Rbd. 60 ß.

Det ved denne Balance formeentligen er holdte Resultat er altsaa, at paa nogle Skillingen nær, nemlig 72 Rbst., kunne ved Hjælp af Høthee 9 Kalve i deres første 16 Uger med samme Beføstning opfores ligesaa godt, som ellers 5 Kalve i samme Tid.

Vil man i at sammenholde disse forskellige Dyrætsmaader gaae ud fra den i Indledningen antagne Qvantitet Mælk, vil Balancen føre en endnu større Overtægt paa Høtheens Side; thi istedetfor at den under Litr. A omhandlede Kalv i 94 Dage blev givet 436 Maß, som gjør 4,⁶⁴ Maß dagligen, er hine først omhandlede tillagt 540 Maß i 90 Dage, som gjør 6 Maß dagligen, hvorved en betydelig større Beføstning fremkommer.

For at vi ikke maae troe, at de ved Høtsee opfødte Kalve skulle staae tilbage for de ved bar Mælk opfødte, bør Beretningens egne Ord endnu her anføres: „Kunne vi virkelig ligesaa godt opdrætte Til-lægskalve med Høtsee, som med Mælk alene? Alle de, som saae vore paa denne Maade opfødte Kalve, fandt, at der i denne Henseende var Intet videre at ønske.“

Der synes at være Grund til af denne Beretning at uddrage den Slutning, at ved denne Høtsee istedetfor ved Mælk faaer Kalvens Mave tidligere Kraft til at kunne fordsøie den haardere Føde. Saa grundet i Naturens vise Indretning det er, at i Begyndelsen af Kalvens Liv Moderens Mælk er dens første Næring, saa vist er det, at den Syre, som fremkommer af Melken, ofte forvolber, at Kalven faaer tyndt Liv og begiver sig, hvis den ikke faaer noget strabet Kridt, Magnesia og deslige, for at dæmpe denne Syre. Høstfoget derimod, hvis det ikke tillaves i for stor Mængde og henstaaer for længe, inden det bruges, er ikke alene frit for denne Syre, men er og i sin Hovedbestanddeel saa aldeles homogent med det for Kalvens fremtidige Underholdning bestemte Hovednæringsmiddel, Hø og Straafoder, saa at den derved sættes istand til saameget desto tidligere at kunne nyde det. I Forsøget med de under B anførte Kalve opførte man med at give dem Høtsee endog i 3 Uger, før der ellers standsedes med at give Mælk, og de for-

tærebe imidlertid langt mere Hø og Høværk, endog 90 \mathcal{R} mere end de, som ingen Høtsee havde faaet.

Efterat dette var skrevet, overraskedes jeg ved i det senere modtagne Nr. 78 af „Defon. Neuigkeiten und Verhandlungen,“ at læse end Mere om denne Sag, og at finde selve Referenten heraf at fremtræde som Opponent. Han navngiver sig ikke, og har blot med Bogstavet „E.“ undertegnet sit Inferat; men han er formodentlig en i Canton Bern boende Landmand, saasom han gjør sin Beregning i Berner-Maß, og bringer i Erindring, at imedens den waadtlandste Maß i den foranferte Meddelelse kun holder 1,³⁴ Litres, holder den Berner-Maß 2,⁰⁹ Litres. — Denne hans egen Bedømmelse af Sagen fortjener saa meget mere ogsaa her at anføres, som den er grundet i hans egen flereaarige Erfaring, og det gamle „audiatur et altera pars“ og her bør tages tilfølg.

Han anseer det ikke for nødvendigt til Kalves Opdræt at forbruge saa megen Mælk, som Moud angiver. „Jeg opføder aarligen 12—15 Kalve,“ siger han; i den første Maaned faae de dagligen i Gjennemsnit 3,⁵ Maß (= 7,⁶¹ danske Potter) uslummet Mælk, ialt 105 Berner-Maß (= 228,³⁰ Potter), og i de følgende 2 Maaneder, eller 60 Dage, dagligen i Gjennemsnit 4 Maß (8,⁷ Potter) skummet eller afslødet Mælk, ialt 240 Berner-Maß (= 522 Potter). Efter disse 3 Maaneder faaer Kalven blot Hø og Vand. Jeg opføder Kalve kun om Vinteren, og naar

man ikke boer i Nærheden af Stæder, hvor Melken kan affættes, kan man om Vinteren ikke ansætte den høiere end til 10 Rapp for 1 Maß, og den skummede til det Halve deraf.“

Naar den i Overensstemmelse hermed forbrugte Melk beregnes efter de af ham ansatte Priser i danske Penge, er Beføstningen derfor kun 8 Rbd. 11 ß; og synes saaledes Fordelen af at bruge Høtsee at blive ganske ubetydelig. Men Sagen fortjener at betragtes nøiere; og da vil det skjønnes:

a) At denne Mand upaatvivleligen sætter sine Kalve paa altfor smal Koft; de forhen under A. og B. omhandlede faae i deres første Maaneder 11,²³ Potter Melk dagligen; han derimod giver sine kun 7,⁶ Potter. Der maa naturligviis blive en betydelig Forskjel paa to Kalve, hvoraf den ene i sin første Maaned faaer 45 Pægle sød Melk dagligen, den anden kun 30, d. e. $\frac{1}{3}$ mindre; og saa meget betydeligere har man Grund til at formode, at den mislige Virkning af denne formindskede Underholdning vil være, som de 45 Pægle endog ere et mindre Quantum end det, som mange Andre tilstaae deres Kalve i den Tid, de endnu intet Hø kunne fortære.

b) At Melken er bleven nedsat af ham til altfor lave Priser; nemlig 1 Pot uskummet Melk til 1,⁵⁸ Rbft. og 1 Pot skummet Melk til 0,⁷⁹ Rbft. med andre Ord kun lidet over 3 Rbft. for en Kande ny-malket Melk, og lidet over 1½ Rbft. for 1 Kande skummet Melk, hvilket ikke er lidet lavere Priser end de hertillands gjældende, saasom det vides, at paa

flere Meierier, der ikke kunne føre deres Mælk til Kjøbstad, Mælken om Vinteren overlades, for 5 ß . en Kande nymalket og for 3 ß . en Kande stummet, til omfringboende Familier, der ere glade for at kunne erholde den til disse Priser. Ansætte vi de af ham brugte Qvantiteter Mælk til disse, som vi vel kunne kalde hos os gængse Priser, bliver Opsummerings-Beløbet derpaa:

228 Potter, à 5 ß . for Kanden . . .	5 Rbd. 90 ß .
og 522 Potter, à 3 ß . for Kanden . . .	8 — 15 —
	er <u>14 Rbd. 9 ß.</u>

Naar vi sætte de 368 Potter Mælk, som den under B. omhandlede Kalv blev tillagt, til samme høiere Priis, er Beløbet deraf 9 — 56 — og en Besparelse altsaa af 4 Rbd. 49 ß ; og dersom man forøger Brugen af Høttee, efter hvad der synes tilraadeligt, med $\frac{1}{2}$ Deel mere, saa at dens Beføstning bliver omtrent 3 Mk., finder en Besparelse af 4 Rbd. dog endnu Sted.

c) At det ingenlunde bør tabes af Sigte, hvorledes ved Brugen af Høttee det i mange Huusholdninger kan gøres muligt, at en god Kalv kan tillægges, som ellers vilde gaae al Kjødets Bei, fordi der om Vinteren, — den Aarets Tid, da Levkalve helst opdrættes, saasom Sommermælkens Anvendelse til Smør og Ost betaler sig bedre end Vintermælkens, — meget ofte haves Lidet af Mælken, og Menneskers Bespiisning dermed ikke uden Grund deels er nødvendiggere deels fordeeltigere end Kalves Opsødning

dermed. Da dette saare ofte er Tilfældet ei alene hos de mindre, men ogsaa hos de større Avlsbrugere, erkjendes Indførelsen af Høttee at være saa meget desto ønskeligere.

Gjerløv Præstegaard d. 1ste Octbr. 1845.

J. B. Krarup.

Brudstykker

fra en Udflugt over Hannover, Brunsvig og
Magdeborg, især med Hensyn til Træ-
plantning og Hævecultur.

(Af Generalkrigscommissair Kiegels paa Snoghoi.)

Min Reises egentlige Hensigt var, at see en stor og complet Planteskole i en privat Mand's Hænder, og at bedømme Frugterne deraf i en Egn, hvor man ved Plantning søger at gjenvinde det Læ og den Luunhed, som Forsædrenes hensynsløse Skovhugst har betaget den — et Onde, som intet Land føler mere end Danmark. — Planteskolerne kunde jeg intet Sted søge bedre end ved Althaldensleben, hvor dettes forrige Eier, den bekjendte Nathusius, gjorde al Slags Trækultur til eet af de mange almeennyttige Foretagender, hvortil han, især ved heldige Handelspeculationer, havde vundet den meer end fornødne Formue.

Jeg har i over 20 Aar været Landeieendomsbesidder, og som saadan seet og læst meget, der maatte

fremkalde Erfaringer og Dverbeviisninger, som vel kunne være eensidige ved at tiltale en forudfattet Mening eller locale Interesser, men hvoraf dog nogle maatte blive almindelige og anvendelige for Flere.

En af disse Dverbeviisninger er: at vort Clima har lidt betydeligt ved, at vort af Naturen i det Hele begunstigede Land ved en hensynsløs Skovhugst er blevet blottet for det fornødne Læ; og at Vegetationen er mindre god end vor gode Jordbund lader forudsætte, fordi barste Vinde og deraf følgende skadelige atmosfæriske Forhold ofte, men især om Foraaret, udsætte den for en pludselig Afverling, der er meget skadelig.

Denne Dverbeviisning kunde nu her lede mig til endeel vidtløftige Betragtninger, der dog kun vilde give det Resultat, at: er Feilen begaaet, saa kan dens skadelige Folger her i Landet, som i andre Lande, kun afhjælpes ved hensigtsmæssige og store Plantninger. Og da Sagen er af den Betydenhed, at den kun ved indgribende Foranstaltninger kan afhjælpes, saa maatte disse udgaae fra Regjeringen, saaledes som dette nu ogsaa skeer med fornyet Kraft i flere andre Lande. Men naar hensigtsmæssige Foranstaltninger skulle frugte, saa maae de af Folket imødekomes med Anerkjendelse og Beredvillighed; og i saa Henseende kunne vi ikke negte, at der saavel gjennem det Kongelige Rentekammer, som gjennem det Kongelige Landhuusholdningsseelskab er gjort Meget for at opmuntre til Plantning, men — at disse Foranstaltninger kun i en ringe Grad ere mødte med Anerkjendelse og Bered-

villighed, især af Bondestanden og de mindre Skov-
eiere, der ypperlig forstode at bruge Dren, men
lode Spaden hvile, — et Beviis paa at det havde
været en Lykke for Landet, uden at være nogen Uvil-
lighed mod Bonden, hvis Regjeringen, da den
overlod ham Gaard og Jord, havde beholdt Skoven.
Fordelen af at hugge og rybde var nær, men
Fordelen af at plante var fjern, og ligesaa lidet som
man ved at hugge og rybde tog Hensyn til, at man
udsatte fine egne og hele Egnes Jorder for Træk og
Blæst, ligesaa godt vidste man at udsmykke Bortryb-
delsen af Skove og Hegn med Grunde, der, nsiere
drøftede, ere intetsigende; hvorimod det er en anerkjendt
Sandhed, vi finde bekræftet paa Holsteens, Slesvigs
og tildeels Jyllands Østkyst, samt paa flere Steder i
Fyen og Sjælland: at Skovpartier i Forbindelse med
frodige levende Hegn ere en Betingelse for et godt
Agerbrug i et Land med Danmarks Beliggenhed; og
at de ere en Nødvendighed for lette Jorder, naar disse
skulle give varige Frugter af en forbedret Cultur.

Denne min Dverbeviisning er ligesaa uroffelig
som den deles af Mange; og ligesaa vist som den En-
felters Plantninger vel kunne virke til Fordeel for en
Bopæl og Have, men ikke for en heel Egn; ligesaa
lidet vilde den Enfelte her kunne virke andet, end
samle og forene Manges Interesse, til Befordrin-
gen af den fælles Sag, og saaledes imødefomme de
større og mere indgribende Foranstaltninger, der alle-
rede ere udgaaede og vist endnu meer ville udgaae fra

Regjeringen, naar denne seer Landmanden beredvillig til at øse af de Rilder, der maatte aabnes ham.

Jeg har endvidere den Overbeviisning, at den Tid er nær, da Regjeringen vil henvende en endnu større Opmærksomhed paa Hedernes Cultur og den dermed i saa nøie Forbindelse staaende Beplantning, hvorved der vil reises et Værn, ligesaa nødvendigt for de bedre Hedejorders Opdyrkning, som nyttigt for hele Landets Cultur og climatiske Forhold.

For at gjøre hvad jeg kunde, stiftede jeg Haveselskabet for Jylland, Fyen og Hertugdømmet Slesvig, hvorved jeg haabede at forene Manges Interesse til eet stort Maal, — et Maal, der kun ved Mange kan naaes! — Men ligesom min Overbeviisning var fast, saaledes var ogsaa mit Haab stort; og jeg er ikke bleven skuffet deri!

Dette Aars Generalforsamling har viist, at Selskabets Medlemmer ikke alene have egen Nydelse og Interesse for Die, men de have lovet, Enhver efter sin Stilling og Veilighed, at modtage mine unge Træplanter til Opelskning, og saaledes efterhaanden i Forening med mig tilveiebringe Masser af unge Træer, hvormed vi kunne tilfredsstille en Plantelyst i Landalsmuen, der ligesaa vist meer og meer vil komme, som den vil blive til Nytte for den Enkelte og for det Hele.

Jeg erkjendte altsaa Nødvendigheden af en meget betydelig Udvidelse af mine Frø- og Planteskoler; og overbeviist om, at jeg næppe vil være istand til at tilveiebringe saamange Træplanter af alle forskellige

Slags, som Selskabets Medlemmer ville begjære, besluttede jeg, opmuntret og understøttet dertil af det Kongelige Landhuusholdningselskab, at gjøre denne lille Reise i Efteraaret 1845 for at see nogle ret store Planteskoler og de derfra udgaaede Frugter.

Hvad jeg har seet og erfaret, meddeler jeg her mine kjære Landsmænd, og navnlig Haveselskabets ærede Medlemmer. Maatte jeg være saa heldig, der ved at bibringe Flere den Overbeviisning, der hos mig er bleven end meer befæstet: at Læs- og frodig Hegnspiantning er for et Land som Danmark af ligesaa stor Vigtighed, som Frugttræplantning, og at nyttig Have-Cultur er en Kilde til mange Fordele og Behageligheder, der tildeels endnu ere fremmede for os, fordi vi altfor meget styre nogle faa Udgifter og den ringe Uleilighed, som dermed er forbunden.

Bondestandens Kaar og hele Stilling i Samfundet har saa betydelig forandret sig til det Bedre, at det er Pligt for ham, i Gjærningen at vise at han er det værdig; — han maa plante saavel til sit eget, som til sine Medmenneskers og Efterkommeres Bedste; og dette kan han i de frugtbare Østeregne. — Paa Vesteregnene derimod maa Regjeringen alvorlig skride ind, thi der skal der skabes for hele Landets Gavn, — der skal der hødes paa Fortidens Feil, — der skal der for den tiltagende Folkemængde tilveiebringes en ny Verden, hvorhen den kan tye med tillidsfuldt Mod, naar der ved Regjeringens vise Foranstaltninger virkes for, at den der finder Skove og frugtbare Enge ved Siden af Heden; — der maa Plantningen og Besaaeningen

drives med en Omhu og en Kraft, der overstiger Bondens Evner og Indsigt. Men ved denne Plantning vil Bonden ogsaa der vinde Lyft og Kundskab til at følge efter. Saaledes gaacr det nu paa Heberne i Hannover, og hvorfor skulde det ikke komme her ligesaa?

I Omegnen af Kiel opholdt jeg mig i 8 Dage paa flere Godser. Med Hensyn til Frugtavl og Havekultur er man allerede i den Egn langt forud, for de danske Provindser, og ligesom Alt vidner om en practiff Dygtighed hos Folket, — en Interesse og Tænsfomhed ved Arbeidet, saaledes maa man ogsaa beundre de aldeles practiff uddannede Gartneres Dygtighed. — Deres Driverier ere fortrinlige, deres Frugtræer ere udmærket godt holdte, og deres Kjøffenuarter ere bragte til en sjelden Fuldkommenhed. Men især var mig paa faldende den liden Arbeidskraft, hvormed alt Dette tilveiebringes. Jeg anseer det for en Lykke for de unge Menneſter, jeg her paa Snoghøi lader oplære til practiffe Havearbeidere, at jeg har erholdt Tilladelse til efter deres tilendebragte Læretid at sende dem til flere Godser i Holsteen, for der i et Aarstid under forandrede Forhold at udvide deres practiffe Arbeidsdygtighed. — Man var der endnu beskæftiget med Høsten. Jeg tilstaaer gjerne, at jeg altid har været indtaget for det holsteenske Agerbrug, og især for den Orden og Udholdenhed, som Folket viser ved Arbeidet;

uagtet jeg ikke er blind for at Holsteneren, som Følge af at han anseer sit Agerbrug for det eneste rigtige i Verden, endnu hænger ved Fordomme, som han ikke vil lade sig afdisputere, f. Ex. med Hensyn til Plove og andre Agerdyrkningsredskaber m. m. — Man maa heller ikke overse, at Agerbruget, som der fortrinlig er begrundet paa et til sjelden Fuldkommenhed drevet Meieriivæsen, maa have sine Eiendommeligheder, der ere begrundede paa en mangeaarig Erfaring.

Uagtet Landet ved sine betydelige Skove har meget Fæ, ansees dog de levende Hegn som uadskillelige fra et godt Agerbrug; de behandles med stor Omhu og naar de ere saa frodige som der, indseer man let, hvorledes de kunne yttre en velgjørende Indflydelse paa Climatet. Der sløifer man dem ikke for at vinde Jord; men i Oldenborg, hvor man ikke før havde dem og hvor man dog ogsaa ret godt forstaaer at vurdere, hvad der kan betale sig, og hvad der er practisk, — seer man nu det ene levende Hegn reise sig efter det andet; ja de ere endog i Preussen bleve Gjenstand for Regjeringens særdeles Opmærksomhed og Opmuntring.

Af landoeconomiske Foreninger findes i Holsteen en Mængde; de ere i deres Foretagender ligesaa practiske, som hele Folket er det. Naturligviis har ogsaa det levende Hegns Nytte og Hensigtsmæssighed ofte været Gjenstanden for Drøftelser, men disse ere stedse faldne ud til Fordeel for Hegnene. — Man erkjender vel, at de samle Sne og Fugle, at de optage Jord, samt at Kornet stundom i Nærheden af dem er

mindre godt; men Hegnene ansees uundværlige for Græsset, for Creaturene og for det Brændsel, de give, — ikke at tale om Markfreden, som her overholdes med megen Strengthed; og Holsteneren er overbevist om, at uden de frodige levende Hegn vilde Landet hverken være saa frugtbart eller have saa gode Græsgange som Tilfældet er. De levende Hegn ere her en væsentlig Deel af Agerbruget. De paa Siderne værende Grøfter afgive passende Vandledning, og Plantningen er et Bærn mod pludselige Forandringer i Atmosphæren. Især ere de af Bigtighed for lette Jorder, som ved gode levende Hegn erholde en betydelig forøget Bærdie. Her er Talen naturligviis kun om levende Hegn, der fortjene at kaldes saaledes, og ikke om forsaldne og nedtraadte Jordvolde, hvor den ene Buff raaber til den Anden, hvor de altsaa ligesaa lidet frede, som beskytte.

Disse levende Hegn i Holsteen have megen Indflydelse paa den Færdighed, som Huusmanden dertilands har i at bruge Spaden.

De almindeligste Hegnsplanter ere: Hæssel, Hvidtorn, Avnbøg, El, Ahorn, Aft, stundom ogsaa Cytisus eller Guldregn. Hvidtornsplanter ere meget søgte.

Saa forskiellige kunne Meningerne endnu være om den Nytte, som levende Hegn og Plantninger ville udøve paa Jyllands Frugtbarhed, at medens de af Mange endnu ansees med Ligegyldighed, — (ikke at tale om, at de ofte komme i Collision med Mageligheden og den første Udgift) — traf jeg paa Reisen

hertil en almindelig anerkjendt dygtig og tænkfsom Gods-
eier fra Jylland, der var saa overbevist om Bigtighe-
den af levende Hegn for hans temmelig lette Jorders
Frugtbarhed, at han endog i Retvinkel gennemstærker
sine store Marker med levende Hegn, saaledes at hver
Mark derved deles i 4 mindre. Som Følge af de
velindhegnede Græsmarker, horer det til Sjeldenhederne
at see Køerne tvirede, hvorimod disse gaae løse, hvilket
man anseer for en væsentlig Betingelse for Køernes
Mælkerighed. Man anseer en tæt Græsbund for bedre
end høit Græs, ja man gaaer stundom endog til den
Yberlighed, at Køerne ikke drives fra den ene Græs-
mark til den anden, men at alle Græsmarkerne paa
engang aabnes dem, saaledes at de aldeles frit kunne
gaae omkring og kun ved Malkningen og om Afstenen
samles. Man vil endnu aldeles ikke indrømme det
Anvendelige for Holsteen i Verelbruget, og man paa-
staaer, at Erfaringerne tale derimod; navnlig anfører man
Godset Nøer, hvor Eieren efter et betydeligt Tab er
gaaet tilbage fra Verelbrug og Staldfodring til det al-
mindelige holsteenske Agerbrug.

At der er stor Forffjel paa, hvad der med Nytte
kan anvendes og udføres paa en stor og paa en lille
Landeindom, maa man herved ikke oversee; og ligesaa
lidt som eet Sædfifte kan erklæres for det bedste og
meest hensigtsvarende for en heel Egn eller blot for
en heel By, ligesaa urigtigt er det vist, naar Holstene-
ren kun vil indrømme 10 Indtægter med Brak, Vin-
terforn, Byg, Mængforn, Havre, Klover og 4 Græs-
marker. Paa Augustenhof saae jeg f. Ex. en Klover-

mark efter Vinterforret i Brak, altsaa som anden Frugt, hvilket vist er en meget heldig Berel; men man bør da udlægge sine Græsmarker med Hvidklover, da jeg er af den Formening, at Rødkloveren ikke vilde lykkes saa hurtigt efter hinanden. Nu er det almindelige Forhold for Græsfroet pr. Td. Land 12 \mathcal{R} rødt og 3 \mathcal{R} hvidt Klover, samt 3 \mathcal{R} Timotheifrs og noget Raigræsfrs paa de høieste og magreste Steder.

Man mergler nu her paa mange Steder allerede anden Gang. Meningerne om Nyttten heraf have været deelte, dog paaftaaes almindeligt: at man bør mergle hveranden eller tredie Rotation d. v. s. hver 20de eller 30de Aar, naar Jorderne have været vel drevne og ikke været udmagrede.

Rapsen, der har bragt saamange blanke Dalere ind i Holsteen, har været nær ved at udslettes blandt de Frugter, der dyrkes, men man synes nu at see denne Sæd fra det rette Synspunkt, idet man igjen har begyndt at dyrke den uden at gjøre for sikker Regning paa Udbyttet. Det kan ikke negtes, at Rapsen, jo længere den dyrkes paa en Mark, desto vanskeligere synes den at blive, men derfor maa man ikke opgive den. Jeg vilde tilraade, enten at saae den i hveranden Rotation, eller hvert Aar at besaae en halv Vintermark. Kan man endog i Regelen antage, at den kun lykkes hvert tredie Aar, saa er det dog en betydelig Indtægt, hvorpaa Landmanden hverken kan eller bør renoncere; — at den skulde svække Agerens Kraft er imod min Erfaring, tvertimod har jeg steds efter en

god Kapsmark havt godt Korn hele Sædskiftet igjennem, hvorimod en slet Kapsmark er nærved igjen at gjøre en Brak nødvendig. .

Her er det da, hvor Landmanden skal vide at vurdere Kapsen og dens Indflydelse paa de efterfølgende Kornsorter, ved aldrig at undlade at omploie en slet eller og kun middelmaadig Kapsmark. Om vi nogen- sinde ville komme til at udplante vor Kaps saaledes som dette skeer i Flandern og det nordlige Frankrig, og om Kapsens Hjyning vil blive almindelig, skal Ti- den vise.

Man er i Holsteen langt forud for Danmark med Hensyn til Hesteavl, thi man har lært at lægge rigtig Værd paa gode Tillægsdyr. Ikke sjelden seer man Bøndernes Bogue og Plove bespændte med forædlede Heste, der udmærke sig ved en kraftig og elegant Bygning. Men almindelig beklages ogsaa her Manglen paa gode Hingster, hvorfor der til de forædlede 3 Landbeseelere, der have været stationerede i Holsteen, har været anmeldt langt flere Hopper, end der kunde antages.

Dyrskuet i Slesvig og Ploen har allerede virket kjendeligt saavel med Hensyn til bedre Heste som til bedre Dvæg.

For Skovkulturen yttres sig en levende Interesse, der især udtaler sig for Hedernes Beplantning; men ofte hører man Klage over Banskkeligheden ved at faae Tilladelse til at beplante Hedestrækninger, sandsynligt dog vel kun fordi Eierne ikke ville afhænde Hederne, uden dog selv at ville beplante dem. Bønderksovene

have i Holsteen omtrent havt samme Skjæbne som i Danmark. Mærkeligt nok, at de saaledes efterhaanden kunne forsvinde, hvor der gjælder en saa velgjørende Forstanordning som den af 2den Juli 1784, samt Patentet af 15te Juni 1785. Er det altsaa uimodsigeligt, at Skovene i de bedre Egne og paa de bedre Jorder forsvinde i en, med Hensyn til Fremtiden og det tiltagende Træ-Forbrug, betænkelig Grad, saa bliver Skovanlæg paa de slettere Jorder, saavel for Regjeringen som for den Private, en saameget vigtigere Gjenstand for forenede Bestræbelser.

Gode Love ere en Velgjerning for et Land; — de gives for at de skulle overholdes og efterfølges; men Erfaring viser, at det maa være vansteligere at overholde end at give dem.

Er Bøndernes Skove mishandlede og tildeels forsvundne, saa kan man neppe sige dette om de adelige Godsers, og mindst er dette Tilfældet med Lindaus Skove, der have et Areal af 800 Tdr. L., hvorom man kun kan sige, at der hugges forlidet. Jeg saae der 3 Ege, hvoraf den ene holdt 27 Fod og de to 24 Fod i Omfærd, 2 Allen over Jorden. Ligesom det i Holsteen synes at være en Uvædsag for Godseierne, hvo der kan give sine Køer det største Quantum Korn om Vinteren, saaledes synes det at være en Uvædsag, ikke at tage af Skovene Alt hvad de kunne give. Jeg saae flere private Skove under en fortrinlig Kultur, alle aabne Steder beplantede, Mosehullerne udgravede og beplantede med El og Aft, hvoraf især den første var i frodig Bært.

Ved Kiel saae jeg Forstværtenets Planteskole (Forst-

baumschule), der har en Deel sjeldne Træeremplarer, og et godt Udsortiment af unge og sjeldne Træer og Buske. Ordenen er exemplarisk og Hr. Forsticandidat Geerdtz er vist der paa sin rette Plads. Udsæden for iaar var lykkedes meget godt, men Alt er i en for lille Maalestof, selv om man kun vil tage Hensyn til Holsteen. Paa vilde Træer er Uffætningen ikke betydelig, naar undtages Hvidtorn og andre Hegnsplanter, hvoraf der aldrig havees nok. Jordbunden er langtfra heldig, men dens omhyggelige Tilberedning, i Forbindelse med en heldig Beliggenhed, gjør at Alt lykkes saa vel. Det vilde derfor være meget beklageligt, hvis Hr. Geerdtz skulde forlade denne Embedsstilling. Han burde ligesom den forfjente Forstraad Schaffer paa Hirschholm blive ved Opelsningen af Træplanter, en Cultur, som de begge lige godt have viist at forstaae og at drive til stor Betsignelse for Landet.

Den Düsternbrocker Skov har den skønneste Bøgebestand, jeg endnu har seet.

De med Lyng begroede Strækninger, man passerer paa Jernbanen mellem Kiel og Altona, ere for en stor Deel Mosejord, og give den Reisende endnu kun en ringe Idee om det frugtbare og rige Holsteen. Desuagtet gennemstares disse Sletter af tildeels gode, tildeels flette Skovpartier, især af Birk og El. Overalt spores tydelig en Higen efter at tilveiebringe levende Hegn, og man finder en Mængde deraf i frodig Bært, beplantede med El, Birk, Blanding af Bøg, Eg, Røn, Hvidtorn og Vidier, blandt hvilke Birken var den mindst frodige, undtagen hvor Jordbunden er fugtig;

thi der seer man saavel Ellen som Birken i en ypperlig Grøde. —

Det synes, at Culturen af disse Lyngbegroede Strækninger begyndes med at beplante med levende Hegnede Stykker, der tages før, og man sporer tydelig paa Hegnenes frodige Vært, hvor disse efter Plantningen ere holdte rene og behandlede med Omhu; thi der staae de frodigt, hvorimod man jevnstides derved, hvor Ukrudet har taget Overhaand, seer Plantningen kun at være kommen frem pletviis. Alle de beplantede Bolde ere satte lave og brede, for efterhaanden at kunne forhøies.

Henimod Elmshorn og Pinneberg saavelsom i de kongelige Skove ved Neumünster, seer man frodige unge Ege- og Bøgeskove, ligesom jeg til min Forundring saae unge Rødgraner i frodig Vært paa Torvejord.

Som Følge af disse hyppige Skovpartier, gjøre Lyngstrækningerne i disse Egne ikke det trættende og døde Indtryk, som andre Lyngegne, f. Ex. i Sylsland, hvor man kun seer den blotte Lyng.

De under Cultur tagne Enge afgive fortrinligt Hø, med hvis Indbjergning man var beskæftiget.

Man finder saavel paa Hamborgs Bolde, som i Omegnen en skøn og sjelden Samling af Træer og Buske i frodig Vært og i den Alder, hvori de bedst vise enhver Arts Skønhed.

I den botaniske Have hersker megen Orden. Booths Have og Planteskoler, saavelsom hans udmærkede Værthuse gjør det Hele til et sjældent Etablissement. Saa-

vel Ordenen som Samlingens Mangfoldighed vidner om, at Hr. Booth ikke alene er en rig, men tillige en gentil Mand. Dette seer man ogsaa i og om hans smagfulde Sommerhuus, saavel som i den Artighed, der vises enhver Besøgende. Ved sine udbredte Forbindelser, af hvilke de russiske nok ikke ere de mindst indbringende, vinder han mange Penge; men man maa indrømme ham, at han fortjener det. Hans Orchideehuus er en lille Trylleverden. Hans Frugttræstoler fandt jeg for frodige, Uffætningen er saa stor, at alt hvad der kunde udplantes var solgt. Jeg kan ikke negte, at det interesserede mig at gjøre denne Mand's Bekjendtskab: han vandrer som en Konge i sin skønne Verden, og man maa glæde sig over denne Mæsse af Naturens i Forbindelse med Kunstens skønne Frembringelser. Den Interesse, hvormed Hr. Booth omtalte vort Haveselskab og dets Tendents, samt hans Øste om, næste Aar at ville bivaane vor Generalforsamling, kunde ikke andet end indtage mig endnu meer for ham. Han er Hamborger Borger og dansk Patriot, ligesom hans rige Nabo Hr. Senator Jenisch, der eier en af de skønne Haver, hvoraf hele Omegnen af Hamborg er opfyldt. Jeg kan derfor ikke andet end ønske enhver Haveven Leilighed til at see Hamborgs Omegn, og derpaa at anvende nogle Dage; jeg er overbevist om, at han tilfredsstillet vil vende tilbage og føle sig opfordret til at give sin nærmeste Omgivelse nogle af de For skjønnelser, han der har seet udført i alle mulige Retninger.

Det er velgjørende at see saamegen Velstand i Forbindelse med saameget Skjont!

Tilfældig traf jeg paa en af mine Vandringer Antiquaren Hr. Burgheim, der uden Gjødning vil forstaae at gjøre raae Jorder frugtbare. Jeg henviste ham til vore jydskke Heder. Det maa være en egen Composition, han anvender, altsaa vel ogsaa et Slags Gjødning, til hvis Oplosning, som jeg senere har hørt, behøves 120 Tdr. Vand pr. Td. Land. Han søger, som han sagde, Monopol af den danske Regjering, hvilket vist neppe vil negtes ham, naar blot de Forsøg, han skal have gjort, have viist sig at være praktiske.

Jeg havde hørt rose en Planteskole i Harborg, men hvad jeg saa, svarede ikke til min Forventning. Forresten sandt jeg saavel ved Harborg, som overhovedet i Hannover, mærkværdige Forandringer siden jeg for omtrent 30 Aar siden var der. —

Chausseen til Celle er fortrinlig, i Midten steensbrolagt, paa den ene Side Chaussee, og paa den anden Jordvei. Veien er beplantet, et Stykke med italienske Popler, derpaa et Stykke Ahorn, derefter Røn, og derefter et langt Stykke med Birk. Disse Træer, der i det Hele stode meget godt, vidne om, at de i deres Ungdom ere holdte under Kniven, og ikke et eneste bær Kjendetegn af Bold. De kjøbes af Bønderne for 3, 4 og 5 R. pr. Stk.

Det er mærkværdigt, som Hedens Opdyrkning her gaaer fremad ved Hjælp af Mergelen. Man seer paa denne Bei betydelige Fyrrestove i en frodig Bært,

anlagte af Regjeringen paa Hedejorder, der ere kjøbte af Bønderne. Alle Byer og Huse finder man omplantede med Røn, Birk, El og Naaletræer, stundom ogsaa med Eg.

Ved Celle, samt derfra paa Weien til Hannover, saae jeg de første Frugttræ=Alleer ved Chausseen i frodig Væxt, uagtet de ikke sjelden staae udsatte for Blæsten. Men det er skønne, lige og kraftige Stammer med dertil svarende Kroner, der fra Ungdommen ere behandlede til at kunne blive gode Chausseetræer; og uden at have saadanne Træer, vil jeg fraraade enhver Frugttræplantning ved Landeveien. Paa flere Steder havde Træerne skøn Frugt, og denne bortforpagtes aarlig. Ved at udtale mig over den Nytte, som deraf kan havees for Weikassen, svarede man mig: „det er ikke alene for Nyttens, men det er for det skønne Syn, man har af blomstrende og med Frugter behængte Træer langs Landeveien, og man er saa vant til at glæde sig over dem, at det aldrig falder nogen ind at gjøre dem Skade eller at tage deraf.“ — Paa de Steder, hvor Chausseen fører over Hederne, er Birken ved sine skønne hvide Stammer fortrinlig til Weibepantning. Foran hvert Frugttræ staaer en lille hvidkalket Steen som Afviser.

Alt Practisk har gjort vidunderlige Fremskridt siden jeg sidst var i Hannover, og man seer overalt de glædelige Folger af en velordnet Administration. Det er vist derfor ikke uden Grund, at man nu om den samme Konge, der for saa Aar siden bedømtes meget strengt,

hører en Mængde Lovtaler af Høie og Lave, og at man kun beflager, at han ikke er yngre. Jeg saae denne mærkværdige Mand, der rigtignok i hele sin Person svarer til den Fortolkning, man har givet hans kongelige Chiffre: E. A. R. (Ernst August Rex): „Er Allein Regiert.“

* Det kongelige Sommerophold Montbrillant er et ganske simpelt Huus, hvis skønne Have, i Forbindelse med den i gammel fransk Stil anlagte Have ved Herrenhaus, danner en smuk Contrast, og besøges flittig af Hannoveranerne, da det kun ligger $\frac{1}{4}$ Miil fra Staden. Man kører ugeneert omkring i begge Haver, og det iagttages blot, at man tæt forbi den kongelige Bygning kører i Skridt.

Det Militaire i Hannover seer meget godt ud og de nye Kaserner, saavel som alle nye kongelige Bygninger, ere prægtige og smagfulde. I Haven ved Montbrillant findes skønne Grupper af sjeldne Træer og Buske, og man har derfra herlige Udsigter over Plainen omkring Hannover over til Harzen, der danner Baggrunden mod Westen. Jernbanerne i Hannover ere godt anlagte; der hersker megen Orden. Kongen har ikke villet give et saa vigtigt Monopol i fremmede Speculanter's Hænder, men har anlagt dem for Regjeringens Regning. Jernbanetoget skal bruge 10 Minutter pr. Miil. Derimod synes Jernbanen i Brunsvig fra Weine at være mindre godt anlagt, da der er megen gyngende Bevægelse paa den. Jordbunden i Brunsvig synes meer lønnende end i den af mig passerede Deel af Hannover, der rigtignok er Rygningen af Lan-

det, og hvor der maa arbeides meget for først at faae Heden opdyrket, og derefter for at faae den i Kraft.

Man sporer i Hannover ingen Fattigdom. Folket er arbeidsomt; og ved at see de nomadiserende Smaaafolk med deres vandrende Biavl, — hvorledes de i Foraaret leie Mads til Bistaderne i de frugtbare Egne, og derefter drage ud paa Lyngen med dem; — ved at see hvilke Jordstrækninger der her bearbejdes med Spaden; — da maa man uvilkaarlig tænke paa vor Huusmandsclasse, i hvilken Koner og Børn bestille lidet eller intet, og der i et dolce far niente fortære, hvad Manden fortjener som Dagleier og Tærster. Fortæller man disse sidste, at Konerne i Holsteen og Tydskland fortjene ligesaa meget som Mændene, saavel ved at grave som ved at tærste, — saa smile de og troe det ikke.

Man kan ikke negte, at den arbejdende Classe i det tydske Folk er meer opvakt end her i Danmark, og da desuagtet Skoleunderviisningen her skal være bedre end der, saa kunde man fristes til at drage den Slutning, at Børnens tidligere Anvendelse til Arbejde har en heldig Indflydelse paa deres Dygtighed i det practiske Liv, der ogsaa udkræver sin egen Dyrkelse.

Omegnen ved Staden Brunsvig har mange skønne Puncter og dertil svarende Udsigter over rige Enge. Det hertugelige Sommerflot Richmond med en ypperlig Gruppering af sjeldne Træer og det til venstre af Veien dertil, for 2 Mar siden, paa en gold Sandbank gjorte nye Anlæg med Trægrupper, der for en

Deel ere fremkomne ved Flytningen af 20 til 30aarige og ældre Træer, fortjener at sees; — Man tænke sig hvilket Arbeide dette har været, — selv Græsset er henlagt paa Sandet i Græstov. Det skal i det første Aar have været en Banden uden Ende. Den derværende Førsterbolig er i en meget smuk Stiil. Men af alt det Smukke, der „am Wall“ omgiver det gamle triste Brunsvig, er dog „Krauses Haus“ i gothist Stiil med den dertil grændsende Have det Skjønne og Smagfuldeste, jeg har seet. Man kan ikke tænke sig nogen elegantere Sempelhed. De tvende Hertugers og Schills Monumenter ere skjøne og minde om hiin bevægede Tid, da Tydskland afkastede det franske Nag, og der navnlig kan give Brunsvigerne Ret til at være stolte af den Deel, de toge deri. De udenom Brunsvig liggende Haver afverle i en hensigtsmæssig Anvendelse af Terrainet mellem skjøne Udsigter, pragtfulde Trægrupper, styggefulde Gange og Frugthaver, smagfulde Busketter og Blomsterpartier. Jeg vil ogsaa anbefale Haveliebhaber at tage til Brunsvig; de ville der i den nærmeste Omgivelse finde mange Nydelser i den sjeldne Trævegetation samt en hoist pyntelig og smagfuld Havekultur. Og efter at have seet, hvad deraf frembyder sig, bør de ikke unblade tillige at besee Museet og det nye hertugelige Slot. Jeg besøgte ogsaa her Blomsterselskabets Have, og modtoges af den forsamlede Deel af Selskabet med megen Artighed; især viste mig Major von Heusler, en værdig Veteran, megen Opmærksomhed. Det maatte ikke lidet interes-

føre mig, her at finde et Selskab, der har sat sig det samme Maal, som vort Haveselskab; men — Medlemmerne ere aldeles opoffrende, idet de aarlig uden at faae noget Bederlag, hver give 4 Rbd., hvorfor Haven og Huset vedligeholdes, og et Antal af 8 unge Menneffer oplæres af en practisk Gartner og en naturfyndig Lærer, der om Vinteren holder Forelæsninger. Disse Lærlinger maae selv sørge for Logis og Bespiisning, de have fri Underviisning og erholde aarlig omtrent 10 Species til Klæder, hvorfor de maae være eensformigt klædte. De maae arbejde i Haven fra om Morgenen Kl. 5 til 12 og om Eftermiddagen fra Kl. 2 til 7, naar Veiret og Aarstiden tillader det, samt høre Forelæsninger om Vinteren. Selskabet har kjøbt Haven, og ladet bygge og indrette Huset med en yndig Veranda foruden et Locale for Vinterforsamlingerne og en Bolig for Gartneren.

Fra Brunsvig fører Jernbanen igjennem en skøn og frugtbar Dal over Wolfenbüttel, Scheppenstedt og Oschersleben til Magdeborg. Man seer tilhøire Harzen og Brocken, og Diet frydes ved frugtbare Marker og Enge, yppige Skove og megen Træplantning, — især Masser af Piiil, ligeledes sees mange Flekker og Bønderbyer, der alle have teglhængte Huse, hvilket man ogsaa efterhaanden vil finde i de hannoveranske Landsbyer, hvor Ingen meer maa bygge uden med Tegltag. Dvæget er ikke stort, men af en god Bygning; og gode Heste finder man meget hyppigt. Ogsaa paa Jernbanen maa man erkjende den preussiske Orden; og de derved ansatte Officianters Artighed er behagelig for

Fremmede. Lydskernes Munterhed og Meddelelseslyst er paa Reiser meget affstikkende mod den danske Laus-
hed; man bliver meget let bekjendt med sit Reiseselskab,
der uforbeholdent udtaler sig om Alt.

Magdeborg er en munter og smuk By, der har
faaet ualmindelig Livlighed ved en betydelig Garnison,
som i denne Tid manevrerede, og ved sin heldige Be-
liggenhed saavel med Hensyn til Elb-Skibsfarten som
til de forstjellige Jernbaner, der herfra gaae ud i flere
Retninger.

Secretairen ved det betydelige landoeconomiske
Selskab, der her holder sine Forsamlinger, — en Hr.
Zuchschwerdt, viste mig med megen Beredvillighed Sel-
skabets betydelige Samling af Agerdyknings- og Ha-
veredskaber, hvortil Selskabet udenfor Fæstningsværkerne
har ladet opføre en stor Bygning paa et Stykke Jord,
hvis Bestemmelse nok er — at skulle være til Forsøg.
Hensigten kan være god; men det forekommer mig,
at Udgifterne maae overstige Nyttens; og de gjorte For-
søg varede ikke til Huset og Redskabernes Mængde
og Forstjellighed. Selskabet maa eie betydelige Fonds,
hvilket ogsaa skal være Tilfældet.

Der er blandt de her opbevarede 90 Nummere
af forstjellige Redskaber og Maskiner mange kostbare
Stykker, men hvoraf saa vilde være anvendelige hos
os. Ved nogle deraf forstrækkes man over deres kun-
stige Sammensætning samt ved Tanken om den Træk-
kraft, der skal anvendes for at sætte dem i Bevægelse.
Som Beviis for hvorvidt Maskin-Masineriet kan drives,

anfører jeg blot en Hø-Bendemaskine, der kostede 240 Rigsbankdaler! — En saakaldet Hestehakke (Turnips-Cleaner) til Reenholdensen af Rodfrugter behagede mig særdeles, den koster 13 Rdl. preussisk. Ikke mindre interesserede mig de Altenburger Plove og en dito bevægelig Træharve. Nyttens af den belgiske Agerflæber, der skal være ligesaa practisk som den er simpel, kan jeg ikke ret forklare mig. Overhovedet tillader jeg mig ingen Dom om denne Mængde af Redskabers practiske Værd, da jeg ikke har seet dem arbejde; men vist er det, at vore Agerdyrkningsredskaber ere baade simplere og lettere. Udmærkede fandt jeg et Par nordamerikaniske Drex, hvis Fortræffelighed vidner om, at dette er et Instrument, som der bruges meget. Spaederne vare de almindelige engelske.

Herfra førte Hr. Zuchschwerdt mig hen til et temmelig betydeligt Anlæg, som Kongen har ladet beplante og derpaa foræret Byen til Forlystelsessted og Promenade. Træerne staae i frodig Væxt, uagtet de ere plantede paa Sandbanker og ere temmelig udsatte for Binden. Det Hele vilde være en endnu større Herlighed for Byen, naar ikke Nydelsen fordærvedes ved et stinkende Vandløb fra Magdeborg, der snoer sig igjennem Anlægget og forpæster Luften. Derimod forstjønnes det ved den meest udmærkede Georginsamling, jeg har seet; den tilhører den ved Anlægget ansatte Gartner, en aldeles practisk og simpel Mand, som kun lever for denne Samling, og sandelig, han fortjener at beundres for Resultatet af sin Flid.

Agerbruget omkring Magdeborg har sine lo-

cale Eiendommeligheder, som Følge af de betydelige Runkelroesukker- og Cichorie-Fabrikker; især af de første ligge flere meget betydelige omkring Staden. Ligeledes seer man her en betydelig Cultur af al Slags Kaal og andre Kjøkkensager, der ret synes at have hjemme ved Magdeborg. Man misunder os den Lykke at kunne have levende Hegn, hvilket nu først efter den i Bærk værende nye Jordudskiftning vil blive dem muligt, da de hidindtil have havt deres lange smalle Agre paa forskjellige Steder; hvorfor ogsaa et ganske andet Agerdyrknings-System her maatte være en naturlig Følge. Jeg omtaler derfor heller ikke de her brugelige forskjellige Sædkifter som ganske afvigende fra vore, thi de ere en naturlig Følge af Forholdene. Vor Jordbund er i Almindelighed langt bedre og frugtbare, men vi bearbejde den ikke med saamegen Omhyggelighed som Tydskerne deres.

Alle indrømmede mig de velgjørende Følger af at tilveiebringe Læ ved Træplantning; og den Mængde Pii- og Poppelplantninger ved alle Vandløb, man seer paa Beien fra Brunsvig til Magdeborg, taler herfor; ligesom der og af det Offentlige anvendes utrolige Summer og megen Omhu paa alle Beies Beplantning med Frugttræer. En Mængde stort Bygnings-tømmer indføres nu i Brunsvig og Hannover fra Böhmen. Skulde man troe det? Det føres paa Elben til Magdeborg, hvorfra det paa Jernbanen gaaer ind i Landet, hvor det, foruden at være meget bedre, endog haves billigere end fra Harzen.

Jeg tog fra Magdeborg til de tvende 3 Miil derfra liggende betydelige Godsfer Althaldensleben og Hundsberg, der have tilhørt den afdøde, berømte Mathusius, og nu eies af to af hans Sønner. Her var min Reises første Maal, nemlig at see de af den forrige Eier der anlagte meget betydelige Planteskoler, som i deres Udstrækning forene disse tvende store Godsfer og deres skønne Haver. Og sandelig, jeg skuffedes ikke i min Forventning. Til min Reises andet Maal, — nemlig paa Pietzpuhl hos Hr. von Wulffen at see en rigtig Hedecultur, saaledes som jeg tænker mig den anvendt ogsaa paa vore Heder, kommer jeg senere.

Tæt udenfor Magdeborg ligger et betydeligt Steensbrud, der er ret interessant at see, og hvor der ophuges en Mængde Bygningsmaterial. Chausseen er til begge Sider beplantet med Kirsebærtræer, og dernæst et Stykke med Æbletræer, men hvilke sidste vare saa høstammede og ranglede, at de aldrig ville blive til gode Træer.

Avlen af Kunkelroer og Cichorie-Rodder spiller her en betydelig Rolle. Jorden dertil graves For- og Efteraar. 12 til 16 gravende Røner paa een Ager var intet sjældent Syn. $\frac{1}{2}$ Miil fra Magdeborg bliver Jorden meer sandet og Agerbruget antager en anden Character. Hesteracen udmærker sig ved store og skønne Dyr, paa hvis Forædling der nu anvendes megen Opmærksomhed. Stude bruges hyppig til Arbeidet, ogsaa disse udmærke sig ved deres Størrelse og Skønhed. Paafaldende var det i dette Aar, da ogsaa Haverne her næsten ingen Træfrugt yde, at see flere Træer ved

Beiene, endog der hvor disse havde en meget fri Belliggenhed, behængte med skøn Frugt.

Ved Indførselen til Althaldensleben ligger til venstre en meget høi Skrænt, beplantet med Frugttræer, og til høire ligger den første Planteskole, der især er for Alleetræer. Selve Byen, i hvis ene Ende den herstabelige Bygning ligger, bærer Præget af, at den ikke meer er, hvad den har været ved dens forrige driftige Eier. Thi han havde her anlagt endeel Fabrikker, hvoraf den større Deel nu ere nedlagte, og denne Standsning maa naturligtviis yttre sin Indflydelse paa Befolkningen. Men dette er ikke Tilfældet med Haverne og Planteskolerne, der indtage et Areal af langt over 100 Tdr. Land. Det Hele bærer Præget af, i hvilken Grad den forrige Eier maa have været en sjælden driftig Mand. Alt er anlagt efter en stor Maalestok; — og Træplantning samt Træcultuur maa især have været ham kjær. Man fortæller, at den afdøde Nathusius, der var født af fattige Forældre, af sin Moder modtog et lidet Overskud, som hun havde vundet ved en Forpagtning af Kirsebærtræer; — med dette vandrede han til Magdeborg, hvor hans Rigdom senere grundlagdes og saaledes forøgedes, at han døde som Millionair. — Han plantede altsaa ved Althaldensleben af Taknemmelighed mod Træculturen.

Entreen i Haven er noget af det yndigste, jeg har seet, og ligesaa smagfuld er en Engbeplantning med sjældne Træer, hvorfra de uoverskuelige Planteskoler strække sig til begge Sider. Jeg vil nok troe, at de under den forrige Eier havde naaet deres høieste Cul-

tur, og at Alt dengang blev drevet med den levende Interesse, der kun kan være Skaberens af et saadant Værk egen. En Hr. Elster, der før var Sønnernes værdige Lærer, er nu heldigviis bleven dette Haveetablissement's omhyggelige og kyndige Ordner og Pleier. Han forener en levende Interesse for Træculturen med megen Kyndighed og Smag; og saalænge han maa holde sin Haand over det Minde, som den afdøde Nathusius her har plantet sig, og i hvis Midte han ligger begravet; — saalænge vil dennes Aand ogsaa hvile over et Føretagende, der er for storartet, og hvorpaa der er opoffret for betydelige Summer til at det nogensinde burde ophøre. — Herfra er udgaaet Millioner af Frugttræer og Træplanter til store Skove; ja havde vi her i Landet alle de Frugt- og andre Træer, som derfra ere udvandrede, endog til Tydslands, Polens og Ruslands fjerne Egne, da vilde det nu see bedre ud hos os med Træplantning og Trækultur. Alt hvad der af vilde Træer ikke er solgt til en vis Alder, og hvilket kun er Tilfældet med Naaletræer, udplantes i Godssets Skove, til hvis Udvidelse der er Plads nok paa den tilgrændsende Hede. Et kostbart Forsøg, som den afdøde Nathusius har gjort med at anlægge en lille Skov af sjeldnere amerikanske Træsorter, har været mindre heldigt. Men Jordbunden var paa dette Sted heller ikke god nok dertil. Og ligesaa frodigt som alle Plantninger staae i Haven og Plantestolerne, ligesaa lidet kan saadant siges om Skoven. Dette har en ganske naturlig Grund: Althaldensleben har nemlig tidligere været et betydeligt Klo-

ster, i hvilken Tid Byens Beboere have erholdt Tilladelse til i Klostersets Skove at samle Løv og Naale. — De gamle Skove forsvandt ogsaa her, og ubegribeligt er det, at den kloge Nathusius ikke sørgede for, at Løv- og Naalesamlingen ei gik over paa de nye anlagte Skove. Disse staae nu som et feiet Guls i Bunden, da Løv- og Naalesamlingen er en Gjødnings-Indtægt for Byens Fattige, som ved at hævde denne Ret ei tage Hensyn til, at Skoven som Følge deraf ikke vil trives. For den afdøde Nathusius vilde det have været en let Sag at faae denne Misbrug hævet, men den nuværende Eier vil vorde nødsaget til at affjæbe Beboerne deres ved Tiden hjemlede Ret.

Man skulde nu troe, at saa betydelige Planteskoler ogsaa maatte være en ikke ubetydelig Indtægtskilde for Eieren; men dette skal ikke være Tilfældet, — uagtet Arbejdslønnen her er billig, og uagtet alle Havelærlinger maae arbejde i de første 2 Proveaar for omtrent 1 Rbmf. daglig. Hr. Elster meente, at Ballancen ved Træculturen var taalelig; men Priserne synes at være ansatte meget lavt. Andre ville vide, at Udgifterne maae overstige Indtægterne. Det gaaer der som her, — vil man virke noget Betydeligt for Træplantningen, saa maae Priserne være lave — i det mindste paa vilde Træer og Frugtræer; thi selv de Planter lystne stye den første Udgift. For de sjældnere Træer kunne Priserne være høiere, thi den, der ikke vil eller kan betale dette Liebhavei, kan lade være at plante dem. — Hvad nu forresten selve Planteskolerne angaae, finder man her fra Tornen til det ædleste Træ, —

Alt opelstet af Frøfornet eller Stiflinger; og meget har det interesseret mig at see den Mængde af forskellige Træer, der her opelstes i Aflægger-Skolen. Orde-
nen og Reenligheden var overalt god, og Træerne ere frodige og sunde; men man har her i Planteskolerne en slem Fjende i Oldenborre-Larven (*Scarabæus melolontha* L.) endog i den Grad, at, efter Hr. Efters Forsikring, Hr. Nathusius ved Planteskolernes Anlæggelse gjerne kunde have udbetalt 10000 Rdl. for deres Tilintetgjørelse.

Resultatet for mig af dette høist interessante Besøg var, at Forholdene der omtrent ere som her: Den store kongelige Planteskole (Landesbaumschule) ved Potsdam, ligger for afsides og kan ikke tilfredsstille Efterspørgselen. Dette søgte den afdøde Nathusius at afhjælpe ved sit storartede Etablissement, der ved dets billige Priser og ved Tydskernes Plantelyst fandt og finder en rivende Affætning, især paa Frugttræer, Alleetræer og Hegnplanter. Hertillands er Plantelysten ikke saa stor; den er imidlertid vaft, og det gjelder nu om at kunne give den behørig Næring ved gode Træer og billige Priser. Men — at begrunde og vedligeholde en dertil svarende tilstrækkelig stor Planteskole, hvortil Snoghøi ved sin Beliggenhed midt i Landet, og andre locale Forhold, fortrinlig egner sig, er forbundet med saa betydelige Udgifter, at det overstiger en Privatmands Evner. Regjeringens Understøttelse er derfor nødvendig, naar ubemidlede Plantelystne uden betydelige Transportomkostninger skulle kunne erholde Træer gratis, og

Andre skulle kunne erholde dem for den billigst mulige Priis; saaledes at man kan tænke sig betydelige Plantninger efterhaanden at fremstaae. For dem af mine Medborgere, der have Interesse for den Green af Fødelandets Cultur, som henhører under Træplantning, og der ikke er bekendt med det af mig stiftede Haveselskabs Væsen, kunde det maaskee være ret passende, ved denne Leilighed at meddele dem den Plan, hvorefter jeg haaber at befordre al Slags Træplantning, idet jeg gaaer ud fra, at Regjeringens Bidrag bedst paa denne Maade kunne sættes i Forbindelse med den private Interesse, — en Forening, der i lignende Tilfælde har viist de heldigste Resultater i Franfrig. Jeg vil derfor ved Slutningen af disse Reisebemærkninger vedsøie denne Plan; — og vender igjen tilbage til Althaldensleben, hvor jeg befandt mig saa vel.

Man seer der, med Hensyn til Haveculturen, det Nyttige paa det smagfuldeste forenet med det Skønne; — og særdeles skøn var Anvendelsen af Ipomeer og andre Slynngplanter. Ikke mindre smagfuld var Planternes Opstilling i Huset. I Haven, ikke langt fra det Sted, hvor den afdøde Nathusius hviler under de af ham selv plantede Træer, er opført en høi Pavillon, hvorfra haves en fortrinlig Udsigt ud over Planteskolerne og den fjernere Egn til alle Sider. Til Chausseernes Beplantning sælges herfra ikke saa Træer. Dette er en Sag, der meer og meer vinder den preussiske Regjering's Interesse; men man paastod i Althaldensleben, at derved, saavel som ved Indkjøbet af Træerne og disses Anvendelse, begiffes mange Misgreb,

for di det Hele ikke leedes af en kyndig Mand, og Træerne henplantedes derfor ofte uden Hensyn til de forskjellige Localiteter. Disse betydelige Leverancer til Chausséerne, der maae foranledige, at Træerne stundom tages ud af Skolen, førend de ere kraftige nok til at udplantes fritstaaende, — saavelsom Mangel paa Kyndighed hos dem, til hvilke denne Plantning er overdragen, tilskriver jeg ogsaa de urimelig høie og ranglede Stammer, som man finder blandt de senere Plantninger. Derved skader man ligesaa meget Træernes frodige Væxt som deres Frugtbarhed. De maae nu fastbindes til en Pæl, der gnaver Barken og fremkalder Sygdomme; de faae ingen Fasthed i hele Bygningen, men enhver Vind sætter Træet i en for Roden og Frugten lige skadelig vakkende Bevægelse, og der hengaaer mange Aar, førend et saadant Træ bliver istand til at bære sig selv. Med Kirsebær- og Blommetræer kan dette endda gaae an, især i Egne, hvor der er Læ; men for Uble- og Pæretræer er det en sand Fordærvelse. Man maa, ved at beplante en Chaussé med Træer, tage Hensyn til, at de ligesaa meget skulle pryde som gavne; derfor ere kraftige og lige Stammer den første Betingelse; de maae holdes under Kniven og vælges efter de Egenes Localiteter, hvor de henplantes. Hvor der intet Læ er, maae plantes Ahorn, Røn eller andre haardsføre Træer, der ere passende til denne Brug; og jeg vilde paa enkelte dertil passende Steder kun anbefale Pyramide-Poppelen. Derimod vilde jeg blot i Nødstilfælde anvende den canadiske Poppel; den groer for stærkt,

og maa, naar den bliver for stor, kappes, men da bliver den til Vansfir istedetfor til Pryd. I den yngre Alder maa den stærkt beskæres, thi ellers river Kronen hele Træet om eller knækker det, og den hyppige Efterplantning gjør dette Træ endog kostbart. Man maa, ved at beplante en Chauſsee, mindre tage Hensyn til det første Udlæg, men meget meer erindre, at det er en Skat, en rentebærende Capital, som Staten tilvender sig, og hvorved denne giver Folket en skøn og varig Nydelse. Man indrømmede mig i Althaldensleben, at deres Chauſsee-Frugttræer vare for høistammede, men man tilføiede, at naar Kjøberen vilde have dem saaledes, var Gartneren nødsaget til at rette sig derefter og man behøvede jo ikke at spare paa gode Pæle, da Kongen betalte dem.*)

Af de forffjellige, af den afdøde Nathusius i Althaldensleben anlagte Fabriker er Porcelainfabriken endnu i Gang for alle 4 Brødres Regning.

Igjennem de Althaldenslebener Planteskoler vandrer man til det skønne Hundisburg, som ogsaa tilhører en Hr. v. Nathusius, der er en ivrig Hesteopdrætter, og hos hvem jeg fandt et betydeligt Tillæg af unge forædlede Heste.

Haven er skøn og godt vedligeholdt.

Jeg har tidligere bemærket, at jeg intet vil meddele om de i Magdeborg-Eggen fulgte og for vore

*) Jeg har Grund til at udtale den Overbeviisning, at de ældre Frugttræ-Plantninger ved de Chauſseer, jeg har seet i Preussen, ere foretagne med større Sagkundskab end de nyere.

Forhold saalidet anvendelige Sædfifter. Den herværende Mængde Kunkelroesukker- og Eichorie-Fabrikker, Kartoffelbrænderier og Tobaksfabrikker maae naturligviis yttre deres Indflydelse paa Driftsplanen. — Men jeg kunde ønske at føre hele vor Huusmandsclasse derhen for at vise den, hvad en Familie kan fortjene med Spaden og Hakkem, og hvad derved kan bringes ud af en Ager. Naafaldende var det mig, paa Markerne at see saa faa Bandafledninger. Den Indtægt, de større Landeieendomsbesiddere hos os have af Kærerne, have de her af Faarene. Meieriet spiller her en underordnet Rolle; men om det ikke ogsaa her efterhaanden for en Deel vil fordrive Faareavl, vil snart vise sig, naar Udstiftningen er fuldendt. Jeg troer, at det vil stee paa de Egne, der ere bedst passende dertil. Den her iværksatte forædlede Hesteavl med store og stærke Hingster maa tilveiebringe et udmærket Slags elegante Bogneste.

Jeg kan ikke nok paastjonne den Gjæstfrihed og Forekommenhed, hvormed man overalt er kommen mig imøde, og paa intet Sted var denne større end hos Hr. v. Wulffen paa Godsset Pietzpuhl, 3 Mile fra Magdeborg, — et sandt Paradiis paa Heden, — og min Reises andet Maal. Jeg ønskede nemlig at see en planmæssig Hedecultur i det Store, og Pietzpuhl er med Hensyn hertil at ansee for en Høistole; Hr. v. Wulffen er en værdig Elev af gamle Thaer, og en af Nordtysklands mest intelligente Landmænd, hvorfor han og er practisk Medlem af Landes-Deconomi-Collegiet i Berlin, — en Autoritet, som jeg siden dens

Stiftelse har ønsket at kjende nøiere, og hvorom jeg her fik interessante Meddelelser.

Saa vel Agerbruget som Skovculturen paa Pietzpuhl maa interessere enhver Dansk, der har Sands for Hedejorders Opdyrkning, og det saadanne, der ere flettere end de fleste af vore Hedestrækninger.

Jeg maa kun beklage, at Veiret gjorde det vanskeligt at faae Alt at see saaledes som jeg ønskede at see det. Men jeg har seet nok for at turde udtale, at Pietzpuhl er Stedet, hvor man grundig kan vorde underviist i at gjøre Hedejorder frugtbare, og med den mindste Beføstning at beplante og besaae dem med Fyr og Gran paa de Steder, der ere for flette til at ombannes til Agerjord. Vel ere Vindene der mindre skarpe end hos os, men saa ere de ogsaa mere tørre; vel vil jeg antage, at Underlaget paa Heberne der ikke er saa skadeligt for Vegetationen, som paa flere Steder hos os, men Vandløbene ere igjen hyppigere her. Der er Sandse og Interessen for Skov-Cultur paa de fletteste Hedejorder vakt; men dette hører hos os endnu til Sjældenhederne. Der seer man planmæssige Hedeculturer; og høist ønskeligt vilde det være, naar det paa Hastrup i Weile-Amt etablerede Vandvæsens-Institut ved offentlig Understøttelse maatte kunne udvikle sig til en Mønstergaard paa Heden, hvor Hedebøerne kunde see og lære en planmæssig Hedecultur. Paa intet Steb er Syn for Sagen vigtigere end paa Heden.

Førend jeg berører Agerbruget, maa jeg omtale den skønne Park, der er anlagt og beplantet af

v. Wulffen og der er et Beviis paa, hvad en kraftig og udholdende Mand kan skabe til Hedens Cultur og Forfjønneelse, naar han kulgraver og derved fremkalder en saa frodig Trævegetation, at man endog der finder en med Smag anbragt Samling af de sjeldneste Træer og Buske. Man maa ved hele dette store Anlæg ligesaa meget beundre Smagen som Udholdenheden, hvormed det er udført; og naar man ikke i Udfanterne faae Heden og de af denne opdyrkede Strækninger, maatte man i Haven troe sig i en af Tydsklands skjønneste og frugtbareste Egne. Den humane v. Wulffen har ogsaa den Glæde, at hele Omegnens Beboere tye derhen for at forlyste sig ved alle de Skjønheder, som den fattige Natur kun der tilbyder dem. En af de største Bæmseligheder, han har havt at bekæmpe ved dette Anlæg, var at faae Vand, men ved Boring og Gravning har han tilveiebragt endog betydelige Vandbeholdninger og Canaler, der foruden at bidrage meget til det Heles Forfjønneelse ere af væsentlig Nytte. Boringen af en artesisf Brønd blev derimod uden Resultat efter at have kostet betydeligt. Vandledningen vidner overhovedet om megen Tænkksomhed, samt at han har forstaaet at afbenytte enhver heldig Localitet. Jordbunden er saa løs, at han har maattet belægge Gravene med Leer for at forebygge, at Vandet ikke skulde synke igjennem den løse Bund. Ved disse Vandledninger, samt af den Jord, der er opkastet af Gravene, er frembragt skjøne Partier, af hvilke Familiebegravelsen er et af de smagfuldeste. En udenfor Haven paa den frie Mark anlagt betydelig Plantning

af førte Kirsebærtræer vidnede om, at disse vel kunne trives paa en saa slet Jordbund, men deres Frugtbarhed skal som Følge af en altfor fri Beliggenhed ikke være stor; og da dette Anlæg maa have kostet ikke ubetydeligt, saa erklærede v. Wulffen, at dette Foretagende allerede havde gjort Fallit. Frugttræerne i den fulgravede Sandjord i Haven stode frodigt i Ræ af Busketterne og havde i Forhold til dette Aar temmelig megen Frugt.

Indtrykket af hele dette skønne Anlæg maa blive saameget meer overrassende, efterat man har kjort omtrent 1 Miil over Heden, og naar man betænker, at det er udført af en Mand, der ved Siden deraf har ydet sit Agerbrug den samme Opmærksomhed og Omhu.

Man seer her overalt, hvad en videnskabelig danned Landmand kan skabe saavel til Nytte som Fornøielse; og til Beviis for, at den første ikke er bleven forsmødt for den sidste, maa jeg blot anføre, at dette ved Naturen saa lidet begunstigede Gods nu langt bedre forrenter sin Capital-Værdi, end et andet v. Wulffens tilhørende betydeligt Gods med frugtbare Jorder ved Harzen; og denne Opdyrkning af Pietzpuhls Sand- og Hedestrækninger maa næstefter v. Wulffens Udholdenhed tilskrives Anvendelsen af Mergelen og af den hvide Lupin, der ved at nedpløies først gjorde Jorden stiftet til at modtage Staldgødning og derefter til den nu saa fordeelagtige Lucernedyrkning. Lupinen dyrkes og lykkes her overalt, hvor Ploven kan anvendes med Nytte; den er kun for Sandjorder; thi et Forsøg, som v. Wulffen har gjort dermed paa den bedre

Jord ved Harzen, blev aldeles uden Nytte; ja den vilde ikke engang modnes der til Sæd. Jeg saae her som Resultat af denne Cultur en Lucernemark, der ikke stod tilbage for en af vore bedre Kløvermarker, og v. Wulffen yttrede med megen Tilfredshed, at havde han ikke anvendt Lupinen, saa vilde han nu heller ikke have havt denne Lucerne.

Her at udtale mig vidtløftig over v. Wulffens Agerbrug og Anvendelse af Lupinen vilde være overflødigt, da hans egne Skrifter herover give en ganske anden og fuldstændigere Veiledning. Duffes det, gjør jeg det med Fornøielse, saasnart min Tid tillader mig det; men vor Hedecultur er endnu saa planløs og overfladisk, at jeg kun kunde vente, at Ciere af større Hedestrækninger og Sandjorder vilde reflectere derpaa; og dem vil jeg raade at forsøge deres Driftscapital ved en Reise til Piegpuhl, for paa Stedet at see og erfare saavel Lupinens Dyrkning og Anvendelse, som hvad mere der maa have den mest levende Interesse for Ciere af Hedejorder.

Den driftige Hr. Drewsen paa Silkeborg har lovet mig, der at gjøre et Forsøg med Lupinen, hvoraf jeg fra Magdeborg vil forskrive ham et lidet Parti, og han vil vist ikke undlade at offentliggjøre Resultatet, saavel med Hensyn til Frøavlen, som til Nedpløiningen, ved hvilken sidste der paa Ploven meget simpelt er anbragt en Koft, som nedtrykker Lupinen saaledes at Furen med Lethed dækker den, og man neppe seer Spidserne deraf fremrage paa enkelte Steder. Den indavlede Lupin opbevares om Vinteren bedst i Straaet,

og aftarffes om Foraaret. Den dyrkes i Rader paa 2 Tommers Dybde, efterat Jorden dertil behørig er tilberedt, og den maa holdes reen imellem Raderne. Naar Frøet er modent, oprykkes den og sættes til Torring i smaa Hobe som Boghveden og Hørren. Om Spirekraften af et lidet Parti, som jeg selv har medbragt, har jeg allerede overbeviist mig, og jeg vil næste Sommer paa Sandjord overbevise mig om, hvor let eller vanskelig Frøavlen kan være hertilands, thi derpaa vil naturligtviis Anvendelsen hos os af denne for Hedecultur vist saare vigtige Plante fortrinlig beroe. At dens sjeldne Sastrighed maa yttre en velgjørende Indflydelse paa Sandjorder, er indlysende, og Piesspuhls Jorder vare saa gehaltløse, at de, som sagt, kun ved Hjælp af den nedpløiede Lupin bleve satte istand til at taale den Staldgjødning, der nu i mindre Partier, men saameget oftere, tildeles dem i de forskjelligte Sædskifter, hvorefter de udlægges med Lucernen, paa hvis Frødighed Underlaget forresten naturligtviis ogsaa yttre sin Virkning. — Hr. v. Wulffen bruger den Schwerg'ske Plov af smedet Jern, som jeg sandt meget sværere end den til disse Jorder behøves, hvorfor jeg efter hans Ønske har sendt ham en af vore mindre nordamericanske Plove. Han, saavelsom flere Landmænd paa denne Egn, ynder den danske Hest som Arbeidshest, men de opdrætte selv store og stærke Lurusheste; derimod ynde de ikke de danske Stude, der ei ere dem store og stærke nok. Her herfter en exemplarist Orden ved Agerbruget, og ikke

mindre efterlignelsesværdig er den ved Kreaturenes Fodring. Saavidt jeg mindes angaves Faareflokken til 3000. En stor Deel af Arbeidet udførtes efter Accord. Meieriet spiller her en ligesaa underordnet Rolle som overalt i denne Egn, men v. Wulffen syntes dog at have en særdeles Interesse derfor fremfor Faareavlen.

Von Wulffen har havt flere Besøg af unge reisende danske Landmænd, dem han yndede meget; og han har ved sin Høfrelighed mod Alle erhvervet sig Krav paa dansk Taknemmelighed.

Som Medlem af det preussiske Landes-Deconomie Collegium maa han engang maanedlig møde i Berlin i dets Samlinger. Dette Collegium, der bestaaer af et Medlem af hvert Ministerium, 2 videnskabelige og 3 practiske Medlemmer, erholdt ved dets Stiftelse 80000 Rdl. Grt. aarlig til dets Disposition. De practiske Medlemmer afgive Erklæringer over alle indkomne Sager. Ved dette Collegiums Foranstaltning, skal der fra næste Aar i hver af de preussiske Provindsfer oprettes et practisk Landvæsen's Institut.

Jeg saae paa Piezpuhl nogle Læs Hø af Elb-Engenes anden Slæt, hvis Mage i Fiinhed og Lugt jeg endnu aldrig har seet.

Endnu maa jeg ved Piezpuhl omtale den practiske og simple Maade, hvorpaa Fyrre-Culturen her iværksættes paa Lyng- og Sandstrækninger, der ere for flette til at bringes i Cultur ved Hjælp af Mergel og Lupinen; men den vilde neppe overalt være anvendelig paa vore Heder. Til denne Cultur er udlagt omtrent 1000 Tdr. Land af den allersletteste Bonitet. Efterat

der var sørget nogenledes for Læ ved Plantninger imellem nogle ældre Fyrrestovgrupper*) begyndtes Saaeningen, idet man med en stærk Plov, forsynet med tvende Strygebrædter og forspændt med 4 Oxer, kaster den med sin Pung begroede Jure til begge Sider, hvorved fremkommer en Fordybning paa omtrent 4 Tommer og med en Brede af over $\frac{1}{2}$ Alen. Jordbunden er slet Sand. Maastee vilde hos os den graa El, som Proprietair Hofman-Bang med Held har plantet ved Hofmansgave og som der bedst af alle Træer modstaaer den skarpe Soluft, være et af de tjenligste Træer til slige Belter. Den udsaaes ogsaa aarlig i de ved Snoghsi værende Frøskoler, hvorfra de unge Planter uddeles i Selfabet. Hvor Pungen skulde være for lang, og saaledes til Hinder for at vende Juren, vilde v. Wulffen tilraade først at afbrænde den. I denne Fordybning saaes nu Fyrrefrøet af et Par Røner, og et Par andre bringe det i Jorden med Rive. Saalænge der haves Fyrreæbler, lægges disse med 1 til 2 Alens Afstand i den pløiede Fordybning, — og naar Rapslerne da efter et Par Dages Foraarssolskin have aabnet sig, rystes Frøet ud med en Rive og en anden derefter følgende bringer det i Jorden. Som oftest væltes Planterne frem i Mængde og under alle Omstændigheder bliver der meer end tilstrækkeligt for at beplante

*) Jeg har ogsaa den Overbeviisning, at Læ-Culturen mod Besten maa paa vore Heder tilveiebringes ved Plantning, — ja paa sine Steder endog i kuulgravet Jord.

de aabne Steder. Fugtigheden maa, som Følge af den meget løse Jordbund i disse fordybede Furer, med Lethed synke fra Planterne, thi ellers maatte disse fornemmelig lide meget af det Vand, der ved Tøbrud samler sig i saadanne Fordybninger. Afstanden mellem Furerne mener jeg at være $1\frac{1}{2}$ Alen. Paa denne Maade tilveiebringes paa den derværende magre Hede en ypperlig Fyrre-Bestand; og har det end viist sig, at Rodgranen trives bedre paa den jydste Hede end Fyrren, saa har jeg dog den uroffelige Overbeviisning, at de begge maae kunne trives efter Localiteterne, og hvor deres Cultur behandles med ligesaa megen Sagkundskab som Udholdenhed. Jo større Banfselighederne ere, der maae bekæmpes, desto større er ogsaa Lønnen. Underlaget maa vel beagtes ved Valget af Planterne. De Banfseligheder, som Naturen giver at bekæmpe, kunne ikkun overvindes ved Taalmodighed og Udholdenhed. De ere fremhævede i: „Bemærkninger over Heden og dens Træplantning“ af Pastor Carstens, som ved denne Afhandling har erhvervet sig Krav paa hele Landets, men især paa Hedeboernes Tak. Han udtaler sig som en erfaren og fordomsfri, dannet Mand med varm Interesse for Sagen. Han siger: „Hvad Indsigt, parret med Flid og Taalmodighed, formaaer at udrette, er Enhver bekjendt, og i Haab om at disse Træ i Fremtiden frodigen ville trives paa Heden, turde vi vel nære den Formening, at den Tid engang kan komme, at Efterkommerne med Forundring ville høre tale om den store jydste Hede, som engang i fordums Dage skal

have været der, hvor Agerland og Skovkultur frodigen trives.“

Bon Wulffen har paa Pieppuhl viist, hvad Indsigt, parret med Flid og Taalmodighed, formaaer at udrette paa Heden; — og noget Eignende har Grev Frys viist paa mange Steder paa Grevskaabet Frysenborg. Men skal denne Cultur blive almindelig, saavel i Jylland som i Hertugdømmerne, saa maa der tages anderledes fat end hidindtil; og efterat have omtalt, hvad jeg i denne Retning har seet paa min lille Udflugt, maa jeg tillige nævne, hvad jeg har læst fra Frankrig, hvor der nu, for at forebygge den Skade, som en hensynsløs Skovhugst har viist paa Vegetationen, af Ministeriet er gjort Forslag til at danne en Commission, der skal sætte sig til Maal at foranledige omtrent 2½ Millioner Tdr. Land igjen beplantede med Skov, i hvilken Anledning ufrugtbare og bakkede Communejorder skulle underlægges Forstvæsenet; — alle med Skov beplantede Jordstrækninger skulle i en vis Tid frigjøres for Afgifter; — Træplanter og Træfrø skal uddeles; — Præmier skulle udsættes; — og endelig skal Lovgivningen om Mishandlingen af Skove og Træer stærkes. Dette erkjendes nødvendigt i et Land som Frankrig, hvor man i de vestlige Departementer behandler sine Hækker og Plantninger omtrent med samme Omhu, som vi her vise vore Espalier-Træer. Jeg mener, at kraftige Foranstaltninger ere saameget mere nødvendige i et Land som Danmark, hvor hele Landstrækninger ligge ufrugtbare og udyrkede af Mangel paa Læ, og hvor enhver Beboer, der vil see

det, og der ikke af Magelighed eller andre Interesser overseer det, maa erkjende hvad Læ og Luunhed er for Vegetationen.

I Preussen er det ved en Lov anbefalet Præster og Skolelærere, at befordre Plantning af Frugt- og andre Træer, samt deri at undervise Ungdommen. Hos os findes Seminarier, hvor de vordende Skolelærere nyde Underviisning deri; men vi have ogsaa Seminarier, hvor det ikke skeer. Vi have Præster og Skolelærere, som interessere sig for at Skolebørnene undervises i Have- og Træcultur; men vi have og saadanne, der ikke gjøre det. Jeg er ikke berettiget til her at nævne flere af D^hrr. Præster og Skolelærere, der i Gjerningen vise, at Have- og Træcultur er for Børnene en ligesaa nyttig som dannende Deel af Underviisningen; men jeg har nylig i Nærheden af Korsøer seet et glædeligt Beviis derpaa; — og jeg er beredvillig til, saavel der som ved alle de Skoler, hvor man trænger til min Hiælp med Træer o. s. v., at yde den saavidt mine Evner strække.

Fra Magdeborg tiltraadte jeg min Tilbagereise til Hamborg med et Dampskib paa Elben; men jeg tør ikke videre anbefale denne Reisemaade, især paa en Tid, hvor Vandstanden i Elben er lav; thi man kommer hvert Dieblif paa Grund, ja vi kom endog ved Schnackenbergs tilsidst til at sidde saa fast i nogen Afstand fra et fra Hamborg kommende, men ligeledes fastsiddende Dampskib, at Passagerer og Gods maatte føres fra det ene Dampskib til det andet, hvorpaa disse vendte tilbage; og vi tilbagelagde saaledes Reisen fra

Magdeborg til Hamborg i 1½ Dag. Disse Dampskibe ere forresten meget godt indrettede, og der er sørget paa det bedste for Passagerernes Bequemmelighed. — De Egne, man paa denne Fart passerer, ere stundom ret skønne, s. Ex. ved Røyez, Tangermünde og flere Steder. Ved Tangermünde hørte jeg, at man nu ogsaa der er beskæftiget med Udskiftningen, samt at man med Fordeel dyrker den russiske Lindse paa Sandjorder. Her er et Sufferraffinaderi, hvor der anvendes afpresset Kunkelroe-Saft i Forbindelse med raat Sukker. Tangermünde har flere historiske Mærkværdigheder og Sagn fra Oldtiden.

For at raade Bod paa den Mængde bevægelige Sandgrunde, som gjøre Seiladsen paa Elben saa vanskelig, udbygges der nu langs Bredderne de saakaldte „Bühnen“ eller Tunger, som opfange det flydende Sand, der danner Grundene, og hvortil anvendes den Masse af Pjil, man seer i Cultur paa Elbens lavere Bredder.

Med Dampskibet passerede vi forbi et Elbskib, fuldt af tydske Udvandrere, Unge og Gamle med en Mængde Børn. Jeg betragtede dem med Medynk, og yttrede, at de hellere maatte vandre til Hederne hos os; men en Deel af min Medlidenhed tabte sig, da flere paa Dampskibet forsikrede, at Mængden af disse Udvandrere vare doyne og istsindige Menneſter, som af Lyſt til Lediggang valgte denne Vej, for i Amerika at søge de magelige Dage, som de ikke kunne have i Hjemmet, hvor der maatte arbeides meget for at vinde det daglige Brød. Disse Udvandrerens Jbre vidne de forresten

ikke om Fattigdom; de vare iflædte tydske Nationaldragter.

Vi ville haabe, at den Tid er fjern, da vi skulle see Danske saaledes være nødsagede til i andre Verdensdele at søge de Eiendomme, som Overbefolkning i flere Egne kan giøre dem vanskelig at erhverve i Hjemmet. Ikke faa ere de Familier, der allerede nu fra Als, Fyen og Langeland aarlig maae vandre over til Fastlandet, for til billigere Priser at kjøbe, hvad de ikke engang ere istand til at faae i Hjemmet. Paa Østerlandet af Jylland og Hertugdømmet Slesvig ere Eiendommene nu ogsaa stegne saa betydelig i Priis, at disse Udvandrerere maae søge Heden eller dog i det mindste Udfan-ten deraf. De ville fra Hjemmet medbringe Sands for Orden, samt Flid og Vindstibeligbed; thi den er hjemme paa disse 3 Der; men de ville og dybt føle Savnet af Hjemmets grønne Skove og blomstrende Enge. Naar Engene, saaledes som paa Hederne i Hannover, tilveiebringes ved kunstige Anlæg overalt, hvor Vandløb gjør det muligt; og naar vi her paa Østerlandet opelste de Træer, hvormed Hederne skulle beplantes, da — tilraaber os Pastor Carstens fra Heden — „ville vore Efterkommere med Stolthed og Taknemmelighed see til vore Bestræbelse; — hvorimod vi maae sørge over vore Forfædres Barbari og Vige-gyldighed mod Naturens skønne Gjerning. Jylland har etet ganske anderledes Skove end det nu er Til-fældet. Skoven er vegen for Branden, som har efter-ladt de mange forfuldede Stammer, der endnu findes

i Jorden; og Befolkningen har maattet vige for den sorte Død (Pesten). Ved hiin, som ved denne, er Heden fremkommen. Fortiden saae mægtige Skove, hvor Esterverdenen ikke viner et Træ." Overbefolkningen fra andre frugtbare Egne af Landet, i Forbindelse med Hedernes tiltagende Folkemængde, skal igjen frugtbargjøre dem. Disse Nybyggeres Flid vil efterhaanden beseire den sorte Lyng; og naar det da bliver til Alvor med Plantningen, saaledes som dette er Tilfældet paa flere, men dog alt for faa Steder, da maae de fra os kunne erholde Træerne dertil.

Hvorledes dette ved Medborgeres forenede Bistand kan udføres der, hvor Regjeringen ikke planter i det Store, og hvorledes mange Benner af Have- og Træcultur dertil kunne bidrage, uden at dette koster dem andet end en ligesaa interessant som deres Haver og nærmeste Omgivelser pryvende Opælsning af Træer, vil jeg nu vise ved her at tilføie Planen for det for Jylland, Fyen og Hertugdømmet Slesvig forenede Haveselskab, — dets Værd og Væsen:

Ved at stifte Haveselskabet, samlede jeg gennem alle Classer i Fyen, Jylland og Hertugdømmet Slesvig et ikke ubetydeligt Antal af Naturens Benner og Dyrfere, for hvilke jeg stillede Betingelserne saaledes, at de, ved Siden af den behagelige Bevidsthed om at bidrage til en god Sags Fremme, ikke vare forpligtede til at opoffre noget ved at være Medlemmer, idet, efter den aarlige Forlodning, Ritterne godtgjøres med Contingentets fulde Beløb fradraget 8 Rbfl. pr. Rigs-

bankdaler til Indpaknings-Omkostninger; hvorimod hvert 6te Medlem ved Forlodningen tildeles en Gevinst af 6 Rbd. Bærdi. Men — derved blev det Medlemmerne overladt, om nogen vilde stille sit Udbytte af Nitte eller Gevinst til Selskabets Disposition; og eenstemmig vedtoges mit Forslag: at dette Udbytte skulde anvendes til Fordeel for Skolehaver paa de Egne, hvor saadant var meest nødvendigt. Dette af Selskabets Medlemmer have stillet deres Udbytte til denne almennyttige Anvendelse.

Hvert Aars Generalforsamling, — hvor tillige Forlodningen foretages, er blevet os en Glædesdag, der aarlig har tiltaget i Besøgenes Talrigbed; og endnu har jeg kun havt Fornøielse af at aabne min Have, ikke alene for Selskabets Medlemmer, men for Enhver, der vil besøge den for at see den Mængde af forskjellige Træer og Planter, jeg der har søgt at samle til Udbredelse af nyttig Kundskab om deres Cultur og Anvendelse.

At stille Betingelserne ligesaa billige, som frie, var en Nødvendighed for et Selskab, hvis Bestaaen jeg, især med Hensyn til Fremtidens større Resultater, haaber og ønsker maatte vedvare til den fjerne Tid; — og at disse Betingelser for mig især i de første Aar maatte være forbundne med ikke ubetydelige Opoffrelser, udkrævede Sagen. Med Grund turde jeg da og vente, at Selskabet, naar det var tilstrækkelig talrigt, ikke vilde negte mig dets Bistand ved Ud-

førelsen af den almeennyttige Tendents, — den meest udbredte Træplantning, — som jeg dermed attraaede at sætte i Forbindelse. Jeg er ikke bleven stuffet i mine Forventninger, og takket være Selskabet herfor!

Ved den sidste Generalforsamling, der hædredes med vor høie Protector's, Hans kongelige Høihed Kronprindsens Nærværelse, have de tilstedeværende Medlemmer med mig erkjendt: at Selskabet nu er for talrigt til ikke at forene et almeennyttigt Formaal med dets Tilværelse; samt at dets hele Væsen opfordrer til at fremme Fødelandets Cultur ved en meer udbredt Træplantning og Havedyrkning. Med Taknemmelighed anerkjendtes det, hvad Selskabets hæderlige Medbestyrere, endog med Opoffrelse, hertil bidrage og have bidraget, thi de ere at ansee for Landen i hele det store Foretagende. Jeg har dernæst gjort opmærksom paa Nødvendigheden af, at have Masser af unge Træer fordeelte over Landets forskjellige Egne, for at vække og nære Lysten til at plante, og for at spare den kostbare, for Træerne fordærvelige lange Transport. Og efterat jeg har tilbudt, aarlig ligesom iaar at udsaae Træfrø for omtrent 100 Rbd., have Medlemmerne eenstemmig erklæret sig villige til, Enhver efter sin Veilighed at modtage disse Planter som Toaarige i mindre og større Partier, — at udpriffe dem paa Bede, og der holde dem i Skole i 2 til 3 Aar, da de ere i den udplantningsdygtige Alder, hvorefter den ene Trediedeel er Modtagerens Eiendom,

hvorimod der over de to Trediedele disponeres i Selskabets aarlige Generalforsamlinger, enten de nemlig for den fastsatte høist billige Godtgjørelse skulle overlades Medlemmerne og andre Liebhaveere, eller efter Modtagernes og Dhr. Medbestyreres Anbefaling skjøntes til Bønder, der ville gjøre den Anvendelse af dem, at man kan haabe frodig Fremvært. Slige temporaire Udplantninger hos Medlemmerne kunne ikke være dem til stor Nøielse i Forhold til den Nytte, de derved stifte; thi enkelte affides liggende Bede i deres Haver eller nærmeste Omgivelser ville endog efter min Mening blive en af deres Havers skjønneste Prydelser. Desuden kan den, der har isinde selv efterhaanden at plante større Partier Træer, paa denne Maade billigt opelske sine Planter; og hvilken Nydelse er det ikke, saaledes fra den tidligste Ungdom at pleie Træer for sig selv og Andre!

3 3 til 4 Aar kan meget skee til Fordeel for Hødernes Cultur; og hvilken Triumph for Selskabet, naar vi da havde Mængder af sunde og kraftige Planter at tilbyde dertil!

Til Træplantning og nyttig Havecultur ere kyndige og practisk dygtige Folk en ligesaa nødvendig Betingelse som selve Træplanterne. Derfor oprettede jeg et practisk Havevæsen's-Institut, hvor unge Mennesker, der for Fremtiden tages af Huusmands=Classens og de mindre Landeiendomsbesidderes Sønner, skulle undervises i alt til nyttig Have- og Træ=Cultur hørende, og derved tillige i den for denne Klasse saa

vigtige og fordeeltige Anvendelse af Spaden, hvori den endnu er langt tilbage.

Naar jeg nu intet regner for min Jord, som anvendes til Culturen, og naar det maa lykkes mig, ved Siden af Træculturen her at lade opelste den større Deel af de Blomster, der fordres i Selfabet, og som hidindtil maatte kjøbes for at tilfredsstille Nitter og Gevinster, saa haaber jeg ogsaa efterhaanden at kunne tilveiebringe en Ballance for mig selv.

Jeg tilstaaer gjerne, at Blomsterculturen ikke har den Interesse for mig som Træskolerne, der gjøre langt større Nytte, og dette maa jeg vel ogsaa for en Deel tilskrive flere af de Tab, jeg derved har havt i Forbindelse med det Beføstelige ved langveis Forsendelser; men Damerne ere vort Selfabs Pryd, — de maae kunne faae Blomster for deres Nitter og Gevinster; og vi tør da ogsaa haabe, at de ville interessere sig for Træplantningen. Jeg erkjender desuden, at ved en Generalforsamling for Naturens Venner, er en Blomsterudstilling en interessant Afverling, og jeg haaber, at den ved dette Aars Generalforsamling allerede vil blive ret riig paa de nyere og sjønneste Planter, ligesom jeg allerede har faaet Løfte fra flere Medlemmer at møde med gode Sager.

Hvad der koster mig meest, men hvad der tillige udgjør en vigtig Deel af de Mangler, der skulde søges afhjulpede, er de Huusmandssønner, der her oplæres til practiske Havearbeidere og Planteurer, thi disses Bespiisning m. m. koster mig over 800 Rbd. Den Nytte,

de derfor kunne gjøre, svarer ikke hertil, thi Meget gaaer med til Underviisning og Prover.

Hertil saavel som til Frøskolerne gjorde jeg mig Haab om Regjeringens Understøttelse; og Hans Majestæt Kongen har, paa det Kongelige Rentekammers allerunderdanigste Forestilling, dertil bevilget mig 300 Rbd. i 4 Aar, saafremt det Kongelige Rentekammer finder, at denne Sum anvendes overeensstemmende med min indgivne Plan.

Det er mig en stor Glæde, og for de unge Mennesker til sand Nytte, at jeg derved er nogenledes bleven sat istand til ogsaa at beholde den større Deel af mine Elever i de 3 Vintermaaneder, i hvilke de tillige erholde theoretisk Underviisning. Men dette vilde paa anden Maade heller ikke været mig muligt. Med levende Taknemmelighed paastjønner jeg derfor denne Kongelige Naade, hvorved Hans Majestæt har givet mig et Beviis paa, at han er Sagens naadige Befordrer; og ligesom jeg derved føler mig endmere opfordret til at opelske og uddele unge Træplanter, saaledes glæder jeg mig til den Satisfaction, det vil være for Selstabet, naar vi efter faa Aars Forløb i vore Generalforsamlinger kunne beregne, hvormange Millioner unge Træer vi have fordeelt i Landets forskjellige Egne; og hvilken sand Nytte vi kunne stifte ved at uddele dem til de Steder, hvor man er meest trængende til dem. Dette er den Fornøielse, jeg vil ansee som Løn for mit Arbeide, min Jord og de pecuniaire Dpoffrellser, jeg anvender derpaa, og at jeg herved tør

stole paa de ærede Medlemmers varige Bistand, derom er jeg overbeviist. Alle ville vel ikke kunne modtage unge Træplanter til Opelskning; Alle ville vel heller ikke have Brug for den dem tilfaldende ene Tredeedeel; men et Bed med Træplanter i en Have kan allerede modtage endeel, og maa et saadant aarlig anvendes dertil, saa vil Selskabet dog snart have en Masse, der er dets Eiendom og hvorover det i vore Generalforsamlinger vil blive os en Fornøielse at disponere.

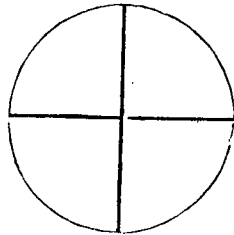
Om Nødvendigheden af et saa betydeligt, og med saamange Beføstninger begrundet Foretagendes Bestaaen, der i dets nyttige Frugter er uberegneligt, er jeg tilfulde blevet overbeviist ved min Nærværelse i Althaldensleben. Kan jeg bringe det derhen, saa er mit høieste Ønske opnaaet, og hverken Tid eller Beføstninger vare da spildte paa et Foretagende, som var bekofteligere i dets Begyndelse, end jeg havde anseet muligt, men som har mødt megen Velvillie og Beredvillighed af et Selskab, der ligesom jeg erkjender, at vi i Forbindelse med vor egen Fornøielse maae tænke paa de Egne og de Medborgere, der ikke ere saa begunstige ved Naturen, som de Egne, hvori den største Deel af Medlemmerne have deres Hjem. Hos hine maae vi fortrinlig trachte efter at vække Lysten til at plante, og vi maae gjøre dem det let, ved at kunne sende dem Træerne. Fremdeles bør enhver Skolelærer, der viser sig beredvillig til, hos Ungdommen at udbrede Kundskab i Træcultur og Havedyrkning, efterhaanden herfra kunne modtage, hvad han dertil behø-

ver; og det er at haabe, at de respective Sogneforstanderskabers ville imødefomme saadanne Skolelæreres gode Billie. Vi have altsaa en viid Mark for vore forenede Bestræbelser; — og det var ingen Røst i Orkenen, da den hæderlige Pastor Carstens ved at føre sine Læsere ind paa Danmarks Hedebrækning saaledes som denne nu udfolder sig for os, udtaler: „Er imidlertid kun saare lidet gjort endnu i Henseende til Hedsens Cultur, og tør vi end være forvissede om, at meget Vand vil tilflyde Havet før Danmarks Hedeplet udslettes, det være nu ved Agerland eller ved Skovplantning, saa maa dog selv det Lidet, som er gjort, ei miskjendes.“ Nei, det maa taknemmeligst ihukommes af os, og kraftigen opmuntre os til; med endnu langt større Iver at fremme og fortsætte paa alle Maader det begyndte Værk, — Enhver efter den Stilling og Leilighed, Evne og Indsigt, Gud har givet.

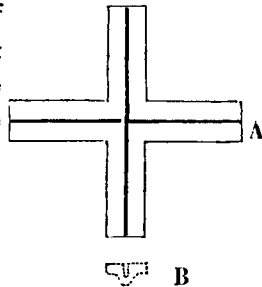
Korstablens Anvendelse og Nytte.

§ 1.

Med Korstave forståes et Kors eller en Skive af Træ eller Jern, hvori to Forbygninger eller Rønder ere anbragte i lige Linie saaledes, at de skære hverandre i Midten under rette Vinkler.

Dersom Skiven gjøres af Træ, maa den ei tages af eet Stykke, men ligesom et Tegnebræt limes, eller hellere pinde sammen af flere Skiver, der anbringes paa forskjellig Ved, for at Træet ei skal kaste sig krumt; den gives i saa Fald helst en rund Form, for

at blive stærkere, og males med Oliefarve for ikke at lide af Fugtighed. Er Skiven af Jern (som oftest støbt), gjøres den sædvanlig i Form af et Kors, ovenpaa saa jevn, at alle 4 Arme komme til at ligge i samme Flade, men hver Arm af Korset støbes paa den underste Side tykkere under Midtlinien, som Gjennem-

snittet B viser, deels for større Styrke, deels for at Renden i Midten kan høvles saa meget dybere uden at svække det Hele. Jernet overdrages med en Færnis for ikke at ruste.

Hensigten med Fordybningerne eller Renderne er, at disse skulle kunne bruges istedetfor Dioptere til at sigte igjennem; de bør derfor være saa brede, at en Stof tydelig kan skjænes i en Afstand af c. 150 Favne, og saa dybe, at Sigtet kan tages med Noiagtighed. Endelig er det en Hovedsag, at de ere fuldkommen lige og verticalt udfaarne, samt at de ere lodrette paa hverandre eller danne en ret Vinkel paa hver Side, altsaa fire rette Vinkler. Armenes Længde er naturligvis vilkaarlig; de, som hidtil ere støbte i Sverrig, holde 6 Tommer fra Midtpunktet. Rendens Dybde = $4\frac{1}{2}$ Linie, dens Brede = 1 Linie. I en Trætafle bør Renden gjøres bredere.

Midt under Korstavlen maa være en Indretning, saa at den kan fastgjøres paa Enden af en Stof eller Fod og opstilles paa Marken, dog saaledes, at Tavlen kan dreies rundt, medens Stoffen staaer fast. I dette Diemed har Stoffen en Tap foroven og en jernbeslaaet Spids paa den nederste Ende, for at kunne trykkes ned i Jorden.

Til Anvendelse af Korstavlen behøves Stoffe, som bør være 3 à 4 Alen lange, lige og tilspidsede i den ene Ende, for at kunne sættes fast i Jorden.

§ 2.

Stoffe, som sættes ud paa Marken for at bestemme Punkter, maae staae lige eller lodrette.

§ 3.

To Stoffe bestemme en lige Linies Retning og, naar de staae i Endepunkterne, dens Længde.

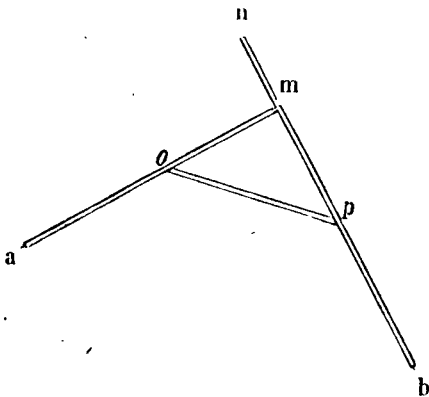
Naar to Stoffe ere satte i een Linie, da sættes en tredie i samme Linie enten udenfor Stoffene, og dette skeer ved at rette den efter Diemaal saaledes, at den synes at skjule de to første; eller imellem Stoffene ved at en Person holder den, medens en anden ved en af de to først satte Stoffe giver Tegn til hvilken Side den skal flyttes, indtil alle 3 dække hverandre eller sees i een Linie.

§ 4.

En Linie, som skal maales, bør stedse være betegnet ved eller affat med 3 Stoffe, en i hver Ende og den mellemste sat nærmest imod den Ende, til hvilken man vil maale.

§ 5.

En Linie maales enten med et Stykke Reb af en vis Længde, eller Landmaalerkjede, eller Favnemaal. Reb er ikke hensigtsmæssigt; det rækker sig og bliver smudsig og tungt, naar Jorden er vaad; Landmaalerkjede er noiagtig men kostbar og fordrer to Personer for at nyttes til Maaling; Favnemaal er derimod baade det billigste og beqvemmeste, og den, som maaler, behøver ingen Medhjælper for at bruge det. Med Favnemaallet kan vel ikke opnaaes den Grad af Noiagtighed, som ved Landmaalerkjede, men tilstrækkelig, naar det iagttages, at a og b ere lige lange og Afstanden mellem a og b noiagtig $= 3$ Alen; derfor er Stivelsen op nødvendig, og fremdeles bør Enderne ved a

og b være beslaaede med Jern eller Messing og forsynede med en Jernspids for ikke at glide, naar de sættes mod Jorden. nm er et Haandtag, tjenende til at den, som maaler, kan gaae beqvemt og ei behøver at bukke sig. ($\angle omp$ maa helst være en ret Vinkel.)

Ved Brugen af Favnemaalet bør iagttages:

a. Favnemaalets ene Been sættes i det Punkt, hvorfra man vil maale, og det andet Been bringes ved Niemaal ind i samme Linie, som de to Stoffe, der bestemme Linien's Retning; da først sættes det ned og saaledes maales fremad, idet Maaleren bestandig tæller Favnenes Antal.

b. Saasnart Favnemaalet har naaet den næstsidste Stof og Maaleren altsaa ikke har flere, end den ene Stof ved Enden at rette sig efter, bør han vælge et vilkaarligt Punkt paa Marken i samme Linie udenfor den sidste Stof. Denne Forsigtighedsregel er desto nødvendigere, jo større Afstand der er at maale efter een Stof alene.

c. Naar det sidste Stykke ikke er et fuldt Favne-
maal, bemærkes Broken, som helst tages i Trebiedele,
fordi $\frac{1}{3}$ af en Favn er en Allen og $\frac{2}{3} =$ to Allen.

§ 6.

Naar to Vinier støde sammen, kaldes deres Voi-
ning mod hverandre eller Skrævet imellem dem en
Vinkel og Vinierne dens Been. Forlænges to Vi-
nier, saa at de skære hinanden, og alle 4 Vinkler ere
ligestore, da staae Vinierne lodret paa hinanden, og
hver af Vinklerne er en ret Vinkel.

§ 7.

Naar Korstavlens Fod staaer nøiagtigt i een Vi-
nie, saa vil ogsaa Korstavlens Kender passe i samme
Vinie, naar Tavlen, som er bevægelig paa Foden,
dreies tilbørligt; den Forandring, man behøver at
foretage, vil ialtfald være ubetydelig.

§ 8.

Derfom Korstavlen er opstillet saaledes, at en
Vinie paa Marken udgjør Forlængelse af Tavlen ene
Kende, saa vil den Vinie paa Marken, som udgjør
Forlængelse af Tavlen anden Kende, blive lodret paa
den første; thi Korstavlens rette Vinkler forandres
aldeles ikke derved, at Beenene forlænges.

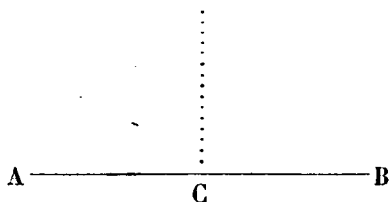
Deraf følger, at den, som staaer ved Korstavlen,
kan give Medhjælperen Vink — enten til Høre eller
Benstre, hvor den Stof, som tilkjendegiver den lodrette
Viniens Retning, skal staae.

§ 9.

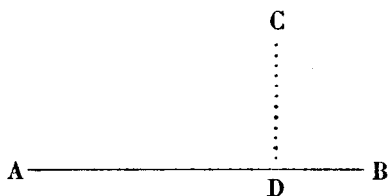
Der forekomme to Tilfælde:

a. naar en lige Vinie A B, (som ofte kan være

en Grøft eller Fure), er given, og man derfra i et vist Punkt C vil udfikke en lodret Linie, f. Ex.

b. naar en Linie A B er given, samt et Punkt C udenfor samme, da at bestemme det Sted D, hvor en lodret Linie fra C vil støde imod Linien A B, f. Ex.

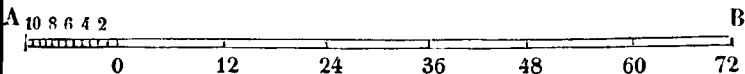

Det første Tilfælde (a) følger umiddelbart af § 8; thi naar Korsstavlen stilles i C, og dens ene Kende rettes efter A B, saa vil den anden Kende tilfjendegive Retningen, hvori den lodrette Linie skal udfikkes. I dette Tilfælde rettes altsaa Stoffene efter Korsstavlen; men i det andet Tilfælde (b) rettes Korsstavlen efter Stoffene; den flyttes nemlig saalænge i Linien A B, indtil den kommer i Punktet D, hvor den Stof, som er sat i C, vil blive synlig i Tavlens anden Kende. Naar AD og DC maales, saa ere Punkterne A, D og C bestemte.

§ 10

At affætte Linier paa Papiret efter for-
mindsket Maalestof.

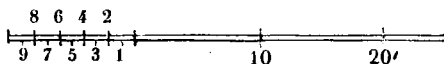
Dersom man vedtog, at hver Favn paa Marken
skulde være en Tomme eller Linie paa Papiret, saa
vilde man kunne bruge en Tommestof til formindsket
Maalestof, thi saa mange Favne, en Linie holdt paa
Marken, ligesaa mange Tommer eller Linier behøvede
man kun at affætte paa Papiret. Men, da man ved
en Tegning ofte retter sig hellere efter Papirets Stor-
relse, end efter Tommestoffen, saa kan man vælge en
vilkaarlig Maalestof, istedetfor Tommestoffen.

Fra A til o er affat 12 ligestore Stykker af vil-
kaarlig Længde, altsaa, dersom hvert antages for en
Favn, saa betyder A o = 12 Favne. Fra o til B er
hvert af de 6 Stykker gjort ligestore med A o, altsaa
hvert = 12 Favne, og hele o B = 72 Favne. Ef-
ter en saadan Maalestof eller Scala affættes nu en
hvilken som helst Længde udtrykt i Favne, ved først at
dividere med 12, for at see, hvor mange Stykker, som
det fra o til 12, der skulle affættes paa Papiret, og de
Favne, som blive tilovers, maales da fra o henimod
A f. Ex. 57 Favne = 4 Gange 12 + 9 = 48 + 9,
eller paa Scalaen fra 48 til det Punkt mellem 8
og 10.

Anmærk. Jeg har valgt Scalaens Inddeling med 12, fordi
denne har størst Lighed med Tommestoffen; men da det

stedse er meget lettere at dividere med 10 end med 12, saa vælges til Korttegning oftest en Scala med Inddeling i 10, f. Ex.

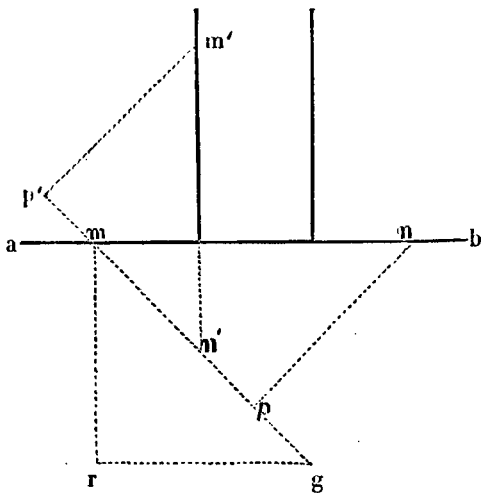

Anvendelsen er forresten aldeles lignende som ovenfor er beskrevet.

§ 11.

At tegne lodrette Linier og altsaa rette Vinkler paa Papiret.

Dette skeer lettest ved Hjelp af Tegne-Triangler d. e. retvinklede Triangler (af Træ), hvis to korteste Sider ere ligestore.

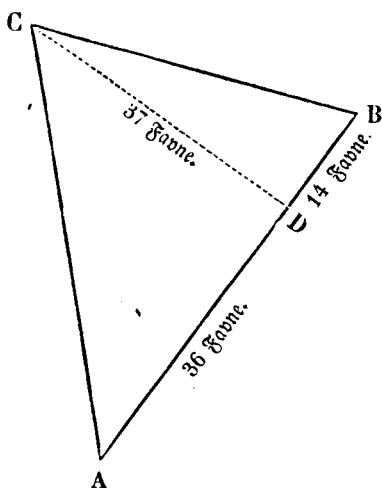
Naar f. E. til Linien ab skal drages en lodret Linie, saa lægges den ene Triangel mrg nedenunder med dens længste Side mg saaledes paa sraa, at den anden Triangel med en af dens korte Sider mp lagt derimod kan passe med dens længste Side mn langs efter ab. (Det er forresten ikke nødvendigt at Spidsen m kommer til at ligge i Linien ab.) Saa snart Trianglerne have faaet denne Stilling, holdes fast paa den underste mrg, at den ikke kommer fra sin Plads, medens den anden mpn vendes eller skydes saaledes, at dens anden korte Side pn kommer imod mg istedetfor pm; derved faaer Trianglen mpn den Stilling m'p'n' og m'n' er da lodret mod ab. Endvidere ville, saalænge den nederste Triangel ei forandrer sin Stilling, og m'p'n' skydes op og ned langs med Siden mg, enhver Linie, som drages efter m'n', blive lodret paa ab. Saadanne Linier, som ere lodrette paa een og den samme, ville aldrig løbe sammen og kaldes parallelle.

Anmærk. Letheden ved at tegne Kort efter Korstavlen beroer især paa Øvelse i at bruge Legnetrianglerne, saaledes som ovenfor er lært.

Det er lettere at bruge Trianglerne end at beskrive deres Brug; men Anvendelsen vil snart lære deres Nytte.

§ 12.

Hvorledes maales, tegnes og beregnes en Trefant f. Ex. ABC.

Oplosning. I en af Siderne f. Ex. AB søges det Punkt D (§ 9, b), hvor en lodret Linie fra det modstaaende Toppunkt C vil støde mod AB; derpaa maales Længden af AD, DB og CD, og Maalene nedskrives ved en Tegning, som efter Diemaal paa Marken indføres i Lommebogen eller paa et Stykke Papir. Naar ABC saaledes er maalt, tegnes den hjemme, ved først efter § 10 at affætte en Maalestof; dernæst drages en ret Linie, hvorpaa AD affættes = 36 Favne og DB = 14 Favne; fremdeles affættes ved D efter § 11 en ret Winkel, og den lodrette Linie CD gøres efter samme Maalestof = 37 Favne. Naar Punktet C derved er bestemt, drages paa Papiret Linierne AC og CB, hvorefter ACB paa Papiret vil have samme Figur som den paagjældende Trekant paa Marken.

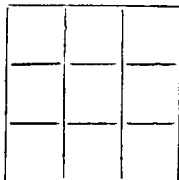
Beregningen af dennes, som af enhver Trekants (Triangel) Kvadrat-Indhold, skeer ved at multiplicere Halvparten af AB med CD; den almindelige Regel er, at multiplicere Høiden med den halve Grundlinie, eller Grundlinien med den halve Høide. Til Grundlinie kan tages hvilken af Siderne som helst, (hvor det passer, vælges helst den længste), og Høiden er da den Linie, som fra Triangelens modstaaende Spids (Toppunctet) drages lodret mod Grundlinien.

I det her valgte Exempel er Indholdet af Trekanten, som skrives $\triangle ABC = \frac{1}{2} AB \times CD = \frac{26\frac{1}{2} \times 14}{2} \times 37 \text{ Favne} = 50 \times 37 = 25 \times 37 = 925 \square \text{ F.}$

§ 13.

a. En Tønde Land er 14000 Kvadrat-Alen, som skrives $14000 \square \text{ Al.}$, altsaa er 1 Skjeppe Land liig Ottendedelen $= 1750 \square \text{ Al.}$, og 1 Fjerdingar Land $= 437\frac{1}{2} \square \text{ Al.}$ Den Størrelse, som er mindre end $437\frac{1}{2} \square \text{ Al.}$, skrives som Kvadratalen.

b. En Kvadrat Favn er liig 9 Kvadratalen, hvilket tydeligt vil sees af hoestaaende Figur, hvor hver af Siderne er en Favn eller 3 Alen.

§ 14.

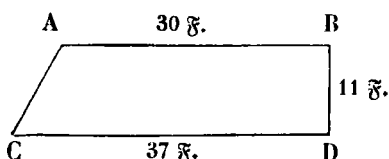
Naar Kvadrat-Favnenes Antal er multipliceret med 9, divideres med 14,000 for at faae Tønder Land, med 1750 for at faae Skjeppe Land, med $437\frac{1}{2}$ for

at faae Fjerdingkar Land. Heraf følger, at førnævnte $\triangle ABC$, som fandtes = 925 \square F., bliver liig $925 \times 9 \square M. = 8325 \square M. =$ ingen Tønder men $4\frac{3}{5} = 4$ Skpr. + 1325 $\square M.$ eller 4 Skpr. 3 Fdf. + $12\frac{1}{2} \square M.$

Anmærk. Den ellers almindelige Maade at maale uden Maa-
lebord, er at maale alle Trekantens Sider og ved Hjælp
af Maalestok affætte dem og construere Trianglen paa
Papiret. (Andre Figurer deles først ved Diagonaler i
Triangler.) Figuren kan da blive ligesaa nøiagtig, men
Beregningen bliver vanskeligere, thi, da det er nødvendigt
hertil at kjende Høiden, som ikke maales paa Marken,
maa dennes Længde søges ved Hjælp af Maalestokken paa
Papiret, og findes sjældent saa nøiagtigt, som naar den
maales paa Marken. Overhovedet vil man ved Brugen
af Korstavlen til Opmaaling finde, at (med faa Undta-
gelses) de samme Linier, hvis Længde behøves til en Fi-
gurs Beregning, blive maalte paa Marken, og heri lig-
ger et af Korstavlens store Fortrin til en nøiagtigere
Beregning.

§ 15.

Da man med Korstavlen stedse affætter rette
Vinkler paa Marken, saa opstaaer meget hyppigt det,
som i § 11 er forklaret, at de lodrette Linier blive
parallele. Derved fremkomme som oftest Fjirkanter
med to parallelle Sider eller saakaldte Trapezier.
Et saadant Trapezie med to parallelle Sider beregnes
ved at multiplicere de parallelle Siders halve
Sum med den lodrette Afstand imellem de
parallelle Sider.

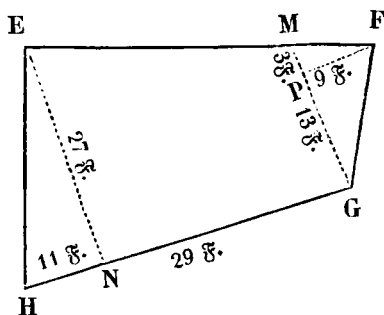

I vedføiede Exempel:

$$\begin{aligned}
 ABDC &= \frac{30 + 37}{2} \times 11 = 6\frac{7}{2} \times 11 = 33\frac{1}{2} \times 11 \\
 &= 368\frac{1}{2} \square \text{ f. (som efter § 13, b. = } 3316\frac{1}{2} \square \text{ Al.} \\
 &\text{og efter § 14 = 1 Skp. 3 Fdf. + 254 } \square \text{ Al.)}
 \end{aligned}$$

§ 16.

Hvorledes maales, tegnes og beregnes en fiirkantet Mark, f. Ex. EFGH?

I Almindelighed vælges en af de længste Sider til Grundlinie eller til den Linie, hvori Korstavlen opstilles, f. Ex. her HG. Først søges deri det Punkt N, hvor den lodrette Linie fra E vil støde imod HG (§ 9, b); HN og NE maales og Maalene nedskrives ved en Tegning efter Diemaal i Lommebogen; derpaa maales NG og nu sættes Korstavlen i G, for efter § 9, a at finde Punktet M, hvorved fremkommer Tri-

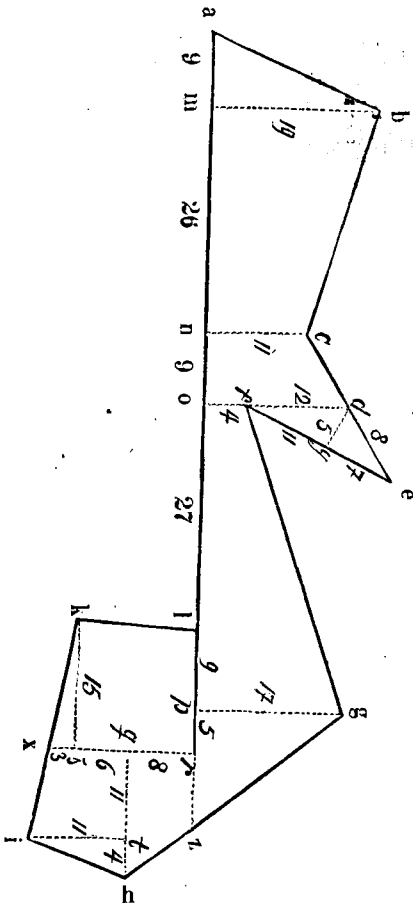
anglen MFG. For at kunne construere og beregne denne, stilles Korstavlen endnu en Gang i Linien MG, og findes Punktet P for den lodrette Linie PF, hvorpaa maales GP, PM og PF, og Maalene nedskrives.

Paa Papiret affættes en lige Linie, HG, hvorpaa i Punkterne N og G opreises de lodrette Linier NE og GM (§ 11), hvis Længder bestemme Punkterne E og M. Derpaa opreises ligeledes en lodret Linie i P, og Længden af PF bestemmer Punktet F. Dette skal nu, dersom Maalingen og Constructionen er rigtig, ligge i en ret Linie med M og E, og dette vil efter nogenlunde anvendt Noiagtighed sjelden slaae Feil. Da altsaa Punkterne E, F, G og H ere bestemte, drages derimellem de Linier, som danne Fiirkanten paa Papiret.

Beregningen af de to her fremkomne Triangler HNE og MGF foretages efter § 12 og Trapeziet ENGM med to parallelle Sider EN og MG beregnes efter § 15. Saaledes findes $\triangle HNE = 11 \times 13\frac{1}{2} = 148\frac{1}{2} \square \text{ F.}$ — $\triangle MGF = 8 \times 9 = 72 \square \text{ F.}$; og $\text{Trap. ENGM} = \frac{16 + 27}{2} \times 29 = 623\frac{1}{2} \square \text{ F.}$
 Tilsammen = $844 \square \text{ F.} = 7596 \square \text{ Al.} = 4 \text{ Sp.}$
 1 Fdf. + $158\frac{1}{2} \square \text{ Al.}$

§ 17.

Svorledes maales, tegnes og beregnes en
 Mark af denne Figur?

Her vilde det være hensigtsmæssigt at vælge to Grundlinier lodrette mod hverandre, nemlig al forlænget et Stykke ud til r, og rx. Ved lodrette Linier mod ar bestemmes, som i det Foregaaende, Punkterne b, c, f og g; men e, som ligger i et saa dybt Indhug, at den lodrette Linie skulde maales over Hegnslinien fg, kan lettere bestemmes ved at forlænge of til Hegnet, og naar Punktet d paa denne Maade er bleven bestemt, da at maale de, (Forlængelsen af cd) hvorved Punktet e bestemmes. Fra Grundlinien rx udsættes fremdeles lodrette Linier til Punkterne k og h, hvorved disse bestemmes ligesom endelig i bestemmes ved den lodrette Linie it.

Tegningen vil ifølge det Foregaaende være let nok, ligesom ogsaa Beregningen, med Undtagelse af $\triangle dfe$ hvor iffun df og de ere maalte. Ved saadanne Leiligheder som denne, gjøres en Undtagelse, og Længden af de til Trianglens Beregning nødvendige Linier, kan efter den valgte Maalestof bestemmes: saaledes her f. Ex. fe og dy. Endvidere findes Figuren gprqh, som paa Papiret kan deles i en Triangel og et Trapezie ved Hjælp af Linien rz; dennes Længde bestemmes ligeledes efter Maalestof = 9 Favne, og Beregningen foretages da uden Vanskelighed.

△ abm	==	19	×	4 $\frac{1}{2}$	=	85 $\frac{1}{2}$	□ f.							
Trap. mncb	==	$\frac{19+11}{2}$	×	26	=	3 $\frac{0}{2}$	×	26	=	15	×	26	=	390	—
Trap. ncdo	==	$\frac{11+16}{2}$	×	9	=	9 $\frac{7}{2}$	×	9	=	13 $\frac{1}{2}$	×	9	=	121 $\frac{1}{2}$	—
△ dfe	==	$\frac{11+1}{2}$	×	5	=	3 $\frac{8}{2}$	×	5	=	9	×	5	=	45	—
Trap. fopg	==	$\frac{11+4}{2}$	×	36	=	2 $\frac{1}{2}$	×	36	=	40 $\frac{1}{2}$	×	36	=	378	—
△ gpz	==	$\frac{5+9}{2}$	×	17	=	7 $\frac{1}{2}$	×	17	=	7	×	17	=	119	—
Trap. rghz	==	$\frac{15+9}{2}$	×	8	=	12 $\frac{2}{2}$	×	8	=	12	×	8	=	96	—
△ thi	==	×	=	×	=	2	×	11	=	22	—
Trap. qxit	==	$\frac{9+11}{2}$	×	11	=	×	10	×	11	=	110	—	—	
△ kxs	==	$\frac{1}{2}$	×	3	=	×	7 $\frac{1}{2}$	×	3	=	22 $\frac{1}{2}$	—	—	
Trap. lksr	==	$\frac{14+15}{2}$	×	14	=	×	14 $\frac{1}{2}$	×	14	=	203	—	—	

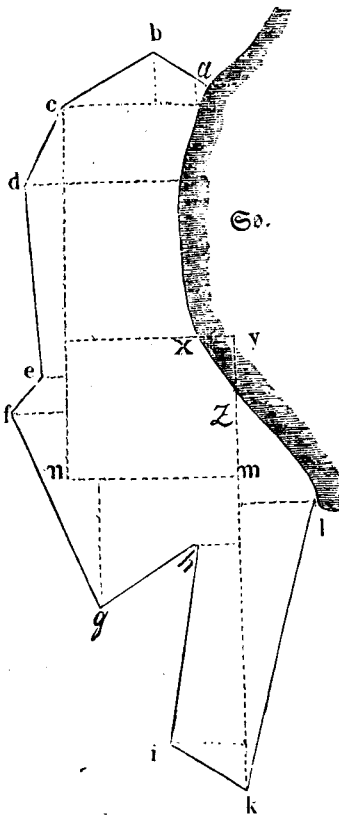
Summa 1592 $\frac{1}{2}$ □ f.

1592 $\frac{1}{2}$ □ f. = 14,332 $\frac{1}{2}$ □ ml. = 1 Tb. = Sp. = Sbf. + 332 $\frac{1}{2}$ □ ml.

§ 18.

Hvorledes maales, tegnes og beregnes en Eng f. Ex. af høstaaende Figur?

Ved en større Figurs Maaling er det en Forsigtighedsregel at vælge eller affatte den eller de Grundlinier paa Marken, hvori Korstavlen opstilles, saa nær

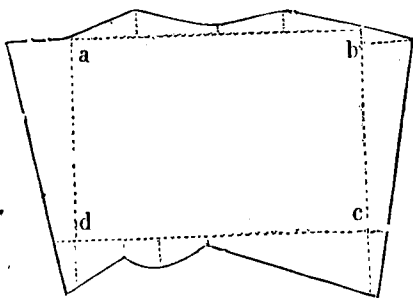

ved de Hjørner, som skulle bestemmes, som muligt, for ikke at faae de lodrette Linier længere end behøves. Her vilde det være hensigtsmæssigt at vælge og affatte 3 Grundlinier cn , nm og mk alle tre lodrette mod hverandre. Fra disse bestemmes ved Korstavlen lodrette Linier og ved Favnemaal alle Punkter, saaledes som det vil kunne indsees af Figuren. Krumme Linier, som Sofanter, kunne ikke bestemmes paa anden Maade, end ved at tage de største Bugter i Betragtning og antage Linierne imellem dem for rette. Deraf

er indvirkende, at jo flere Punkter deri ved Hjælp af lodrette Linier bestemmes, desto noiagtigere bliver Maa-lingen. $\triangle xyz$ kan ved Liniernes Forlængelse let tegnes paa Papiret for at beregne den hele Fiirkant og Trianglen hver for sig og derefter trækkes Trianglen fra.

§ 19.

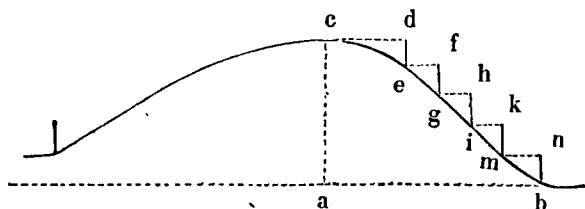
Endstjøndt Korstavlen anvendes med størst Fordeel paa smaae Arealer, hvor de lodrette Linier ikke blive lange, kan man dog ogsaa bruge den til at maale større Flader, men dette koster mere Arbeide. Høstaaende Figur vil vise, hvorledes man da hensigtsmæssigt bør anlægge 4 Grundlinier, som danne en Fiirkant med rette Vinkler (Nectangel), f. Ex. a b c d.

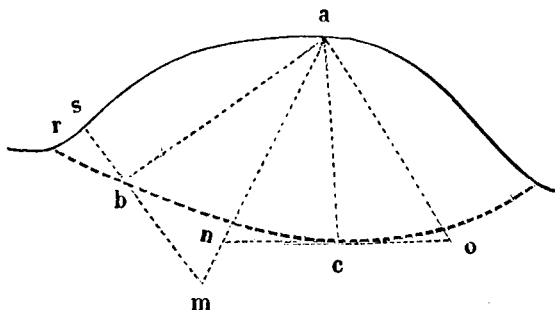
Naar man ved at udstikke disse Linier, begyndende fra a, kommer tilbage til dette Punkt igjen, saa er abcd afsat noiagtigt paa Marken og dette et Beviis for at Korstavlen kan anvendes med en temmelig høi Grad af Accuratesse. Den øvrige Fremgangsmaade er indlysende af Figuren.

§ 20.

Storre Vanskeligheder har man at overvinde, naar et bakket Terrain skal tegnes; thi det som kun er frumt paa een Maade, kan nok strækkes ud paa Papiret og forestilles ved en ret Flade, men en Bakke, hvis Dverflade er hvælvet — frum paa flere Maader — kan ikke forestilles eller lægges paa det flade Papir anderledes end ved (ligesom ved Brugen af Maalebord) at tegne Grundfladen σ : man maaler Li-

nierne cd , ef , gh , ik og mn , som tilsammen blive $= ab$ o. s. v. Det er indlysende, at Grundfladen er mindre end den hvælvede Dverflade; dersom man altsaa vil nøies med at maale dennes Areal uden at tegne Kort derover, saa gjør man rigtigst i at sætte

Iige Linier ud fra Toppen ned ad Bakkens Sider, som ab og ac , og derpaa anvende Korstavlen ved Foden, hvor sm gjøres $\perp ab$ og $no \perp ac$; saadanne Triangler som rsb maae da maales for sig.

§ 21.

Hensigten med denne Anviisning til Korstavlens Nytte som Landmaaler-Instrument*) er paa ingen Maade at ville give noget fuldkomnere end Maa-
lebordet, men at anbefale

a. et simpelt Instrument, hvis Indretning og Anvendelse i det mindste paa flad Mark med Let-
hed kan læres af Enhver;

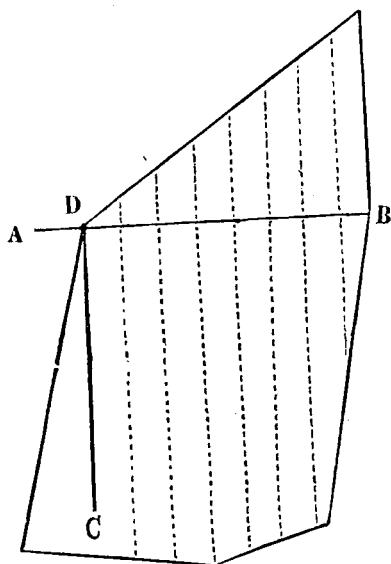
b. en Methode, som baade giver den i oecono-
misk Henseende og til egen Brug fornødne Noiagtighed,
og som ved lidt Øvelse hverken koster megen Tid eller
meget Arbeide.

§ 22.

Naar en given Mark skal pløies og lægges
i lige brede Agre, affættes disse lettest ved
Hjelp af Korstavlen.

Da Agrene i Almindelighed bør lægges efter Fal-

*) Jeg havde tidligere ikke seet eller erfaret Korstavlen i dens
nævrende Form anvendt til Landmaaling, men har nu i
3 Aar brugt den saaledes som her er beskrevet, og har ved
dens practiske Anvendelse mere og mere overbevist mig om
dens Nytte. Det skulde derfor glæde mig, om disse Linier
maatte bidrage til at gjøre den anvendelig, og jeg gjenta-
ger, hvad jeg engang tidligere har yttret, „at den Tid maa-
„ske ei er saa langt borte, da Bonden selv optager Kort
„over sine Torder; det vilde skærpe hans Estertanke og
„give Lyft til Orden, endfige andre Fordele.“

det, sættes en Linie DC først ud paa Marken i denne Retning; lodret paa denne affættes Grundlinien AB og i denne afmaales Agrenes Brede saa stor, som den efter Omstændighederne ønskes. De affatte Linier blive Midten af Agrene, hvor man gjerne lader den bedste Plovkarl lægge de første Furer, hvorefter de øvrige Plove fuldende Pløiningen. Da Afstandene fra Midte til Midte af Agrene ere affatte ligestore, og hver Plov antages at lægge lige brede Furer paa begge Sider af Agrene, saa ville Agrene selv blive lige brede og parallelle.

Anmærk. I Almindelighed bruges at maale eller skridte Agrene af ved begge Ender, men dette er forbundet med Tidspilde og meget usiagtigt, just fordi man sjelden

Kan maale verticalt paa Furen blot efter Diemaal. Hvor meget dette skuffes, veed hver praktisk Landmand af Erfaring, og Brugen af Korstavlen vil snart overbevise ham om Nyrten af dette simple Instrument ogsaa ved denne Leilighed. Det er indlysende, at, hvor Agrene maae rette sig efter Brakgrøfter, der vil Korstavlen ikke kunne anvendes i dette Diemed.

Hofmanskave, i December 1845.

V. E. Hofman (Bang).

Om Kartofler.

(Af Provst J. B. Krarup i Bierlev.)

J Weimar udfom 1843 et tredje, meget foreget, retmæssigt Dplag af et lidet Skrift under Navnet: „Den lille Kartoffelbog og Kartoffelkøgebog, for Rig og Fattig, — — — efter fleeraarig egen Erfaring udgiven af en Menneſkeven.“ Bogens Titel, der er meget længere end den her anførte, synes vel at tyde paa, at det ikke er Menneſkefjærlighed alene, som Bogen skylder sin Tilværelse, men derom ere vi saameget mindre berettigede til at dømme, som Bogen virkelig indeholder ikke Lidet, der baade for den mere og mindre Formuende er værd at vide og at tage tilfulge. At lade denne Bog fremkomme i dansk Oversættelse vilde dog neppe være hensigtsvarende, og derfor meddeler jeg her det, som jeg anseer

for at være det Væsentligste og Vigtigste i den, samt tilføier nu og da i en Parantese min Mening om det Anførte.

I nogle af Forfatteren foreløbigen givne „Bink angaaende Kartoflernes Dyrkning“ siger han saare rigtigt: Endskøndt Fugtighed er uundværlig for at Kartoflerne kunne komme frem, fordrage de dog allermindst en saadan vaad Jordbund, hvor Vandet hverken kan synke eller løbe bort. Da nu Veiret ikke vides forud, bør man saameget muligt sørge for at, hvis vedholdende Regnveir indtræffer, Vandet kan bortledes. — — Den Regel, at en Afgrøde lykkes desto bedre, jo sjældnere den dyrkes paa samme Sted, gjælder ogsaa om Kartoflerne. — — Jo mere Flid og jo mere Gjødning Landmanden anvender paa deres Dyrkning, desto rigere Høst har han at vente. Men om han endog gjødsler til dem, er Intet urigtigere, end at dyrke dem i en Jord, som er afkræftet ved foregaaende Afgrøder. Det forholder sig med Jorden i denne Henseende som med det afkræftede Arbeidsdyr; det er ikke ved de Kræfter, som det af en bedre Fordring kan erholde, at det strax kan udføre, hvad man ønsker af det, men det er ved de Kræfter, som det allerede har. Saaledes er det kun i et Jordsmon, som endnu har nogen Kraft, at den Gjødsel, som anbringes, kan have den forønskede Virkning paa Afgrødernes gode Fremkomst og lykkelige Bært. Og dersom, hvad jo saare ofte skeer, et noget vedholdende Torveir indtræffer, efterat Gjødslen er bleven bragt i Jorden tilligemed Kartoflerne, da forhindres derved Gjødslen i

at kunne komme de fremspirende Kartofler til Hjælp, og da seer det kun slet ud med den forventede Afgrøde, hvis Jordsmonnet er affræstet og ingen Hjælp kan yde dem. — Kartoflerne regnes, som vel bekendt, til de Værter, ved hvis Dyrkning Jorden forbedres, idet den derved smuldres, renses for Ukrudt, og beriges med den Gæs, som af de bladrigge Kartoffeltoppe hindres i at bortflygte. Men for at saavel disse Fordele, som Kartoflernes egen gode Vært kan opnaaes, er det nødvendigt, at Jorden i det foregaaende Efteraar ploies dybere end sædvanligt, dog naturligtviis med tilbørligt Hensyn deels til Underlagets Beskaffenhed, — thi er samme kun slet, optages saameget Mindre heraf, — deels til den Gjødningens Mængde, man har at anvende herpaa. Seer man sig istand dertil, er det hensigtsvarende endnu i samme Efteraar at give dette Kartoffelland et godt, fuldstændigt Lag deraf, men hvis ikke, da saa tidligt i Foraaret som muligt. — Er det Agerdyrkerens Skyldighed at lade sin Plov fordybe Jordsmonnet, da paaligger det end mere Havedyrkeren og den mindre Avlsbruger at opnaae samme Niemed ved Spaden; thi kun i et dybt, vel bearbejdet og godt gjødsket Jordsmon kunne Rødderne udbrede sig, mange Knolde ansætte sig, og en forønsket Afgrøde erholdes. — Engelske og franske Agronomer have tilraadet at anvende Teglsteensmeel (knuste Tag- og Muursteen) som Gjødningmiddel, for at forviise sig en rig Høst af gode Kartofler. Dette kan udføres paa tvende Maader, enten ved paa sædvanlig Maade at stroe det over Jorden og derefter nedploie det, eller, idet man lægger

Kartoflerne, at lægge en Haandsfuld deraf over og omkring enhver enkelt Kartoffel. Begge Maader ere i dette saa frygteligt tørre Aar blevne forsøgte paa meget forskjelligte Jorder her ved Weimar, og gave, Tørfen uagtet, udmærket rige Afgrøder af herlige Kartofler, saa at dette Frugtbarhedsmiddel med bedste Grund kan anbefales. (Da dette Middel er saa simpelt, og den Fattige, især i de større Byer, vist uden Betaling kan faae de Teglstuensbrokker og Stumper, som ellers ere ubrugelige, og han efterhaanden, som han har Veilighed dertil, selv kan pulverisere dem, vil jeg haabe at det, som her er anført, ved passende Veiligbeder maa blive erindret og bragt i Udførelse; thi om den Fattige, som samler og forarbejder disse Muurstensbrokker, end ikke selv har Jord, hvorpaa han kan anvende dette sit Fabrikat, vil det vist ikke mangle ham paa god Afjætning deraf, naar først denne dets Anvendelse erkendes at være hensigtsvarende. At Knusningen deraf kan udføres langt lettere ved Hjælp af en med Jern beslaaet Rolle, end den hidtil blot med en Steen saa ofte er seet udført af gamle Fruentimere til den saakaldte Trippelse, ansees for overflødig at bemærke.)

Angaaende Valget af Sædekartofler og om Maaden at lægge dem paa, siger Forfatteren fremdeles: At lægge store Kartofler hele, er til ingen Nytte, men at lægge smaa, medfører Tab. Den bedste, sikreste og meest lønnende Maade er at skære de store Kartofler i Stykker, som have flere Dine. De store Kartofler ere de modneste og derfor rimeligviis de bedste

til Sæd; de have og de største Dine, som drive de stærkeste Spirer, Top- og Rodskud, og jo stærkere disse ere, desto flere og større Kartofler ansætte de. I Mangel af store Kartofler tages middelstore, men ingenfinde smaa. Vel kunne smaa Kartofler, ja endog smaa affkaarne Stykker, naar de have Spirevane, give en meget god Afgrøde, men det berøer, foruden paa Jordsmonnets Bestaaffenhed, saa saare meget paa det uvisse Veirlig; de store Kartoffelstykker kunne i længere Tid give de unge Skud Røring og betrygge dem for Uheld; men de smaa ere snart udtømte, og deres enkelte svage Skud, overlade til sig selv, lyffes kun under gunstige Omstændigheder. (Af det her Anførte kunde man fristes til at uddrage den Slutning, at det vilde være rigtigst, slet ikke at overfære endog de største Kartofler, men ved Opgravningen viser det sig, at det virkelig er, som Forfatteren siger, til ingen Nytte, at lægge de store Kartofler hele, og at man derved kun gjør sig selv en ikke ubetydelig Beføstning. De Kartofler, der ere af Størrelse som et lidet Hønsæg, er det efter min Mening rigtigst at lægge hele, men er Kartofflen saa stor som et Gaaæg, skæres den i to Stykker, og er den større, i tre eller fire, men den bør, vel at mærke, skæres paalangs og ikke paatværs, thi i Rodenden, nemlig den, som vender fra Moderkartofflen, er der flere og større Spirevane end i den modsatte Ende, og ved at overfæres paatværs blive Stykkerne ikke lige spiredygtige.) — Hvor vidt Kartoflerne bør lægges fra hverandre, berøer deels paa Jordsmonnets, deels paa Kartoffelartens Bestaaffen-

hed. I et meget frugtbart og vel bearbejdet Jordsmon udbrede Rodder og Knolde sig langt videre, end i et af modsat Beskaffenhed; og ligeledes er en Sort Kartofler langt større og giøvtigere end en anden, og indtager et større Rum. Lægges de for tæt, saa at deres Rodder naae sammen og gaae imellem hinanden, hindres de i Værten, og der avles enten færre eller mindre Knolde; lægges de for vidt, bliver Jorden ikke tilbørligen afbenyttet. Under Opgravningen vil den opmærksomme Jagttager kunne skjønne, om de rigtige Mellemrum ere trufne eller ei. — I Marken lægges Kartoflerne enten efter Ploven i hver tredie Fure, da hver Fure gives omtrent 8 Tommers Brede, eller i en med Hypeploven trukken Fure. Den første Maade er den sædvanligste og letteste og tillige den fortrinligste, thi derved kan undgaaes, at Kartoflerne komme til at ligge paa den af Ploven trykkede haarde Bund af Furen, men kunne faae et mere hensigtsvarende Lag af smulret Jord under sig, ved at sættes i Siden af den sidst oplagte Furestrimmel. (Ogsaa i en med Hypeploven gjort Fure kan dette ret vel opnaaes ved en lignende Fremgangsmaade, nemlig ved et Par Tommer over Furens Bund at sætte Kartoflerne ind i den ene Side.) — Halve eller itustaarne Kartofler bør lægges med Snittet eller den flade Side nedad. — I en Jordbund, som kun indeholder lidet Kalk, skal det forøge Afgrøden, naar man under Sædekartoflerne strøer noget lædsket Kalk. (I J. Sinclairs Agerdyrkningslære, 1ste Deel, S. 316 læses: Til Kartofler bør Kalk ikke anvendes, da den beskadiger deres

Skind." At Kartofler gjerne blive skurvede paa Jord, som nyligen er bleven merglet, synes at stadfæste de engelske Erfaringer. Det var vel værdt, ved anstillede Forsøg at forvisSES om, hvad der i denne Henseende er det rette.)

Hvad Forfatteren siger angaaende Kartoflernes Harvning og Hyyning, stemmer saa ganske overeens med det, som hos os ialmindelighed foretages, at det er overflødigt her at anføre. — Han opmuntrer til at afplukke Blomsterne paa Kartoflerne for at forhindre dem i at bære de saakaldte Kartoffel-Vebler, og forsikrer, at den egentlige Kartoffel-Afgrøde derved forøges. (Ogsaa herom er der ulige Meninger, og det er at ønske, at ogsaa denne Sag ved hensigtsmæssige Prøver maatte bringes i det Rene.) — Fordi Bladene begynde at gulne, maa man ikke haste med enten at bortføre Toppen eller optage Kartoflerne, thi det har ved gjentagne Forsøg stadfæstet sig, at de Kartofler, som man lod beholde Toppen, indtil den var tør, gavede et høiere Udbytte end de, som man havde affaaaret Toppen, endog først efterat den begyndte at blive gul. Men jo tidligere man, før Bladene gulne, afstærer Toppen, desto større er Tabet.

Paa det samme Stykke Jord kan der i een og samme Sommer haveS to Kartoffel-Afgrøder paa følgende Maade: Man vælger hertil tidligmodne Kartofler, som, naar de betids ere lagte, gjerne ere tjenlige til at optages i Slutningen af Juli eller Begyndelsen af August. De hele Blokke, som da opgraves, fratages de større Knolde, og sættes derefter igjen

i Jorden, dog ikke ganske paa samme Sted, men lidt derfra, for at de saameget muligt kunne faae frisk Jord at vore i paany. De smaa Kartofler, som ikke endnu egne sig til at spises, lader man blive hængende ved Rødderne, og ikke alene disse vore paany og blive større, men ogsaa nye Kartofler ansætte sig. Dersom Veiret er tørt, maae disse omplantede Busse vandes engang; og kan Moddingsaft, som er fortyndet med Vand, tages hertil, kan man desto sikkrere see et forønsket Udfald imøde. Ogsaa er det hensigtsvarende, ombyggeligen at hyppe dem engang, og i Esteraaret at lade dem være uopgravede, saalænge Veiret tillader det. (Istedetfor at optage den hele Bløt og sætte den paa et nyt Sted, hvorved det er uundgaaeligt, at den maa lide en Standsning i sin Væxt, lader man den blive staaende aldeles uroffet paa sit Sted, idet man, tildeels ved Hjælp af Lugegassen, med Fingrene tager de store Kartofler fra den, først de, som ere paa den ene Side, og nogle Dage efter de, som ere paa den anden; og saasnart man til en Tid ikke optager flere, haffes og hyppes Jorden saa godt op om Stokkene som muligt. Saaledes gjøre Amagerne; og et Forsøg, jeg i sidste Sommer gjorde dermed, var aldeles tilfredsstillende.)

Meget tidlige Kartofler erholdes paa følgende Maade: I Slutningen af Februar eller i Begyndelsen af Marts fylder man en Kasse paa 8 til 10 Tommers Dybde med Jord, nedlægger deri Kartoflerne en god Tomme fra hverandre, saa at de faae et Lag Jord over sig af omtrent $1\frac{1}{2}$ Tommes Tykkelse.

Denne Kasse ophænges eller opstilles i en Heste- eller Kostald, som ikke er altfor fuld af Dunst og Damp, og hvor noget Dagslys kan komme til Kartoflerne, som, naar Jorden bliver tør, vandes noget, men med Maade, thi de ere vel tjente med at have en fugtig Jord omkring sig, men ikke en vaad. I Beede, som allerede for Vinteren ere gjødskede og vel behandlede, og til lige ikke savne Solen, udplanter man, naar Skuddene ere blevne en 3 Tommer høie, og Veiret tillader det, de saaledes optrukne Kartoffelplanter; og dersom paa en større Kartoffel ere flere stærke Skud, skæres en saadan Kartoffel i to eller flere Stykker, idet man forøvrigt saa lidet muligt tilføier enten Rødder eller Topskuddene nogen Skade. De nedsættes efter Omstændighederne 3 til 4 Tommer dybt, for at en muligt indtræffende Frost ikke skal beskadige dem, og saafremt den indtræffer, bedækkes de med Langhalm-Maatte.

— For at forskaffe sig de tjenligste Sædefartofler hertil, udvælger man de Blokke, som bære de tidligste Blomster, sætter til Mærketegn smaa Stofke ved dem, for at kunne optage dem for sig selv, og af disse vælger man de største til her at anvendes. (Imagerne lægge de Kartofler, som de give denne Bestemmelse, ned med Jord i en Riis- eller Vidiekury, som de om Dagen have paa et luunt Sted, og om Natten sætte i en varm Stue, dersom Frosten giver Anledning dertil. — For at de Langhalm-Maatte, der paalægges for Frosten, ikke skulle beskadige de spæde Kartoffeltoppe, er det hensigtsmæssigt, at lægge tør Tang eller kort

Halm imellem Buxtene, før man lægger Halmmaatterne paa.)

For ei alene at forhindre Kartoflerne i at udarte, men for at kunne endog forstaffe sig bedre og mere rigt bærende Kartofler, gives intet sikkrere Mid-
del, end at forplante dem af de Frøkjærner, som findes i Kartoffelæblerne. Denne Sag er vel ikke ganske ubekjendt, men foretages paa en saa urigtig og langsom Maade, at man ikke kan undre sig over, at den endnu ikke har gjort nogen Fremgang; thi der er hidtil medgaaet to ja endog tre Aar, førend Knoldene havde den Fuldkommenhed, at de kunde anvendes til Forplantning. — Først vil jeg omtale, hvad Erfaring har lært mig angaaende Maaden at behandle Frøkjærnerne paa; derefter meddele Beretning om, hvorledes det er lykkedes mig i Løbet af et enkelt Aar af disse smaa Kjærner at erholde de fuldkomneste Kartofler saavel til at spise som til at saae.

Efter deres forskjellige Størrelse indeholder een af disse smaa grønne Knolde 100 til 300 Sædekorn. Modne kunne de ikke kaldes, førend de ere ganske afsalmede og bløde, og den fuldkomne Modenhed faae de ikke, saalænge de sidde paa Stoffene. Jo længere de kunne blive paa dem, desto bedre er det, og derfor maa man ikke tage dem af, før Kartoflerne skulle opgraves. Frosten skader dem ikke. — Efterat de ere indsamlede, opbevares de indtil henimod Julen paa et luftigt og tørt Sted, bedst i Potter eller Gryder, og omrystes jævnlig, for at de ikke skulle mugne eller gaae i Gjæring. Ere de nu blevne saa bløde, at de

lade sig let trykke sammen, støder og gvafer man dem saa længe sammen, indtil de blive til en Bælling. Denne Masse føres nu i et Bækken, friskt Vand paa gydes, og med Hænderne gjennemarbejdes den saalænge, indtil de fine Frøforn og Slimen kunne skilles fra hinanden. Det slimede Vand heldes med Forsigtighed af, og i dets Sted kommes friskt paa. Efterat Massen ogsaa deri er bleven godt omrørt, afhældes ogsaa dette Vand; dog ikke nogen af Gangene altsammen, for at ikke noget af Frøfornene skal følge med. Efterat Massen er bleven to Gange saaledes udvasket, føres den lidt efter lidt i et Messing- eller Jernblifs-Dørslag, som hæves i ethvert Kjøkken, og hvori Hullerne maae være saa store, at Frøfjærnerne kunne gaae derigjennem; imedens de bringes i Dørslaget, gydes, under bestandig Omrøren, friskt Vand paa, hvorved Frøfjærnerne skylles ned igjennem Hullerne i et Kar, som er sat derunder. Er nu alt Sædfrøet befriet for den Sliim, hvoraf det hidtil har været omgivet, heldes Vandet fra, og Frøfjærnerne udbredes paa Træpapir, hvor de snart blive tørre, og derefter kunne opbevares til fremtidig Anvendelse.

For at Planterne i Slutningen af Mai, eller senest i de første Dage af Juni, kunne være sættefærdige, maa Frøet saaes i Begyndelsen af Marts, thi det ligger henimod fire Uger i Jorden. Det saaes paa et kraftigt og velbehandlet Havebed, og maa ingenlunde bringes dybt ned, samt, ligesom andre Have-sager paa denne Aarets Tid, bedækkes om Natten med

Salmmaatter. Bliver Beiret for tørt, er det nødvendigt at vande noget. Ogsaa kan man, ligesom allerede er anført om Kartoslerne til tidlig Brug, saae Frøet i Trækasser paa omtrent $1\frac{1}{2}$ Dvarteers Dybde, og anbringe disse i Heste- eller Kostalden. Naturligviis lader alt dette sig lettere udføre i et vel ordnet Driohuus, men et saadant findes kun sjelden hos Landmanden.

Den 1ste Juni satte jeg i et Bed i min Have, hvor Jorden slet ikke er af udmærket Godhed, 12 Kartoffelplanter, som jeg havde oprykket af Frø. I Begyndelsen viste de ikke ret Liv, men i Midten af Juni toge de til at vore og udbredte sig saa stærkt, at jeg den 1ste Juli fandt Grund til at optage 6 af dem og omplante dem paa et andet Bed, for at de tilbageblevne kunde faae mere Rum. At see disse, som jeg optog, at have ei alene stærke Rødder, men allerede endog smaa Kartosler, var mig jo en stor Glæde. De, som bleve staaende, vorede saa frodigt, at jeg i Midten af Juli fandt mig besejret til endnu at borttage 4 Blokke, saa at der bleve kun 2 tilbage af den første Plantning. De, jeg først omplantede, nemlig den 1ste Juli, vorede ogsaa herlig til. De, jeg sidst omplantede, nemlig medio Juli, bleve i Forhold til hine noget tilbage, endstjøndt de overgif alle de Kartosler, jeg havde baade i Haven og i Marken efter sædvanlige Sædefartosler. I Særdeleshed udmærkede de sig, som vare blevne staaende paa deres første Plads, deels ved deres mange stærke Skud, deels ved deres Blade, som havde en skjøn mørkegrøn

Farve og en usædvanlig Størrelse, saa at de underste Blade vare 6 til 7 Tommer lange og 4 til 5 Tommer brede. Disse bleve hyppede tre Gange og blomstrede i Begyndelsen af August; de andre, som bleve plantede anden Gang, blomstrede først i Slutningen af August; de havde alle kun faa Blomster, som efter en kort Tid faldt af. — I Nærheden af de to Kartoffelbuske, som bleve staaende, var tilfældigviis en Kartoffelbusk, som var opvoret af en Kartoffel. Jeg indrømmede den ligesaa stort Rum til at udbrede sig i, som En af disse to; jeg pleiede den med samme Omhyggelighed, som disse, og Jordbunden var af selv samme Bessaffenhed. Endskjøndt ogsaa den havde en svær Top, vare dens Blade dog kun smaa og lysegrønne; den blomstrede længe, og i Slutningen af September begyndte dens Blade at blive gule; de derimod, som vare optrukne af Frø, blomstrede en kort Tid, og stode endnu den sidste Dag i September i fuld Kraft og Skjønhed, uden at have et eneste falmet Blad. Den stærke Frost, som indtraf imellem den 1ste og 2den October, og ødelagde al Kartoffelurten her i Eggen, berøvede ogsaa mine plantede Kartoffler Livet, hvor skjønt deres Udseende end havde været Dagen tilforn. Jeg havde nu ikke Grund til at lade dem staae længere. Den omtalte enkelte Kartoffelblok ved Siden af de to plantede, som bleve tilbage i Bedet, optog jeg først, den gav en ikke ubetydelig Afgrøde, nemlig 2 Måshen. Derefter optog jeg de den 1ste Juni plantede og ikke siden flyttede Blokke, og til alle Tilstedeværendes Glæde var der ved den ene 50 og

ved den anden 60 Kartofler, af hvilke de største havde et Gaaseæggs Størrelse; begge med hinanden gave over 5 Mäfschen. (Den Fordeel, som de af Frø optrukne Kartofler medføre, fremfor de af sædvanlige Sædefar-
 tofler, er altsaa ingenlunde ubetydelig; den er efter det her anførte Forsøg $\frac{1}{3}$ mere; og Betydningen heraf skjønnes bedst, naar man forestiller sig, at man under ellers lige Forhold ved denne Fremgangsmaade kan vente sig 125 Tønder istedetfor 100, og 1250 Edr. istedetfor 1000. Hvor meget en Mäfschen bestemt indeholder, vides ikke. Den preussiske Meze er en af de mindste, men er dog $= 3\frac{1}{6}$ danst Potter, og det kan altsaa ikke være den, som her menes, thi saa vilde Afgrøden af disse to Blokke have været 1 danst Skjeppe. Da 1 Skjeppe Kartofler indeholder 200 til 250 Kartofler, efter deres forskellige Størrelse, kunne vi, som et Middeltal, regne 225 Kartofler til 1 Skjeppe, og de 110 Kartofler, som disse 2 Blokke gave, udgjøre da omtrent $\frac{1}{2}$ Skjeppe. Eftersom Forholdet imellem de to Afgrøder er tydeligt nok fremsat, kan det være os ligegyldigt, enten en Mäfschen er lidet over eller under 1,^o danst Pot. — At Forfatteren har hyppet disse Kartofler 3 Gange bør ikke ubetinget tages til Efterfølgelse; thi Kartofler bør ikke hyppes, efterat de begynde at blomstre, og saa hensigtsvarende to i rette Tid foretagne Hynn timer, ere, saa skadelig kan en tredie være, naar den foretages altfor sildig. — „Men“ — siger vist En og Anden — „alt det Arbeide, som fra først til sidst udfordres hertil, bør ogsaa komme i Betragtning!“ — Ja vel; men de besparede Sædefar-

tosler bør ligeledes tages i Beregning; thi deres Værdi er ei heller ubetydelig, og saafremt duelige Hænder kunne havees for passende Priser, vil det mere Arbeide, som især Plantningen vil foraarsage, langtfra ikke koste saa meget, som de besparede Sædefartosler kunne beløbe, vel ikke engang det Halve.) — De to Gange plantede Kartosler, ogsaa de, som sidst eller i Midten af Juli bleve omplantede, udmærkede sig ogsaa ved Bladenes Farve og Størrelse og deres Omfang i det Hele; ligeledes havde de rigelig ansat Kartosler, men de største af dem vare kun saa store som Hønsæg. Ved enhver af disse Blokke var der 30 til 50 Kartosler. De vare nemlig for sildig omplantede, og ved den indfaldne Frost for tidlig standsede i deres Væxt. Af Smag vare de fortrinlige, og de indeholdt saare mange Meeldele. (At Forfatteren ogsaa har anført Afgrøden af dem, der bleve sidst omplantede, bør vi ikke lade upaaaffjønnet og ubenyttet; thi idet vi see, at denne deres saa sildig foretagne Omplantning medførte et minus af vel omtrent 30 pCt., bringes vi til at gjøre den vist rigtige Slutning, at mange Landmænd feile i at lægge deres Kartosler altfor sildig i Foraaret, og istedetfor at de som oftest lægge dem imellem den 16de og 24de Mai, naar den øvrige Foraarsæd er lagt, vilde det vist være til megen Fordeel, om de en 3 til 4 Uger tidligere kunde bringe dem i Jorden, naar Veiret tillader det. Naar Kartoslerne først i den sidste halve Deel af Mai blive lagte, komme de endnu sildigere til nogen Fuldkommenhed og til at ansætte Knolde end disse, der bleve omplantede midt i Juli, og —

en ringere Afgrøde er Følgen heraf.) — Naar nu en Landmand Naar efter Naar paa denne Maade vil opelste sig blot de Sædefkartofler, som han det følgende Naar vil lægge, og han af dem vælger de største, som han skærer i Stykker, vil han derved ikke alene betrygge sine Kartofler for at udarte, men endog see sine Kartofler forædlede, blive mere nærende og velsmagende, idet de indeholde mere Meel og Sufferstof, samt give en rigere Afgrøde. Jeg er ganske forvisset om, at Enhver, som engang har gjort et lidet Forsøg hermed, ikke vil efterlade aarligen, idetmindste forsaavidt, at bruge denne Fremgangsmaade.

Ligesom det her Anførte er det Væsentligste af det, Forfatteren har om at avle Kartoflerne, saa skal jeg fremdeles meddele det Bigtigste af det, han anfører om deres Afbenyttelse.

Først omhandler han, hvorledes de kunne bruges som et meget bidragende Næringsmiddel for Huusdyrene, for Fjederkræet i Gaarden, ja endog Fiffene i Parken, dernæst deres Afbenyttelse i selve Huusholdningen.

Det, Forfatteren anfører om deres Brug som Dvægfoder, indeholder vel neppe noget Nytt og for os Danske Ukjendt; dog kunne følgende Yttringer fortjene at udhæves. Naar Kartofler bidrage meget til at forøge Køernes Vintermælk; fogte synes de derimod ikke med Fordeel at kunne gives Malfekoer, saasom det fornemmeligen er Kjodansættelse og Fedme, som de da bevirke, og de som saadanne derfor rigtigst anvendes til Fedevæg. Ved at fodre Malfekoer med raa

Kartofler bliver Melken dog mere vandet og bærer mindre Fløde. For at forebygge dette har man forsøgt at fodre med tørrede Kartofler, hvorved Melken bliver feed; men blandes tillige en Deel Gulerødder hermed, bliver den særdeles fortræffelig. — For at kunne tørre Kartoflerne, maae de først skæres i Skiver eller Terninger, eftersom man lettest kan indrette det; og disse tørrede Stykker, som kunne overgjemmes fra et Aar til et andet, males eller knuses, før de bruges, og blandes da, ligesom gruttet Korn, med Haffelse. — Ogsaa Hestene befinde sig saare vel ved at faae Kartoflerne saaledes tilberedte; thi ihvorvel de raa Kartofler bekomme dem vel, kan det ikke negtes, at deres Tænder jo angribes noget af dem. — Et Faar kan foruden Hø og Halm daglig fortære 5 \mathcal{R} Kartofler; det trives og fedes derved, bærer megen og god Uld, og giver sit Lam god Næring. — Svinene æde vel de raa Kartofler med Begjærighed, men skulle de fedes, er det nødvendigt, at de faae dem kogte, og at der efterhaanden sættes mere og mere Bygstraa til, ja at de til Slutning af Fedningen faae alene Kjærnesfoder, da deres Fleff ellers vil dryppe under Røgningen. Ogsaa her virke de tørrede og gruttede Kartofler mere end de blot kogte, og en Tilsætning af Gulerødder viser ogsaa her sin gode Virkning. — For alt Fjederkræet ere Kartoflerne en behagelig Føde, dog især naar de gives kogte; det fedes da ikke alene ved dem, men bringes, i det mindste for en Tid, til at lægge flere \mathcal{R} g; thi ved at fodres alene dermed ophøre Hønsene efter en Maanedes Tid med

at gjøre Æg, idet de blive fede af denne Føde. — Kalkuner kunne i kort Tid blive fede af de kogte masede Kartofler, blandede med noget Kornskraa. — Uenderne ville ikke have raa Kartofler, men æde dem derimod kogte med den største Graadighed, og trives ypperligen af dem. — Gjæssene æde dem raa, naar de ere skaarne i Skiver, men fedes dog ulige bedre af dem, naar de ere kogte og blandede med Havre. — Dgfaa Duerne æde begjærligen tørrede og gruttede Kartofler, blandede med noget Anis, og skulle yngle stærkt derefter. — Ved at faste knusede Kartofler i Fiskedamme fødes Sudere, Karper og Gjedder saare godt. Fortrinligen trives Karperne deraf, og deres Kjød skal ikke ved noget andet Fødemiddel blive saa velsmagende, som ved dette.

(Fortsattes.)

En Fremgangsmaade at gjøde i Rækkerne til Kartofler.

(Forebraget i Frederiksborg Amts Landbosforenings Møde den 23de December 1844, af Skolelærer Andersen i Wassingerød.)

Min første Embedsjord, som jeg modtog for omtrent 20 Aar siden, bestod i lymbegroet Overdrevs-Jord, og fordi Ingen havde havt Lyst at blive ved Embedet, saa havde og Ingen opdyrket Jorden. At jeg har fremmet Jordsforbedringen paa Embeds-Jorden, troer

jeg ikke miskjendte. De vigtigste Midler dertil vare Blandings-Gjødning og Kartoffelavl, hvortil jeg, af Mangel paa nødvendig Gjødffe, maatte gjøde i Rækkerne ved at ombære Gjødningen i Kurve og med Hænderne lægge den til hver Kartoffel. Denne Methode fulgte jeg i flere Aar, fordi den var anbefalet, indtil min Gjødning formeredes saameget, at jeg kunde begynde at gjøde i et heelt Skifte, og da opgav jeg denne Maade, fordi dertil udfordredes for mange Hænders Arbejde, om der skulde gjødffes endog kun et lille Stykke. I et Mellemrum af 6 à 8 Aar brugte jeg da ikke denne Maade at gjøde paa, indtil jeg for 6 Aar siden kjøbte en Dverdrevslod paa omtrent 23 Td. Land i ligesaa maadelig Tilstand, som Embeds-Jorden. I Besiddelse af saamegen maadelig Jord, tænkte jeg atter at radgjøde til Kartofflerne, men de mange Arbejder herved vare mig nu uoverkommelige, hvorover jeg kom til at tænke paa, om denne Ting ikke lod sig udføre lettere paa anden Maade.

Af Erfaring vidste jeg, at man ved at opfure sin Jord om Efteraaret med Kartoffelplov havde saa temmelig rene Furer, og jeg bestemte mig nu til at opfure min Kartoffel-Jord om Efteraaret, for derefter at benytte den første Varsfrost, til med en Bogn at kjøre Gjødningen langs ad Rækkerne. Som denne Plan var bestemt, benyttede jeg første Varsfrost, da den kunde bære Hest og Bogn, og tog jeg hertil 2 Bogne, hvoraf den Ene paalæssedes af en Pige, og den Anden aflæssedes af 2 Mænd. Fremgangsmaaden ved Aflæsningen var den: For at kunne kjøre ind fra Enden af

Rækkerne vare ingen Forpløinings-Rækker anbragte midt ad; for de 6 første Rækker førte Bognen 5 à 6 Favne ned og gjorde holdt, hvorefter begge Folkene med Jerngreb toge Gjødningen bag af Bognen og fastede 2 à 3 Greb fulde i hver Række. Naar da denne Gjødning var affastet i passende Afstand og passende Mængde gif Folkene ved sidste Kastning tilbage, og fra Enden begyndtes at strigle eller strabe Gjødningen ned mod Bognen i hver Række, indtil alle 6 vare færdige for den Længde, og gjødede saa tykt overalt som jeg ønskede. Naar den affastede Gjødning ikke naaer sammen, da hentes naturligtviis lidet til hist og her. Derpaa fører Bognen et lignende Stykke frem, affaster Gjødningen, saa den kan strabes med Greben fra første Længde, og saa fremdeles indtil alle 6 Rækkerne ere gjødede for hele Længden, hvorpaa 6 andre gjødes og saa fremdeles. Ere Rækkerne saa lange, at et Læs Gjødning ikke naaer igjennem, da fører man og gjøder fra begge Ender og Forpløinings-Rækkerne opføres og gjødes om Foraret. Til hver Td. Kartosler brugte jeg, som jeg gjødede stærkt eller svagt til, omtrent 1 à 1½ Læs Gjødning, og til en Td. Vand omtrent 8 à 12 Læs. — Da Kartoffeljorden saaledes gjødet havde ligget Vinteren over og Tiden nærmede sig, at Kartoslerne skulde lægges, saa tog jeg en Hypeplov, eller da Jorden var vel fast, en amerikansk Plov, og med den oprensede jeg de gjødede Furer, for derved at faae desbedre Muld og lige meget Jord paa hver Side af Bullen, som den kaldes. I denne friske Fure lagde

jeg Kartoflerne strax og overharvedes to Loure paa tværs, hvorved Gjødningen godt jordblandedes i Kartoffelleiet, og Jorden lettest holdes reen. Efter 2 à 3 Uger opsurer jeg den vinterliggende Bulke med en engelsk Plov, som anført er, frem og tilbage i hvert Hypperum, og denne Hyppeploiving maa paa ingen Maade foregaae for sildigt, da Jorden herved først løsnes eller skjernes og det første spirende Ufrugt bortryddes. Siden efter brugte jeg Harve og Hyppelov som i Almindelighed, og jeg har kun til denne min Fremgangsmaade af Erfaring at bemærke, at den fornødne Udharvning altid maa skee forinden Kartoffelspiren er kommen frem under Harvningen, da de nøgne hvide Spirer som oftest fryse bort, eller i det Mindste staae stille i Bærten og hærdes imod Veirliget, hvilket ikke er Bærten gavnligt. De, som opgroe efter Udharvningen, sætte strax Blade, som ikke lettelig fryse som de hvide Skud. Ved saaledes at behandle mine Kartofler har jeg altid høstet god Afgrøde efter Jordens Bonitet.

Om denne Maade at radgjøde paa er før praktiseret, veed jeg ikke, og jeg har, ved at beskrive den, ikke villet søge Wren eller misunde Andre den; har den været benyttet før paa denne Maade af Een eller Anden, saa har det dog her i Egnen ikke været almindeligt bekjendt, og det kunde derfor maaskee have sin Nytte, om denne Sag, bekjendtgjort og anbefalet af Landbosforeningen, som en Fremgangsmaade, der efter al Rimelighed vilde bringe et godt Resultat, udgik saaledes til hver Mandes Kundskab og hver Mandes

Nytte, — og om jeg da hermed maatte gavne, da vil det glæde mig at have anvendt Tiden til disse Liniers Affattelse.“

At forvandle ufrugtbare Køer til frugtbare.

(Efter det K. K. tyrolske Landhuusholdnings-Selskabs-Forhandlings-Acter af Professor, Doctor J. G. Bøhm, Secretair i Landhuusholdnings-Selskabet, — indført i den trykte Beretning om Kjøbenhavns Amts Landboforenings Virksomhed i Aaret 1845.)

Det hænder ofte her i Landet at Køer gjentagne Gange i længere Tid løbe med Tyre uden at blive drægtige; er dette Tilfældet med en gammel Ko er Tabet jo ikke stort; men som oftest er det unge kraftige Køer, som overgaae dette Onde, og Tabet er da saa meget føleligere, da de under disse Omstændigheder ikke heller blive fede. Da hidindtil alle anvendte Midler have været forgjæves, har man antaget denne Feil for uhelbredelig. Vi troe altsaa at gjøre Dyr læger og Landmænd en Tjeneste med at bekendtgjøre en simpel og let udførlig Operation, der har viist særdeles gunstige Resultater. Denne Methode er opfunden af Dyr lægen Joseph Pohler, (det bemærkes at man ikke maa forverle dette Tilfælde med den saakaldte Brumme- eller Brole-Sygdom, der ligeledes er ledsaget med en stadig Begjærlighed efter Tyren). Den tyrolske Landboforening, som erkjendte Bigtigheden af denne Opdagelse, fattede den Beslutning, at opfordre benævnte Pohler at reise til Jmsst for der i Nærværelse af flere kyndige Læger og Veterinairer at foretage Operationer paa nogle derværende Køer, som dertil egnede sig. Naar Operationen fandtes hensigtsmæssig, skulde det overdrages Pohler at undervise Dyr læger og Meicri-bestyrere heri, imod at erholde fri Reise og en af Land-

bosforeningen i denne Anledning udsat Præmie. Operationen, som heldigst udføres naar Køerne ere tyregale, blev berammet til den 27de April 1840; men her indtraf imidlertid den Ubehagelighed, at Eieren af de 3 Køer, der kom tilstede, nægtede paa det bestemteste at lade Dyrene udholde Operationen. Pohler maatte altsaa denne Gang lade sig nøie med alene mundtlig at forklare de Tilstedeværende sin Methodes Haandgrib. Fra nogle Sider mødte han Modsigelser og Bantro, derimod fra andre Bisald og megen Opmærksomhed. Næst efter, den 3 April 1841, indsendte Pohler efter Foreningens Opfordring en Deel Attester over de Operationer han i Nærets Løb havde foretaget, hvilke alle have havt det heldigste Udfald. Han havde tillige underviist Kursmed Reinstadler, som tillige producerede Attester om heldige Operationer. Landbosforeningen, som ved benævnte Attester fandt sig tilfulde overbevist om denne Methodes Fortrinlighed, tildeelte Pohler den udsatte Præmie ved Generalforsamlingen den 15 Mai 1841. For at ret mange Landmænd skulde blive opmærksomme paa og tillige benytte denne heldige Opdagelse, har bemeldte Forening udgivet et Skrift i Trykken, som afhandler Aarsagen til dette Onde, og sammes Helbredelse. Aarsagen anses at være en Sammenvoren af den Kanal, som fører ind til Børen. Denne Sammenvoren foranlediges ved en Iturivelse af den indvendige Hinde under en haard Kælving, hvor desværre saa ofte en ikke om Haand er Fødselshjælper. Følgen af denne Iturivelse er en Betændelse i Kanalen, hvorved en klæbrig Bædste udsveder og foranlediger Sammenvorningen. At Forestaaende ikke altid er Aarsag til Ufrugtbarheden, er indlysende f. Ex. ved Dvier; men naar en Kø har kælvet een eller flere Gange og saa bliver ufrugtbar under stadig Begjærlighed, da er det næsten altid Tilfældet. Ved at undersøge Køen vil en kyndig Dyrlæge strax opdage Sammenvorningen. Operationen foretages saa allene ved at dyppe Haanden i Olie og indføre samme saa langt i Skeden til man med Fingeren kan naae Sammenvorningen, paa hvilken

man vedbliver med Forsigtighed at bore indtil Aabningen er fuldført. Da Operationen, som forhen bemærket, altid bør udføres naar Koen er begjærlig, føres den umiddelbar efter Aabningen til Tyren, og den Mængde Attester, som er produceret, godtgjor tilstrækkelig, at Køerne strax ere blevne drægtige og fremdeles have opnaaet deres forrige Frugtbarhed og som Følge heraf tabt den sygelige Begjærlighed efter Tyren.

Gjenstande og Spørgsmaal,

foreslaaede til Forhandling under Landmændenes Forsamling i Odense den 25de til 29de Mai 1846.

A.

1. Kan det engelske eller skotske Agerbrug i sin nuværende Tilstand egne sig for vore Forhold, eller i hvilke Henseender kan det fortjene Efterligning af danske Landmænd?

2. Har det i Skotland uddannede System for Vandafledning, som i den senere Tid ogsaa har været anvendt i England, været forsøgt i Danmark, og med hvilket Resultat?

3. Har Brakmarkens Besaaning med Biffer, Biffeblanding eller Spergel, som afhugges grøn, viist sig skadelig for den efterfølgende Rug, eller har i al Fald Fordelen af den grønne Afgrøde ikke været større end Forringelsen af Rugafgrøden?

4. Paa hvilke Maader kan Salt fordeelagtig anvendes i landoekonomisk Henseende?

5. Hvorledes har den Sygdom, som forrige Aar ødelagde Kartoflerne, yttret sig, og hvilke Midler ere befundne praktiske til at formindste dens Virkninger?

6. Hvilke Handelsvæxter dyrkes almindeligst og under hvilke Forhold med større eller mindre Fordeel?

7. Hvilke Væxters Dyrkning kan tilraades, dersom Kartofler fremdeles mislykkes?

8. Hvilke Regler har Erfaring givet for Gjødningsens og Urinens rigtige Behandling og Anvendelse?

9. Hvilke Erfaringer har man i Henseende til Anvendelsen af grønne Afgrøders Nedploining; hvilke Bærter blive hertil benyttede, og under hvilke Forhold har denne Maade at gjødste Jorden viist sig lønnende?

10. Hvorledes virke de forskjellige Slags Mergel paa forskjellig Jord? Hvor længe varer Virkningen af Mergel? Kan man med Fordeel oftere mergle den samme Jord?

11. Har man ved de her i Landet udførte Engvandingsanlæg havt Veilighed til at overbevise sig om hvorledes den forøgede Værdie af Høeproductionen betaler de Udgifter, som medgaae saavel til Anlægget som til den aarlige Vedligeholdelse?

12. Under hvilke Forhold maa man foretrække enten et naturligt eller et kunstigt Enganlæg?

B.

13. Hvilke Fremgangsmaader have viist sig meest fordeeltige ved Fabricationen af Smør og Ost, og hvilket Forhold finder Sted imellem Indtægten af et Meierie og et Sveitserie?

14. Hvad er Grunden til at Schæferierne ere mindre almindelige i Danmark, end i Nabolandene? og hvilken Faarerace maa efter vore Forhold og Nutidens Udfigter for Uldhandelen ansees fordeeltigt?

15. Hvilket Grønfoder anvendes fordeeltigtst til Føde for Sviin, og hvilken Svinerace er den fordeeltigtst?

16. Hvori ligger det at Dvægledning nu betaler sig flettere, end i Fortiden? Mon det tør ventes, at nye Handelsveie ville aabne en bedre Affætning af Fedeqvæg?

17. Hvilken er den meest hensigtsmæssige Indretning af Kolade og Faarestald?

18. Hvilke Forsigtighedsregler anvender man for at forebygge Sygdom iblandt Huusdyrene?

19. Under hvilke Forhold er Køernes Tøiring hensigtsmæssig, og hvad er ved Tøiringen at iagttage?

20. Hvorvidt er det hensigtsmæssigt om Midda-

gen og om Aftenen at indtage Malteqvæg paa Stald eller i Fald?

21. Hvad er især at iagttage ved Føllenes Opdræt?
C.

22. Hvilken Fremgangsmaade er ved Udplantning af Rødgran den retteste i Henseende til Plantehullernes Gravning, Aarstiden til Udplantningen og Afstanden mellem Planterne?

23. Hvilke Erfaringer haves for og imod Verdens og Fyrrens Bals til Kultur?

24. Hvilke Træarter kunne i Almindelighed anbefales til Plantning til Læe?

25. Kunde der ventes gavnlig Virkning af at de bestaaende Landboeforeninger beslittede sig paa mere end hidtil at fremme Sandsen for godt Skovbrug?

26. Har man forsøgt og med hvad Held at plante El saavel til Læe for Opvært, som navnlig i Egne af Jylland, hvor der findes lavstaaende Egpurrrer?
D.

27. For hvilke Diemed, ved hvilke Midler, samt med hvad Held have de landoekonomiske Foreninger i den nyere Tid søgt at virke?

28. Hvorledes vannes Landalmuens Ungdom bedst til tidlig Virksomhed og hvorledes anspores Forældrene til at vejlede dem til passende Haandgjerning?

29. Hvilke Følger af en stærk Udparcellering har man sporet paa de Steder, hvor en saadan har fundet Sted? har den viist nogen Indflydelse paa Communnernes Fattigvæsen?

30. Hvad kan der bidrages til Albrygnings og Brødbagningens Forbedring paa Landet?

31. Bigtigheden af sammenlignende Forsøg i alle Grene af Landoekonomien er almindelig erkjendt. Forsamlingen kan fremkalde saadanne, deels ved at overdrage en dertil valgt Comitee baade at udpege, hvilke man især maatte ønske iværksatte og paavise Maaden, hvorpaa hvert enkelt maatte gjenføres, deels ved at opmuntre til Iværksættelse og Meddelelse af Resultaterne til de følgende Forsamlinger af Landmænd.

Om Markfred.

(Nyeste Forhandlinger i Landhuusholdningssekskabet angaaende Midler til dens bedre Opnaaelse).

„Sæl Randers Amtshuusholdningssekskab er fra Sekskabets Medlem Pastor Carlsen i Dalbyeneder indgivet et Forslag, sigtende til at fremme fuldstændig Markfred.

Efterat dette Forslag har været overgivet til en af 5 Medlemmer bestaaende Comitee og efter dennes Indstilling samtlige Sogneforstanderskaber i Amtet have været opfordrede til at yttre sig over dens Betænkning, hvilken Opfordring er fulgt af 34; og Sekskabet i 3de Møder havde discuteret Sagen, bleve Comiteens i dens Continuations-Betænkning fremsatte Indstillingspunkter i Mødet d. 8de Mai eenstemmigen billigede af Sekskabet, saaledes som fremgaaer af hofølgende Bilage: Landoeconomist Maanedsskrift No. 2 og 3, som vi give os den Ære at vedlægge.

Bed disse Forhandlinger have, hvad der forøvrigt ikke trængte til noget Beviis, disse 2de Sætninger: at Markfred er den første, uestergivelige Betingelse for et velordnet Agerbrug, og at denne langtsfra endnu i sit hele Omfang til hver Arets Tid tilfulde er opnaet, idet Mindste her i Amtet, erholdt fornyet og forøget Bidnesbyrd.

Blandt de Midler, som af Comiteen ere foreslaaede og af Sekskabet vedtagne til Hensigtens Opnaaelse,

staaer det imidlertid kun i dettes Magt selv at sætte de 2de første i Virksomhed*). Har Selskabet end Grund til at haabe, at de ville bidrage Noget til den gode Sags Fremme, i Særdeleshed i Forbindelse med den moralske Indflydelse, som en saadan Forenings offentlig udtalte Anskuelse om og Erkjendelse af Markfreds Betydning og Vigtighed kan antages at ville udøve; vilde det paa den anden Side røbe Mangel paa Kundskab til de stedfindende Forhold, og den paa mange Steder endnu herskende Betragtningensmaade af den omhandlede Lovovertrædelse, om Selskabet vilde tillægge disse dets Foranstaltninger en saadan Vægt, at de ville være tilstrækkelige til, i det Mindste saa hurtigt og gjennemgribende, som Sagens Vigtighed i Almindelighed, og den Enkeltes Retssikkerhed har Krav paa, at forjage gammel Slendrian og dybt indgroede Fordomme.

Derfor tillader Selskabet sig underdanig at henvende sig til det høie Collegium, hvem Baretagen af Landbovæsenets Interesse er betroet, for at gjøre det opmærksomt paa den Trang, som navnlig her i Amtet endnu saa stærkt føles til Foranstaltninger fra Re-

*) Næmlig: 1) at Amtsselskabet for Fremtiden ikke uddeler nogensomhelst Præmie eller Høderstegn for mønsterværdige Foretagender uden til Saadanne, som, forsaavidt de drive Agerbrug, godtgjøre, at de overholde fuldstændig Markfred. 2) at Selskabet vil opmuntre til og ved Pengemidler understøtte Dannelsen af Sogne- eller Distriktsforeninger, som have til Formaal at fremme Agerdyrkingen i Almindelighed, og navnlig ved Præmier for velbehandlede Brakmarker og deri tidlig saet Vintersæd.

gjeriogens Side for at sikkre Agerbrugeren den uforstyrrede Afbenyttelse af hans Jorder, der allerede tidlige har været Gjenstand for Lovgiverens Omhu; men ikke desto mindre dog endnu ikke kan ansees for at være opnaaet, og hvilken Mangel føleligst rammer den mindre Eiendomsbruger. En saadan Indgriben af Regjeringen kan Selskabet ikke ansee afviist som overflødig eller unødvendig ved den Paastand, at en stigende Dplysning og vaagnende Sands for et bedre Agerbrug af sig selv vil lede til Markfred; thi ligesafuldt som Selskabet, støttende sig til Haabet om Dplysningens og Sandhedens evige og uimodstaaelige Magt, maa indrømme denne Paastands Rigtighed, ligesafuldt nærer det den Overbeviisning, at en Regjerings Wiisdom og Omsorg for Undersaatternes Belaaenbarer sig ikke alene i at paabyde det Rette; men fornemmelig i at paabyde det til rette Tid, og saaledes knytte sine Foranstaltninger til den vaagnende Erkjendelse og den til Bevidsthed komne Trang; derved bliver det Anordnede tidssvarende, det døde Lovbogstav forvandlet til Aand og Sandhed.

Maaskee endog en medvirkende Aarsag til at de Anordninger, som udgif i Slutningen af forrige Aarhundrede om Hegn og Fred, ikke endnu have været istand til tilfulde at sikkre Agerbrugeren dette Gode, maa søges deri, at det høie Collegium og navnlig hine af Danmarks Landbovæsen saa høit fortjente Mænd vare ilede for langt forud for deres Tid, og derfor savnede om end ikke i den oplyste offentlige Mening,

dog i den Stand for og paa hvilken hine Anordninger nærmest skulde virkes, tilstrækkelige Tilfnytningspunkter. Endnu i 1817 var Sandsen for et bedre Agerbrug ingenlunde vaft hos den større Klasse af Jordbrugere, og de Eiendomsomvæltninger, som Tidsconjuncturerne førte med sig, den i saa høi Grad sunkne Priis paa hine og alle Landproducter i en Række af Aar, bidrog endnu mere til at kue og nedtrykke det Liv, som enkeltviis havde været i Begreb med at yttre sig. Først i det sidste Decennium er en større Indsigt i Agerbruget almindeligen blevet udbredt, ligesom de forhøiede Priser, til hvilke Eiendommene i denne Aarrække ere stegne, har gjort og fremdeles vil gjøre et mere intensivt Agerbrug til en absolut Nødvendighed for at kunne bestaae. Men netop for et saadant tidsvarende Agerbrug er fuldstændig Markfred til enhver Aarets Tid en ueftergivelig Betingelse. Herværende Landhuusholdningselskab er derfor overbevist om, at en Tilfjendegivelse fra det høie Collegium, der udtalte, at Samme vedvarende stjænker denne vigtige Sag sin høie Opmærksomhed, og med Velbehag bemærker den Fremadstriden, som finder Sted og dets Beslutning om, snarest muligt at see den allevegne og i sit hele Omfang gennemført, vilde overalt af alle intelligente Agerbrugere blive modtaget med fortjent Tak, med Nidfærhed iværksat og mægtig fremskynde Hensigtens Opnaaelse. Det forekommer Selskabet, som en saadan Billies Tilfjendegivelse, ligesom for nylig er skeet med Hensyn til Bispeframhandelen og Smugbrænderierne, formeentlig kunde knytte sig til § 20 i Anord. 13. Aug. 1841, saaledes

at Sogneforstanderstabernes Medlemmer opfordredes til ved eget Exempel og deres moralske Indflydelse paa de øvrige Sognebeboere at virke ogsaa for denne Deel af Almeenvel og Almeensikkerhed hvad der stod i deres Magt. Til hvilken Ende det maaskee vilde være hensigtsmæssigt, at de bemyndigedes til at vaage over de grovere, om vi saa tør sige, forsættelige Brud paa Markfred, ved at advare dem, som deri maatte gøre sig skyldige; og naar dette ikke frugtede, tilkjende Bedkommende en passende, nærmere bestemmende Straf, dog under den Betingelse, at Politimesteren tilkaldes til et saadant Møde, og naturligviis med Appæl til sædvanlig Rettergang. Ved disse grovere Overtrædelser forstaaes her ikke, at et enkelt, eller endog flere Kreaturer om Sommeren af Banvare kunne støde sig løse, eller undgaae Vogterens Opmærksomhed, og saaledes for en enkelt Gang komme paa fremmed Eiendom, herimod synes den bestaaende Lovgivning at yde et hurtigt og tilstrækkeligt Remedium. Man har sigtet til den saa saare almindelige Ustkif, som benævnes „at opgive Været“, eller siraar saasnart den Enkelte har endt sin Høst, og indtil Indbindingstid 9: 2 à 2½ Maaned, at slaae hele sin Besætning af Faar, Heste og Dvæg løse, og lade dem hele Dagen uden Opsigt vandre hvorhen de ville, og hvad Hestene angaaer, som det allersfordærveligste, endog, ja fornemmelig hele Natten, da de arbeidsdygtige i Reglen anvendes om Dagen til Arbeide, og først henimod Aften slaaes løse. Hertil kunde ogsaa regnes, hvad der mange Steder indtræffer, at slippe Faar ud i større og mindre Flokke, uden Opsigt om

Vinteren og det tidlige Foraar, saa ofte Veiret og Jordens Bessaffenhed tillader det. Saavel for at føre dette Tilsyn, som overhovedet at fremme fuldstændig Markfred synes det at være hensigtsmæssigt, at Sogneforstanderskaberne erholdt Ret til paa Communens Regning at antage een eller flere Markmænd efter Sogneenes Størrelse og de locale Forhold, naar Pluraliteten af Sognebeboerne deri vare enige. Beføsteligheden vilde ikke blive saa betydelig i Forhold til Nyttten, da der, som ovenantydte, egentlig kun vilde være Brug for dem i 2 à 2½ Maaned om Aaret, og det forøvrigt kun vilde blive en midlertidig Foranstaltning; thi var Freden engang vundet, vilde Ingen, der havde lært dens Frugter at kjende, atter bryde den.

Skulde det høie Collegium imidlertid af os ubeskjendte Grunde ikke finde det tilraadeligt, at indromme Sogneforstanderskaberne et saadant Tilsyn og den dertil fornødne Myndighed, ville hine grovere Døvertræddelser af Markfred, efter Selskabets Formening, ikke i lang Tid og uden megen Forurettelse og Krænkelse for den Enkelte, lade sig høre, med mindre Pl. 9 Juli 1817 og 14 Juni 1837 maatte erholde et Supplement, hvorved forsætlig Ufred eller aabenbar Ligegyldighed og Mangel paa tilbørligt Tilsyn med løsgaaende Kreaturer paa enhver Aarets Tid betragtes som et saadant Indgreb i Eiendomsretten, der maaskee endog kunde henregnes under Begrebet: „Brugstyveri“, at det foruden Skadeserstatning egnede sig til særegen derfor nærmere bestemmende Straf af Justitien, der efter den Forurettedes Klage og Bevis blev at bestemme ved Po-

litiretsdom, eller paa anden specielt anordnet lidet be-
 kostelig Maade f. Ex. (som af Rogle er foreslaaet i de
 indhentede Erklæringer) Sogneforstanderskaberne som
 første Instants. Man behøver ikke at befrygte, at
 Sagernes Mængde vilde blive saa saare betydelig; thi,
 som af Comiteen yttret, den danske Landmand har
 Urefrygt for Lovene, og Eiendomsretten er ham hel-
 lig, men som Eiendomsindgreb er Brud paa Markfred
 paa Grund af dybt rodfæstede Fordomme hidtil ikke i
 Almindelighed blevet betragtet i den offentlige Mening,
 hvortil det visse har bidraget, at denne Lovovertræ-
 delse ei heller ved Lovgivningen er belagt med nogen
 positiv Straf.

I Forbindelse hermed vilde det formeentlig befin-
 des hensigtsmæssigt, at Beviis ved 2de lovlige Vidner
 om Kreatureres Tilstedeværelse paa fremmed Eiendom
 maatte tilstedes som Beviismiddel, ligesaafuldt som
 Optagelse, der stundom er forbundet med Banfselighed
 og ofte med betydelig Skade, især paa mindre Eien-
 domme, saaledes at det overlades den Forurettede at
 vælge hvilken Maade til at sikke sig Beviset, han fandt
 beqvemlest.

Under denne Sags Behandling er Selstabets Op-
 mærksomhed blevet henvendt paa en anden Ufsik, nem-
 lig at Svin om Efteraaret og hele Vinteren gaae
 løse i Byer og paa alfare Veie, der vel ikke nærmest
 kan betragtes som Ufred paa Marken, skjøndt denne
 ofte er en Folge deraf, men dog i flere Henseender
 maa ansees som skadelig, ja undertiden endog farlig,
 og som derfor formeentlig egnede sig til at søges hem-

met ved hensigtsmæssige Foranstaltninger, der muligt lode sig sætte i Forbindelse med den ovenfor antydede Billiestillkjendegivelse til Sogneforstanderskaberne.

Randers Amtshuusholdningselskab troer saaledes at handle i Agerbrugets Interesse og at fremføre et Dnske, der deles af den største Deel af dets indsigtsfulde Dyrkere, naar det underdanig udbeder sig af det høie Collegium, at hensigtsmæssige Foranstaltninger maae vorde truffene til overalt at fremme fuldstændig Markfred, idet Selskabet som sin Anstuelse tillader sig, i Henhold til det ovenfor Udviklede og i hoslagte Bilage Fremsatte, lige underdanig at indstille:

1) At der fra Regjeringen allernaadigst maatte udgaae en Tillkjendegivelse, der knyttende sig til § 20 i Anordn. 13 Aug. 1841 indrømmer Sogneforstanderskaberne Ret til eller endog saa gjør det til Pligt for Samme ogsaa i Henseende til Markfred at vaage over Communernes sande Interesse, og i den Hensigt navnlig bemyndiges til at antage een eller flere Markmænd, naar Pluraliteten af Beboerne maatte finde det hensigtsmæssigt.

2) At Forordn. 9 Juli 1817 gives et Tillæg sigtende til at værne om Eiendomsikkerheden mod Krænkelser af skjodesløst vogtede eller med frit Forsæt uden Tilsyn løsslaaede Kreaturer, uden at den Forurettede sættes i den Nødvendighed at maatte tage sig selv tilrette; saaledes at disse Sager henlægges under Politiretten og belægges med passende Straf, eller afgjøres paa en anden specielt anordnet lidet bekostelig Maade.

3) At i Forbindelse hermed Beviis ved 2de Vidner for at Kreaturerne have været paa anden Mands Grund kan have samme Virkning som Optagelse af Kreaturerne, saaledes at det overlades til den Forurettede efter Omstændighederne at vælge hvilken af disse 2de Beviismaader, der er forbundet med mindst Vanskelighed for ham.

4) At den Ulfik at Sviin gaae løse i Byer og paa alfare Veie maa vorde hævet som farlig og skadelig ved et Forbud, der muligt kunde sættes i Forbindelse med den under No. 3 desidererede Billiestilfjendegivelse.

Randers Amtshuusholdningselskab, den 3 Juli 1844.

Lorenz. P. Wilde. Vallentin.

Til

det Kongelige Rentekammer."

Over denne Sag udbad Rentekammeret sig Landhuusholdningselskabets Betænkning, i hvilken Anledning det Sidstnævnte fra flere af sine i forskjellige Egne af Landet boende Medlemmer indhentede de nedenanførte Erklæringer:

1.

Markfreden er en saa væsentlig Betingelse for Agerbrugets Fremme, at en Forening, som helliger dette Formaal sin Virksomhed, maa under alle sine Bestræbelser ideligt støde paa de Mangler, som opstaae af ingen eller usuldkommen Markfred. Den maa, ligesom det kongelige Landhuusholdningselskab har

gjort, foreskrive Overholdelsen af Markfred som en Betingelse for den Præmie eller Understøttelse, som den uddeler, og saaledes paavirke de Tilstande, der staae under dens Indflydelse, men den maa tillige snart komme til den Overbeviisning, da Sagen griber ind i Retsforholdene, at Regjeringens Medvirken er nødvendig. Regjeringen har 2de Gange i de nyere Tider stræbt at fremme ved Lovbud det omtalte landoeconomiske Gode, men det tør vel ansees for afgjort, at Bestræbelserne maatte successive udvikle sig, eftersom de landoeconomiske sociale Forhold udvikle sig og fordre forandrede Lovbestemmelser. Meget er opnaaet, men endnu er ikke Markfred tilstede, saaledes som Enhver maa onste, og som Sagens Bigtighed fordrer den, og langt Mere staaer tilbage at opnaae. Dette er ligesaa vist, som at Regjeringen kan ved hensigtsmæssige Love indvirke paa Agerbrugets Fremme, og vil gjøre det i et Land, som vort med sine alt overveiende Landbointeressers. — Uden at indlade mig nærmere paa Lovgivningens formeentlige Mangler, der fremhæves i Andragendet, maa jeg dog beklage de faa Hensyn, der i Forordn. af 13 Aug. 1841 for Landcommunevæsenet er taget til Agerbrugets Opkomst, og navnlig at Forstanderskaberne i sammes § 20 ikke ere indrømmede nogen Medvirkning til Markfredens Fremme, som maa angaae Landcommunalvæsenet ligesaa nær som Betleriets Afstaffelse. Da imidlertid § 17 lover dem „al den Indvirkning, som Forholdenes Natur tilsteder,“ turde Man maaskee vente at de fremkomne Forslag blive tagne tilfølge, dersom andre og høiere

Hensyn ikke fraraade det. Det forekommer mig at Markfredens Overholdelse ved Selvtægten, der enten gjør Intet eller Forneget, og har, som bekjendt nok, saa mange moralske Ubehageligheder i sit Folge, burde vige tilbage for en Prøve af hvad Forstanderskaberne kunde udrette til Markfreds Fremme. Jeg har Intet at tilføie selve Andragendets Forslage uden dette, at det Uvæsen, som de saakaldte Smaacreaturer (Gjæs, Vænder, Høns) forarsage paa Gader i samlede, endnu ikke udflyttede, Landsbyer, maatte subsumeres under Andragendets 4de Post, hvor Talen er om Sviin. For ikke at berøre andre skadelige Følger heraf, vil jeg blot gjøre opmærksom paa den Ureenlighed og den Fordærvelse af Veien, som nødvendigt flyder deraf, ligesom Gaards og Havsfreden jo uendeligt lider derved.

2.

Den ødelæggende Markufred, som endnu i mange af Jyllands Egne er almindelig, er den største Hindring for Agerbrugets Fremgang og høiere Opsving. Bistnok kunne Landmændene selv, saavel som landoekonomiske Foreninger udrette ikke lidet til den gode Sags Fremme; men netop paa de Steder, hvor Ufreden bestaaer i den fordærveligste Skikkelse, er Mængden saa fuld af Fordomme og saa indtaget af den gamle Slen-drian, at den anseer det for et stort Onde, om der skal holdes Fred paa Marken. Paa saadanne Steder kunne landoekonomiske Foreninger end ikke udrette noget, men skal Ondet høves maa det skee ved kraftige Lov-

bud, og navnlig ved saadanne Foranstaltninger, som Randers Amtshuusholdningselskab har bragt i Forslag.

3.

Nødvendigheden af Markfred til et forbedret Agerbrugs Fremme er saa indlysende og erkjendt, at den vel neppe behøver flere Talsmænd. Aarsagen, hvorfor den neppe vil opnaaes ved de nugældende Lovbestemmelser alene, turde søges deels i dybt rodfæstede Fordomme — urgammel Uffik — deels ogsaa deri, at Bonden bør og saa vidt mueligt vil holde Fred med sine Naboer, især da naar de tillige ere hans Sogneboer. Bonden vil saa meget mindre søge Erstatning for den Skade, fremmede Kreature tilføie ham, som han frygter for Hevn, og inddyses ved den Tanke, at hans egne Kreature tage Revanche ved anden Leilighed.

Jeg billiger aldeles Hensigten med det fremkomne Forslag, men derimod ere Midlerne mig ikke fuldkommen klare. Hvilke Pligter skulle egentlig hvile paa Markmændene? — Paa hvilken Maade kunne fremmede Kreatures Eiermænd sikkrere findes og drages til Ansvar end da, naar Kreaturene tages op? — er denne i Loven hjemlede Fremgangsmaade ikke baade simplere og mindre bekostelig end Inddragning for Politiret? — Dog indrømmer jeg det Ønskelige i at Bidners Udsagn bør kunne drage Bedkommende til Ansvar da, naar Optagning f. Ex. af Faar stundom er umuelig. Vilde det ikke være betænkeligt at gjøre Sogneforstanderne Markfreds Overholdelse til Pligt? Præsten kunde

som Medlem af Sogneraadet derved let komme i Collision med sine Sogneboere m. m.

Efter min Formening vilde Optagelse af fremmede Creature tabe en Deel af den egoistiske og odieuse Side, naar de lovlige Bøder tilfalde Sognets Fattige og inddrives dem til Bedste. — Sviin anbefales fornemmelig til stræng Tugt.

4.

Grundpillen for Markfred i Frdn. 29 Octbr. 1794 var Hegn, og forst efterat man i 23 Aar havde sukket under den Erfaring, at Markfred — under de sædvanlige Forhold — ei kunde opnaaes ved Hegn, gif man, ved Siden af en ønskelig, men for vidt dreven Forhøielse af Mulkterne (Optagelsespengene), hvilket Plakaten af 14 Juli 1837 rettede paa, over til et andet Princip og der befaledes Markfred under alle Omstændigheder og det tillodes at tage Optagelsespenge uden Hensyn til Hegn.

Var Forordningens Bud af 9 Juli 1817, dens 1ste S8 1ste Pasfus, stillet under offentlig kraftigt Tilsyn, var det befalet at vidnesfast Anmeldelse om — især forsætlig Ufred — uden Bogtning at slaae løs i Gyret, skulde have samme Virkning, med Hensyn til den Ufredelige, som Optagelse, saa troer jeg der var nu Markfred næsten overalt i Landet, i det mindste der, hvor det Offentlige havde gjort sin Pligt. Og saa nu har især det forandrede Princip virket heldbringende i det Hele, og i ikke ganske faa Egne har det under en haard Strid af de enkelte Fredelsskende med Mas-

fen af de Ufrelige brudt Gvrets Magt. Men dog faa og ubetydelige ere saadanne Resultater mod de udstrakte Egne, hvor denne Ustifs Herredømme, som har sin Rod i Indolents og Beqvemmelighed, endnu bestaaer, og uden at der gribes til kraftigere Forholdsregler ovenfra, kan Gvret endnu vedblive i Aarhundreder. At en Forordning, hvori det erkjendtes, at Markfred burde være tilstede, enten der var Hegn eller ei; som befalede, at Enhver skulde holde sine Kreature paa sit Eget; en Forordning, hvis Formaal det upaatvivleligen var at bryde Gvrets Magt, vedblev at befale Hegns Reising og Bedligeholdelse i dens hele Udstrækning efter Forordn. 29 Oct. 1794, er — naar man henseer til det Byrdefulde, næsten Uoverkommelige af denne Forstrift, at det i 23 Aar havde saa godt som ingen Nytte stiftet — seer, at naar man først har opnaaet Fred, lader man Hegnet atter forfalde, sløiser det vel endog for at benytte ødeliggende Jorder, har dagligen havt for Die at i Ufredens Egne Hegn er af aldeles ingen Betydning, — dette er, mener jeg, næsten ubegribeligt; og blev Hegns Reising og Bedligeholdelse overholdt i sin fulde Udstrækning, saa var det sandelig et dyrt Palliativ for Markfred — og neppe et Palliativ kan det kaldes, da det alleralmindeligste af alt Hegn som opføres — Boldige — ikke er istand til at bevirke Markfred. Og endelig hvad Nytte gjør Udhegn alene med Hensyn til den Fred man attraaer for Markfrugternes Skyld og en bedre Cultur, om det end var istand til at forstafte den fuldkomneste Fred mod Naboens Kreature! — alt-

faa enten ligeledes fuldkomment fredbar Mellem-Hegn ved Siden af Udhegn eller ligesuld Tøiring og Bogtning. Svortil altsaa Udhegn naar Naboerne indbyrdes enten vilde eller skulle holde Fred. Jeg har troet det nødvendigt at yttre mig om Hegn her, hvor det er bragt under Dmtale ved yderligere Lovbud at virke for den utilstræffelig beskyttede Markfred, for at man dog for Alting ei skal komme tilbage til at søge den i strengere Overholdelse af Budet om Hegn, da Overholdelsen af Budet i Forordn. af 9 Juli 1817 bevirker den langt mindre trykkende og langt mere sikker, netop naar ingen kan stole paa det allermaadeligste Børn, det almindelige Hegn.

Hvad vi for Diebliffet trænge til er, at Forordningens Bud af 9 Juli 1817 i dens 1ste § overholdes, at Lovgiveren, som har befalet:

at Enhver til alle Aarets Tider skal holde sine Kreature paa sit Eget;
anviser kraftigere Midler, end blot Tilladelsen at optage og fordre Optagelsespenge m. m. til at forstæffe sit Bud Efterlevelse.

Jeg kunde blive staaende ved det, disse faa Lignier indeholde, og overlade til den Lovfyndige at udgranske hvad Lovgivningen har at gjøre for at have sin udtalte Villie. Skeer dette, saa have vi Fred — den meest fuldkomne. Thi netop da Hegn ikke eller i alt Fald under almindelige Forhold, her kan rimeligviis ei være Tale om enkelte Undtagelser, ikke alene er istand til at holde løsgaaende uvogtede Kreature fra Nabøens Mark, saa bliver man nødsaget til

at tøre, vogte, indbinde om Matten m. m., og da kommer man ogsaa til at holde Fred med sine egne Kreature for sine egne Kartofler, sine Raps, sine Vintersædmarker &c. Var alt Hegn efter Hegnsforordningen istand til at frede, og blev Budet i Fordn. af 1794 overholdt ved Siden af det af 1817, saa vilde det være langtfra, at et saa heldigt Resultat udsprang af begge disse Lovbuds Overholdelse, som af det sidste alene; thi det fredbare Hegn med Naboen satte Enhver istand til at være ufredelig paa sit Eget, og Lovet vilde komme til at bestaae længe endnu kun i en anden Form; enhver maadelig og fløv Agerdyrker vilde nu give Lovet paa sin egen Lov, sikret for at Kreaturene kom paa Naboen.

Saadanne Resultater af eventuelle Lovbud; Tingenes i det practiske Liv ofte maastee ganske forskjellige Gestaltning fra det, den blot Lovkyndige har forestillet sig, aabenbarer sig undertiden for de practiske Agerdyrkere, eller den, som har levet blandt dem med et stadigt Blik paa Landboforholdene, og derfor torde saadanne Bink være velkomne for den, som skal udarbejde Love til Fremme for Agerdyrkingen. Jeg skal derfor endnu hvile nogle Diebliske ved den foreliggende Gjenstand i det Haab at ogsaa Andre ville yttre deres Anskuelse om — enten hvad man kan vente eller ikke vil opnaae ved Hegn, som almindelig Forholdsregel.

Betragte vi det Stadium, paa hvilket de bestaaende Lovbud have stillet Markfreden, saa sees at Kreatures Optagning og Ret til at fordre Optagelsespenge og den eventuelle Skadeserstatning, ved Siden af Hegns

Reisning og Bedligholdelse i den Art, som Frdn. af 29 Octbr. 1794 foreskriver, er det eneste Tvangsmiddel, Lovgivningen hjemler. Men hvad har Lovgivningen, som byder Hegn, og som især i saa bestemte Udtryk i § 1 af Frdn. 9 Juli 1817 byder at holde Kreaturene paa sit Eget, gjort for at man ikke ved stiltiende Overenskomst omgaaer Lovens Bud? Men paa dette Punkt staaer Markfreden maaskee i 100 Dele af Danmark. Kunne, selv naar Overholdelsen af det nysanferte Lovbud af 1817 stilles under det Offentliges Tilsyn, Foreninger om Vovrets Bedbliven ansees for ugyldige? — Jeg maa overlade dette Spørgsmaals Besvarelse til den Lovfyndige; men besvares maa det, inden der kan blive Tale om at stille Markfreden under offentlig Control! Udfalder Svaret benægtende — ere saadanne Foreninger imod Lovbudet af 1817 gyldige, saa er det videre Spørgsmaal dette, hvilken Udvidelse kan man med Billighed give den øftmældte § 1 i Frdn. af 1817 for at samme ikke paa de allerfleste Steder i Landet skal blive magtesløs.

At der gives Omstændigheder, hvorunder det vilde være haardt, ja uretfærdigt at forbyde fælles Græsning — f. Ex. i allerede dertil indrettede Fælledes, paa Englodder, hvor fælles Eftergræsning under Bogtning eller ved Hegn, som her undtagelsesviis kunde stifte Nytte og opfylde sin Bestemmelse, endog kan befordre Fred paa Inblodderne, paa samlet beliggende Overdrev eller Hede eller Kjarlodder, som

endnu ei ere komne til Opdyrkning, — dette synes klart. Men hvor blev da Grændsen for Tilladelighed og Utilladelighed af fælles Græsning ved Siden af Budet i § 1 i Frdn. af 1817, naar man vil sikkre dette Bud for at omgaaes ved indbyrdes Overenskomst? — Vistnok er dette en temmelig vanskelig Op-gave, men jeg troer dog — især naar man henseer til at Grændsen for Omvanken af løsgaaende, uvogtede Kreaturer aldeles ikke kan bestemmes eller forudsees, samt at enhver Forenings ydre Markgrænse, enten den angaaer enkelte Mænd, en enkelt By, et Sogn, eller hvilket som helst Distrikt, støder umiddelbar til Andres Jordlodder, som ikke ere i Foreningen, der aldeles ikke vilde være noget Uretfærdigt ved et Tillæg til § 1 af Frdn. 9 Juli 1817, som bestemte og befalede omtrent saaledes:

1) Forsaavidt sammengrændsende Jordbrugere ville forene sig om Kreaturenes fælles løsgaaende Græsning efter Sædens Indhøstning, skal det paa Hovedlodderne ifkun være tilladt under forsvarlig Bogtning og Indbinding og Faarenes Inddrivning om Natten. Paa Englodder og paa Udlodder, hvor der ikke lægges Vintersæd og ikke staae Kartofler eller andre Frugter, som lide eller ødelægges af Kreaturene, kan løs Græsning uden Bogt være tilladt naar det ved et Syn umiddelbar førend man vil inddrive Kreaturene er godtgjort, at Hegnet er i forsvarlig Stand — ei alene anordningsmæssigt, men ogsaa saaledes at Kreaturene ikke med Rimelighed kunne ventes at bryde ud (og hvortil ved Bolddige er nødvendigt og var at

befale: et $\frac{1}{2}$ Al. høit Riisgjerde paa samme — hvilket maatte onstes at blive en almindelig Bestemmelse for dette Slags Hegn). Saadanne Foreninger vare for at have Gyldighed at anmelde for Sogneforstanderskabet.

2) Bidnesfast Anmeldelse om Markufred — der under indbefattet naar en Mand uvogtet slipper i Vore paa sin egen Mark — (for hvilket der maatte fastsættes en egen Mulkt til Fattigkassen) — til lægges samme Virkning med Hensyn til den Fornærmede som Optagning.

Dette Bud vil vist kunne anses for tilstrækkelig motiveret ved den ofte til Umuelighed grændsende Vanskelighed ved at optage Kreaturer; ved den Skade, der tilføies Vintersæden af Kreaturer netop under Optagningen, naar de ei villigen ville lade sig drive, — ved den Tidspilde Optagningen m. v. ofte foranlediger, den Uergrelse man har naar Naboen haanligen seer paa og gotter sig over at man ei kan faae hans Kreaturer optagne og da, stolende derpaa, lader dem roligen gaae hvor de ville og de om et Dvarteers Tid atter indfinde sig til ny Fornærmelse. Klager, som angaae Nr. 2, formener jeg høre under Sogneforstanderskabernes Resfort og maatte kunne paadømmes her i første Instant. Først naar disse eller lignende Tillægsbestemmelser ere givne, kan der være Tale om, at stille Markfreden under det Offentliges Tilsyn; thi det Offentlige kan f. Ex. vanskelig foranstalte Optagning, men vel Ef-

tersyn paa Markerne ved Hjælp af Sognefogderne, Sogneforstanderskaberne og de Markmænd, eller hvad man vil kalde dem, som af disse antages.

Motiv for, at Markfreden stilles under det Offentliges Tilsyn, forekommer det mig er der mere end nok af alene i de tvende Betragtninger:

- a. at den sandsynligviis i lang Tid, maaskee aldrig ellers, vil blive tilveiebragt;
- b. at hiin Selvtrægt har noget Odiøst, fører til meget ubehagelige Forhold til Naboen, og at de Fredselsfendes Stilling, især naar de ere i Minoriteten imod dem, der hylde det gamle Vævre — thi at bryde dette er det egentlig og især kun det gælder om, — er yderst betænkelig, naar de ikke umiddelbart understøttes af det Offentlige og finde Beskyttelse — især hos Sogneforstanderskaberne.

Inden vore communale Forhold vare stillede paa den nuværende Fod, kunde det maaskee have havt sine Bæmskeligheder paa en virksom Maade at stille Markfreden under offentligt Tilsyn; nu vistnok mindre, naar Sogneforstanderskaberne indrømmes en betydelig Virksomhed derved og Markfreds Overholdelse gjøres dem til en speciel Pligt. — De Markmænd, hvortil Randers oconomiske Selskab henpeger, kunne upaatviveligen stifte overordentlig megen Nytte, naar de ikke betragtes som Markvogtere, men alene som saadanne, der skulde holde Die fra Indhøstningen til Indbindingen med Overtrædelse af Markfreden, anmelde hvem de opdage at handle derimod, være pligtige paa deres Omreiser i Sognet at medfølge med

Enhver, som tilfalder dem for at kunne vidue om Ufred. Et lige Tilsyn burde Politimesteren lade holde ved Sognefogderne, ligesom det maatte paaligge ethvert Medlem af Sogneforstanderskabet som Pligt at anmeldte Brud paa Markfreden. Hvorvidt de Personer, der træde frem som Politiets Assistenten, behøvede Vidner for at give deres Anmeldelser retskraftig Virkning, deri vil jeg her ei indgaae — dette maa ordnes i Analogie med hvad der gjælder for Andre i lignende Stilling; det vigtigere er, at Sagen stilles under et offentligt Tilsyn — hvorledes det bedst indrettes, vil ei blive saa vanskeligt at ordne. Blive Sogneforstanderskaberne bemyndigede til at paadømme Markufredsagerne i første Instants, vil Sagen vinde overordentlig, naar man betænker, hvilken Tidsspilde der ved forekommes. Enhver, som selv indklager Markufred paa sin Lod, maatte være fuldberegtiget til at oppebære Mulcterne, som bør være lig Optagelsespengene, men paatales de fra det Offentliges Side — fra Sognefogderne, Markmændene, Medlemmerne af Sogneforstanderskaberne, — maatte, troer jeg — selv hvor en Anden er forurettet — idetmindste en Deel af Mulcterne tilflyde Fattigkassen. Forordningen maatte være saaledes affattet, at man altid kunde føre fremtidig Erfaring Sagen til Nytte — rigtigst maaskee blot provisoriske Bestemmelser.

Det kunde hændes, at f. Ex. en Markmand meldte begaaet Ufred paa fremmed Mand's Mark, og at den Fornærmede optog lige ovenpaa de samme Kreaturer. De herved opstaaende Collisioner maa forebygges;

maaskee bedst derved, at Markmanden paa Stedet melder den Fornærmede ic., at Sagen vilde blive paataalt af ham, hvornæst hiin, om han end optager Kreaturene, for denne Gang ei selv kunde forbre Optagelsespenge. At tilstaae den Fornærmede Ret til at optage og tage Optagelsespenge, imod at Markmandens Anmeldelse skulde bortfalde, er betænkeligt, da Naboer, som have aftalt at ville benytte Vovret, kunne paa denne Maade omgaae Loven. Dog kan herpaa ogsaa raades Bod ved at bestemme at — i det ommeldte Tilfælde skal Optagerne aflevere de halve Penge til Fattigkassen.

Slutteligen bemærkes endnu, at, naar Markfreden skal strengt overholdes, bør Overholdelsen ogsaa lattes saameget som det er mueligt; men dertil hører væsentligst en mere udvidet Fritagelse for Skolegangen i Tiden fra Indhøstningen til at Græsning sædvanligviis ophører, en Tid af 2 Maaneder i almindelige Aar. Træffer man dog ved lærde Skoler paa Ferietider af en heel Maaned! Skulde da Almuebørn ikke kunne lære Alt hvad de behøve om de ogsaa fik en Ferie af 2 Maaneder? — Skeer der intet i den Retning, bliver en almindelig Bogtning i Vovretiden til næsten en Umulighed; thi nu kunne kun de Forældre, som have to skolepligtige Børn, paatage sig Bogtning.

5.

Markfred er en af de væsentligste Betingelser for et velordnet Agerbrug; — dog kan den, ligesaa lidet

som andre hensigtsmæssige og gavnlige Foranstaltninger til Eiendommens bedre Benyttelse, ved Lovgivningen fremtvinges hos den enkelte Eier forsaavidt hans egen Eiendom angaaer. Det samme gjelder ogsaa hvor flere, stiltiende eller udtrykkeligen, forenes om for deres Bedkommende at tilsidesætte de Bestemmelser, som ere fornødne til Markfreds Overholdelse. Et Forbud imod sliq Forening, eller et Lovbud, der paabød den enkelte Mand at holde Fred paa sin egen Lod, vilde være et Indgreb i Eiendomsretten, der vilde være uden Exempel i vor Lovgivning, og som, naar det gjennemførtes i sin Almindelighed, ei engang kunde undlade i mange Tilfælde at virke skadeligt paa enkelte Eiendommens Afbenyttelse. Det vilde tilmed være umueligt at overholde et saadant Lovbud; thi Regjeringens Embedsmænd vilde ikke kunne være tilstede overalt og paasee det efterkommet, og hvad Medvirkning skulde der vel i denne Sag kunne ventes fra Sogneforstanderskaberne paa de Steder, hvor Erkjendelsen af det Nyttige og Frugtbringende ved Markfreden ei endnu har vunden fornøden Styrke, og hvor Lovbuddet derfor især skulde finde sin Anvendelse, saameget mere da Sogneforstanderskaberne tildeels ere sammensatte af de Mænd, imod hvilke Tvangen skulde anvendes.

Maas det saaledes indrømmes, at intet Lovbud kan eller bør emanere, hvorved Markfred imod samtlige Paagjældendes Billie paatvinges dem, saa vil det deraf være en Selvfølge, at der fra Lovgivningens Side intet directe kan gøres for det, som Randers

Amtshuusholdningselskabs Andragende nærmest er grundet paa, nemlig: at see den saare almindelige Uffik, som benævnes „at give Været op,“ hævet; thi den grunder sig paa, eller taales efter, en Overenskomst, som det staaer enhver enkelt Jordbruger frit for at bryde, ved for sin Eiendoms Bedkommende at anvende den gjældende Lovgivning, der hjemler ham Fred paa sin Lod, og giver ham Midler til at erholde den, naar han kun vil have den.

Det, der herefter fra Lovgivningens Side ene kan blive Spørgsmaat om, er om hvorvidt den Jordbruger, der vil have Fred paa sin Lod, mueligen kunde erholde en mindre ødiøs og lettere anvendelig Maade til at opnaae den paa, end den, der nu eksisterer.

Foreløbig maa det dog i denne Anledning bemærkes, at Optagelsesretten, og de dermed forbundne Bøder, er et særdeles virksomt Middel til at opnaae Fred. Det er ei forbundet med Omstændigheder, Reiser eller Udgifter for den Skadelidte, og har, naar det ei anvendes paa en chicaneus Maade, saa mange Fortrin at der, uanset det Ødiøse, der kan ligge i at tage sig selv til Rette, vanskelig vil kunne opstilles noget andet Middel, der bedre opfylder Hensigten.

Ved derefter at gaae over til de Forslag, der i det ovennævnte Andragendes Indstillingspuncter ere gjorte, bemærkes med Hensyn til samme Følgende:

Ad 1) Da der efter det Foransorte ei kan paabydes nogen almindelig Control med at Markfred overholdes, saa ville Sogneforstanderskaberne heller ikke kunne overdrages nogen Ret eller Forpligtelse til at

fore saadan. Skal Sogneforstanderskaberne derfor have nogen Medvirkning, kan der kun være Tale om, efter vedkommende Skadelidtes Klage, at overlade samme, at tage enhver begaaet Forseelse under Undersøgelse og Paaskjendelse; men da det, paa saadan Maade at overdrage den communale Bestyrelse en Art Jurisdiction, vilde være udenfor det Siemed, hvori Sogneforstanderskaberne ere oprettede, og være i Strid med de Former, der i Almindelighed gjælde for Retsstrætters Afgjørelse i Landet, saa tør dette neppe tilraades, saameget mere som Sogneforstanderskaberne neppe endnu kan tillægges den til flige Sagers Afgjørelse fornødne Dygtighed og Upartiffhed.

Ad 2 og 3) Alle Sager angaaende Hegn og Fred høre allerede nu, efter Forordn. 29 Octbr. 1794 § 50, under Politieretternes Afgjørelse, og naar derfor det 3die Indstillingspunkt „at Beviis ved 2de Vidner for at Kreaturer have været paa anden Mands Grund tillægges samme Virkning som Optagelse af Kreaturene,“ blev gennemført, vilde det være en Selvsølge at det, som i 2den Post foreslaaet, blev Politieretten, der kom til at afgjøre Sagen. Det maa imidlertid antages, at den Eier, der trækker sig tilbage fra at tage det fremmede Kreatur op, end mindre vil angaaende samme begynde en Sag, der, især hvor Vidneførsel bliver fornøden, vil medføre flere Reiser og anden Uleilighed for ham, og ved hvilken han dog snarere i en høiere end i en mindre Grad paadrager sig sin Naboes Uvenskab, end om han havde optaget Kreaturet, og forlangt de reglementerede Optagelses-

penge. Det synes derfor at der, saalænge man ikke kan bringe en anden mindre omstændelig Afgjørelse af flige Sager i Forslag, er liden Anledning til at gjøre en Forandring i eller Tilføining til den bestaaende Lovgivning, uagtet det ei kan nægtes, at Villighed tilføiger, at den, der kan bevise, at fremmede Kreaturer have været paa hans Grund, burde have samme Ret, som om han havde optaget dem.

Ad 4) Imod at Svinene gaae løse paa Veie og Gader Hayes allerede et Forbud med tilføiet Straffebestemmelse i Forordningen af 13 Decbr. 1793 § 85, som, naar det overholdes, maa antages at være tilstrækkeligt til at værne imod de paaklagede Misbrug.

Der synes, efter det saaledes Anførte, ei ad Lovgivningens Veie paa nogen af de i Forslag bragte Maader at kunne virkes noget Tilstrækkeligt til at fremkalde strengere Overholdelse af Markfred.

Derimod er der vistnok fuld Anledning for ethvert Selskab og enhver Forening, samt for Enhver, der har til Hensigt at virke til et forbedret Agerbrug, til at bidrage sit til, at der iblandt Jorddyrkerne fremkommer en rigtigere Erkjendelse af det Onde, som Ufred medfører, og af de Goder, som for den dygtige Agerbruger ere forbundne med Markfreds Overholdelse. Fæster denne Erkjendelse ret Rod, vil den, der ønsker Markfred, utvivlsomt i den bestaaende Lovgivning finde tilstrækkeligt Værn imod sine Naboers Ufred, hvilket ogsaa allerede har viist sig flere Steeder i Landet, hvor streng Markfred er indført og overholdes. Forøvrigt maa det ikke lades ubemærket, at selv hvor dette ikke

fuldkommen er Tilfældet, har dog næsten overalt i de senere Aar viist sig en betydelig Fremgang til det bedre, hvilket yderligere godtgjør, at Forandringer i Lovgivningen ei ere paatrængende fornødne for Sagens Fremme.

6.

Hvad der i det nærmest foregaaende Botum anføres, er jeg enig i, dog med Undtagelse af, at jeg finder det ikke alene rigtigt, men endog trængende nødvendigt, som Børn mod Ondskab, at enhver Landmand, der vidnesfast kan godtgjøre, at fremmede Kreaturer have været paa hans Mark, maa derved have samme Ret til Godtgjørelse, som om Kreaturene af ham vare optagne. Det overlades naturligviis til ham, at overveie Følgerne af at gjøre Brug af sin Ret. — Iovrigt er det min Overbeviisning, at Lovgivningens Bud, saaledes som det nu er, med Tilføiende af Dmtalte, er et tilstrækkeligt Middel til at lade hver Mand værne om sin Markfred; — Resten maa udføres ved private Foreninger; hver efter sine locale Forhold. For at domme retfærdigen i en Sag, maa vi jo undersøge dens indre Bæsen; — og for at befries fra Virkningen, maa vi udgrandske og bortrydde Aarsagen.

Kun meget faa Exempler fiender jeg paa, at Mangel paa god Billie, eller endog en paa Andres Beføstning skadefro Interesse, er Aarsag til Værets forsællige Benyttelse. Enhver Bonde, der har et endog kun taaleligt Aulsbrug, og sidder i en jevn god

Stilling, ønsker Markfred; — men det er ham for kostbart, ofte umuligt, at opretholde den med hans egne Kreaturer. Svaret lyder stedse: „ja hvo skal vogte? Vi skulle betale Mulcten ic. naar vore Børn blive fra Skolen; vi have ingen Nytte af vore Børn, formædlest den overdrevne Skolegang, der oftest skader os mere, end den gavner Børnene; af samme Grund kunne vi heller ikke faae Andres Børn til at vogte, selv dersom vi vilde betale Noget derfor; dertil at holde vorne Folk, kunne vi ikke, thi Esteraarsarbeidet maa jo gaae fra Haanden, og ere Folkene ei i Marken, maa de være i Laden; vi maa have vort Korn gjort i Penge o. s. v.“

Denne og ingen anden er for Tiden Hovedgrunden til Markfreds i Egne, hvor Agerdyrkningen ellers er gaaet noget frem. Et andet Beviis herfor ligger deri, at overalt, baade her i Landet og i Udlandet vil man finde at Markfred af sig selv tager til, i samme Grad, som Egnens eller Byens Agerdyrkning forbedres og Velstand udbredes. Hiin er virkelig en Folge af disse, og ikke omvendt, som saa Mange paastaae — eensidigen betragtet. Ogsaa jeg har tidligere været af en modsat Mening, da jeg hørte alle Napsavlere klage saa jammerligt over Markfred. Men Napsavl er ikke Beviis for, at Aulsbruget iøvrigt er forbedret! — at fremtvinge et bedre Aulsbrug og større Velstand, lader sig ikke gjøre ved Lovbud; selgelig maa ogsaa Markfreden komme efterhaanden. Dog er det vist, at der indirecte kan virkes til at fremskynde Markfre-

dens Udvikling Haand i Haand med det bedre Aflisbrug. Hertil maa regnes det vigtige Forslag: at Børn paa Landet skulde gives 2 Maaneders Efteraarshøst fra Høstens Tid. Dernæst maa private Foreninger gjøre Resten, f. Ex. ved at hvert Sogn eller særskilt Forening af flere større Landmænd (Kapsdyrkere!) sammenskyde for 4 à 5 Aar en vis Sum til aarlig i den Tid at danne et Antal gode Præmier for de tilgrændsende Bønder, der forene sig om at dyrke hver lidt Kaps, og at Præmierne dernæst uddeles i Forhold til, som Kapsen næste Foraar (ikke Kaps-høsten) staaer godt paa Marken. Allerede i andet og endnu mere i tredie Aar vil Bonden indsee at det lønner sig at holde en Bogter til Dvæget — og efter 5 Aars Forløb er Sagen i saa god Gang, at Præmien de fleste Steder kan ophøre, og Bonden selv bliver den Jvrigste for Markfred.

Den bedste Leder er i en tilstræffelig Interessse; denne maa udfindes og benyttes, saa gaaer Alt Godt. Tvang fremkalder kun Stridighed og Modvillie.

7.

Der er vist intet Punct, hvorom alle oplyste Agerdyrkere ere saa enige, som om at Markfred er en absolut Betingelse for et bedre Agerbrug og at uden den lader sig ingen Fremadstriden tænke. Saaledes kan den gavnlige Engvanding kun indføres, hvor der er Fred. Det er derfor et ikke glædeligt Tegn, at der endnu fra saa mange Steder føres Klage over

Ufred paa Markerne, da dette giver en sikker Maalestof, hvorefter man kan bedømme det lave Standpunct, hvorpaa Agerbruget der endnu maa befinde sig og tydeligen viser, at selve Landmændene ei endnu ere saa oplyste, at de forstaae at vurdere dette Gode. Det vilde derfor sikkert være særdeles gavnligt, om der fra Regjeringen kunde gjøres noget, hvorved Indførelsen af Markfred kunde paasynes, der, hvor den endnu fattes, da dette unægteligen maatte have en mægtig Indvirkning paa Agerbruget.

Bed at oversende det Kongelige Rentekammer en Afskrift af de forestaaende Erklæringer, yttrede Landhuusholdnings-Selskabets Bestyrelse i sin Svarskrivelse Følgende:

„Hvad det i nærværende Sag især kommer an paa, er at vække en ret levende Erkjendelse af Markfredens Nødvendighed for et godt Agerbrug, en alvorligere Sands for dens Tilveiebringelse og en virksommere Stræben derefter. De af Randers Amts Huusholdnings-Selskab tagne Forholdsregler for i saa Henseende at virke til en bedre Aands Udbredelse iblandt Landboerne inden dette Samsunds Virkfreds, turde saaledes vel fortjene at følges flere andre Steder, hvor maastee en lige Trang dertil viser sig. — Fra Lovgivningens Side kan derimod formeentligen ikke gjøres Meget til Sagens yderligere Tarv. Som Punkter, der i sidste Henseende endnu kunde være at tage under nøiere Overtieelse, eventualiter i Forbin-

delse med de øvrige Forarbejder til den nye almindelige Anordning om Markfred, der allerede i Hs. Majestæts Svar til Provindsialstænder-Forsamlingerne i 1838 (Koeskilde Stændertidende 1 Række S. 35, 36; Viborg Stændertidende, 1 R. S. 38) blev bebudet, — synes nærmest at frembyde sig:

1) at vidnesfast Beviis for at Creature have været paa anden Mands Grund burde, hvad Ret til Optagningspenge angaaer, have samme Virkning som Optagelse, og at det overlades den Forurettede at benytte hvilken af disse Beviismaader, han vil.

En saadan Bestemmelse synes at være aldeles grundet i Sagens Natur, ja maa vel endog i mange Tilfælde ansees som nødvendig til at forhjælpe den Forulempede til hans Ret; men om den vil have synderlig praktisk Følge, turde forresten være tvivlsomt.

2) om det ikke var rigtigst, at tillæge Fattigvæsenet Optagelsespengene enten ganske eller for en Deel.

Bistnok er det, netop fordi Optagelsespengene ere tillagte den Forurettede selv, i Almindelighed blandt Landbostanden blevet anset som noget odieust, naar han gjør sin Ret til dem gjeldende. Det var altsaa vel mueligt, at noget virkedes til Hensigtens bedre Opnaaelse, saafremt de tilfaldt Fattigvæsenet. — Imidlertid maa dog indrømmes, at Udskilligt taler derimod; thi ligesom Optagelsespengene uidentivl ere at betragte deels som et Surrogat for eller et Supplement til Erstatningen, der vel ordentligviis, formedelst Banfeligheden af at oplyse Skadens Størrelse, frasaltes og

i alt Fald sjældent kan blive fuldkommen, deels som en Godtgjørelse for den med Dptagelsen forbundne Uleilighed, og derimod ikke som Straffebøder, hvis Character de i flere Henseender ikke have, — saaledes vil dog nok i det Hele Markfredens Overholdelse bedre fremmes ved at Beløbet kommer den paagjældende Jordbesidder, eller dennes Folk, som foretage Anholdelsen, tilgode, end naar de skulde indbetales i Fattiggassen, hvilket og vilde gjøre adskillige Formaliteter fornødne. Stændernes Petitioner i Maret 1836 gif derimod ud paa, at Dptageren kun maatte beholde de halve Dptagelsespenge, men at den anden Halvdeel, dersom han ikke vilde estergive samme, skulde tilfalde Fattiggassen. Men dette gif ikke over i Placaten af 26de Juni 1837, og turde heller ikke i sig selv være meget anbefaleligt; i det mindste er det naturligere, at vedkommende Jordbesidder har frie Hænder i at bestemme, hvorvidt han af de Dptagelsespenge, som Lovgivningen har fundet passende, vil estergive Mere eller Mindre, eller og skjenke det, han ei selv vil tage, til Fattigvæsenet. Iøvrigt kan henvises til Viborg Stændertidende for 1836, 2den Række, S. 1030—32, hvor der omhandles en anden Modalitet, hvorunder en Deling med Fattigvæsenet var foreslaaet i den jydsk Stænderforsamling.

3) om ikke, foruden Erstatning og Dptagelsespenge, ogsaa Mulet burde erlægges ei blot af den, der forsættigen stifter Ufred (hvilket alt er hjemlet ved Forordn. af 29de October 1794 § 45), men ogsaa af den, der havde viist aabenbar Eiggjældighed og Skjodesløshed med Hensyn til hans Pligt at holde

Kreaturene paa sit Eget. — Uretfærdigt vilde saadant i det mindste ikke være; men neppe vilde det dog faae stort at betyde i Anvendelsen.

At gjøre Markfreds Overholdelse til en umiddelbar Gjenstand for det offentlige Polities Virksomhed, troer man at burde ubetinget fraraade. — At give Sogneforstanderskaberne nogen egentlig dømmende Myndighed i dette Slags Sager er ligeledes, i det mindste for Tiden, neppe anbefaleligt. — At indrømme Landalmuens Børn en yderligere Fritagelse for Skolegang om Efteraaret, — hvad ogsaa under Sagens Discussion er foreslaaet, — turde være betænkeligt.

Formeentligen kunne dog Sogneforstanderne i alt Fald udrette ikke Lidet i den omhandlede Henseende, baade ved deres eget Exempel saavel som ved Opmuntring og Advarsel, navnlig med Hensyn til at forhindre Hovrets Dypgivelse samt andre for det meste kun fra gammel Slendrian og Ustik hidrørende skadelige Misbrug, f. Ex. Ufred af løsgaaende Sviin. Det vilde derfor uden tvivl være hensigtsmæssigt, at der, saaledes som Amtshuusholdningssekskabet blandt andet har foreslaaet, gennem Amtsrådene udgik en Opfordring til Sogneforstanderskaberne om at lade denne Sag være sig ret magtpaaliggende og at virke til dens Fremme hvad de formaae, ved de Midler, der staae til deres Raadighed."

Det Kongelige Rentekammer har under 30 August 1845 tilstrevet Amtmanden over Randers Amt saaledes:

„Randers Amtshuusholdnings-Selskab har under 3die Juli f. A. indsendt et Andragende om at yderligere

Foranstaltninger maatte træffes for at tilveiebringe almindelig Markfred, end de, som ved de nugældende Anordninger ere søiede, i Betragtning af den Vigtighed for Agerbruget, som Markfreden maa tillægges.

Omendstjøndt Kammeret maa erkjende Bansteligheden af at finde virksomme Midler eller Foranstaltninger fra offentlig Side til at bevirke det Gode, som i Markfreden søges, har det dog ikke undladt at raadføre sig om denne Sag med det Kongelige Landhuusholdnings-Selskab, som har indhentet og tilstillet os sine Agerdyrknings-Commissioners Betænkninger derover.

I Henhold til disse og Landhuusholdnings-Selskabets Ytringer maa Kammeret ansee sin Mening bestyret, om at den gjældende Lovgivning tilbyder tilstrækkelige Midler, lidet befoftelige og let anvendelige for dem, som alvorligen ville forstaffe sig Markfred, og at denne ikke fra offentlig Side kan frembringes, naar eller hvor vedkommende Agerbrugere ikke selv ville bevirke den, ved i fornødent Fald at anvende disse Retsmidler, og maa det i Særdeleshed forventes, som en Følge af fremskridende og forbedret Agerbrug, at Markfred til enhver Aarstid vil blive fordret og udbredt ved de fortrinligere Agerdyrkeres Foranstaltninger, ligesom ogsaa Erfaringen viser, at den tilbørligen havees og overholdes i alle de Egne af Landet, hvor en forbedret Agerdyrkning er indført og Jorderne stadigen benyttes til forskjellige Sædarter især Kaps og anden Vintersæd.

Hvilket herved tjenstligst tilmeldes Hr. Kammerherren til behagelig Bekjendtgjørelse for Randers Amtshuusholdnings-Selskab.

Til Hr. Kammerherre Amtmand Foreng."

Om nogle Engvandingssanlæg i Jylland.

(Af en i Efteraaret 1844 til Landhuusholdningselskabet indsendt Beretning).

Skanderborg Amt.

Palsgaard Plantage.

For Kongelig Regning udføres her et Vandingsanlæg; Terrainet er høist ugunstigt. Jordbunden er bedækket med Knolde og Luer; dens Ujævnhed gjør Arbeidet besværligt og dens daarlige Bonitet: Torvejord, Sand og Gruus, ofte med et Underlag af Abl, sætter naturligviis Vegetationen meget tilbage. Mindende Vand er der vel, men om Sommeren kun i ringe Mængde, hvorfor der ved en Dæmning over en af omliggende Bækker indesluttet Dal er dannet et Bassin til Opbevaring af Vintervandet. En stor Mangel har det været, at der ikke kunde faaes Græstov til Bedenes Dækning; man har derfor paa flere Steder tilsaaet dem, og navnlig med Spergel, men Jordens ringe Bestaffenhed bevirker, at det gaaer noget langsomt med en fuldkommen Sammengroening.

Brads.

I Nærheden af Palsgaard, i Byen Brads, havde en Gaardmand selv dannet sig et Anlæg. Et Væld havde sit Udspring høit oppe paa en Bakke; dette ledede han i parallelløbende Grøfter om paa de tilliggende Lyngbækker; Lyngen forsvandt og der groede pp-

perligt Græs. Vandet kunde imidlertid have været benyttet i en langt større Udstrækning; thi ved at give sine Grøfter et stærkt Fald tabte han meget Terrain for Banding. Endelig, af Mangel paa Afledning for det paa Bakken afbrugte Vand, forsumpedes den nedniggende Eng, og medens han forbedrede det ene Sted, skadede han det andet. Alligevel maa man glæde sig over at see, at dog nogle af Bønderne ere komne til Erkjendelse af Vandets velgjørende Virkning ved Overrisling; hos den jydste Bonde er ellers i Almindelighed den Mening den herskende, at naar Banding skal stee, bor den stee ved Overstemning, hvorved altsaa de laveste og sumpige Steder faae meest og de høiere liggende og tørre faae mindst Vand; at grave Grøfter og Rønder i en Eng, eller at ville omdanne en Bakke til Eng, ansee de næsten som gal Mand's Værk.

Matstrup.

Et af de større og kostbareste Anlæg er Hoffjærgermester de Thygesens paa Matstrup. Et Anlæg paa 25 Tønder Land er aldeles færdigt, et andet mindre er stærkt under Arbeide. En Hannoveraner har forestaaet Udførelsen. Et gammelt, dybt udskaaet Bassin gennemskjærer i mangfoldige Krumninger hele Fladen; dets Udfyldning, de mange Ujævnheders og Tuers Afgravning har kostet meget Arbeide. Terrainen er saaledes ugunstigt og Jorden er af en simpel Bonitet. Anlægget er derfor gjort ved Kunst og meget smukt udført. Vandet tages fra den gennemløbende

Na og ved et Stembærk bringes det op i Hovedtilledningsgrøften.

Man maa indrømme Hannoveranerne, at de udmærket forstaae at benytte Terrainets Ujævnheder til deres Fordeel, og, hvor der kun er lidt Vand, have de en stor Force i at benytte det til gjentagne Overrislinger; men paa den anden Side vise de sig aldeles utilboielige til vildt Anlæg endog under ret gode Omstændigheder; formodentlig gaaer vildt Anlæg dem for hurtigt, de see ikke deres Regning ved for hyppigen at maatte forandre Arbejdsplads, og vælge derfor haardnakket Kunstanlæg.

Denne Engs Omdannelse har kostet over 100 Rbd. pr. Tonde Land; forrente sig kan den vel, men det er vistnok kun Jaa, der kunne anvende 2500 Rbd. paa 25 Tdr. Land Eng.

Til større Rivellationer bruge Hannoveranerne altid Riffert; til Affætning af horizontale Grøfter og Kender aldrig andet end Vandet og deres øvede Die.

Til Dyprensning af sammengroede Kender bruges her en „Engkniv.“ Den er 1 Fod lang, 4" bred, sidder paa et krumt Skaft og har samme Form som Enden af en krum Sabel. Ved Brugen af denne gaaer Arbejdet langt hurtigere og nøiagtigere end med Spade.

Det viser sig her, hvorledes Engvanding i mange Tilfælde aldeles ikke er Vandmøllerne til Skade; en nedenliggende Mølle kan saaledes nu efter Naens Dyprensning og Afsliguing fylde sit Bassin paa 3 Ti-

mer, medens han for brugte 5 Timer til at samle en ligestor Vandmængde.

Ringkjøbing Amt.

Norre-Soby.

Det herværende Anlæg udføres for en Actieforenings Regning.

Det Sted, som er indtaget til Anlæg, er deels af Naturen ret god Eng, deels forhenværende Agerland. Terrainet er ret heldigt, idet en Deel har tilstrækkeligt Fald for vildt Hængeanlæg, den øvrige Deel er anlagt deels med flade Bevandingsrender, deels med enkelte Kunstbede.

Tanderup.

Nogle Mil norden for Soby har Proprietair Ollgaard til Tanderup ladet udføre et Eng-Anlæg ved Landmaaler Ferslew.

Det er circa $1\frac{1}{2}$ Tønde Land stort. Jordbunden er meget god, Anlægget er fæet ved Kunst og smukt udført.

Under gunstigere Omstændigheder, d. e. dersom der havde været mere Vand, vilde Anlægget have kunnet udvides betydeligt; nu derimod er der lidt nok Vand til hvad der er udført.

Møltrup.

Paa Møltrup har Grev Lerche et Anlæg, udført af Landoeconom Feddersen.

Anlægget har et betydeligt Omfang; vel circa 20 Td. Land ere vildt Hæng og flade Bevandingsrender.

Jordbunden er ret god, den er jævn og har godt Fald paa de fleste Steder. Der er godt og tilstrækkeligt Vand fra en Bæk; ved en Dæmning er der dannet en lille Sø for at have en Beholdning.

Forbedringsomkostningerne have i Gjennemsnit været 5 Rbd. pr. Td. Land.

Feddersen bruger „Stechschippe“ til Skæring af Rønderne;*) disse ere flade, i Firkant, og vande meget godt.

Da Feddersen ikke har mere Arbejde end han kan overkomme, er han selv meget tilstede hos Folkene, noget som ogsaa har viist sin gavnlige Indflydelse, saavel ved at hans Anlæg udmærke sig ved en særdeles Accurateesse selv i de mindste Smaating, som ogsaa ved den Hurtighed, hvormed Arbeidet gaaer fra Haanden og den deraf følgende Billighed.

Grev Verche agtede i Efteraaret at kjøbe 20 Hestekroppe og ved at fordele dem omkring i Bændingsgrøfterne dermed gjøde sin Eng. Da man neppe kan anslaae en Hestekrop i den Egn til mere end 3 Mk., vil en saadan Gjødningsmaade visseelig kunne betale sig meget godt.

Tæt udenfor Gaarden er der et lille Kunst-Anlæg, bestemt til Staldfodring. Da det tildeels vandes

*) Paa andre Steder bruges jævnlig den almindelige Tørvespade („Klynspade“), med hvilken der aldrig kan arbeides saa smukt som med den mere hensigtsmæssigt konstruerede „Stechschippe“, og uden regulære Rønder kan ingen regulær Bænding finde Sted.

med Møddingsvand, frembringes der en udmærket Mængde Græs.

Gisingfjær,

tilhørende Proprietair Schnakenburg, fremviser et Anlæg af Landmaaler Ferslew. Størstedelen er vildt Anlæg, mest flade Bevandingsrender; en Deel er anlagt ved Kunst. Jordbunden er mest gammel Mosejord og har været temmelig ujævn. Der ligge store Strækninger, som egne sig til Banding; men hertil er der neppe Band nok. Bandet er godt; det bringes ind i Tilledningsgrøften ved Aæns Dystemning.

De Torv, som ved det flade Anlæg lægges paa Siderne af Bændingsrenderne for at forhøie disse, lægges af Nogle med Græsset vendt nedad, Andre vende det derimod opad. Meningen er jo, at disse Torv ogsaa skulle bevore med Græs; vender dette fra Begyndelsen af opad, maa det groe hurtigere sammen med Jorden, end naar det Omvendte finder Sted, da det i sidste Tilfælde, analogt med hvad man bevirker ved Ploining, raadner — og der altsaa først senere skal dannes Græs igjen.

Breininggaard

2 Mile fra Ringkjøbing. Feddersen har begyndt Anlægget, Eiercn Proprietair Fenger fortsætter det selv.

Det bestaaer alene af vildt Anlæg. Der er udmærket Fald og Mængde af godt Band, som ved Aæns stærke Fald kan bringes høit op. Jordbunden er Hede

og Mosejord; hvor der før groede Lyng, høstedes iaar udmærket Hø.

For Diebliffet ere 16 Tdr. Land færdige, men Anlægget vil kunne udvides til over 100 Tdr. Land, især da 2 Aaer aldeles staae til Eierens Disposition.

Limgaard.

Af de Anlæg, Kammerraad Kosoeb, Gaardens Eier, har ladet paabegynde, ere omtrent 25 Tdr. Land cultivate-rede. En Eng (den største) er blot vildt, 2 andre ere Kunst-Anlæg. Det mindste af de sidste ligger tæt udenfor Gaarden, vandes tildeels med Møddingvand og agtes anvendt ved Staldfodringen.

I en Aa havees Vand i Overflødighed; ved Stemværk bringes det ind paa Engen. Den Deel, som er kultiveret ved naturligt Anlæg, er et temmelig fladt Stykke uden stærkt Fald; imidlertid groede der godt Græs, skjøndt Jordbunden var tørvagtig.

Anlægene ere udførte af Ferslew forrige Sommer; det var her han begyndte at indøve de 10 Karle, som af det Kongl. Landhuusholdnings-Selskab ere satte under hans Veiledning.

Ulfborg.

Provst Krarup i Ulfborg har ogsaa ifjor ladet gjøre et lille naturligt Anlæg af Ferslew. Det er en net lille Eng med godt Fald, men temmelig lidt Vand.

Nogle af de tilgrændsende Bønder have nu, da de have seet Vandets Virkning paa den omtalte Eng, begyndt at forbedre deres Enge; skjøndt Forbedringen

er meget ufuldkommen, høste de dog gode Frugter af Arbeidet.

Norre-Bosborg.

Jusitsraad Tang har her et Anlæg, udført af Ferslew. Der er Overflodighed af Vand i en stor ligeforbiflydende Aa, som ligger ikke lidet høiere end Engsladen. Vandet tages derfor umiddelbart af Aaen gjennem en lille Sluse. Anlægget bestaaer mest i flade Bevandingsrender. Der er en fortrinlig Vegetation.

Biumgaard

har ogsaa et vildt Anlæg, 4 Tdr. Land stort, som kan udvides til henimod 25 Tdr. Det bestaaer deels af Hæng, deels af flade Vandingsrender. Skade er det, at der især om Sommeren er temmelig lidt Vand i Aaen, som tilfører det. Jordbunden er ret god, har ganske godt Fald og er temmelig fri for Ujævnheder. Biumgaard drives af Proprietair Kosoed.

Solmgaard

eies af Proprietair Nødskou. Her er et Anlæg paa omtrent 25 Tdr. Land færdigt. Eieren udvider det fremdeles og troer endnu at kunne forsøge det med 100 Tdr. Land. Det Meste er Hænganlæg. *)

*) Naar man vælger naturligt og ikke Kunst-Anlæg, ville paa de fleste Steder flade Bevandingsrender være at foretrække. Hvor en Eng f. Ex. er 130 Alen bred og har ialt ikke over 12 Tommer Fald, passer neppe et Hænganlæg, især naar Jordbunden er meget sumpig og mosbegroet; ibetmindste bør det da have 60 til 70 Tommers Fald.

Hvor der var noget Fald og hvor der var anlagt flade Vandingsrender, groede godt Græs, og paa en Deel af Engen var Høproductionen det dobbelte imod foregaaende Aar.

En Aa leverer tilstrækkeligt Vand saavel til det nuværende Anlæg som til dets fremtidige Udvidelse. Anlægget forestaaes af Ferslew.

I Thisted Amt gives paa mange Steder Leilighed til Engvanding, men skjøndt man er meget tilbøielig til at erkjende Overrislingens Værd, er den endnu ei kommen i Gang; det bliver for befosteligt for en Enkelt at engagere en Vandmester, da ingen saadan arbejder der i Nærheden.

Saavidt mig er bekjendt, gives der i Thisted Amt kun eet Anlæg, nemlig paa

Trup

hos Cand. theol. Sørensen. Anlægget er foretaget af Feddersen og bestaaer alene af Hæng og flade Bevandingsrender; det er circa 40 Tdr. Land stort. Der er udmærket Fald, ret god Jordbund. Arbeidet er udført med Accuratesse. Hovedtilledningsgrøften er en Fjerdingvei lang. Vandet er tilstrækkeligt og godt; men for at faae fuldkommen Raadighed over det, har Hr. Sørensen maattet kjøbe Møllerrettigheden af en ovenliggende Møller, noget, som naturligviis bidrager til at gjøre Anlægget temmelig kostbart. I Møllebasfinet haves en god Vandbeholdning.

Vegetationen er fortrinlig, især udmærkede sig et

Sted, hvor der var saaet Klover, som efterat være bleven vandet havde opnaaet en sjelden Frodighed og Størrelse.

Hvad der synes for en Deel at kunne være sparet, er en Mængde smaa Sluser, som ere anbragte. Alle de Kender, som staae perpendiculart paa Hovedtilledningsgrøften, munde nemlig umiddelbart ind i denne og for hver især er der anbragt en Sluse. Disse Sluser, skjøndt hver for sig ikke er af stor Værdi, gjøre ved deres Mængde Anlægget end mere bekvæmligt. En stor Deel af dem vilde vistnok kunne været sparede, naar man havde draget en mindre Grøft parallel med Hovedtilledningsgrøften og fra denne mindre Grøft ved Hjælp af Stemtørv ledet Vandet i de forskjellige Bandingsrender og Transporteergrofter.

Naar man vil see et rigtigt smukt Anlæg, bør man efter min Formening see Trup. Hovedtilledningsgrøften løber i Hestekoform oppe paa en høi Bakke, som har en Hældning af henimod 45° ; den yppige Vegetation saavel her som paa den nedeliggende flade Eng afgiver et herligt Syn.

Som bekjendt ere faa Egne i Jylland saa blottede for Træer som Strækningen fra Thyland og Norden for Thisted. Der hersker den almindelige Mening, at Træer ikke kunne groe her formedelst Nordvest-Vinden. At denne i det vestlige Jylland er vanskelig at arbeide imod, kan tydelig nok sees paa de forskjellige Plantage-Anlæg; men i Thy ere Forholdene sammenlignelsesviis særdeles gode, idet Jordbunden fordetmeste er ret god og Terrainet er meget couperet.

Medens det saaledes ansees for en Umulighed at op-
 elste Træer der, kan jeg ikke unblade at nævne et lille
 Træanlæg, som en Gaardmand, Chr. Madsen i Jd-
 by, selv har foretaget. Det bestaaer i en temmelig
 stor Have med en Samling af næsten alle vore almin-
 delige Træarter og Frugttræer, tilligemed et lille An-
 læg af næsten blot bløde Løvtræer, navnlig: Aft,
 Ahorn, El og Kastanie. Alt groer udmærket godt.
 For at sikke den indenfor værende Deel, havde han
 omgivet det Hele med et Bælte af Hylb og Piiil.
 Binden brød sig nu herpaa og det Dvrige var frelst.
 At Træer ogsaa kunne groe der uden Læ, havde han
 beviist ved at omgive hele sin Mark med levende Hegn
 mest af Piiil.

Skjøndt det Hele ikke er af noget betydeligt Om-
 fang, gjør det dog et behageligt Indtryk, da Omgivel-
 sen er saa aldeles bar. — Paa Trup er der for Enden
 af Haven, lige imod Nord-Vest, ligeledes et Anlæg af
 bløde Løvtræer, værnet af Hylb og Piiil; ogsaa her
 groer det fortrinligt.

Karup Sogn (Viborg Amt).

Her er den bedste Leilighed til Engvanding, som
 vist nogensteds findes. Der ere store Strækninger
 af Hede og Mose; Mængde af Vand, som, hvor det
 har rislet over, efterlader en stærkt gjødende Sliim;
 udmærket, skjøndt meget afverlende Fald. Vandet tages
 ikke fra den store Karup Aa; men fra en mindre, høiere
 liggende Mølleaa. Jordbunden er fuld af Tuer og
 andre smaa Ujævnheder. Næsten alle Bønderne i

denne Egn have paa egen Haand anlagt Overrisling. I Betragtning af, at de kun arbeide med ringe Midler og muligt aldrig have seet et regulairt Bandingsanlæg, maa deres Foretagende ansees som meget godt, skjøndt derved findes adskillige Mangler. Især mangle Afledningsgrøfter; thi det bliver dem vanskeligt, for medelst det forskjellige ofte i modsatte Retninger lobende Fald, med det blotte Die, uden Nivelleer-Instrument, at bedømme hvor Vandet bedst vilde kunne henledes. Affætning af horizontale Grøfter bliver ogsaa noget vanskeligt ved Vandets Hjælp alene. Bønderne undgaae derfor disse saameget som muligt, og Følgen bliver, at for store Stykker vandes paa eengang af samme Grøft; der bliver altsaa ikke den ønskelige Regelmæssighed i Bandingen. Dersom Karups Beboere kunde anvende noget paa, hensigtsmæssigt at anbringe nogle smaae Stemapparater og Sluser, og dersom de kjendte lidt til Brugten af Nivelleer-Instrumentet, er der ingen Spørgsmaal om, at deres Enge, med den Interessse som de vise for Banding, vilde kunne blive mageløse saavel i Udstrækning som i Bonitet. En Fremgangsmaade, som flere af dem bruge, er denne: De vande først Jorden 1 à 2 Aar, for at gjøde den og frembringe en bedre Vegetation, pløie den dernæst i nogle Aar og dyrke den med Havre, og naar den nu er bleven jævn, indtages den igjen til Banding.

Paa et Stykke, som var vandet i 2 Aar, groede, da jeg var der, skjøndt Jordbunden i sig selv var daarlig og skjøndt det kun havde faaet een Pløining, al den Havre, der vel kunde staae paa det.

Der er vistnok kun faa Steder, hvor Engvanding har vilst et saa forbausende Resultat som her. Karup By skal forhen have været en af de usleste i hele Egnen; nu staae næsten alle Bønderne der sig ret godt. Paa en Gaard, hvor forhen var avlet iffun 13 Læs Hø, høstedes nu almindeligviis 80 Læs aarligen; hvor Besætningen før var 10 sultfødede Kreaturer, holdtes nu 24 velsfødte.*)

Frysendal

paa Grevskabet Frysenborg.

Her er et Kunst-Anlæg, 60 Tdr. Land stort og anlagt af Hannoveranere.

Da Arbeidet først var begyndt iffor og da Jordbunden er næsten alene Moorjord, havde det endnu ikke givet synderligt Udbytte, men var godt sammengroet paa de fleste Steder. Der er godt Na-Band i tilstrækkelig men ei overflødig Mængde; Aaleiet er temmelig dybt, hvorfor Vandet hæves ved et Stempærk.

Naar man seer, hvilket Terrain der var ombannet — paa mange Steder havde man bortført 3 Alen Jord, fyldt dybe Tørvegrave, opryddet Ellemoser ic. ic. — maa man undres over, at Arbeidet kun har kostet mellem 50 à 60 Rbd. pr. Td. Land. Grunden til

*) Landhuusholdningselskabet har overdraget Engmester Feddersen at gaae Karup Sogns Beboere tilhaande med Raad og Daad ved deres Vandingsanlæg. Om de heldige Resultater af hans Virksomhed der paa Stedet i Sommeren 1845, henvises foreløbigt til Selskabets Aarsberetning for samme Aar.

denne forholdsmæssige Billighed ligger vist i den store Arbeidskraft, der paa eengang er anvendt; baade ifjor og iaar have 30 Mænd stadigt arbeidet paa Engen, ifjor 4 Hannoveranere, iaar 2. Ogsaa her malede en nedenfor liggende Mølle nu med større Vandkraft end forhen.

Om Engvandingsanlæg, udførte i 1845.

(Efter vedkommende Engmesters Indberetninger til Landhuusholdningselskabet).

1.

Under Landmaaler Ferslows Ledning.

Bed den Engvandingsactieselskabet i Ringkjøbing-Amt tilhørende Gaard i Nørre-Søby blev udført omtrent 67 Tdr. Land naturligt Anlæg og 3 Tdr. Land Kunst-anlæg, paa Gaardens Hede, Algermark og Eng. Det hele Anlæg er omtrent 80 Tdr. Land, hvoraf 60 Tdr. paa Heden og 20 Tdr. Land paa Algermarken og Engen.

Den i 1844 udførte Deel af Anlægget tegnede i Sommer meget godt. Paa den Strækning, der laae pløiet var der efterat Anlægget var udført aldeles intet Græs; men allerede i Foraaret begyndte Græsset yppigt at fremspire og dannede længere hen ad Sommeren 1845 en ret yppig Vegetation; hvor der derimod var Grønsvær fremkom i Besynderlighed Hvidkløver, som

ellers ikke findes paa disse Sandjorder. Jordsmonnet paa den Deel af Heden, som indtoges til Banding, er steril grovkornet Sand, dækket med et Lag Hede- muld, hvor Lyngen vorede tarveligt; men ingen Græs- spire fandtes. Efterat Lyngen var afbrændt, fremkom som sædvanligt en ringe Vegetation af Star-Græs-Arter, som ved den senere Banding efter kort Tids Forløb betydeligt fremmedes. Paa Grund af Jordsmonnets flette Bestaandelse ville vel et Par Aar hengaae inden Heden ved Banding forvandles til god Eng. Anlægs- omkostningerne paa Heden beløbe sig til 11 à 12 Rbd. pr. Td. Land.

Ved Bedersø-Præstegaard, Ringkjøbing-Amt (Pastor Jæger), udførtes Kunst- og naturligt Anlæg paa omtrent 1 Td. Land.

Ved Papirsmøllen i Lembo-Sogn, samme Amt (Hr. Schmidt) udførtes ligeledes Kunst- og naturligt Anlæg paa nogle Tdr. Land.

Ved Lembo-Præstegaard (Pastor Esmarch) udførtes naturligt Anlæg paa 6—8 Tdr. Land.

Ved Nørre-Holmgaard pr. Lemvig (Proprietair Nøbskou) fuldførtes det der i Aaret 1843 paabegyndte naturlige Anlæg, hvis Størrelse er noget over 30 Tdr. Land, og hvoraf det i de to foregaaende Aar Anlagte gav over dobbelt saa stort Udbytte, som denne Eng tidligere i de bedste Aar havde givet. Anlægsomkostningerne pr. Td. Land beløbe sig til omtrent 16 Rbd.

For adskillige Gaardmænd i Bind, Binding, Kaa- sted og Tvies Sogne udførtes naturlige Anlæg paa 1 til

over 10 Tdr. Lands Størrelse. — Disse Anlæg lededes paa Ringkjøbing-Amts oconomiske Selskabs Beføstning, og vil Exemplet, som derved er givet, sikkerlig bidrage til en bedre Behandling af de, for hine, tildeels magre Egne saa vigtige Engstrækninger og til at det vigtigste Forbedringsmiddel, Vandet, bedre og almindeligere benyttes.

Bed Hovedgaarden Matstrup, Skanderborg Amt (Jægermester Thygeson), blev det, i den saakaldte Veldal, i næstforrige Aar paabegyndte Engvandings-Anlæg fuldført. Det meget ujævne Terrain, som usrugtbart Sand og et tørveagtigt Jordsmon dannede, blev ved svært Arbeide og betydelig Beføstning omdannet til Kunst-Nygge-Anlæg, af hvilket den i 1844 anlagte Deel allerede i Sommer har givet en taalelig Slæt. Anlægsomkostningerne beløbe sig omtrent til 110 Rbd. pr. Td. Land; men derved er ogsaa Jordværdien, lavt ansat, forhoiet fra næsten Intet til over 300 Rbd. pr. Td. Land. Den i Aarene 1842, 43 og 44 anlagte 23 Tdr. Land store Eng, der forhen var benyttet til Tørvefær, og gav et Udbytte af 15—20 Pæs meget flet Nøse-Hø, gav i Sommer et Udbytte af 80 gode Pæs, der med Hensyn til Qualitet er af dobbelt saa høi Værdi som hiint, og af Anlægsomkostningerne, 2500 Rbd., havde saaledes 8 à 10% Netto-Provenu.

Bed Hovedgaarden Villerup i samme Amt (Proprietair von Halle) blev udført 4 à 5 Tdr. Land Kunst-anlæg.

Bed Hovedgaarden Sophiendal i samme Amt, (Baron Rosenkrantz) fortsattes det 1844 paabegyndte Kunst-anlæg, som derved erholdt en Tilvært af 4½ Tdr.

Land. Udbyttet af det i forrige Sommer anlagte var i denne omtrent 5 Pæss Hø pr. Td. Land i to Slæt, og Anlægsomkostningerne beløbe sig i Gjennemsnit til 60 Rbd. pr. Td. Land.

Ved Silkeborg lode Dhr. Drewsen Kunstanlæg udføre i Forbindelse med det tidligere udførte, og udgjør det Hele tilsammen 8—9 Tdr. Land.

Ved Ristrup i Aarhus-Amt (Proprietair Fossach) fortsattes Kunstanlægget, som ved Arbeidets Dphor udgjorde 5½ Td. Land.

Ved Stenalt i Randers-Amt (Proprietair Bruun) blev Kunst- og naturligt Anlæg paabegyndt, og som agtes fortsat i 1846.

Paa det nordre sjællandske Overforster-District i Gribskov blev Kunstanlæg udført paa omtrent 10 Tdr. Land.

Randers Amts-Huusholdningssekskab bestemte i et Møde at tilsende mig nogle Lærlinger til Dplærelse, og ved mig at lade de locale Forhold med Hensyn til Engvanding-Anlægs Udførelse undersøge hos de Beboere i Amtet, som paa Selskabets Dpfordring maatte melde sig. Over 40 Beboere i Amtet meldte sig, og paa tvende Reiser i Juni og October Maaneder undersøgte jeg Local-Forholdene hos hver især, og deraf resulterede, at paa de fleste Steder lader sig større eller mindre Anlæg udføre, og var dette paa enkelte Steder paa en mindre fuldkommen Maade skeet.

Bedkommende gaves Dplysning om, paa hvilke Maader, ifølge de locale og andre Forhold, Anlæg burde

udføres, samt med hvor stor Beføstning det kunde skee. Det saaledes, ogsaa i denne Retning, af dette Selskab givne Exempel fortjener, med Hensyn til Sagens Fremme i Almindelighed, visseelig Paaagtelse og Efterligning, saameget mere som Beføstningen derved forholdsviis er meget ringe; thi med Diæter og Reisepenge beløb Beføstningen ved hine Undersøgelser sig ifkun til om trent 60 Rbd.

2.

Under Engmester Feddersens Ledning.

Oversigt over de i Aaret 1845 udførte Arbejder:		
Et naturligt Anlæg hos Pastor Bredsdorff i Bispenberg i Fyen	6	— —
Et Dito hos Kjøbmand Voalby i Fredericia	6	— —
Flere naturlige Enganlæg hos Karup Sogns Beboere, tilsammentagne .	10	— —
Et naturligt Anlæg hos Greve Ranzau i Bjert ved Kolding	4	— —
Et naturligt Anlæg hos Hr. v. Castenschiold paa Borreby i Sjælland .	11	— —
Et naturligt Anlæg hos Proprietair v. Barner paa Kallundborg Ladegaard	3	— —
Et Kunstnælag hos Bagermester Dreyer paa Grimmelykke i Fyen	1	— —

Desforuden er der udgravet en Eng, som tilhører Byen Fredericia, af 18 Tønder Lands Størrelse med

2000 Favne Grøfter. — Et Anlæg paa henved 35 Tønder Lands Størrelse er paabegyndt hos Grev Lerche paa Moltrup i Ringkjøbing Amt, og Forarbejderne til et Anlæg paa omtrent 45 Tønder Lands Størrelse ere udførte paa Grevskabet Knuthenborg.

Dgfaa Engmesterne Honum og Reimuth have havt forskjellige Vandingsanlæg at udføre, den Første blandt andet paa Grevskabet Bregentved og Baroniet Adellersborg; — den Sidste har baade i 1844 og 1845 været engageret af Aalborg Amtsraad for at lede de Anlæg, som maatte ønskes udførte der i Amtet.

Hans Majestæt har i Mai 1846 tilladt Landhuusholdningssejlskabet, — foruden de tidligere iblandt Militair-Reserverne udvalgte 20 Engvandingslæringer, — endvidere at antage af disse Reserver fem i dette og andre fem i næste Aar, hvilke samtlige, efterat have udtjent den treaarige Læretid som Engvandingsarbejdere, ere fritagne for Krigstjeneste ved den staaende Hær.

Bemeldte Læringer indøves i det Praktiske af Faget, ved under ovennævnte Engmesters Tilfyn og Vejledning at deeltage i de Arbejder, der ere overdragne de Sidste, og desforuden faae de om Vinteren nogen Underviisning i hvad der især kan bidrage til deres Uddannelse som dygtige Engfogder. Enkelte iblandt dem have begyndt at paatage sig mindre Anlægs Udførelse paa egen Haand, til Bedfommendes Tilfreds-

hed. Der er nu i det Hele Grund til at forvente, at den sagkyndigere Bistand, som Landeiendomsbesiddere attraae ved forehavende Engvandingssanlæg, vil herefter kunne erholdes uden at man dertil behøver at indfor-
skrive Folk fra Udlandet.

Noget om Engvandingsvæsenet i Tydskland.

(Af en Beretning til det Kongl. Landhuusholdningselskab fra Forstcandidat og Landmaaler A. Meyer, Lærer ved Agerdyrknings-Institutet paa Haraldslund, om en af ham med Selskabets Understøttelse foretagen Reise i Sommeren 1845, fornemmelig med Hensyn til denne Gjenstand.)

— — Først i Juni f. A. forlod jeg Kjøbenhavn og valgte Gramenz, der ligger circa 30 Mile østen for Stettin, paa Grændsen imellem Bagpommern og Vestpreussen og som eies af Baron Senfft v. Pilsach, til mit første Opholdsted. Sammesteds forefandt jeg et meget vidtloftigt og interessant Enganlæg, som indtog en Strækning af 1800 Morgen (900 Tdr. Land). Det var paabegyndt 1834 og tilendebragt allerede for flere Aar siden. Da Terrainet var temmelig uregelmæssigt og tildeels bestod af Sandbatter, udførtes Overrislingen forstørstedelen ved naturligt Anlæg; dog var der ogsaa paa flere Steder udført fuldkomne Kunstianlæg, deels af Lüneborger- og deels af Siegners-Engmestere; man anslog Omfostningerne derved til

30 pr. Thl. *) pr. Morgen. Anlægget udmærkede sig især ved de store Dæmninger, der paa mange Steder vare opførte over Fordybningerne, for at lede Vandet fra den ene Basse op til den anden, og ved 2 store, ved Kunst dannede Vandbeholdninger. Den ene af disse var 117 og den anden 147 Morgen stor; de vare vel anbragte paa Steder, hvor der af Naturen var dannet Fordybninger, men disse havde dog ikke været tilstrækkelige til at optage Vandet, hvorfor dette maatte affspæres ved opførte Dæmninger, der ved en af Vandbeholdningerne endog havde en Høide af 25 Fod, en Brede forneden af over 100 Fod og flere hundrede Alens Længde. I disse Vandbeholdninger samlede det Vand, som ellers vilde løbe ubenyttet bort om Vinteren og anvendtes hen paa Sommeren, naar Vandet andetstedsfra begyndte at svigte.

Selve Dverrislingen lededes af 4 Engmestere, der hver havde sit District at passe og som, foruden afværelende at lede Vandet fra det ene Sted til det andet, havde at paasee, at alle Dæmninger, Sluser og Rensder bleve holdte i Orden. Da de ikke ene kunde bestride alle herhenhørende Arbejder, var ialmindelighed, foruden Engmesteren, et Par Mand beskæftigede paa hvert District. Man antog, at Engens Vedligeholdelse kostede aarlig 1 pr. Thl. pr. Morgen. — Vandet benyttes paa følgende Maade. Om Efteraaret naar Dvæget havde afbidt Græsset saavidt, at det ikke antoges at kunne gjøre nogen Skade paa det følgende Aar

*) 1 preussisk Thaler = 8 Rigsbankmark.

Afgrøde og naar Bevandingsrenderne vare ophugne og rensede, begyndte Vandingen, og man vandede da saalænge indtil Frostens indtraf. Da Efteraarsvandingen udøvede saa stor en Indflydelse paa det følgende Aars Afgrøde, var det især ved Hjælp af den, at man søgte at ophjælpe saadanne Steder, som i det forløbne Aar havde viist sig mindre frugtbare, og Bandet fordeltes derfor ikke ligeligt paa de forskjellige Flader, men man fulgte en vis Rotation, saa at Bandet concentreredes det ene Aar paa een Flade, det andet Aar paa en anden. Man søgte altid ved Efteraarsvandingen at gjøde Engen saa meget, at den, ved det affatte Slik, farvedes sort eller antog et sort Skjær; og man antog ikke, at det i andre Henseender medførte nogen Skade, naar man, for at opnaae dette, maatte fortsætte Vandingen uafbrudt i 2 til 3 Uger. — Man ansaae det ikke for raadeligt at vande i Frostveir, saa at der dannedes en Iis skorpe paa Engen; i enkelte Tilfælde havde dette vel viist en gavnlig Indflydelse paa Vegetationen, men i de fleste en skadelig, og navnlig havde man paa Sand og Moorbund havt Exemppler paa, at Isen trak Planterne op af Jorden. Vandingen standsedes dog ikke ganske om Vinteren; thi saasnart der i Løbet af denne indtraf Tobrud, benyttedes Bandet strax paa Sandstrækningerne, ikke derimod hvor der var Moor eller Løv. Paa den sidste Slags Jordbund ansaaes ogsaa den tidlige Foraarsvanding for skadelig, da man havde gjort den Erfaring, at det øverste, løse Moorlag let bortstilledes saalænge Underlaget var frosset, ligesom at dette van-

skelig blev optøet under en tidlig Vanding; paa Sand kjendte man derimod ingen skadelig Virkning deraf, hvorfor man ogsaa her paabegyndte Vandingen efter det først indtrædende Tøbrud. — Patzig og Borländer mene i deres Skrifter om Engvanding, at man ikke maa fortsætte Foraarsvandingen længere end til Midten af Mai, naar Græsset begynder at faae nogen Høide, og Patzig angiver som Grund dertil, at Vandet efter den Tid afsætter Slif paa Græsset, som senere ved Fodringen virker skadeligt for Kreaturene og især for Faar. Paa Gramenz havde man imidlertid ikke gjort nogen Erfaring, der stemmede overeens hermed, og uagtet man vandede lige til nogle Dage førend første Slæt, som fandt Sted i Slutningen af Juni, havde man dog ikke sporet nogen skadelig Virkning deraf, hverken paa Kreature eller Faar, hvoraf man dog havde en temmelig udvalgt Besætning. Men det maa dog bemærkes, at Vandet var temmeligt klart, og at man ikke anvendte det, naar det af en eller anden Grund, s. Ex. ved pludseligt indtrædende Regnstyl, var blevet mudret, og det er derfor rimeligt, at Patzig enten ikke har anvendt denne Forsigtighedsregel, eller at det af ham benyttede Vand i det Hele taget har været mere urent. Paa et andet Sted havde jeg Leilighed til at see, at Rislingen i Mai og Juni kan blive skadelig paa en anden Maade end den af Patzig angivne, i det der nemlig i Vandet kan udvikle sig en Slags Traadtarre, der afsætter sig imellem Græsset og danner en sammenhængende Fildt, der virker hemmende for Græsverten. Saavidt jeg kunde erfare,

var det af den Grund, at Borländer i sin Beskrivelse over de Siegener Kunstenge fraraader Dverrislingen i Forsommeren og vil have, at man paa denne Aars- tid skal give Engene den fornødne Fugtighed ved af og til at fylde Kenderne med Vand. — Nogle have ogsaa meent, at man i Forsommeren og i varmt Veir kun maatte vande om Natten; paa Gramenz havde man dog ikke fundet det skadeligt at vande om Dagen, og det vilde ogsaa paa et større Enganlæg være forbundet med store Banskkeligheder og med meget Tab af Vand, naar man hver Dag skulde lade Vandet gaae ubenyt- tet bort.

Naar Høet efter første Slæt var bortkjørt, begynde almindeligviis Vandingen igjen; man tøvede kun nogen Tid dermed, naar man havde været meget heldig med Højbjergningen, da man ansaae det for skadeligt at vande strax efter Høslætten eller naar Græsset ikke havde spiret frem og sat Blade. Natzig er af samme Mening og troer at Grunden dertil er, at Vandet trænger ned i de aabne Stængler og, ved heri at afsætte Støv, for- sætter Planterne i en sygelig Tilstand; det er dog rimeligere at denne fremkaldes derved at Planterne under den tidlige Vanding igjennem Rodderne optage flere Vædske, end de med de faa Blade ere istand til at forarbeide. Man var foreøvrigt meget vaersom med at benytte Vandet til anden Slæt, og man havde navnlig fundet, at Græsset paa Moorengene ved en for stærk Vanding meget let kunde blive sygeligt og guult; disse vandedes derfor ikke mere end et Par Dage ad Gangen, og man ansaae en fuldstændig Vand-

afledning og dybe Afledningsgrøfter som aldeles nødvendige, naar man paa Moorbund vilde vente et tilfredsstillende Udbytte.

Skjøndt den Fremgangsmaade, som her er anført om Bandets Benyttelse ialmindelighed, blev fulgt af alle Engmestere, saa var det dog overladt til hver især, hvorledes han vilde fordele Bandet paa sit District, og der kunde heller ikke i saa Henseende gives bestemte Forskrifter, da Bandingsmaaden er forskjellig efter de forskjellige Localiteter og det just er Engmesterens Sag at afpasse Bandingen efter disses Eiendommeligheder. En god Engmester maa derfor være en god Jagttager, og skjøndt det maa indrømmes at Engmesterne paa Gramenz, som forresten vare simple Arbeidere, udforte Engvandingen med en særdeles Iver, syntes det dog tydeligt, at nogle af dem forstode bedre end andre at benytte Bandet. De gode Græsarter og Kloverarter, som fandtes næsten overalt paa Engene, vidnede forøvrigt om, at Bandingen i det Hele taget blev udført med Sagkundskab; men efter hvad man sagde, havde Overriislingen i de første Aar fremkaldt mange sure Steder og flere mindre gode Græsarter, og det var først efter flere Aars Jagttagelser, at man havde lært at benytte Bandet paa en bedre Maade. Udbyttet var vel, naar man sammenlignede det med hele den Strækning, der var indtaget til Bevanding, mindre betydeligt; det beløb sig nemlig, efter et Gjennemsnitstal af de to sidste Aars Afgrøde, kun til 11 Ctr. (à 110 R) Hø pr. Morgen; men man havde ogsaa begaaet den Feil, at indrette flere høilændede Strækninger til Over-

risling, hvortil man saagodisom ganske savnede Vand, og som derfor heller ikke gave noget Udbytte, og naar man derfor ene tager Hensyn til de Strækninger, som fik en tilstrækkelig Mængde Vand, var Udbyttet høist tilfredsstillende. Især var det paafaldende at see, hvor fordeelagtigt Vandet virkede paa Sandstrækningerne, hvilket bedst viste sig, hvor enkelte Pletter, som paa Grund af en for hoi Beliggenhed ikke kunde overrisles, laae midt imellem bevandede Sandstrækninger; thi medens der paa hine ikke var andet end Mos, traf man paa disse den frodigste Græsvert. Paa enkelte saadanne Sandstrækninger havde man høstet 60 Ctr. pr. Morgen og i Gjennemsnit fik man, naar man havde tilstrækkeligt Vand, imellem 30 og 40 Ctr. pr. Morgen.

Paa Gramenz var der et privat Engvandingsinstitut, der blev understøttet af Regjeringen og hvor 10—15 Elever bleve uddannede til Engmestere; men det forekom mig at være mindre godt organiseret. Om Sommeren vare Eleverne nemlig udelukkende bestjæftigede med at arbejde paa Engene, som, da ingen nye Anlæg bleve udførte, alene bestod i Forbedring af de ældre; de fik i denne Tid aldeles ingen Underviisning i Nivelation og Landmaaling, denne blev kun enkelte til Deel om Vinteren, og Veiledning til at kjende de forskjellige Græsarter og Engvarter savnedes ganske.

Skjondt Agerbruget paa Gramenz stod tilbage for det, som almindeligviis findes paa de større Gaarde hos os, saa stod det dog langt over det, som ellers

findes i Bagpommern, hvor Agerbruget er høist maa-
deligt. Der var især paa Gramenz en udmærket smuk
Dvægbefætning, der bestod af Oldenborger Køer —
en Race der træffes temmelig almindelig paa de større
Gaarde —, Ayrshire Køer og af en Blanding af begge
disse to Racers. Efter en Prøvemalkning, som fore-
tages to Gange maanedlig for at bestemme de forskjel-
lige Racers og Køers Mælkerighed, holdt man Blan-
dingsracen af Oldenborger og Ayrshire Køer for den
bedste. Af Sødmælken blev der lavet Schweizerost og
i Gjennemsnit gav 4 Quart Mælk (omtrent $4\frac{2}{3}$ Potter)
1 \mathcal{R} Ost, hvorfra man fik 3 Sbg. eller næsten 13 \mathcal{S} .
Da efter Prøvemalkningen en af Ayrshire Køerne havde
givet i eet Aar 2700 Quart Mælk (3200 Potter), gav
den saaledes foruden Ballen en Bruttoindtægt af $67\frac{1}{2}$ pr.
Tbl. (90 Rbd.), saa at Meieriet efter disse Angivelser
nok kunde betale sig.

Efter at have opholdt mig 14 Dage paa Gramenz,
besogte jeg en Gaard — Casimirshof — nogle Mile
derfra, for at see nogle Engforbedringer og for at
gjøre mig bekendt med den Virkning Torvemuld har,
som Gjødningsmiddel. Det anvendes især i stor Mængde
af Bønderne i Bagpommern, som, da de drive det
gamle Trevangsbrug og altsaa hvert Aar skulle gjøde
 $\frac{1}{3}$ af Arealen og kun have en ringe Befætning, —
nødsages til at ty til et Gjødningsfurrogat. Paa
Casimirshof havde man en sandet Rugmark, hvoraf
et Stykke var gjødet med Torvemuld alene, et andet
med en Blanding af Torvemuld og Gjødning, og et
tredie, som var ugjødet. Torvemulden havde først

været kastet op i standseformige Dyrger for at komme i Gjæring, hvilket bedst var lykkedes med den, som i Skandsen havde været blandet med Gjødning. Blandingsforholdet var eet Læs Faaregjødning til 9 Læs Torvemuld og man havde brugt 20 Læs, saavel af den rene som af den ublandede Torvemuld pr. Morgen. Virkningen var ganske øiensynlig, og den Rug, som var avlet paa den ugjødede Strækning, stod langt tilbage for den anden. Forstjellen var derimod ikke stor imellem den Rug, som var avlet efter reen Torvemuld og efter blandet. Paa en anden Gaard havde jeg ogsaa Leilighed til at see et Stykke med Kartofler, som ligeledes vare gjødede med reen Torvemuld; men her var dens Virkning endnu mere paa-faldende; thi uagtet Jordbunden var Sand af det ufrugtbareste Slags, havde Kartoflerne dog en ligesaa frodig Bæxt, som efter den stærkeste Gjødning. Man havde gjort den Erfaring, at Torvemulden virkede mest paa Sand og i tørre Aaringer, og da dens vandholdende Evne er temmelig stor, er det rimeligt, at den især virker ved at indsuge Fugtighed af Luften og ved at tilføre Planterødderne denne. — Den Torvemuld, som var benyttet til ovennævnte Forsøg, var analyseret af Doctr. Schultze, og efter hans Dpgivende indeholdt den en temmelig Mængde Ammoniak, noget Kalk, Phosphor og flere saadanne Bestanddele, som ansees for vigtige i et Gjødningsmiddel. I Bagpommern kaldes denne Torvemuld Moor, den tages fra Torvemøserne og er efter Udseendet at dømme aldeles ikke forstjellig fra den, som findes i vore Skovtørve-

moser. — Engforbedringerne vare paa Casimirshof mindre betydelige. Man havde indrettet Engene saaledes, at de kunde sættes under Band om Vinteren og overrisles om Sommeren. Bandet blev opstemmet om Efteraaret og naar der om Vinteren havde dannet sig en Isfforpe derpaa, lod man det løbe af, saa at Isen sank ned paa Grønsværen og beskyttede den mod Frost. Man holdt ikke Bandet opstemmet længere end til Midten af April.

Efter Casimirshof besøgte jeg et stort Engvandingssanlæg, som var under Arbeide i Westpreussen. Det blev udført paa Statens Bekostning og laae imellem Gzerst og preussisk Stargard, 58 Mile fra Berlin og tæt ved den Chaußee, som gaaer imellem denne Bye og Danzig. Naar det bliver færdigt, vil det sandsynligviis være det største Enganlæg, der endnu nogen- sinde er udført; man ventede nemlig, at 4000 Morgen skulde være færdige til Overrisling sidste Efteraar og efter al Rimelighed vil Anlægget til næste Sommer blive udvidet endnu mere, da en temmelig stor Strækning af Fyrrestov, der laae lige op til den bevandede Flade, forrige Sommer blev ødelagt ved Skovbrand og derfor ventelig vil blive ryddet og indrettet til Bevanding. Det var paafaldende at finde et saa stort Anlæg i en saa øde og for al Cultur blottet Provinds som Westpreussen; men man angav som Grund dertil, at man sammesteds — i de store Fyrrestove — havde Land nok til fri Raadighed, og at man vilde give Beboerne af den Egn, som vare et Slags Polakker, Leilighed til at fortjene noget ved

Arbejde; de vare nemlig meget fattige og de to sidste Mars feilslagne Høst lode næsten befrygte en Hungersnød.

Den Strækning, som var indtaget til Bevanding, var meget sandet og havde, hvad endnu er Tilfælde med en stor Deel af Westpreussen, oprindelig været bevoret med Fyrrestov, som var bleven ryddet for et Par Aar siden. Da Træet i den Egn kun havde ringe Værdie, blev kun Beddet af de større Træer brændt til Kul, Toppen af disse og alle de mindre Træer bleve derimod kastede i Dyrger og brændte til Aske, der blev udspreedt som Gjødning. Arbeidet blev drevet meget energiskt; det var først paabegyndt i Foraaret 1844 og sidste Efteraar ventede man, som nævnt, at 4000 Morgen skulde være indrettede til Overrisling; man havde den første Sommer daglig havt 2000 Arbeidere beskæftigede og sidste Sommer havde man daglig 14—1500. Overtilsynet med Enganlægget blev ført af Baron Senfft v. Pilsach og et Medlem af det preussiske Deconomicollegium. De større Nivelationer og Planer bleve ledede af den samme Techniker, som havde forestaaet Anlægget ved Gramenz, og forresten bleve Planerne til de enkelte Fladers Overrisling, samt disses Nivelation, udførte af 5—6 Engmestere (hvoraf flere fra Siegen), som hver især havde Medhjælpere, saa at der daglig vare 20—25 Engmestere i Virksomhed. Arbejderne vare inddelte i Roder paa 12 til 15 Mand, som hver havde en Formand (Schachtmeister), med hvem Accorderne sluttedes og som modtog Betalingen for hele Afdelingen. — Da Almuen i den Deel af Westpreussen eller Polakkerne, som de kaldtes, havde

Orb for at være af en temmelig urolig Charakter, havde man i Begyndelsen været ængstelig for at samle saa Mange paa eet Sted, men med Undtagelse af eet Optrin, var dog Alt gaaet meget roligt af. Da Vandet kun var lidet beboet, var der ikke Huusleilighed til saamange Arbeidere, og de levede derfor hele Sommeren igjennem under aaben Himmel. Politiofsynet fortes af Gensd'armer, der vare indkvarterede der i Nærheden.

Det havde været forbundet med store Omkostninger at faae Vand til dette Anlæg; man havde nemlig maattet opfange Vandet af en Flod og lede det i en Canal af næsten 3 Miles Længde, inden det kunde benyttes. Canalen var næsten horizontal (den havde kun 5 Fods Fald paa disse 3 Mile); men da det Terrain, hvorigjennem den gik, var temmeligt eensformigt, mødte det kun eet Sted Vanskeligheder at holde den i samme Høide paa saa lang en Strækning. Den gjennemskar nemlig et Sted en Dal, hvori der løb en Aae, og for at føre den over denne, havde man maattet opføre en Vandledning af Træ, der var flere hundrede Fod lang og 30 Fod over Dalens Grund og som midt i Dalen hvilede paa Træpiller og paa Siderne i en opkastet Jordvold. Man anslog Beføstningerne ved denne Vandledning til 6000 pr. Tbl.

Med Hensyn til Maaden, hvorpaa Anlægget udførtes, da blev Jordsmonnet vel planeret, men man lod ikke, som ved Kunstanlæg ialmindelighed, Ryg- og Hænganlæg afverle regelmæssigt med hinanden, men

idet man bestandig tog Hensyn til enhver Uregelmæssighed ved Jordsmonnet og indrettede Planeringen derefter, kom de forskjellige Flader, hvorover Vandet skulde risle, til at støde op til hinanden paa en meget forskjellig og uregelmæssig Maade. Efter hvad man yttrede, var denne Maade at udføre Kunstanlæg paa, som man vel til Forskiel for den sædvanlige maatte kalde uregelmæssigt Kunstanlæg, intet andet Sted bleven gennemført saa fuldstændigt som ved dette Anlæg; men der er intet Spørgsmaal om, at den fortjener at anvendes ved ethvert, noget ujevnt Jordsmøn, da den medfører færre Planeringer og tilsteder en ligesaa fuldstændig Overrisling som et regelmæssigt Kunstanlæg. Den udfordrer imidlertid en mere øvet Engbygningsmester, da der hører et øvet Die til strax at opfatte Jordsmonnets forskjellige Heldninger og derefter at udkaste en Plan. — Ved at sammenligne Anlægget ved Gramenz med det i Westpreussen, som dog begge vare udførte omtrent efter de samme Principer, fandt man, at der i Maaden at udføre dem paa ikke var gjort saa faa Fremstridt; især havde Anlægget i Westpreussen et stort Fortrin for hiint, idet nemlig Vandet i alle Lilledningsgrøfterne førtes ved opkastede Dæmninger idetmindste $\frac{1}{2}$ Fod over den tilgrændsende Flade, hvorved Vandet kunde benyttes fuldstændigere og tillige, som Folge af det større Tryk, rislede bedre. Ved Gramenz førtes Vandet derimod næsten altid i Jorden og det endda i meget dybe Grøfter, hvorved meget Vand gik tabt. Da de opkastede Dæmninger næsten uden Undtagelse bestode af Sand, der paa mange Steder var

saa løst, at det bortførtes af Vinden, skulde man have troet, at de maatte udflædes med Græstørv for at lede Vandet, men det var unødvendigt; det var kun i Begyndelsen, at der sivede saa meget Vand igjennem, at Dæmningerne ikke kunde fyldes, senere affatte Vandet en Leerkorpe, som tildeels forhindrede det fra at sive igjennem Siderne af Dæmningerne. Da det fine Sand altid fyldte de Huller, som vare dannede af Røtter og Muldvarper, havde man endog fundet, at disse Dæmninger fordrede færre Reparationer end de, som vare dannede af andre Jordarter. — Natzig gjør i sit Skrift om Engvanding et Sted den Bemærkning, at man ikke paa Sandjord maa foretage Planeringer, med mindre man har Græstørv eller Hedetørv, hvorved man kan dække de planerede Steder, da han mener, at det ikke kan hjælpe at saae Græsfrøe, da dette ikke kan spire paa Sandet uden Fugtighed og denne ikke kan tilveiebringes ved Vanding, da Vandet stykker Sandet bort. Efter den Erfaring, man havde gjort i Westpreussen, lader dette sig dog gjøre; thi da hele Strækningen havde været bevoret med Skov, savnede man ganske Grønsvær og udsaade derfor overalt Græsfrøe, og uagtet Jordsmønnet paa mange Steder var saa tørt, at det bortførtes med Vinden, lyffedes det ialmindelighed meget godt. Saasnart et Stykke var besaaet, rislede man imidlertid ikke strax; men man gav Fladen den fornødne Fugtighed ved af og til at fylde Rønderne med Vand; Overrislingen fandt først Sted naar Græsset havde naaet nogen Høide. Efter Localiteterne valgte

man en forskjellig Blanding af Timotheigræs, Fioringræs, Hestegræs, Rapgræs, almindelig og blod Heire, og Rods og Hvidklover. Timotheigræsset vorede især meget frodigt og viste sig særdeles skiftet til at danne Grønsvær, men syntes dog paa den anden Side at fortrænge de bedre Græsarter vel meget. Man havde i Begyndelsen villet overlade det til Naturen selv at frembringe Grønsvær og man mente derved at tilveiebringe de bedste og til Forholdene mest svarende Foderurter; men det viste sig snart, at det gik for langsomt, og man foretrak derfor Saaeningen.

Man anslog Omkostningerne for hver Morgen til 50 pr. Tbl., hvilket synes vel meget for en Jordbund, der er saa let at arbejde i, som Sand, og hvor desuden ingen Dækning af Grønsvær fandt Sted; men det maa tages i Betragtning, at der medgik betydelige Summer til Trærnes Rydning, til Opførelse af Bygninger for Dem, der skulde have Tilsyn med Anlægget, til Gravning af en Canal paa 3 Mile og — da Canalen i en lang Strækning gjenemskar private Eiendomme — til Opkjøb af Land. Desuden maatte der gives en ikke ubetydelig Erstatning for den Skade, som opstod ved Trykvand fra Canalen. Da denne nemlig gik igjennem høiereliggende, sandede Strækninger, sivede Vandet ud til Siderne og fyldte de tilgrændsende Lavninger — endog i en Afstand af $\frac{1}{2}$ Mil — med Vand, og for de saaledes oversvømmede Strækninger, der paa flere Steder næsten bleve til smaa Søer, maatte der gives Erstatning eller de maatte opkjøbes. Skjøndt man ikke kunde undslaae sig for en

saadan Skadeserstatning, blev det ikke bestomindre anseet for utvivlsomt, at den gavnlige Virkning, som Canalen udøvede paa de tilgrændsende Marker ved at meddele disse Fugtighed, langt overveiede Skaden, og det var ogsaa ganske isiefaldende, at Sæden stod bedre i Nærheden af Canalen end andetsteds, hvor en slig Befugtning manglede. — Uagtet Omkostningerne ved Anlægget saaledes vare temmelig betydelige, var det dog rimeligt, at det vilde svare Regning. Da det var saa nyt, havde man vel endnu ikke havt noget stort Udbytte, men der var dog enkelte Steder, som nofsom viste, hvor stærk en Græsvært Vand kan fremkalde paa Sand, og som berettigede til at antage, at Anlægget i Tiden vilde lønne sig. Dette synes ogsaa at fremgaa af følgende Beregning. Antager man nemlig, at der paa hver Morgen aarlig kan høstes 20 Ctnr. Hø og at dette, ved at sælges uhøstet, kan udbringes til en Værdie af 8 Sbrgr. pr. Ctnr., faaer man en aarlig Bruttoindtægt af $5\frac{1}{2}$ Tbl. pr. Morgen. Om der nu ogsaa af disse fragaae $1\frac{1}{3}$ Tbl. til den aarlige Bedligeholdelse, og Capitalen, som var anslaaet til 50 Tbl. pr. Morgen, voxer til 55 Tbl., da den i de første Aar ikke bærer fuldstændige Renter, saa blive dog altid 4 Tbl. gode Renter af denne Capital og uden at der, saavidt det kan skjønnes, er lagt for høie Tal til Grund for denne Beregning; thi 20 Ctnr. pr. Morgen, hvilket omtrent svarer til 3 gode Læs Hø paa en Td. Land, er kun et middelmaadigt Udbytte af en Eng, som høstes to Gange aarlig og mindre end det, man har faaet paa andre bevandede Sandstrækninger, og

8 Sbr. eller omtrent 34 β . for Ctnr. er neppe for høit anslaaet for en Egn, hvor Enge saagodtsom savnedes; der blev idetmindste givet næsten det Dobbelte for det Hø, som folgtes paa Anlægget forrige Sommer. Fordelen ved et saadant Anlæg maa dog ikke alene søges i Renterne, men ogsaa i det Opsving, som en Egn faaer derved, at der gives Leilighed til at fortjene noget ved Arbeide, at de mindre Jordbrugere ved at sættes istand til at kjøbe Hø kunne forøge deres Besætning og at Interessens for Engvanding vækkes i Provindsen. I denne sidste Henseende kunde man ogsaa allerede spore gavnlige Virkninger, da Enganlæg bleve paabegyndte paa flere af de nærmeste Gaarde.

Foruden dette Anlæg i Vestpreussen, blev der af den preussiske Regjering ogsaa paatænkt et meget vidtløstigt Anlæg i Provindsen Posen, ligesom der i Ostpreussen var et lignende under Arbeide, som det jeg besøgte. I Kredsen Altstein i Ostpreussen havde der ogsaa dannet sig et Engvandingssekskab, idet at flere af Kredsens Beboere vare traadte sammen for, imod en vis Godtgjørelse, at paatage sig alle private Enganlæg. Godtgjørelsen bestemtes efter det ved Overrislingen frembragte forøgede Udbytte, saa at der maatte gives 3 Sbr. eller næsten 13 β . for hvert Ctnr. Hø, som Engen efter Overrislingen gav mere end tidligere. For enkelte Tilfælde, hvor Overrislingen vilde være forbunden med store Banfeligheder, havde man dog betinget sig Ret til at fordre en høiere Godtgjørelse. Det skulde overdrages til en Comitee, hvert tredje Aar at undersøge Udbyttet paa de forskjellige Enge og der-

efter at bestemme Godtgjørelsen for de 3 forløbne Aar; naar der ikke havde funden nogen Forøgelse i Udbyttet Sted, blev der heller ikke forlangt nogen Godtgjørelse. Det synes paafaldende, at Engvandingsanlæg kunne udføres mod en saa ringe Godtgjørelse; men det maa ogsaa kun være muligt derved, at de samme Canaler kunne levere Vand til en Mængde Anlæg.

Efter at have opholdt mig 3 Uger ved Anlægget i Vestpreussen, besøgte jeg Godsset Steinbusch, som eies af en Overamtmænd Sybow og som ligger i Brandenburg ved Byen Hochzeit. Sammesteds var en temmelig stor Strækning indrettet til Bevanding, men det forekom mig paa en mindre heldig Maade. Der fandt nemlig ingen Overrisling Sted, men kun en Befugtning, i det Engene vare gjennemfkaarne med Canaler, som uafbrudt, hele Sommeren igjennem, holdtes fulde af Vand og saaledes meddelte de tilgrændsende Flader Fugtighed. Da Vandet ved at staae stille i Canalerne bliver suurt, er dette vistnok en uheldig Fremgangsmaade og staaer ganske i Strid med hvad der fulgtes paa de andre af mig besøgte Enganlæg, hvor man ansaae det for en stor Feil at lade Vandet hentørre i Bevandingsrenderne og derfor altid sørge for, at disse, naar en Overrisling havde fundet Sted, kunde lægges fuldstændig tørre. Engens Bestaaffenhed viste ogsaa tydeligt det Feilagtige i denne Fremgangsmaade, da den næsten overalt var suur og mosbegroet. Hvis Bevandingen blev foretaget paa en hensigtsmæssig Maade, skulde det ogsaa synes overflødig at gjøde Engene, hvilket imidlertid var Tilfælde, da der hvert

3die Aar blev fjørt 5 Læs Gjødning pr. Morgen. — Skjøndt Anlægget ved Steinbusch saaledes stod tilbage for hvad jeg havde seet andetsteds, var der dog sammesteds nogle Bandleddinger, som vare udførte med stor Kunst og betydelige Omkostninger; blandt Andet havde man for at kunne benytte Bandet af en Sø, der laae i en bæckenformig Fordybning, gravet en meget kunstig underjordist Canal, der havde en Længde af 3 à 400 Fod og som laae circa 40 Fod under Jordens Overflade. — Paa Steinbusch traf jeg ogsaa en Tørveæltningsmaskine, som bestod af en Cylinder af en 4 Alens Høide og $2\frac{1}{2}$ Alens Diameter, i hvis Midte der var anbragt en Jernaxel, og hvortil der efter en Spirallinie var anbragt horizontalt liggende Knive, der ved Jernaxlens Omdreining gjennemstar Tørven og pressede den ud igjennem en forneden anbragt Aabning. Jernaxelen blev ved et meget simpelt Maskinerie drevet rundt ved Bandkraft. Maskinen stod saa lavt, at Tørven nemt kunde styrtes fra oven ned i Cylindren. Da Maskinen ikke var ganske færdig, havde den endnu ikke leveret noget Arbeide, hvoraf dens Brugbarhed kunde bedømmes, men det syntes rimeligt, at den vilde ælte Tørven temmelig fuldstændigt, ligesom at denne, paa Grund af det Tryk, som Tørvemassen maatte udøve i Cylindren, maatte opnaae en temmelig betydelig Bægtfylde.

Om Brafmarkens Benyttelse.

(En Skrivelse til Landhuusholdningssekskabet).

Det Kongelige Landhuusholdningssekskabs Fortjenester af det danske Agerbrug ere saa anerkjendte, at de ikke behøve yderligere Vidnesbyrd. Fra det første af, at min Livsstilling henførte mig til denne Erhvervsgegn, var jeg saa heldig at være i Besiddelse af alle dets udgivne Skrifter, som jeg med Iver og Interesse gjorde mig bekjendt med. Nu efter i over 20 Aar at have været selvstændig Jordbruger, var det en Tilfredsstillelse for mig, naar jeg kunde afbetale en Skjerv, af hvad jeg finder at være Det skyldig, ved at meddele Det nogle practiske Erfaringer, som jeg mener kunde være i Landbrugets Interesse, og som jeg overlader til Det at benytte efter Forgodtbefindende.

Der er i den senere Tid skrevet saa meget om Guanoen, saa utallige Skibe ere komne igang, for fra fremmede Verdensdele at hente denne Kraftsubstant for Vertnæring til Europa; og nu i Aar bringe Skibene det ogsaa til os. Vi have forhen kjendt lignende Kraftsubstantier for Vegetationen, som Pudrette, Patentgjødning, Beenmeel &c., men hos os ere disse ikke blevne almindelig optagne i Jordbruget. Spørger man om Aarsagen, saa maa Svaret vel blive: at i Reglen mener Landmanden, at han, henviist til sin Jordstørpe, paa andre Maader maa see at komme ud af det.

Idet jeg nu paa ingen Maade vil staae frem som Opponent imod Guano eller nogen anden Kraft-

gjødning, er det kunſ min Henſigt med denne liden Opfats, at bekyndtgjøre en Maade at benytte Brakmarken paa, ſom jeg i en Række af Aar har forſøgt, og om hvis Fortrinlighed jeg nu er ſaa overbeviiſt, at jeg ganſke har optaget den ſom System i min Frugtorden her paa min Gaard Slaugaard ved Haderslev.

Den beſtaaer nemlig i: at beſaae Brakmarken og at aftøire Grønſoderet med Køerne. Naar alting ſkeer rigtigt, kan et ſaadant Stykke afgræsſes 3 Gange, og Stubbene dog være ompløiede inden Hundedagenes Udgang, ſom jeg anſeer for den yderſte Tid for dette Arbeide, og ſom da bliver 4de Pløining Jorden har ſaaet.

For dem, der muligt kunde have Lyſt at forſøge dette, vil jeg omſtændelig fremsætte min Fremgangsmaade.

Saa tidligt ſom muligt om Efteraaret, fælder jeg Grønſorden ſaa let ſom muligt, circa 2 Tommer, og lader Harven gaae bag efter Ploven for at jevne den pløiede Jord. Sidſt i Februar begynder jeg at udføre min Gjødning, ſom bliver ſpredt lige bag efter Bognen. I Martis Maaned, ſaaſnart Jorden er tør nok, vender jeg Furen om, men ikke dybere end den forhen har været pløiet, og harver den dygtig, for at alle Græsrodde kan komme til at ligge ganſke blottede. Saaſnart diſſe ere tørrede, pløier jeg ſædvanlig Sædesfures Dybde og begynder at ſaae paa den friſte Fure. Det Saaede extirperer jeg ned, for at bringe det ſaa dybt i Jorden, at Køerne ved Afædning ikke ſkulle rykke det op. Hvad der bliver ſaaet til April Maanedſ

Udgang kan jeg afgræsse 3 Gange; hvad der bliver faaet i Mai 2 Gange. Skal der endelig faaes silbigerer, saa bliver det Boghvede, som dog kun kan græsses eengang af, da det efter at være afædt, ikke vorer mere. Jeg har forsøgt at saae Byg imellem Havren til Afædning, men foretrækker nu Havren alene, da Bygget ved sidste Afstøring har skudt Bipper, og Køerne komme i Forlegenhed ved at tygge dem, formedelst Staffene. Med sidste Afgræsning begynder jeg saa betimelig i August, at det Hele, som sagt, kan ligge omploiet i sort Brak ved Hundedagenes Udgang. I denne Henseende er det af practisk Nytte, at Køerne blive satte langs med Agrene, og ikke paa tværs af dem, fordi Ploven bør følge lige bag efter Køerne, saasnart der er en Ager afædt til at sætte den i. Naar Ageren nu saaledes 4de Gang er ploiet, hvilket ogsaa skeer med tynd Fure, og strax harvet, saa er den saa skjor, og beriget deels af Køerne, deels af det nedploiede Grønne, at Agerbrugeren ret med Tilfredshed kan see derpaa. Endelig faaer Marken siden den 5te og sidste Pløining, og ingen Landmand kan betvivle dens særdeles Beqvemhed til at modtage Sædeforret. Den har foruden den ordinaire, faaet en extraordinair Gjødning, og kan saaledes i hver Henseende maale sig med enhver bedst behandlet Brak.

Men med Hensyn til Beføstningspunktet, at besaae en Indtægt mere end ellers, da kunde der vel være Flere, som kunde synes at det allerede var beføsteligt nok: Men naar man vil tage Nyttens og de dermed forbundne andre Fordele, der her ikke ere tvivlsomme,

rigtig i Betragtning, da vil man finde, at den Beføstning ikke kan være bedre anvendt.

Thi her kommer til Afregning:

1. Agerens Berigelse.

2. Det betydelige Mere i Mæskeindtægten.

3. Den usfatteerlige Fordeel for en Landmand altid at have Overflødighed af Græsning, saaledes: at naar alle Andre i et daarligt Græsaar have Mangel, saa føler han intet dertil; og i et godt Græsaar tvinger Græsverten ham at komme Køerne til Hjælp, der ellers ikke kunne faae Bugt med det lange stive Græs. Jeg har saaledes i dette Aar paa mine 3 Græsmarker, hver paa 20 Tdr. Land, med en Besætning af imellem 50 til 60 Mæskesøer, 8 Ungfræe og 1 Tyr, foruden 8 Modersaar med Yngel, — uden at tale om 8 Heste da de holdes paa Stald det meste af Sommeren, — bjerget 45 Pæs Kløverhø, hvad jeg sikkert ellers ikke vilde kunne have gjort; og i det Dieblif jeg skriver dette, den 20de August, staaer 1ste Aars Kløver igjen i fulde Blomster. Jeg maa her gjøre opmærksom paa, at jeg i Reglen ingen Kløvermark har at flaae, men at jeg ellers med Hensyn til Høet alene er henviist til de betydelige Enge, der høre til Gaarden.

Denne Maade at benytte Brakmarken paa, kan naturligviis kun finde Sted der, hvor de nødvendige Forarbejder til Jordens Kultur, der udfordre Bessjefsigelse i samme om Sommeren, f. Ex. Mergling, Steenbrydning, Rydning &c., allerede ere besørgede.

Brakgrøsternes Gravning maae heller ikke opsættes

til Sommeren, men foretages om Efteraaret og ind i Vinteren.

Denne her anbefalede Maade at benytte Brakmarken paa, har ogsaa det Gode, at den tvinger sin Bruger til at anvende særdeles Opmærksomhed og tidlig Arbeidskraft paa den, og vil ganske forjage Synet af en ureen eller grøn Brak, der, hvor den skulde være reen eller sort, hvilket ellers ikke saa sjældent sees, til liden Vaade for Agerbruget. Unægtelig vil der i en Egn, hvor det først forsøges, findes Dem, der tage Forargelse af at see Køerne tvøres i det frodige Korn, og som ville udsprede Fortællinger derom, som om en begaaet Synd; men ogsaa dette taber sig, og trække Efterlignere, da man dog ikke vil nægte, at man gjerne ønskede at kunne gjøre ligesaa. Jeg tør rolig forsikre Enhver, der med Indsigt og Energie kan slaae ind paa denne Brugsmaade, at hans Stilling som Jordbruger vil lettes og behageliggjøres ham, og det ikke saa lidet, ligesom denne Maade, almindelig brugt, vilde hæve hele Landets Productionsformue ganske overordentlig, uden at føre store Kapitaler ud af Landet.

Slaugaard i det Slesvigske, den 20de August 1845.

Urbødigt

P. L. Wiimh.

Dr. Trommers Forslag til en ny, forbedret Fremgangsmaade ved at tilberede Smør og Ost.

(Meddeelte af Kammerraad Gustav Michelsen).

Forklaring over Kobbertavlen:

- Fig. A. Microscopisk Fremstilling af frisk Komælk, indeholdende $4\frac{1}{2}$ pCt. Fedt, og fortyndet med lige Dele Vand. Man seer her Fedtkuglerne at være af forskjellig Størrelse.
- Fig. B. er Fremstillingen af sød Fløde, ligeledes fortyndet med lige Dele Vand. Fløden bestaaer i det Hele af store Fedtkugler, og skjælnes derved fra hiin søde Mælk.
- Fig. C. viser affkummet Mælk, betragtet ved Hjælp af Microscopet. Fløden er her borttaget ved Brugen af Soda.
- Fig. D. Affkummet Mælk, efter at Fløden er borttaget paa sædvanlig Meieri-Maade. a. a. ere sammenløbne Dele af Oststoffet. Syrligheden er følgerlig begyndt.
- Fig. E. Affkummet Mælk, hvoraf Fløden er fraskillet, ligeledes ved Hjælp af Soda, men hvori havde dannet sig nogen Mælkesyre, forinden Fløden blev aftaget, hvorved fremkom en svag Sammenløben af Oststoffet a. a.
- Fig. F. Suur Fløde, fortyndet med lige Dele Vand. Foruden Fedtkuglerne og det sammenløbne Ost-

stof sees her en Mængde af lavere Plantedannelse, (i daglig Tale: Skimmel).

Fig. G. Kjørnemælk af suur Fløde, som den almindelig faaes i Meierier. De lange Stykker .a a. ere lavere Plantedannelse (Skimmel).

Fig. H. Kjørnemælk af Fløde, som er fraskilt ved Hjælp af Soda. Her mangler aldeles hine lavere Plantedannelse.

Fig. I. Smeltet Smør.

Fig. K. Nylig kjøret Smør, endnu ikke saltet.

Samtlige Figurer ere tegnede saaledes, som de fremstillede sig under et temmelig stærkt forstørrende Microscop.

Med Folkemængdens Tiltagende maa Mejeriproducterne, Smør og Ost, i samme Grad vinde i Betydning, saameget mere, da disse Artiflers Forbrug ogsaa forøges i lige Skridt med Velstanden. Af denne Aarsag bliver det en Nutidens Forbring, at Mejeriproducterne maae kunne tilvirkes saa billigt muligt, uden derfor at tabe i Godhed, og saaledes maa enhver Opfindelse og Erfaring, der bringer os dette Maal nærmere, ansees som en Velgjerning.

Hertil kan med Ret henregnes Dr. Trommers Anmeldelse af en forbedret Methode til: deels, at bevirke Flødens renere og fuldstændigere Udstillen af Mælken uden Syrlighed, og deels, at man ved Fabricationen af Ost strax kan give disse den Egenkab,

der ellers kun frembringes ved at de henligge en længere Tid.

Men Jværfættelsen af disse forbedrede Metoder medfører tillige andre væsentlige Fordele, saasom: at samtlige Køers Mælk kan for hver Malkning strax sammenflaaes, og henses i et eller flere store Kar; hvorved altsaa spares Mængden af Mælkebotter, disses Vedligeholdelse og daglige Reengjøren. Endvidere er det ligegyldigt, om Localet, hvori disse store Kar staae, er varmt eller koldt, naar Mælken blot ikke fryser; thi Flødens Udstillen af Mælken er ved denne Methode ikke afhængig af Temperaturen, hvoraf følger, at Opførelsen af kostbare kjølige Mælkestuer bliver overflødig, da ethvert andet reenligt Locale kan træde istedet.

Ved Fabricationen af Oste, især de federe Sorter, haves ved Dr. Trommers Methode ikke alene Fordelen af, at man mere noiagtig end hidtil kan bestemme det Quantum Fløde, der gives til Ostmassen, saa at dens Fedme paa det Nøjeste kan reguleres, men, hvad der er vigtigst: Osten kan allerede ved Behandlingen som frisk Ost gives, efter Behag i større eller mindre Grad, den Egenstab, som ellers kun frembringes ved en længere eller kortere Tids Henliggen, saa at Osten nu, naar den er tørret tilstrækkeligen, strax kan bringes i Handel.

Det er disse Omstændigheder, som foranledige mig til, her i „Tidskrift for Landoeconomie“ at fremsætte de til Sagens Benyttelse vigtigste Momenter af Dr. Trommers Anmeldelse i Skriftet: „Das Molkenwesen“ (Berlin 1846). Dr. Trommer er Docent ved

det Kongelige Landvæsen's-Academie i Möglin, hvor han arbejder med sjelden Iver og Held. Foruden de her omtalte Jagttagelser, har han gjort andre, for Landvæsenet ligesaa vigtige; men da jeg har hans venfskabelige Meddelelse at takke for Underretningen derom, og det er mig bekendt, at han i sin Tid selv vil offentliggjøre dem, kan jeg selvfølgelig her kun antyde, at saadanne ere gjorte, og vil det glæde mig, saafremt jeg derved bidrager til, at ret mange danske Landmænd værdige hans Jagttagelser saa megen Dymærksomhed, at de ikke forkastes, uden ved omhyggelige og i tilbørlig Omfang gjorte Forsøg at have overbevist sig om det Nyes practiske Værd. Angaaende hans forbedrede Methoder ved Meieriproductionen er Følgende det Væsentligste:

De af Mælkens Bestanddele, som især komme i Betragtning ved dens Anvendelse i Landhuusholdningen, ere Fedt, Oststof, og skjøndt i en langt ringere Grad, en eiendommelig Art Sukker, Mælk-sukkeret. Vandet saavel som de forskjellige Salte, Mælken indeholder, spille derimod kun en indskrænket Rolle. Førend vi derfor sride til at omtale Mælkens Anvendelse til Smør og Ost, maae vi forudstikke en kort Oversigt over hine Bestanddeles vigtigste chemiske og physiske Egenskaber.

Oststoffet eller Caseinet er en quælstoffholdig Substant, som i den dyriske Organisme især forefindes i Mælken. Det kjendes i to forskjellige Tilstande, enten opløseligt i Vand (saaledes i Mælk, der ei er

bleven suur), eller uopløseligt (coaguleret, sammensløbet). Man kan ophede en Opløsning af Oststoffet i Vand, ligesom og frisk Mælk, uden at det udfiller sig eller bliver uopløseligt: det løber derved ikke sammen som Eggehvinden. Kun under vedholdende Opbedning udfiller sig en Deel deraf som en Hud eller Hinde paa Mælkens Overflade, hvad den daglige Erfaring overbeviser os om. Men ved Syrer udfældes Oststoffet af sin Opløsning, i det det træder i Forbindelse med den tilfattede Syre. Kun naar man til Udfældningen har anvendt Eddikesyre, opløser sig den udfilte Forbindelse igjen i et Overflud af Syren. Det saaledes udfældede Oststof, navnlig naar Udfældningen er bevirket ved den saakaldte Mælktsyre, som af sig selv udvikler sig i Mælken, kjende vi under Navnet: hvid frisk Ost. Denne danner en uigjennemsigtig, fornet Masse, som, betragtet under Microscopet, bestaaer af et uendeligt Antal fine Hinder (See Fig. D, a). Behandlet med kaustiske eller kulsure Alkalier (Kali, Natron, Ammoniak) opløses det frisk udfældede Oststof paany.

Fedt i Mælken er, ligesom det øvrige Fedt i den dyriske Organisme, en Blanding af 3 forskjellige Fedtarter, Stearin (Tællestof), Margarín og Glain (Oliestof); men desforuden indeholder det nogle særegne fedtagtige Stoffer, som ere eiendommelige for det alene, blandt hvilke her kun skal nævnes Butyrinet. Alle disse Fedtarter ere kvælstoffrie og forvandles, ved Behandling med Alkalier, til Syrer, som med hine danne sæbeagtige Forbindelser.

Da Fedt er uopløseligt i Vand, saa kan Mælkens Fedt kun være tilstede i samme i en høist fiintfordeelt, suspenderet Tilstand, hvorved det ikke kan bemærkes af det blotte Øie. Men betragtes Mælken under Microscopet, saa seer man Fedtet danne en utallig Mængde Smaafugler, hvis Diametre variere imellem 100 og 400 Linie. (Fig. A.)

Ligesom Oststoffet saaledes forekommer ogsaa Fedtet i Mælken i meget afvigende Mængdeforhold, som afhænge deels af Ræringsmidlerne, deels Kælvetiden og Dagstiden. Gehalten kan variere imellem 2—5 pCt. Skjøndt Fedtets Qvantitet betinger Mælkens Bærbi, gives der dog intet fuldkomment paalideligt og beqvemt Middel til at bestemme den, undtagen den kemiske Analyse. De Methoder, som bruges i Praxis, føre kun tilnærmelsesviis til et rigtigt Resultat.

Naar man har berøvet Mælken Fedtet og Oststoffet, saa ere endnu, foruden en ganske lille Qvantitet af Sidstnævnte, Mælk-sukkeret og adskillige Salte tilbage i Bædsken. Efter dennes (Ballens) Inddampning til et vist Punkt, udkrystalliserer Mælk-sukkeret i tætte, haarde Skorper, hvorved det altsaa let kan vindes i større Masse. Det er mere tungopløseligt og mindre sødsmagende end de øvrige Sukkerarter og kan kun under ganske særegne Omstændigheder bringes i spirituos Gjæring. Derimod overgaaer det i Mælken med Lethed til en eiendommelig Syre, Mælk-syren, hvori dets Bestanddele ere tilstede i samme Mængdeforhold, men ordnede eller forenede paa en anden

Maade. Denne Overgang er afhængig af Diststoffets Tilstedeværelse, hvilket Stof træder i Forbindelse med den dannede Syre og udskiller sig i uopløselig Tilstand: den sure Mælk bliver tyk. Syredannelsen eller Sammenløbningen befordres ved Tilsætning af Køben, en Deel af de drøvtyggende Dyrs Ade Mave; dog er det især dennes inderste Hud, Slimhinden med sit Overtræk, som frembringer denne Forandring.

Vi skulle nu nærmere betragte Mælken i dens Anvendelse til Smør og Ost.

Flødens Frembringelse.

Naar Mælken henstaaer efter Malkningen i passende Kar og i en passende Lufttemperatur, stiger en Deel af Fedtuglerne, formedelst deres større Vægt, opad og danne et tættere Lag, som man kalder Fløden. I denne samler Fedtet sig i større Kugler som i Fig. B. Imidlertid gaaer ogsaa en Deel af Mælksulferet over til at blive Mælksyre, men Syrligheden er som oftest endnu saa ringe, at den hverken kan kjendes paa Smagen eller Diststoffets Sammenløben, men kun ved en Prøve med blaat Lakmuspapir, som da farves svagt rødt. Borttages nu det øverste fede Lag, saa faaes derved den saakaldte søde Fløde. Ved Henstand af Bødsken tiltager Syrligheden, Diststoffet løber sammen, og den Fløde, som derpaa endnu kan vindes af Mælken, kaldes suur Fløde. Erfaringen viser, at i samme Grad Syrligheden tiltager, danner sig en større Quantitet Fløde, indtil endelig Diststoffets Coaguleren forhindrer Fedtuglernes Udskil-

ning og Opstigning, hvorved Flødebannelsen ganske maa ophøre. Den sin Fløde berøvede sure Mælk er derfor ingenlunde fri for Fedtugler (See Fig. D) og jo hastigere Sammenløbningen gik for sig, desto rigere vil Bædsten være paa Fedtugler (ofte 1—1½ pCt.). Jo længer man derfor kan forhindre Mælken i at blive suur, desto mere Fløde vinder man; desaaarsag anvendes saa stor en Omhu paa at holde Karrene rene, fordi Syredannelsen befordres ved allerede tilstedeværende Syrlighed.

Ere vi nu i Stand til ganske at hæmme Dannelsen af Mælksyre eller at binde (neutralisere) den i samme Dieblif, den opstaaer, saa at den ikke kommer til at indvirke paa Oststoffet, saa maae vi derved frembringe det størst mulige Udbytte af Fløde. Dette kan skee ved de saakaldte Baser (f. Ex. Alkalierne), hvilke mætte Mælksyren og saaledes ophæve dens Egenskaber som Syre. Men et saadant Middel maa ikke skade Mælken, og ved dets Forbindelse med Mælksyren maa der ikke bringes et fremmedt Stof ind i Mælken, men kun et saadant, hvoraf der allerede forefindes Noget i Forveien. Blandt de Salte, Mælken af Naturen indeholder, befinder sig ogsaa mælksyret Natron. Sætte vi da fulksyret Natron (Soda) til den syrlige Mælk, saa uddriver Mælksyren, formedelst dens større Tilstrækning til Natronet, Kulksyren af det tilsatte Salt, hvorved altsaa dannes mælksyret Natron, i det Kulksyren undviger i Luftform. Nu er det ved talrige Forsøg godtgjort, at 1 pCt. fulksyret Natron, i Forveien opløst i det dobbelte Quantum Vand, er tilstrækkelig

til en fuldkommen Udskilning af Fedtet (3: Fløden), naar det tilsættes Mælken under god Omrøring. Det er overraskende, med hvilken Skarphed Fløden derved affondrer sig fra de øvrige Bestanddele, og den nedestaaende Bødste bliver saa klar, at man skulde antage enhver Fedtpartikel forsvunden deraf, hvilket ogsaa Microscopet viser paa det nærmeste at være Tilfældet. (See Fig. C). Det dannede mælksure Natron skader aldeles ikke Mælken, ligesaa lidt som Smørret eller Osten, hvoraf det desuden med Lethed kan fjernes ved Baskning.

De Fordele, som Sodaens Anvendelse ved Flødeberedningen medfører, ere desuden følgende:

1) Der behøves ikke et saa betydeligt Antal smaa Kar, som sædvanligt, men kun nogle faa, hvoraf et hvert er stort nok til at optage Mælken af samtlige Køer ved een Malkning (Morgen-, Middags- og Aftenmælken).

2) Karrenes Materiale og Form er aldeles uvæsentlig, idet dertil kan bruges et simpelt Fyrretræes Kar, to Gange saa høit som bredt, og forneden, i et Par Tommers Afstand fra Bunden, forsynet med en Hane, for at man ikke behøver at afsøse Fløden, men nemt kan astappe den nedenunderstaaende Bødste. I et saadant stort Kar kan Mælken naturligtvis ogsaa meget lettere beskyttes mod Støv og Ureenligheder ved et Raag.

3) Et Locale, hvori det ikke fryser om Vinteren, er tilstrækkeligt, thi Sommerens høie Temperatur er under disse Omstændigheder aldeles ikke til Skade.

At det ikke behøver at være nær saa stort som sædvanligt, er en Selvfølge.

4) Man sparer Arbeidskraft, thi Rensningen af Mælkelocalet og af et Par store Kar kan udføres hurtigt og let, og kræver ei heller saa megen ængstelig Omhu, da en ringe Syrlighed formedelst ufuldkommen Rensning intet skader.

5) Endelig erholder man det størst mulige Udbytte af Fløde.

Hvad nu den Beføstning angaaer, som medgaaer ved Anvendelsen af Soda, da opveies den rigeligt alene af den forøgede Fløbedannelse. Anvendes 1 pCt. Soda, da udgjør dette ved 100 Potter Mælk (à 2 \mathcal{B}) ialt 2 \mathcal{B} , hvilke kunne kjøbes for 8 à 10 Skilling. Men af 12½ Potter Mælk har man ved Brugen af Soda erholdt 5½ Lod Mælkefedt mere end uden hiint Stof, og disse 5½ Lod give omtrent 7 Lod færdigt Smør, hvilket for 100 Potter Mælk udgjør 56 Lod eller 1¼ \mathcal{B} større Udbytte af Smør. At dettes Værdi i hvert Fald maa overstige Udlæget for Sodaen, er ioiensaldende.

For ikke ved Brugen af Sodaen at bringe et fremmedt Stof ind i Smørret, som kunde skade dets Smag eller Lugt, maa man først forsikre sig om dens Reenhed. Dette kan skee meget let. Den eneste, men dog meget sjeldne Indblanding i Sodaen, man behøver at frygte for, er en Svovlforbindelse, som kaldes Svovlnatrium. Dette decomponeres meget let af Syrer, hvorved den udvikler en Lustart, der stinker som raadne Æg (Svovlbrintelust). Men, selv i meget ringe

Mængde, angriber denne Luft Sølvet og anløber eller sværter det. Man kan derfor opdage det mindste Spor af Svovlsbrint, naar man opløser en Prøve af den Soda, man vil anvende, i Vand, tilsætter Eddike, saalænge der endnu finder en Opbrusning i Bædskens Sted, og derpaa i nogen Tid holder en blank Sølvstee deri. Det mindste Spor af Svovlsbrint vil kjendes paa Skeens Anløbning, men holder den sig blank, saa kan man uden Fare anvende Sodaen. Uleiligheden med Sodaopløsningens Tilberedning ved hver Malkning er ubetydelig: det skeer ved at man overgyder det afveiede Quantum Soda i et passende Kar med den dobbelte Mængde varmt Vand, og efter nogen Henstand i Barmen filtrerer Opløsningen gjennem et Stykke Værrød, udspændt i en Kamme eller lagt i et Dorflag.

Naar Sodaopløsningen er vel omrørt i Mælken med en flad Træstav, bør Karret henstaae roligt under Laag i mindst 48 Timer, men giver man den 72 Timers Henstand, saa kan man være ganske sikker paa at det størst mulige Quantum Fløde har udfilt sig. Dog, da Flødens Afsondring afhænger ikke blot af Tiden, men ogsaa af Temperaturen, saa gjør man bedst i, Tid efter anden at prøve Bædskens, ved at aftappe et Par Lod i et Glas. Prøvens Farve vil da tydeligt vise, hvorvidt Fedtudfilningen er skreden frem, thi jo mere gjennemsigtig den er, jo mere den ligner klar Balle, desto nærmere er Processen sin Ende. Ved denne Methode har man det altsaa ganske i sin Magt, fra Time til Time at kunne forfølge Fløbedan-

nelsen, og dette er allerede en stor Fordeel. Da baade Temperaturen og Mælkens Bessaffenhed kunne forsinke Flødedannelsen, som ovenfor bemærket, indtil Døgn, er det rettest at være forsynet med et tredobbelt Sæt af Mælkedar.

Den Bædsfe, som tilbagebliver efter Flødens Udfilning ved Hjælp af Soda, benyttes enten til Ost eller til Svinesøde; men i begge Tilfælde vil man have Oststoffet, som er opløst deri, til at løbe sammen. Dette vilde vel skee af sig selv ved Bædsfens Henstand, men da dertil vilde medgaae flere Dage og det vilde være ubequem i større Meierier at gjemme saalænge derpaa, saa kommer man langt hurtigere til Maalet ved at tilsætte saameget Eddise, som er nødvendig til at neutralisere den anvendte Soda og til at udfælde Oststoffet. Hertil behøves kun en saare liden Qvantitet fortyndet Eddise, og det desto mindre, jo ældre Bædsfen er, efter at være bleven berøvet sin Fløde.

Fløden, som frembringes efter denne Methode, er i Regelen ikke suur; dog kunde det hændes sig, at i den høie Sommervarme Mælkfyredannelsen gif saa rask for sig, at derved ei blot det tilsatte fulsyrede Natron blev mættet, men der endog blev et Overskud af Syre. Under slige Omstændigheder maa der tilsættes $1\frac{1}{2}$ pCt. fulsyret Natron istedetfor 1 pCt. Skulde Mælken desuagtet efter 36 Timer eller vel endog 24 Timer, løbe sammen, saa kan naturligviis denne tykke Bædsfe ikke fraskilles igjennem Hanen, men Fløden maa da aftages fraoven med en Skee. Udbyttet af Fløden bliver

alligevel det samme, idet hiin korte Tid dog har været tilstrækkelig til at Mælkfedtet næsten fuldstændigt kunde udskille sig, saaledes som det sees af Fig. E, hvor aa fremstiller det sammenløbne Dststof og de saa Smaafugler Mælkfedtet. Denne saaledes vundne Fløde er liig den almindelige sure Fløde.

Det bør ikke forties, at Anvendelsen af Soda ved Flødedannelsen er forbunden med Ulemper, naar Fløden ikke skal bruges til Smør- og Ostebereidning, men f. Ex. directe i Huusholdningen (til Kaffe og Thee). Thi, naar en saaledes tilberedt Fløde ophedes, saa virker det fulsyrede Natron forstyrrende paa nogle af dens Bestanddele, især dens Ammoniakeforbindelser, og frembringer derved en ubehagelig Lugt og Smag, der kun kan fjernes eller forebygges ved Tilsætning af en Syre; men herved løber Dststoffet sammen og man faaer suur Fløde istedetfor sød.

Denne Ulempe kan undgaaes, naar man bruger dobbelt fulsyret Natron, der baade har en langt mildere Smag end det enkelt fulsyrede Salt og, ophedet med Fløden, ikke i mindste Maade forandrer dens Smag eller Lugt. Et sikkert og overraskende Resultat frembringer dette Stof, naar man opheder den allerede suur blevne Fløde og under flittig Omrøring tilsætter saa meget deraf, indtil rødt Lakmuspapir farves svagt blaat: finder dette Sted, da er den sure Fløde forvandlet til den skønneste og mest velsmagende søde. Røgningen maa skee i et rummeligt Kar, da Bødsken et Par Gange stummer stærkt iveiret.

Tilberedning af Smør.

Smør er det til større og tættere Masser forenede Mælkfedt, bevirket ved en Sammenslydning af de smaa Fedtkugler, formedelst en stærk mechanisk Bevægelse; men stedse er det inderlig blandet med en større eller ringere Mængde Dststof og Vand. Som bekjendt kan man tilberede Smør umiddelbar af Mælken, hvilket dog kun da kan skee med Fordeel, hvor man ved kraftig Fodring og Køernes særegne Pleie foranlediger Dannelsen af en ret fed Mælk. Da Fløden ikke indeholder alt Mælkens Fedt, saa indsees, hvorledes man paa denne Maade kan faae mere Smør end ved at kjerne Fløde, men denne Fordeel opveies igjen af practiske Ulemper, saasom at man maa kjerne daglig og har at gjøre med store Masser. Ved Brugen af Soda udskilles derimod næsten alt det Fedt, Mælken indeholder, og Fløden bliver ganske fri for de lavere Planteudviklinger (Alger og Skimmel), som ellers danne sig i stor Mængde paa Overfladen af den sure Fløde (See Fig. F). Da Udbyttet af Smør ikke blot afhænger af Fedtgehalten, men ogsaa af Tilstedeværelsen af en vis Mængde Syre (hvorved Dststoffet coaguleres og saaledes ikke længer hindrer Fedtkuglernes Tilnærmelse), erholdes den største Mængde Smør af suur Fløde, og man benytter derfor kun den søde Fløde, hvor det kommer an paa at frembringe Smør i mindre Quantiteter af en særegen Belsmag, hvorved altid en stor Deel af Mælkfedtet bliver tilbage i Kjørnemælken. Man vil altsaa ogsaa erholde mindre Smør af den med Soda tilberedte Fløde (som ei er suur), hvis

man ikke først tilsætter en Syre, som kan mætte Natronnet og befordre Fedtets fuldkomne Udsondring. Hertil er naturligviis Mælksyren mest tjenlig, og denne vinder man meget let og uden Beføstning, naar man opvarmer ret suur, affkummet Mælk og derpaa sier den. Af den gjennemlobende mælkhyrerige Valle sættes nu saa meget til den ved Soda udskilte Fløde til den farver blaat Lakmuspapir svagt rødt. Et Overskud af Syre bortskaffes let af Smørret ved Udvasning, men er isvrigt saa langt fra at skade dette, at tværtimod Smørrets eiendommelige Belsmag for en Deel hydrorer fra det mælksure Natron.

Selv naar Fløden er af fortrinlig Dvalitet og har den fornødne Syregrad, og Kjerne-Apparatet lader intet tilbage at ønske, kunne der dog være Aarsager tilstede, som forhindre Fedtuglernes Forening til Smor. Især spiller Barmen en væsentlig Rolle ved Smørrets Tilberedning. Smørrets Consistens afhænger af Forholdet imellem de forannævnte fede Bestanddele, og navnlig er det Glænet, som altid er flydende ved almindelig Lufttemperatur, og Stearin, som endnu ved 55° R. er et fast Legeme, hvilke betinge Smørrets faste eller bløde Bestaffenhed. Da Forholdet imellem disse Fedtarter er meget variabelt og staaer i noie Sammenhæng med Næringsmidlerne, saa vil Smørret blive snart fastere, snart blødere, uden at have noget bestemt Smeltepunkt. Om Sommeren, i stærk Varme, vil Fedtuglernes Forening, just formedelst Fedtets større Flydenhed, være underkastet betydeligere Banfæligheder end til andre Tider; føies hertil, at

Grønsfoder, især ungt Grønsfoder, bidrager til Nærestoffets Formering, saa tør det ikke undre os, om vi under slige Omstændigheder ofte slet intet Smør frembringe. Her bliver da intet Andet at gjøre, end deels at fjærne i et Locale, hvor Temperaturen ikke er meget over 10° R., og deels at nedstemme Bædskens Varme ved slittig Afkøling med Is eller koldt Vand. Da Isen vanskeligt kan erholdes fuldkommen reen, gjør man bedst i at omgive Kjærnen med en Kappe af Zernblik, saa at man kan fylde Is i det derved fremkomne Mellemrum og udtappe det ved dennes Smeltning dannede Vand gjennem en Hane nede ved Bunden.

Den modsatte Ulempe: at Fedtuglernes Forening vanskeliggjøres ved et Overflud af Stearin eller en altfor lav Temperatur, kan let fjærnes ved Tilfætning af noget hedt Vand og Localets Opvarmning. — En Lufttemperatur af 10° R. er befunden at være Smørdannelsen mest gunstig.

Da Smørret ved Smag, Consistens m. m. er forskjelligt fra Mælkfedtet, saa er det ikke blot et Educt, men et Product, i dette Ord's snævrere Betydning. Det Diststof og Vand, som Smørret indeholder foruden Fedtstoffet, kan ikke ved den omhyggeligste Vaskning og Rensning aldeles stilles derfra, og at de have en væsentlig Indflydelse paa dets Beskaffenhed, fremgaaer deraf, at Smørret aldeles forandrer sin Natur, naar det berøves dem ved en forhøiet Varme, og kun med yderste Vanskelighed lader sig bringe tilbage til sin oprindelige Tilstand. Seet under Microscopet viser Smørret sig som en forvirret Masse, hvori man dog ret

tydeligt kan skjelne Vandet, Dststoffet og Fedtet (Fig. K). Smeltet Smør derimod viser sig som en eensartet, opalsiserende Masse (Fig. J).

Hvad Smørrets Opbevaring angaaer, da vanskeliggjøres den ikke blot ved dets foran omtalte Bestanddele, men ogsaa ved den atmosfæriske Luft, som det indeholder mechanisk indesluttet. Ved Smeltning kunde vel baade Vand og Luft bortjages, men derved tabte Smørret ogsaa endeel af dets behagelige Egenstaber. En fuldkommen omhyggelig Veltning i fint, tæt Lærred og en gjentagen Presning imellem grovt, hvidt Træpapir ere de bedste Midler i denne Henseende; men ubemærket tør det ikke være, at det Smør, som er kjærnet af den ved Soda tilberedte Fløde, holder sig længer end andet, da det er mere frit for de Stoffer, som gjøre Smør mindre holdbart, navnlig for de lavere Planteformer (Alger, Conferver), der kun vanskeligt aldeles fjernes ved Vaskning. Iøvrigt vogte man sig for hule Rum, naar Smørret pakkes i Kar til Forsending eller Opbevaring; man glemme det paa et ret køligt Sted og udeholde Luften saavidt muligt, og man bedække Overfladen med et Lag af vel udvaskede, omglødede, pulveriserede Trækul. Opbevaringskar af Træ maae helst være indvendigt forfulde; bedre ere Kar af Porcellain eller steens (ei bly-) glasferet Leertsøi.

Da Publicum i Almindelighed forlanger farvet Smør, er det ei overflødigt at anføre, at det brugeligste Farvemiddel, Orleanet, hyppigt tilberedes med

Urin, hvorved let en forraadnende Gjæring kan foranlediges, — i alt Fald er det en Uøfelhed.

Smørsaltningen bør stec med vel tørret, meget fint pulveriseret Kogsalt.

Det færdig tilberedte Smør indeholder i Gjennemsnit 18 pCt. af Vand, Dststof og Salt; og 4 pCt. Fedt i Mælken svare til 4,87 Smør, eller 32 Lod Mælkfedt give 38,9 Lod Smør. I Kjørnemælken kan forekomme indtil 2 pCt. Fedt; men det lønner ikke Umagen, ved en ny Bearbejdning at vinde Smørret deraf.

Beredning af Dst.

Dststoffet, som i opløst Tilstand er tilstede i den friske Mælk og især er til Hinder for Fedtuglernes Forening, kan gøres uopløseligt ved en Tilsætning af Syrer eller sure Salte og indgaaer derved steds i Forbindelse med den tilsatte Syre. Dog er denne Forbindelse ikke absolut uopløselig, thi i Ballen findes steds en liden Qvantitet Dststof opløst, hvilken først da fuldkommen kan udskilles, naar Oplosningsmidlet er fordampet. I almindelig suur Mælk er det Mælksyren, som i sin Forening med Dststoffet bevirker Mælkens Sammenløbning, og at denne besordres ved Opvarmning, er en bekjendt Erfaring.

Naar den sammenløbne Masse ved Filtrering og Presning er skilt ved største Delen af Ballen, saa indeholder den, foruden Dststoffet og Mælksyren, endnu noget Mælk sukker, flere af Mælkens Salte, især phosphorsyret Kalk, og en stor Deel Vand. Denne hvide, uigjennemsigtige Masse (Dstemoes), benyttes enten

allerede i denne Tilstand som Næringsmiddel, eller man lader den bedre tørres, tilsætter Kogsalt og forskellige krydrende vegetabiliske Bestanddele i passende Forhold og opbevarer den saaledes præparerede Masse en Tidlang paa et fugtigt og køligt Sted. Derved foregaaer, under Paavirkning af Fugtighed og atmosfærisk Luft, en Forandring med det mælksyrede Diststof, der rober sig saavel ved Smagen, som især ved Lugten. Dets Bestanddele indgaae nye Forbindelser, dets Svælstof træder for en Deel i Forening med Brint (Vandstof), og danner det flygtige, stærkt lugtende Ammoniak, hvilken forandrer det hvide, uigien-nemfigtige Diststof til en sammenhængende, gennems-kinnende, eensformig Masse. Under denne Proces har den dannede Ammoniak, som en stærk Base, draget Mælksyren bort af dens Forbindelse med Diststof-fet, og Distmassen, som i frisk Tilstand reagerede suur (∴ farvede blaat Lakmuspapir rødt), er efterhaanden gaaet over til at reagere alkalisk, idet den paa de Steder, hvor hiin Forandring fuldkommen er foregaaet, farver rødt Lakmuspapir blaat.

Den samme, nys beskrevne Forandring med den friske, hvide Dist, hvortil ellers medgaae Uger og Maaneder, kunne vi frembringe i faa Minuter ved at behandle den med kunstig tilberedt Ammoniak (Salmiaspiritus) eller fulsyret Ammoniak, indtil den sure Reaction er forsvunden; hvorved ogsaa den velbekjendte piquante Lugt fremkommer, som er eiendommelig for ældre Dist.

Vil man udøve denne Methode i det Store, saa

maa man, enten ved at ophebe den sure, afflummede Mælk i en Kjedel eller ved at tilføtte den varmt Vand, søge at gjøre Ostmassen mere tæt og paa sædvanlig Maade stille den fra Ballen. Efterat den hvide Ost paa den saakaldte Ostebænk er bleven befriet for den største Deel af Ballen og allerede danner en compact Masse, omhylles den med Lærred og presses saaledes vedholdende mellem almindeligt grovt Tærpapir, indtil den saa temmelig har mistet alt Vand. Denne halvtørre Masse blandes med det behørigte Quantum Salt, Kommen og andre Slags Kryderier, og derpaa tilføttes, under Massens omhyggelige Gjennemarbejden, saa megen flydende Salmiaspiritus eller pulveriseret kulsyret Ammoniak, indtil største Deelen af Mælksyren er forsvunden, hvilket prøves med Lakmuspapir. Herved har man erholdt fuldkommen færdig mager Ost, som nu let kan bringes i hvilkensomhelst Størrelse og Form ved Indpresning i Kammer af stærkt Træ eller Jern, hvis indvendige Vægge forud ere vædede, for at ikke Ostmassen skal hænge ved. Ostene opstilles derpaa en kort Tid paa et luftigt Sted, for fuldkommen at tørres paa Overfladen, og kunne nu bruges i Handelen som færdige Varer.

Har man udskilt Fløden ved Hjælp af Soda, saa indeholder den frastydende Bædste Ostestoffet i opløst Tilstand, idet Mælksyren er bunden af Natronet. Man kan nu enten gemme denne Bædste fra flere Mælkninger, indtil der har dannet sig et Overflud af Mælksyre, hvorved Oststoffet udfældes, eller man kan be-

fordre Mælkfyredannelsen ved Brugen af Løben, og i begge Tilfælde behandle det sammenløbne Dststof som anført. Vil man derimod strax berede Ost af den endnu ikke coagulerede Bædse, saa maa man udfælde Oststoffet ved Tilsætning af en Syre, hvortil den billige Saltsyre bedst egner sig, idet derved opstaaer saltsyret Oststof og Kogsalt (ved Saltsyrens Forbindelse med Natronet). Bædsten lider altsaa slet ingen Skade som Fodermiddel ved denne Tilsats, thi Kogsaltet er gavnligt for den dyriske Organisme, og selv et lidet Overflud af Saltsyre er ikke at frygte, da denne Syre forekommer i Mavesaften.

Billigere frembringes hiin Forandring i den friske Ostemasse ved Brugen af opløst fulsytet Natron (Soda) istedetfor Ammoniak, hvorved altsaa dannes mælkstyret Natron, et Stof, som allerede af Naturen forefindes i Mælken. Dog maa herved iagttages den Forsigtighed, at der ikke tilsættes mere Soda, end netop nødvendigt til Syrens Mætning, for ei at give Massen Affmag, hvilket ved nogen Dvælse og slittig Proven med Lakmuspapir efter hver Gjennemarbeidning let kan iagttages.

Hvad endelig Fedtgehalten i de saakaldte fede Ostsorter angaaer, da gaaer der, som vi have seet, en stor Deel Mælkfedt tabt i Ballen ved den sædvanlige Ostelavningsmethode. Det er derfor langt beqvemmere og vi have Fedtgehalten langt mere i vor Magt, naar vi tilsætte den fuldkommen færdige Ostemasse et vilkaarligt Quantum Fedt i Form af Fløde eller Smør og derpaa gjennemarbeide Massen vel. Bruges Fløde

hertil, da maa Ostmassen, formedelst hiins Vandholdighed, være desto tørrere. Bedst anvendes Smør, hvis Mængde noie kan afveies og som ikke just behøver at være af bedste Dvalitet.

Ballen,

er den Bædste, som skiller sig fra det coagulerede Oststof, og indeholder stedse noget deraf endnu opløst, samt Mælksukker, de forskjellige Mælksalte og fri Mælksyre. Ere andre Syrer end Mælksyren benyttede til Oststoffets Udfældning, saa indeholder Ballen disse Syrer: saaledes tilbereder man Ballen til særegen Brug i Medicinen, ved at udfælde Oststoffet med Svovlsyre, Viinsteensyre, Citronsyre o. fl.

Foruden til Fremstilling af Mælksukker anvendes Ballen forstørstedelen som Svineføde, idet den, naar den er vunden af sædvanlig affummet suur Mælk, har en Gjennemsnitsgehalt af 7 pCt. faste Bestanddele (nemlig naar Mælkens Opvarmning ikke er skeet ved tilsat varmt Vand), hvilke tildeels ere fuldkommen fordøielige og nærende. Vel dannes Mælksyren paa Mælksukkerets Beføstning, men sandsynligviis er disse to Stoffers nærende Kraft lige stor. For at vinde Mælksukkeret, afdampes Ballen ved sagte Varme indtil Syrupstykkelse, hvorefter Mælksukkeret sædvanligviis udfælder sig i crySTALLINISTE Kager.

Den landoekonomiske Lærestalt paa Haraldslund.

I.

(En Beretning til det Kongelige Landhuusholdningselskab
fra Forstanderen).

Den landoekonomiske Lærestalt, som jeg under Selskabets Overbestyrelse har den Ære at forestaae, er fortiden frekventeret af 36 unge Mennesker, nemlig: 27 Elever og 9 Lærlinger, af hvilke sidste 7 ere mig an betroede af Selskabet.

Bed Underviisningen er jeg ad assisteret af de samme Lærere som i de nærmest foregaaende Aar, nemlig: Cand. Theolog. Boss, Forsticandidat Meyer og Dyrlæge Lauritzen. Læseplanen er ligesom forhen indrettet saaledes, at Underviisningen gives i samlede Formiddagstimer fra Kl. 8 til 12, hvorhos den ældre Afdeling af Elever dog desuden i 4 Eftermiddagstimer ugentlig modtager Underviisning i Korttegning. Forøvrigt afbenytte Eleverne Eftermiddagen og Aftenen til at forberede sig til den følgende Dag i de forehavende pensa, saavelsom til Besvarelse af skriftlige Opgaver, og til Selvstudium. Et Par Aftentimer ugentlig anvende de til at discutere landoekonomiske Spørgsmaal, som de selv udvælge.

De Elever, som fortiden her ere anbragte, ere følgende:

1ste Afdeling:

1. Johan Schrøder, Søn af Godsforvalter Schrøder paa Svenstrup ved Ringsted.
2. Edvard Hellemann, Søn af afd. Møller Hellemann af Nye Mølle ved Roeskilde.
3. Ditto Søderberg, Søn af afd. Major Søderberg i Aalborg.
4. Berendt Mølmarch Collin, Søn af Hofraad Collin i Tronhjem.
5. Hans Dichmann Krarup, Søn af Kjøbmand Krarup i Varde.
6. Christian Frederich Norup, Søn af Ritmester Norup paa Hanstedgaard pr. Horsens.
7. Peter Adolph Brummer, Søn af Pastor Brummer i Paarup ved Odense.
8. Laurits Chr. Luja, Søn af Skibscapitain Luja i Kallundborg.
9. Adam Theodor Müller, Søn af Pastor Dr. Müller i Veiby.
10. Waldemar Richard Cramer, Søn af Læderfabricant Cramer i Kjøbenhavn.
11. Harald Christian Grønbech, Søn af Kammerraad Grønbech til Eskjær pr. Skive.
12. Friderich Sigfred Rosen, Søn af Pastor Rosen i lille Lyndbye.

2den Afdeling:

13. Carl Alsing, Søn af Proprietair Alsing til Falkenbøi ved Slagelse.
14. Wilhelm Krogh, Søn af Ritmester Krogh i Tronhjem.

15. Rasmus Dsterbye, Søn af Bager Dsterbye i Odense.
16. Niels Binzer, Søn af Hoffjægermester Binzer i Lauenborg.
17. Laurig Drnstrup, Søn af Districtslæge, Cancellieraad Drnstrup i Svendborg.
18. Adolphy Turretin, Søn af Adjunct Turretin ved Døvsstummeinstituttet i Slesvig.
19. Jacob Baastrup, Søn af Gaardeier Baastrup til Karenslund ved Skanderborg.
20. Jens Smith, Søn af afd. Justitsraad, Stiftsrevisor Smith i Kjøbenhavn.
21. Erik Pontoppidan, Søn af Etatsraad, Toldinspæcteur Pontoppidan i Odense.
22. Johannes Bloch, Søn af afd. Pastor Bloch i Nynebye pr. Odense.
23. Erik Clausen, Søn af Proprietair Clausen til Brudager ved Svendborg.
24. Janus B. Krarup, Søn af afd. Stiftsprovst Krarup i Nalborg.
25. Peter Sommerschild, Søn af Mægler Sommerschild i Tronhjem.
26. Frederich Holst, Søn af Pastor Holst i Elmelunde paa Møen.
27. Rasmus Rasmussen, Søn af Proprietair Rasmussen paa Bøgeskov ved Svendborg.

I Underviisningstimerne ere begge Afdelinger af Eleverne deels samlede, deels adskilte, saaledes at hver Afdeling samtidig bliver underviist af en af Lærerne.

Underviisningsgjenstandene ere fordeelte imellem

Lærerne ligesom i de foregaaende Aar, saaledes at jeg veileder Eleverne i Agerdyrkningens Theorie. Dyrslæge Lauritzen foredrager de for Landmanden vigtige Grene af Veterinairfaget, nemlig baade hvad der nærmest vedkommer Besætningsvæsenet, som Huusdyrenes Anatomie, Hestens Exterieur og Huusdyrenes almindeligste Sygdomme og disses Forebyggelsesmidler.

Forstcandidat og Landmaaler Meyer giver Underviisning i Botanik, Chemie, Engkultur, samt Forstsvæsen og Landmaaling.

Candidat Bøss veileder Eleverne i Physik og Mathematik, hvorhos han meddeler den yngre Afdeling nogle Timer ugentlig Underviisning i det tydske og danske Sprog, fordi det ved den Admissionsexamen, som her afholdes, viser sig, at de fleste af de indtrædende unge Mennesker savne den fornødne Styrke i disse Sprog.

Den Admissionsexamen, som afholdes med de unge Mennesker, der indtræde som Elever, har havt den gode Virkning, at de nu i Almindelighed medbringe bedre Forkundskaber end tidligere var Tilfældet, ligesom og de Examinere, de senere maa underkaste sig, ere en kraftig Spore til Flid og Rappelyst. Efter Udfaldet af Admissionsexamen anvises de indtraadte Elever deres Plads i den yngre Afdeling. I Januar Maaned underkastes denne Afdeling atter en Examen, og bestemmes da enhver Elev Plads efter sammes Udfald. Ved den offentlige Examen, som afholdes i hvert Aars April Maaned, fremstille sig alle de unge Mennesker, som frequentere Læreanstalten. For at en

Elev kan opflyttes i den ældre Afdeling, have vi vedtaget følgende Regel: at kun de Elever, der i 2 Aar have været i den yngre Afdeling, kunne opflyttes i den ældre, naar de ved Examen saavel i de practiske som theoretiske Læregjenstande have bestaaet med Hovedcharacteren „Godt“, hvorimod de, der kun i et Aar have frekventeret den yngre Afdeling, alene opflyttes i det Tilfælde, at de bestaae den aarlige Examen med Hovedcharacteren „Meget Godt“.

De herværende Lærlinger undervises i ugentlige Aftentimer paa samme Maade som hidtil, idet jeg veileder dem i Agerdyrknings Theorie, hvorhos Hr. Forskanditat Meyer har paataget sig at give dem nogen Underviisning i Landmaaling og Nivellering, ligesom Hr. Candidat Bøss meddeler dem Veiledning i Rettskrivning.

Saavel Lærlinger som Elever blive i Huggehuset øvede i Redskabernes Brug under Veiledning af en dertil antaget duelig Haandværker.

Om Sommeren deeltage baade Elever og Lærlinger i alle foresaldende Arbeider, dog har stiftewiis en Deel af Eleverne været sysselsatte af Hr. Meyer, deels med Plantning og andre Arbeider i Skoven, deels med Landmaaling, Nivellering, Botanik og Engcultur, hvilket imidlertid i afvigte Aar kun var Tilfældet i Maanederne Mai, September og October, fordi Hr. Meyer i den øvrige Tid af Sommeren var fraværende paa en Reise i Tydskland, som han med Selskabets Understøttelse foretog i den Hensigt at gjøre

sig bekjendt med en Deel af de betydeligste Enganlæg og de forskjellige Methoder af Engvanding.

Den største Deel af de fra denne Væreanstalt afgaaende unge Menneſter finde i Almindelighed god Ansættelse som Bestyrere og Assistenten ved større og mindre Avlsbrug, og hvad Lærlingerne angaaer tilbyde sig langt flere gode Tjenester end herfra kunne besættes.

Jeg havde gjerne ønsket at kunne forelægge Landhuusholdningsſelskabet en fuldstændig Udsigt over alle de unge Menneſters senere Stilling, som have frekventeret Institutet, men det har ikke været mig muligt at faae Efterretninger om dem alle. Imidlertid skal jeg tillade mig at meddele en Fortegnelse saa fuldstændig, som jeg er istand til, og jeg haaber at en saadan ikke vil være uden Interesse, da allerede deraf fremgaaer det glædelige Resultat, at det endnu ikke er saa umuligt, som Mange forestille sig, for uformuende unge Menneſter at komme frem ved Landvæsenet, naar de blot ere vel begavede og selv ville fremad.

Saaledes vil jeg først tillade mig at anføre dem, der efterat have frekventeret Institutet som Elever — uden at de dog alle have gennemgaaet et heelt Cursus — senere ere komne i Virksomhed som Avlsforvaltere eller Bestyrere, saavel som dem, der have arbeidet sig frem til en mere selvstændig Stilling og enten som Ciere eller Forpagtere drive eget Avlsbrug.

(De med * betegnede have under deres Ophold paa Institutet været understøttede af Landhuusholdningsſelskabet.)

1. *P. Orholm har i nogle Aar været Avlsforvalter

- paa en Handelshuset Hambro tilhørende Gaard, og eier nu en mindre Landeiendom ved Kjøbenhavn.
2. *T. B. Honum tjente først som Aølsforvalter, men blev i Aaret 1842 understøttet af Landhuusholdningssekskabet til at lære Engvandingen i Tydskland, og har senere arbejdet som Engmester.
 3. *Jens Bjerregaard blev Aølsforvalter paa Taarupgaard ved Viborg, men eier nu en mindre Landeiendom i Viborg Amt.
 4. *J. E. Ferslev blev strax efter sin Afgang fra Institutet understøttet af Landhuusholdningssekskabet og det Offentlige til en Udenlandsreise, især for at gjøre sig bekendt med Engvandingen, har efter sin Hjemkomst underkastet sig Landmaaler-Examen og udført betydelige Arbejder som Engmester.
 5. J. Linde har en mindre Landeiendom ved Randers.
 6. *M. Winther har været Aølsforvalter paa Rosenholm og senere i Bønslyssel.
 7. Jacob Bjerregaard eier en Bondegård ved Randers.
 8. T. Lange gif 1841 til Amerika, og har i de nordamerikanske Fristater erhvervet sig en Grundeiendom.
 9. *N. P. Stofkebye blev Aølsforvalter paa Østergaard i Fyen.
 10. G. Boye. Efterat han var afgaaet fra Institutet stræbte han at duelliggjøre sig til Lærer ved en landoekonomist Lærestiftelse, og studerede til dette Bied med Agriculturchemie ved den polytechniske Lærestiftelse. Han havde modtaget en Lærerstiftelse ved

det nylig oprettede Institut paa Hastrup, men døde for nogle Maaneder siden.

11. *H. Hylbgaard er Avlsforvalter paa Hovedgaarden Billestrup ved Hobro.
12. *H. H. Juhl har været Avlsforvalter i det Slesvigste.
13. *H. Toldorphy er Avlsforvalter paa Steensballegaard.
14. *J. B. P. Hansen er Avlsbestyrer i Besser Præstegaard paa Samsø.
15. *J. Lanzky har været Avlsforvalter paa en Hovedgaard i Benschel.
16. C. H. Ladehoff har i et Par Aar været Assistent ved Avlsbestyrelsen paa Boller og faaer nu Plads paa Vosnæsgaard.
17. L. Hansen blev Avlsforvalter paa Volland.
18. C. Fogh er Assistent ved Avlsbestyrelsen paa Borglumkloster.
19. C. Becher, Avlsforvalter paa Taarnholm ved Korsør.
20. *C. H. Jensenius blev Avlsforvalter paa Hovedgaarden Trudsholm ved Randers; men har nu modtaget Plads som Medbestyrer og Lærer ved et Agerdyrkningsseminarium, som oprettes i Bradsberg Amt i Norge.
21. C. Møller Holst er Lærer for Landvæsenseleverne paa Hofmanskave.
22. L. Parelus, Assistent ved Avlsbestyrelsen paa Durupgaard paa Falster.

23. A. G. G. Rafn blev Avlsbestyrer paa en Gaard ved Helsingør.
24. C. G. Mørch, Avlsforvalter paa Østergaard ved Aarhuus.
25. J. P. Gad fik Plads paa en Gaard i det sydlige Sjælland.
26. *H. Nielsen, Avlsforvalter paa Lyngballegaard under Grevskabet Frysenborg.
27. W. Redsted blev Avlsforvalter paa Korseløse paa Falster.
28. U. Schrøder er Avlsbestyrer paa en Gaard i Sjælland.
29. N. Hansen var først Avlsforvalter paa Klingstrup ved Svendborg, og er nu Forpagter af Hovedgaarden Boltinggaard i samme Egn.

Skjøndt U. Estrup endnu ikke har begyndt nogen selvstændig Virksomhed, bør jeg dog ikke her undlade at nævne ham som et af de dygtigste unge Mennesker, der ere dimitterede fra denne Lærestalt*).

Alle de forannævnte unge Mænd have underkastet sig Dimissionsexamen, undtagen de, som ere anførte fra Nr. 5 til 8, samt Nr. 14, 25 og 28.

Ligeledes har jeg faaet Underretning om de fleste af de Lærlingers senere Stilling, som siden 1838 ere afgaaede fra Institutet: 8 af dem ere blevne Gaardbrugere, 12 ere Forvaltere eller Avlsbestyrere paa Herre- eller Præstegaarde, 3 tjene som Avlskarle.

Flere af de herfra afgaaede unge Menneskers senere

*) Et senere bleven Forvalter paa Kirstineberg paa Falster.

Livsstilling og Opholdssted er mig ubekjendt, men det har glædet mig at komme til Kundskab om, at de fleste af de Foransførte virke heldigen i deres Stilling og at ikke saa af disse, for største Delen uformuende Mennesker allerede saa tidlig have kunnet bane sig Vej til en selvstændig Livsstilling, paa en Tid, da man hører saa mange Klager over at de fleste Næringsveie ere saa overfyldte, at det er vanskeligt og meget seent at komme frem.

Det være mig dernæst tilladt at meddele Selskabet en kort Beretning om det herværende Avlsbrug. Det er neppe Selskabet ubekjendt, at jeg ved at tiltræde denne Eiendom i Foraaret 1840 modtog den i en maadelig Tilstand, idet Bygningerne vare forfaldne og utilstrækkelige, og Jorderne deels i en udpiibstet, deels i en meget raa og forvildet Tilstand. Forraadet af Gjødning var saa lidet, at det neppe kunde række til for den halve Deel af det Areal, jeg efter min Driftsplan aarlig skulde indtage, og de af Naturen folde og ved en tærende Napsavl udmagrede Jorder kunne fornøstigtviis ikke optages til Dyrkning før der kunde tilveiebringes Gjødning til dem. Disse Omstændigheder tvang mig til at gaae frem med Forsigtighed; thi Dyrkningsomkostninger vilde været spildte og den udpiinte Jord skulde være bleven end mere ødelagt dersom jeg ikke i Begyndelsen havde indskrænket mig til at indtage et saa lidet Areal, der stod i et passende Forhold til det forhaandenværende Forraad af Gjødning.

Alle Gaardens Jorder vare tidligere dyrkede un-

der een Rotation og indbeelte i 10 Bange, der drevs saaledes: 1. Brak, 2. Raps, 3. Vintersæd, 4. Byg, 5. Havre, 6. Havre, 7 til 10. Græsleie; men da Gaarden kun har et lidet Liggende af Eng, nemlig kun lidet over 30 Tdr. Land, og Avlsbruget aldrig havde været i nogen god Kraft, saalidet som Jorderne i det Hele taget ere af fortrinlig eller meget god Beskaffenhed, var det ikke mueligt, at der ved dette Sædsfifte kunde tilveiebringes det fornødne Forraad af Gjødning til at holde Markerne i Kraft; men da den store Rapsavl var drevet i en Række af Aar, blev, som man kunde vente, en stærk Tilbagegang en Følge deraf. Da Gjødningen eengang var utilstræffelig, mislykkedes Rapsen sædvanligviis i en høi Grad; Jorderne bleve forvilde og overfyldte af Utrud, og en naturlig Følge heraf var, at den paafølgende Vintersæd ogsaa slog feil. Da en stor Deel af Markerne vare mindre heldigt situerede for Gaarden og strakte sig næsten $\frac{1}{2}$ Mil bort, fandt jeg det meget nødvendigt at opføre en Afbyggergaard. Denne blev opført i Aarene 1841 og 1842, og derunder lagdes et Areal af lidt over 200 Tdr. Land, hvoraf c. 185 Tdr. Agerland.

De øvrige Jorder, der fremdeles drives under Hovedgaarden, udgjøre circa 330 Tdr. Land, hvoraf 260 Tdr. er Ager, 50 Tdr. Skov og 20 Tdr. L. Eng. Da disse Jorder ere af meget forskjellig Beskaffenhed, fandt jeg det hensigtsmæssigt at henlægge dem under 2 Hovedafdelinger:

A. Nedermarken,

c. 90 Tdr. Land god Sandjord, tjenlig til al Slags

Sæd, beliggende tæt ved Gaarden, inddeelt i 10 Indtægter, der nu dyrkedes efter følgende Plan:

1. Dyrket Brak, eller efter Omstændighederne i enkelte Aar, reen Brak, gjødet og merglet. I Regelen besaaes denne Mark med Biskeblanding, der afhugges til Hø saasnart Biskerne begynde at sætte Vælge. I Gjennemsnit er avlet paa hver Tønde Land 4 til 5 Læs eller 50 til 60 Centner. Da det er af Bigtighed at Jorden hastigt ploies, efterat den grønne Afgrøde er afhugget, sættes Høstakene paa hver 3die eller hver 5te Ager, for at Ploven strax kan komme i Gang; herved beriges Jordsmonnet af de grønne Stubbe, der, naar de først tørredes, langt mindre skulde gavne, og Senegræsset, der paa denne Aarstid hastigt vilde brede sig i den sfjøre Jord, hindres i at vegetere.

2. Rug, saaet i August eller i Begyndelsen af September efterat Jorden atter er ploiet. I Gjennemsnit er avlet paa en Tønde Land 10 til 12 Tdr. Hidtil har alene været dyrket Provstierug, med Undtagelse af, at her i de sidste 2 Aar er saaet nogle Tønder Campinerug, der og er lykkedes godt.

3. Tidlig modne Vrter, der i Gjennemsnit have givet 7—9 Fold.

4. Rug, efterat Jorden 2 Gange er ploiet. Her er kun avlet 6—8 Fold.

5. Kartofler, gjødsede, avlet i Gjennemsnit 70—80 Tdr. paa en Td. Land.

6. Byg.

7. Havre.

8—10. Klover og Thimotheigræs.

Alle Afgrøder ere hvert Aar lykkes særdeles godt i denne Afdeling af Marken. Af Havre og Byg er i Gjennemsnit avlet 12 til 13 Fold. Kartoflerne ere i Forhold lykkes mindre godt end alle de øvrige Afgrøder og have givet mig færre Fold, end jeg altid tidligere har avlet. Jeg troer at Mergelen, der saa meget fremmer de øvrige Planter's Væxt, mindre vel convenerer denne Rodfrugt. Flere, skjøndt ikke alle Landmænd mene at have gjort samme Jagttagelse. Muligt er det kun nogle Arter af Mergel, der ikke convenere denne Plante.

B. Overmarken.

170 Tdr. Land, deels skjøt Leerjord, deels muldsandige Jorder, har jeg hidtil dyrket i 10 Indtægter: 1 Brak, gjødet og merglet; 2 Rug; 3 Byg; 4 Biffesblanding eller anden Mellemfæd; 5 Havre; 6—10 Græsning. Da alle de Jorder, der henhøre under denne Afdeling, ved min Tiltrædelse af Eiendommen henlaae udyrkede, og jeg kun aarlig kunde optage et Nummer, skred det kun langsomt frem med at faae denne Rotation i Orden. Da det ikke kan lønne sig at lade Græsmarkerne henligge i 5 Aar, og jeg ikke kan tage flere Afgrøder uden at gjødste 2 Gange i Rotationen, hvortil mit Gjødningsforraad ikke vil være tilstrækkeligt, vil jeg inddele denne Afdeling i 8 Nummere, da jeg nu er istand til at skaffe fornøden Gjødning til $\frac{1}{8}$ Deel istedetfor $\frac{1}{10}$ Deel, og dyrke dem i en regelmæssig Frugtsfølge, nemlig 1. Havre; 2. Brak, som mergles, forsaavidt dette ikke allerede er skeet; 3.

Rug, som saaes tidligt; 4. Biffeblanding til Hø; 5. Byg udlagt med Klover og Thimotheigræs; 6—8 Klover og Græs.

C. Parcelgaarden Haraldsmark,

har 185 Tdr. Agerland, for største Delen sfjøre Leersjorder, er inddeelt i 12 Marker, der dyrkes saaledes: 1. Brak gjødet og merglet; 2. Rug; 3. Byg udlagt med Klover; 4 og 5. Klover; 6. Havre; 7. Biffeblanding, gjødet; 8. Rug eller Byg; 9. Havre, udlagt med Klover og Thimotheigræs; 10, 11 og 12. Klover og Græs.

Som Følge af den Mangel paa Gjødning, hvorunder Avlsbruget leed i de første Aar efter at jeg havde tiltraadt denne Eiendom, maatte jeg det første Aar undlade at indtage nogen af de under Afdelingen Litr. C. henhørende Indtægter, og i det paafølgende Aar 1841 var jeg nødsaget til at undlade at optage nogen Indtægt af Afdelingen Litr. B., for at Driften af de under Parcelgaarden hørende Jorder ikke skulde blive alt for meget tilbage.

Den store Mangel paa Gjødning lod sig hverken let eller hurtigt overvinde, og herpaa beroede hele Avlsbrugets Opkomst. Skjøndt jeg endnu er langt fra at være i Besiddelse af det for min Driftsplan og Jordernes naturlige Bestaaffenhed ønskelige Forraad deraf; er det dog i de forløbne 6 Aar lykkedes mig at forøge Indavling og Gjødningsmasse til noget mere end det Dobbelte. Imedens her i de første 2 Aar fun gjødfedes 24 til 25 Tdr. Vand aarlig, bliver nu

et Areal af 50 til 60 Tdr. Vand aarlig ligesaa tilstrækkeligt, skjøndt ikke rigeligt forsynet med Gjødning.

De Midler, jeg har betjent mig af for efterhaanden at komme i Besiddelse af det fornødne Quantum Gjødning, ere følgende:

1. Tilberedelse af Kompostgjødning eller saa kaldte Gjeringsmøddinger;
2. Dyrkning af en betydelig Deel Brakfrugter;
3. Fedning af Hornkvæg paa Stalden, fornemmelig i de Aar da Sæden ikke har været meget dyr;
4. Redpløining af grønne Afgrøder.

For at bringe det indskrænkede Forraad af Gjødning til at naae saa vidt som mueligt, har den største Omhu været anvendt for at faae den fuldkommen vel spredt og saa findeest som mueligt, for at den kunde blive godt indblandet i hele Overfladen. Ved at iagttage dette og ved at anvende en omhyggelig Bearbejdning af Jordsmonnet, er det lykkedes, endog paa kolde og temmelig magre Jorder, at erholde gode Afgrøder efter en svag Gjødning. Især i det sidste Aar lykkedes alle Sædarter og Foderverter særdeles godt, saaledes at her af Rug er avlet i Gjennemsnit 10 Fold, men paa een af Markerne over 13 Fold, af Byg og Havre er her avlet 13 til 14 Fold og af Urter 7 til 8 Fold, og jeg er forvisset om, at der aldrig nogensinde er indbjerget saa riig en Høst ved denne Gaard.

Imidlertid er endnu meget tilbage at gjøre især ved Afdelingerne B og C, hvor jeg hidtil ikke er naaet over mere end omtrent det halve Areal.

Af de i og ved Agermarkerne henliggende Strækninger af Hebe og raae Jorder, der ere lagte ind i Indtægterne, er vel den største Deel nu opdyrket, planeret og udgravet; dog henligge endnu mere end 20 Tdr. Land i den aldeles raa Tilstand, men vil efterhaanden blive optaget, eftersom de tilstøbende Bange tages ind til Dyrkning.

For 3 Aar siden fik jeg et lidet Engvandingsanlæg istand, og sidste Efteraar er et nyt begyndt, hvorved Eleverne under Hr. Meyers Anviisning udføre Arbeidet.

I Skoven, der dog for størstedelen er rig paa en frodig naturlig Dyrk, bliver aarlig foretaget smaa Plantninger af forskjellige Træsarter.

Af Bygninger har jeg opført: i Aaret 1841 Lade og Dvægstald ved Parcelgaarden og i 1842 Hestestald og en interimistisk Beboelsesleilighed; ligesom jeg i 1843 her ved Gaarden har opført et nyt Baaningshuus, hvori jeg boer med min Familie, idet det ældre Baaningshuus og et hosliggende Floi afgive Locale for Institutets øvrige Lærere og Eleverne.

Af Besætning holdt jeg i Begyndelsen 12 Heste og 70 Stykker Hornqvæg, som neppe kunde holdes godt. Jeg fodrer i denne Vinter 20 Heste, 105 Stykker Køer og Stude, og kunde gjerne endnu have fodret 30 til 40 Stykker, men Priserne vare i Efteraaret saa høie, at det var betænkeligt at gjøre Indkjøb. Om Gud vil jeg lever her endnu i 3 til 4 Aar, og Alt maa gaae frem som hidtil, vil jeg kunne holde rigeligt et Antal af 140 til 150 Stykker Hornqvæg.

Bed Parcelgaarden agter jeg at anbringe et Meieri paa 60 Røer, som allerede nu godt kan holdes; men jeg skal først have opført et Baaningshuus, for i sammes Kjelderetage at faae Melkestue og øvrige fornødne Deconomielseiligheder indrettede, og dette seer jeg mig for den nærmeste Tid ikke istand til. Imidlertid vil det skee saasnart det bliver mig mueligt, da jeg erkjender, at det er en Mangel ved Institutet, som det ikke hidtil har været mig mueligt at raade Bod paa, at Besætningsvæsenet ikke hidtil har været ordnet paa en mønsterværdig Maade. Dette var i Begyndelsen ikke mueligt ifølge Eiendommens Tilstand, men det kan nu blive som det bør være, saasnart jeg seer mig istand til at bestride de nødvendige Beføstninger.

Af Algerdyrkningsredskaber, som her bruges, maa jeg nævne Svingploven, hvoraf vi have flere Slags (Hjulplovene ere saa godt som ganske fortrængte fra denne Egn), en trefantet Brakharve med skraa fremstaaende Tænder, Skarificator, Erstirpator og ved enkelte Leiligheder Muldstuffen. Af lettere Harver bruges her den sædvanlige Ste Buls Harve.

Til Hakkelsestjæring til Hestene benytte vi en stor meklenborgsk Hakkelsekiste, der har en Skydeindretning til at føre Foderet frem. Ved Frederiksborg Stutterie skjærer en Karl i en Riste af dette Slags daglig Hakkelse til 48 Heste, og enhver Karl kan, saasnart han faaer nogen Øvelse, i det mindste skjære dobbelt saa meget som med det sædvanlige Redskab til Hakkelsestjæring.

Til Hornqvæget lader jeg ikke Foderet skjære fordi

dette efter min Overbeviisning ikke er hensigtsmæssigt uden i foderknappe Aar, naar det er magtpaaliggende at faae Dyrene til at fortære endog den strideste Halm. Bed at opfodre Halmen uden at skjæres og anvende en Deel deraf til Strøelse, erholder man baade mere og bedre Gjødning.

Seer jeg tilbage paa de nu snart forløbne 9 Aar siden dette Institut blev oprettet, saa troer jeg at turde fastholde den Overbeviisning, at mine Bestræbelser for at fremme et Agerdyrkningsinstitut i Danmark ikke have været forgjæves, og at hverken den Understøttelse, det kongelige Landhuusholdningssekskab eller Staten har ydet, har været frugtesløs anvendt.

Jeg maatte i Begyndelsen nøies med en i Forhold til Sagens Banffelighed meget liden Understøttelse, og det kostede mig ofte stor Anstrængelse at gjenneføre det begyndte Foretagende. Imidlertid erkjender jeg, at det var alene ved Selskabets Understøttelse og Medvirkning, at det paa nogen Maade blev mig mueligt; thi Interessen for landoeconomisk Underviisning var endnu dengang meget svag, og den foranstaaende Liste over Elever, der herfra ere afgaaede, kan oplyse, at de af Selskabet understøttede unge Mennesker næsten vare de eneste, der fuldendte deres Lærecursus. Dersom jeg ikke dengang havde havt disse unge Mennesker og en Deel særdeles begavede Læringer, da maatte jeg aldeles have tabt Modet.

I de senere Aar toge Forholdene en heldig Forandring, idet den opvaagne Sands for Landoeconomien og en hensigtsvarende Dannelse i dette Fag har

fremkaldt en stor Concurrence af unge Menneſker, ſom man ønſter anbragte i denne Læreanſtalt, og uagtet her nu modtages et langt ſtørre Antal end i Begyndelſen, kan kun en mindre Deel af de Anmeldte blive antagen. Hvad der i Begyndelſen meget hyppigt var Tilfældet, at de unge Menneſker forlode Inſtitutet uden at fuldende deres Lærecursus, finder nu ſjeldnere Steb.

Siden 1842 har Regjeringen tilſtaaet mig et aarligt Tilſkud af 600 Rbdlr. til Inſtitutets Fremme. Derved blev jeg iſtand til at anvende mere paa Underviisningen og holde faſte Lærere; men jeg ſeer mig ogſaa iſtand til at godtgjøre, at jeg har anvendt baade dette og mere i den tilſigtede Retning.

Omſtændighederne opfordrede mig fra Begyndelſen til at ſtille Betalingen for Inſtitutets Elever meget lav, og det er kun ſom Følge af Nødvendigheden, at jeg for Eſtertiden heri maa gjøre Forandring, idet jeg fra 1ſte Mai d. A. at regne har beſtemt den Betaling, ſom en Elev har at erlægge aarlig for ethvert Læreaar, til 150 Rbd.

Uden at tage Henſyn til det ſidſte Aars særdeles høie Priſer, ere de fleſte Levnetsmidler i de ſidſte 10 Aar ſtegne ømtrent 30 Procent. For at ſtaffe Plads til et ſtørre Antal unge Menneſker, har jeg maattet anvende ſtore Befoſtninger paa at bygge.

Naar jeg tager Henſyn dertil og til den Omſtændighed at Forholdene ikke længer tillade mig at arbejde uden Løn for min Gjerning, da den Tid er forhaanden, at en talrig Børnefloks Opdragelſe kræver ſtore

Beføstninger, saa vilde det for Eftertiden ikke være mig mueligt at modtage de unge Menneſker imod en ringere Godtgjørelſe end den forannævnte.

Men jeg maa og i ſaa Henſeende tillade mig at oplyſe, at man villigen indrømmer mig denne Beta-
ling, og at uagtet denne Forhøiſſe ere alle Pladſer for det næſte Aar beſatte, og flere Anmeldte har jeg ikke funnet modtage.

Haraldslund, d. 19de Februar 1846.

W. B. Krarup.

II.

(Af en Skrivelse til Landhuusholdnings-Selſkabet, fra D^{hr}. Statsraad Holm paa Dalsgaard og Godsforvalter Budz paa Fryſenborg).

Den 15de og 16de dennes overvare vi Undertegnede den da paa Haraldslund afholdende aarlige Examen over dem, ſom undervifes paa det derværende Inſtitut. Tilſyns-Comiteens ene Medlem, Juſtitsraad Amtsforvalter Bindesboll var, paa Grund af anmeldt Forſald, ikke mødt. Ei heller var tilſtede Forſtanderen, Kammerraad Krarup, hvem Følgerne af et Beenbrud endnu holdt tilbage i Aarhus. I hans Sted examinerede den tidligere fra Inſtitutet dimitterede Toldorphy, nu Forvalter paa Steensballegaard ved Horsens. Forreſten examinerede Lærerne ved Inſtitutet, Candidat i Theologien Foſs og Forſtcandidat Meyer, ſamt Dyrlæge Laurigen. Som Cenſorer vare,

efter Anmodning, tilstede: Cancellieraad Ingerslew til Marselisborg, Pastorerne Jønsø i Grundfør og Graae i Trige, Proprietair Olsen til Thomasminde og Forpagter Budy af Rosenholm.

De Examineredes Antal og Navne, samt det Udfald, hvormed de bestode Examen, vil behageligt erfares af de høslagte trende Lister. Den ene af Listerne viser derhos Navnene paa dem, som dimitteredes. Videre maae vi bemærke, at Eleverne i Henseende til deres Fremstridt i Mathematik, Landmaaling og Nivelering aflagde skriftlige Prøver, som vare blevne censurerede af Lærerne ved Institutet. Bedømmelsen af Elevernes og Lærlingernes Kyndighed i Markarbejder, samt Færdighed i Huggehuset, skete ved erfarne Landsmænd af Omegnen, som derom vare anmodede.*)

Institutets nærværende Tilstand er, efter alt hvad vi kunde erfare og skjønne, god, og i Særdeleshed ere de Elever, som forblive paa Haraldslund, meget lovende. Dgsaa ansaae vi det for aabenbart, at Institutet har naaet et end høiere Trin i den almindelige Mening, hvorom det noksom vidner, at det ikke længere kan modtage alle dem, som ønske at komme der, og derhos

*) Efter de indsendte Examenlisteres Udvisende ere Dimittenterne følgende: 3. A. Schrøder, H. D. Krarup, P. A. Brummer, E. Luja, E. Hellemann, P. Søderberg, A. Müller, H. Grønbech og F. Rosen; 4 af disse erholdt i Hovedcharacter: „meget godt“ og 5 „godt“. — Af de øvrige Elever tilbecltes 14 Characteren „meget godt“ og 4 „godt“. — Af de 9 bondesødte Lærlinger erholdt 7 „meget godt“ og 2 „godt“.

ikke blot har Elever fra Rigets forskjellige Dele, inclusive Hertugdømmene, men og fra Norge.

Vi tør derfor, med fuld Overbeviisning, yttre den Mening, at Institutets Virksomhed er saare gavnlig og derfor meget maa ønskes fortsat.

Tilsynscomiteen ved det paa Haraldslund værende Landvæsens-Institut, d. 23. April 1846.

**Afdøde Gaardfæster i Haar, Dannebrogsmænd
Søren Rasmussen Michelsen —
et Mønster til Efterligning.**

I Haab om at modtage endnu flere og fuldstændigere Materialier til denne ved Wandel, Indsigt og Virksomhed udmærkede Bondes Biographie, har Udg. udsat at levere nedenstaaende 2de Bidrag dertil; men da det dog turde være uvist, hvorvidt det vil lykkes at erholde hine, finder han det rigtigst, nu at optage disse, der noksom ville vidne om, at ligesom denne Mand, en Prydelse for sin Stand, nød i levende Live velfortient Agtelse og Tillid, saaledes har han, høilig savnet ved sin Bortgang, sikket sig et hæderligt Mindel.

I.

(S. R. Michelsens egenhændige Beretning, efter Anmodning tilstillet Udgiveren).

I Aaret 1821 modtog jeg i Fæste en Gaard af Hartkorn 6 Tdr. i Haar By under Grevskabet Frysens

borg. Gaardens Bygninger vare yderst forfaldne og høist trængende til at ombygges. Byens Mark blev samme Aar udskiftet og mig tildeelt en af de ringeste Lodder, der for en stor Deel bestod af lette Sandjorder. Mit Areal blev herved 60 Tdr. Pd. Ager og 3 à 4 Tdr. Pd. mager Eng, hvorpaa kunde avles 9 à 10 Læs Hø. Ved Forpagtningen af Grundfor Mølle havde jeg i hine trykkende Tider tabt det Lidet, jeg eiede, og maatte gaae derfra med en Gjæld af nogle Hundrede Rigsbankdaler; med min Kone fik jeg en liden Medgift, der netop satte mig istand til at betale Indfæstning af Gaarden.

Da jeg indsaae, at jeg ved at følge den hidtil almindelige Driftsmaade vanskelig vilde blive istand til at forhyverve et tarveligt Udkomme, besluttede jeg mig til at indføre Bærelbrug og formaaede Dannebrogsmænd Knudstrup, dengang boende i Leerberg, til at være paa Raad med mig ved Inddelingen af min Mark.

Lodden blev nu inddeelt i 3 Hovedafdelinger efter Jordbundens Bestaffenhed. 1ste Afdeling, 14 Tdr. Pd. muldlerede Jorder nærmest Gaarden, deelede i 7 Indtægter, hvoraf een i de første Aar alene anvendtes til Staldfødringsværter. De øvrige 6 dyrkedes saaledes: 1 Kartofler, Klatgjødskede; 2 Byg med paasaet Kløver; 3 Kløver; 4 Rug; 5 Biskehavre, gjødet; 6 Rug. Fra 1829 tog jeg Staldfødringsindtægten ind under Rotationen i denne Afdeling, der saaledes nu fik 7 Indtægter, og da mit Gjødningsforraad var betydeligt tiltaget, blev Driftsplanen forandret saaledes: 1 Kartofler, gjødskede; 2 Byg besaaet med Kløver; 3 Kløver;

4 Rug; 5 Brak gjødet; 6 Raps; 7 Rug. Denne Forandring gav mig en god Indtægt; men denne Dykningsmaade vilde været udtærende, dersom jeg ikke nu havde seet mig istand til at gjødske rigeligt.

Anden Afdeling, 21 Tdr. Ld. Leermuldede og sandmuldede Jorder, deelttes i 7 Indtægter, der dyrkedes efter følgende Plan: 1 Grønjordshavre eller Byg; 2 Biskehavre, gjødet; 3 Rug; 4 Kartofler eller Erter, gjødet; 5 Byg; 6 og 7 Klover og Thimotheigræs. Tidligere havde jeg istedetfor Grønjordshavre oftere Rug; men da jeg i de senere Aar udlægger Jorden med en Blanding af Klover og Thimotheigræs, er den mindre stiftet til Rug end efter reen Klover.

Tredie Afdeling, 24½ Td. Ld. Sandjorder, deelttes først i 6, senere i 7 Indtægter: 1 Havre; 2 Brak gjødet; 3 Rug; 4 Kartofler, gjødskede; 5 Byg, besaaet med Klover og Thimotheigræs; 6 og 7 Klover og Græs.

Da jeg ganske manglede Driftscapital, ansøgte jeg det høifongelige Landhuusholdningselskab om Understøttelse til en planmæssig Drifts Indførelse, og denne blev mig tilstaaet, saaledes at jeg i 5 Aar fra 1ste Mai 1823 tilkjendtes 60 Rbdlr. aarlig. Herved blev jeg istand til at iværksætte Mergling og flere Grundforbedringer, som ellers ikke vilde have været mig muligt paa den Tid. Paa Byens Grund er fælles Mergelgrav, hvorfra jeg efterhaanden fik min hele Mark merglet med en god kaldrig Leermergel, og denne Grundforbedring har jeg for en stor Deel at takke for rige Afgrøder, og for det Held, jeg i det Hele

har havt med Berelbrugets Indførelse. Under det foran nævnte Areal af Ugerland, som jeg nu dyrker, er indbefattet 7 Tdr. Pd., som jeg af maadelig Engbund har opdyrket i Aaret 1825. Dmtrent Halvdelen var opfkaarne med Torv og i høieste Grad moradstigt. Dette Jordsmon lod jeg gjennemgrave med 3 Alen vide Grøfter i en Afstand af 18 Alen. Den Jord og Sand, der opkastedes af Grøfterne, lod jeg om Efteraaret udjevne over hele Ugeren, der uden at pløies næste Foraar besaaedes med Havre. Jeg høstede deraf en saa rig Afgrøde, at jeg heri havde mere end Erstatning for den ikke ubetydelige Beføstning, jeg havde anvendt paa denne Opdyrkning. Den anden Halvdeel, der var noget fastere, pløiedes første Gang i Slutningen af Mai med meget tynde Furer, der nogle Uger efter bleve overfkaarne i 3 Alens Længde og satte i Bunker, der afbrændtes og gav en saa betydelig Deel Aske, at den kunde spredes over det hele Jordsmon. De fornødne Grøfter vare iforveien grave. Jeg saae her Kaps uden Gjødning og erholdt en nogenlunde god Afgrøde; derefter gjødtedes til Hvede, som lyffedes meget godt.

Da jeg begyndte at indføre Berelbruget bestod min Besætning af 4 à 5 Heste, 10 Dvæghoveder og 12 Faar, og da Græsningen var maadelig, kunde denne Besætning kun holdes i slet Stand. Jeg holder endnu det samme Antal Heste, der er tilstrækkeligt til mine Jorders Dykning; derimod har jeg forøget Dvægbesætningen til mere end det dobbelte og kan nu til alle Aarets Tider holde den godt. Om Som-

meren bruger jeg halv Staldfodring til Malkesøerne. Hestene holdes stedse paa Stald. Dvæget holdes inde omtrent fra Kl. 9 Form. til Kl. 4 Efterm. og fodres med 4 til 5 Gister Grønfoder. Om Vinteren har jeg fodret en Deel Stude med Kartosser og undertiden tillige noget formalet Korn.

Alle Gaardens forfaldne Bygninger har jeg opbygget af nye. Allerede inden 10 Mars Forløb, efterat jeg havde modtaget Gaarden, var det lykkedes mig at afbetale min ikke ubetydelige Gjæld, og at opføre Udhusene af nye uden dertil at erholde nogen Understøttelse af Herstabet. I Maret 1835 opførte jeg et nyt Baaningshuus. Ved den søndre Ende af dette er Haven, omtrent af 4 Ekpr. Lands Størrelse; i denne har jeg plantet et ikke lidet Antal af Frugttræer. Foruden de almindelige Havesager har jeg dyrket en Deel Kommen, og deraf i nogle Aar avlet flere Tønder. Den heldige Fremgang, jeg har havt med min Avlsdrift, har tiltrukket sig mange af mine Jevnliges Opmærksomhed, og ofte har jeg havt den Glæde at kunne vejlede ved mit Raad, dem, der have henvendt sig til mig, ikke blot af mine Naboer, men og Mænd fra andre Steder.

Det Kongl. Landhuusholdningselskab har i en Deel Aar betroet en af dets Læringer til min Vejledning, og desuden har ikke faa unge Mennekter været anbragte hos mig til Dplærelse i Agerbruget.

Gaar, den 20de Decbr. 1841.

Søren K. Michelsen.

II.

(En velvillig Meddelelse fra paatidelig Haand).

Alt Agerbruget i Danmark efter Krigsaarenes Dyr-
 bør har gjort, om ikke raske, saa dog stadige Frem-
 skridt, er neppe nogen Tvivl underkastet. Men ligesaa
 unægteligt som dette er, saa vist er det ogsaa, at de
 Mænd, som uden Egne og Kyndighed eller under ugun-
 stige Forhold have kastet sig over nye Forsøg, der en-
 ten ere strandede paa Halvveien eller som mislykkede
 aldeles ere opgivne, ofte have virket lammende og
 nedtrykkende for Agerbruget i de Egne, hvor disses
 uheldige Virksomhed traadte for Lyset, og at der ofte
 har hørt en lang Række af Aar til at oprette den Mis-
 credit, hvori saadanne Exempler i Almuen sine have
 bragt nye Forandringer og Forbedringer. Iffeheller
 er det overhovedet fra Mænd udenfor Bondestanden
 at Dyrkuntringer til en bedre og fordeelagtigere Jord-
 dyrkning fornemmeligen skal udgaae. Uden at ville
 nægte disses Indflydelse, synes de dog at staae uden-
 for og hævet over Bondestanden, og den danske Bon-
 des Forsigtighed er vist neppe at dable, naar han
 omhyggelig og ængstelig veier hines større Intelligents
 og rigere Resourcer mod egne svagere aandelige og
 materielle Kræfter. Kunns naar vel udtænkte og heldigt
 gennemførte Forbedringer fremstaae, udførte ved en
 Mand af hans egen Midte og lige Vilkaar med ham
 undergIVEN, kun da vækkes hos ham en kraftig Lyst
 til Efterligning, i det han tænker ved sig selv: „hvad
 hiin eier af Forstand og Indsigt, af legemlig Kraft

og timelig Formue, dette er ogsaa mig betroet; hvad hiin har virket og vundet, det maa ogsaa kunne lykkes mig." Det fortjener derfor Dymærksomhed, naar vi see en simpel Bondemand ved egen Kraft at bryde de Lænker, hvori Agerbruget holdtes bundet, og at fremstille et Monster for en heel Egn's Beboere paa en velordnet og lønnende Agerdyrkning, og han har Krav paa at erindres, selv efterat han har nedlagt sin Virksomhed.

En saadan Mand var Dannebrogsmænd Søren Rasmusen Michelsen, Gaardsfæster i Haar, Haldum Sogn under Grevskabet Frysensborg. Han er født i Haar 1790. Hans Fader døde tidlig, og som eneste Søn bestyrede han i nogle Aar for Moderen den Gaard, som han senere selv modtog i Fæste. Han nød kun almindelig Opdragelse; men imedens Almueunderviisningen paa den Tid var tarvelig nok, var han saa heldig i Skolelærer C. Karup at finde en sjelden ducelig og oplyst Lærer. Mod denne Mand nærede han ogsaa en uafbrudt Agtelse og Taknemmelighed, i det han indrømmede, at det var ham, der havde vaakt hans Tænksomhed og indgivet ham den Læselyst, der siden uafbrudt fulgte ham. I Aaret 1822 døde Moderen og han overtog samme Aar Gaarden ifæste og giftede sig. Forældrenes oeconomiske Forfatning havde været maadelig. Med tomme Hænder stod han der. Han betragtede de forfaldne Bygninger, den kraftløse, sparsomme, næsten værdieløse Besætning, og den udmarvede, fordrevne Mark, og det var ham intet opmuntrende Skue. Han følte Lyst og Kraft til at

virke, men han indsaae ogsaa at Sagen maatte gribes an paa en ganske anden og alvorligere Maade om det ellers skulde lykkes ham at kjæmpe sig frem til en mere selvstaendig og vustelig Stilling. Han folte endvidere, at han behøvede Raad og Veiledning. Derfor søgte han at komme i nærmere Berørelse med Egnens 2de udmærkede Landmænd: Pastor Hyphoff i Lyngaae og Dannebrogsmænd Knudstrup i Leerberg. Disse hæderlige Mænd gif ham beredvilligen tilhaande, og hjalp ham med at udkaaste en forbedret Driftsplan for hans Jorder efter Berelbrugets Grundsaetninger, hvornæst de anbefalede ham til det Kongelige Landhuusholdningssekskab, der tilsagde ham en Understøttelse af 300 Rbd., fordeelte paa 5 Aar, under den Betingelse at han nøie fulgte den indleverede Driftsplan, og under Tilsyn af Commmerceraad Tommesen paa Frysensborg. Denne Understøttelse kom her paa rette Sted og i beleilig Tid, og den bar rige Renter. Med utrættelig Arbeidsomhed, men ogsaa med Sindighed og Betænkksomhed gif han nu til sin Gjærning. — Gaardens Tilliggende, der udgjør omtrent 55 Tdr. Agerland og 7 Tdr. Laud Eng (hvoraf kun omtrent 10 Tdr. Land nærmest Gaarden er god Muldjord; Resten størstedelen kaffede, deels sandede, deels qvægede Jorder, som berørt forhen stedmoderligen behandlede) lod han indhegne med en 3 Allen Grøft. Marken lod han rydde for Steen og Buske, udgrave forsaavidt fornødent gjordes deels med aabne, deels med bedækkede Grøfter. En hensigtsmæssig Sædfolge indførtes, bedre Avlsredskaber anskaffedes, og Mergling paabegyndtes.

Den omtalte Englod, der henlaae i et Morads og
 fens afgav et ubetydeligt Product af ringe Dvalitet,
 lod han udgrave med 3 Alen vide og 2 Alen dybe
 Grøfter i Afstand af 18 Alen fra hverandre. Opkast-
 ningen deels Sand, deels Tørvejord blev udjævnet
 over hele Ageren og første Aar besaaet med Havre.
 Aaret efter blev den bragt under ordentlig Dyrkning
 med Ploven, for senere i forbedret Tilstand atter at
 udlægges til Eng. — Saaledes arbejdede han usfortroden
 frem, og uagtet Omstændighederne ofte nødte ham til
 langsommere Fremskridt, uagtet den fornødne Drifts-
 capital ofte manglede ham, tabte han dog ikke Modet.
 Det maa nemlig ikke lades ubemærket, at han begyndte
 sine Forbedringer i den for Landmanden høist ugun-
 stige Periode, medens Arbejdslønnen ingenlunde stod i
 Forhold til Producternes yderst lave Priis. Naar
 han efter en Transport af 3 Mil modtog hos Kjøb-
 manden for 1 Td. Rug 2 Rbd. 3 Mk., for 1 Td.
 Byg 9 à 10 Mk. og for 1 Td. Havre 5 à 6 Mk.,
 forslog dette fens lidet til at dække de forsøgede Om-
 kostninger, og Opmuntringen til Fremadstræben var
 just ikke synderlig stor. Imidlertid forandrede Omstæn-
 dighederne sig snart til hans Fordeel, og han vidste
 med Klogskab at benytte sig heraf. Den usædvanlig
 tørre Sommer 1826 og som Følge deraf den mislige
 Høst, der bragte Tab til saamangen en Landmand,
 bragte Held til ham. Han avlede nemlig dette Aar
 en usædvanlig riig Kartoffelasgrøde, efter Angivelse
 omtrent 800 Tdr. Med disse gjorde han denne gang

en Undtagelse fra Regelen i det han solgte omtrent Halvparten til en Priis af 2 Rbd. pr. Td., og der- ved fik han en betydelig Kapital mellem Hænderne, med hvilken han sandeligen aagrede paa bedste Maade. Nu først saae han sig istand til ret at forøge og forbedre Besætningen, og at drive Merglingen med Kraft, og det varede nu ikke længe før hans Agerbrug reiste sig i den skjøne Orden, i hvilken han stedse senere har bevaret det, en Orden, der ikke kunde andet end indtage og fornøie hver den, der med aabent Die og med Sands for Landvæsenet vandrede gjennem hans Mark, og tænkte tilbage paa dens tidligere bedrovelige Udseende, dens oprindelig flette Jordbund og de ringe Kræfter, dens Dyrker kunde sætte i Bevægelse for at forandre dens Skikkelse. Efter den Af dødes egne Op- tegnelser har han i de sidste 15 Aar, eller i Tidrum- met fra 1828 til 1842 inclusive, aarlig høstet 262 Tra- ver langstraaet Sæd, der efter en lempelig Ansættelse rigeligt maa have givet 300 Tdr. Korn. Desuden har han i dette Tidrum aarlig i Gjennemsnit høstet 25 Tdr. Raps. Hans betydelige Kartoffelavl paa circa 6 Tdr. Land, Urter og Biffehøsten, det store Qvan- tum Biffehavre og Kløver, der blev fortæret om Som- meren som Staldfoder eller forarbejdet til Høe, er her ikke draget med under Beregningen, og det vil saaledes skjønes at hans Avl har givet et saare an- seeligt Product. Hans Korn var ialmindelighed af fortrinlig Dvalitet og udmærket ved Keenhed. Dette var isærdeleshed Tilfældet med Rugen, der begjærigen søgtes til Sæd, og hvoraf han aarligen afhændede et

betydeligt Quantum til meget høie Priser. I dette Tidrum var hans Besætning 5 Heste, om Vinteren 20 til 24 Creature, hvoriblandt nogle Trækstude, om Sommeren 10 à 12 Malfæoer og 14 Faar. Hans Dvægtillæg var ikke betydeligt, men udmærket. Hestene fodredes næsten uafbrudt paa Stalden, saavel som Arbeidsstuden og Ungdvæget. Malfæoerne derimod underholdtes om Sommeren ved halv Staldfodring. Af hans Vinterbesætning fededes til Salg 10 à 12 Stkr. deels Kæer, deels Stude. Til disses Fedning anvendtes foruden Kartofler et betydeligt Quantum Korn, største Deelen gruttet. Straaet afbenyttedes næsten udelukkende til Stroelse. Det havde staaet i hans Magt at holde en langt talrigere Besætning; men han fandt sin Regning ved at indskrænke Antallet, og derimod anvende større Omhu og Beføstning paa dens Rygt og Pleie, hvorved han naturligviis heller ikke lod den kraftfuldere Gjøbning ude af Beregning. Man saae i hans Stald store, velholdte Creature, der afgave rigelig Fordeel. Selv var han en god Hestekjender, og hans Hestebesætning bestod af kostbare, ypperlige Dyr, især i de senere Aar efterat Marken ved gjentagen omhyggelig Bearbejdning var bleven lettere at dyrke. Disse Heste afgif gjerne, efterat de hos ham vare opfodrede, til Holsteen eller Udlandet. Ogsaa holdt han i mange Aar en Hingst, der af Stutteriecommissionen var tilkjendt den Præmie, og som Besteler blev meget søgt.

Efterat Mark og Besætning saaledes var bragt i

fortrinlig Stand, henvendte han sin Dpmærksomhed paa Gaardens brøstfældige Bygninger. Det var hans Grundsætning: „først det Nødvendige, siden det Nyttige og Behagelige“, og Mark og Besætning var det, som skulde give ham Midler ihænde til at opbygge Gaarden. En smuk, rummelig, velindrettet Bondegaard reiste sig snart paa den gamle Plads. En Have, beplantet med forædlede Frugttræer, blev anlagt ved Stuehuset, og ved Flid og utrættet Stræben havde han saaledes ikke allene mere end fordoblet Fæstegaardens Værdie, men ogsaa berebet sig selv en friere og lykkeligere Tilværelse. — Dog maae vi ikke glemme, at idet han arbejdede for sig selv, virkede han tillige for Andre, og at det Maal, til hvilket han gjennem Modstand og Hindringer af mangfoldig Art maatte kæmpe sig frem, nu da Exemplet engang var givet, langt lettere naaedes af Andre. — Han var saaledes den Første, som her i Egnen afbenyttede forbedrede Volsredstaber, Svingplove, Straaharver, Exstirpatorer ic.; nu findes disse Redstaber næsten i hver en Gaard. Han var den Første, som ordentlig inddeelte sin Mark, indførte Bereddrift, Brak og Brakfrugtavl; nu flaae Alle med mere eller mindre Iver, Dygtighed og Held ind paa den samme Wei. Brak er bleven almindelig, den udtærende Dyrkning af mange langstraaede Sædarter i Rab, er efterhaanden vegen for overflaaren Kobbelfrug, eller Sædfølger, der mindre tage Jordens sidste Kræfter i Beslag. — Han var den Første, som drev Kartoffelavl i det Større; nu optager denne Rodfrugt næsten overalt en vigtig Plads

i Sædfølgen, og mange tusinde Tdr. avles aarligen heromkring. Han var den Første, som udførte Mergling med Alvor og Kraft. Hele hans Mark merglede han, og udførte omtrent paa hver Td. Land 120 Tæs Veer-Mergel, som var riig paa Kalk; nu seer man næsten overalt Mergelvognen i Gang Sommeren igjennem. Han var den Første, som tilveiebragte fuldkommen Markfred; et Gode, der nu er almindeligt og stattes høit. Men at Veien under denne hans Stræben ofte gjordes ham trang, behøver vel neppe Dmtale. Fordomme, Dablepsyge, Misundelse vare de Fjender, han havde at bestride. Og vare der end Enkelte, der sluttede sig til hans Side og ikke lode ham staae allene, saa havde han dog i Begyndelsen langt Flere imod sig end for sig. Dette gjaldt navnlig med Hensyn til Overholdelsen af Markfreden, der betragtedes som et Indgreb i Friheden, hvilket ikke kunde taales. Men ved den sindige Klogskab, der fulgte ham overalt, ved klarligen for Alles Dine at bevise, at han ingenlunde søgte egen Fordeel, og ikke attraaede Ufred, men Fred, derved naaede han sit Maal, og det varede ikke længe inden han nød den Glæde at see, hvorledes Mange vare ret ivrige for at bevare et Gode, der for ikke længe siden var bleven dem ligesom paatvungen. Kort — er det sandt, at et almindeligt Liv i og en glædelig Interesse for Agerbruget spores overalt her i Egnen, da behøve vi ikke at spørge om, hvo der først har vaakt Livet og vedligeholdt Interessesen. Vel er det saa, at den menneskelige Skrobelighed og Selvbehagelighed gjerne vil henses ethvert Fremstridt til

egen Eftertanke og Indsigt, og Folk glemme let, at de aldrig vilde have tænkt paa at iværksætte dette eller hiint, dersom ikke et levende Exempel paa Udførelsen og Nytten stod tegnet for dem. Men mange ere dog ogsaa de Stemmer, der villigen hæve sig for at vidne, hvad de skyldte denne Mand, og ikke sjelden hører man den Tale: „Saaledes har jeg stedse handlet, thi saaledes raadede mig Søren Michelsen; eller — dette har jeg vel vogtet mig for, thi derimod advarede Søren Michelsen.“

Han har saaledes ved sit Exempel fremkaldt et Opsyng i Agerdyrkningen, der fra hans eget Hjem stedse har udbredt sig videre og videre; desforuden har han ogsaa i andre Henseender virket heldigt til Landvæsenets Fremme. 15 unge Mennesker have saaledes som Lærlinge Tid efter anden nydt hans Underviisning. De fleste af disse bleve placerede hos ham efter det Kongelige Landhuusholdnings-Selskabs Foranstaltning; Andre vare Privatister. Med Omhu og Nidkærhed antog han sig disse unge Mennesker. Og ligesom disse høstede Gavn af hans practiske Færdighed og bleve holdte til den Orden og Punktighed, som er saa nødvendig i Landvæsenet og som fremlyste af al hans Bedrift i Mark og Gaard, saaledes søgte han ogsaa at bibringe dem de theoretiske Kundskaber, som det stod i hans Magt at tilbyde dem. Thi det bør heller ikke med Tausshed forbigaaes, at han ei blot var en Ven af Læsning, men hans Dom om det Læste vidnede tillige om den Forstand og Eftertanke, hvormed han læste. Især i de senere Aar, da tilta-

gende Brystsvagthed forbød ham enhver legemlig Anstrængelse, traf man ham ofte med Bogen i Haanden. Ikke allene danske landoeconomiske Skrifter var han fortrolig med; thi heller ikke Thaer, Schwerg og Koppe vare ham ubekjendte. Med en forunderlig Kjærlighed hengav han sig til sit egentlige Fag. Hvor han troede at der kunde være noget Nytt og Nyttigt at lære, der udeblev han ikke. Men aldrig troede han blindt hen paa Andres Autoritet. Selv vilde han overbevise sig om det, han fandt anbefalet, ogsaa passede sig med de locale Forhold, og om det kunde betale sig. Derfor styede han hverken Umage eller Beføstning med at anstille Forsøg. Foruden de almindelige Sædarter dyrkede han ogsaa adskillige Handelsplanter f. Ex. Raps og Kommen, ligesom han ogsaa gjorde Prove med *madia sativa*. Rapsen forsøgte han i flere Aar at udplante; men han ophørte dermed, da han fandt at Udbyttet ikke erstattede de forsøgede Beføstninger. Mange Græsarter havde han forsøgt at dyrke; men alle disse maatte efterhaanden vige Pladsen for Rød- og Hvidkløver og Thimothei. Han havde saaledes ved mangfoldige Forsøg samlet sig en Rigdom af Erfaringer, som han beredvillig meddeelte alle dem, der tyede til ham om Raad og Veiledning. Hans practiske Dygtighed var ligesaa bekjendt, som hans Retsindighed var agtet. Derfor blev han ogsaa ved landoeconomiske Foretagender søgt og afbenyttet. Ved de Præmieløininger, som det Kongelige Landhuusholdnings-Selskab lod foranstalte udførte her i Egnen, var han stedse Bedømmelsesmand, ja han maatte endog

i denne Egenſkab ledsage Commiſſionen til fjernere Egne, et Beviis, ſom det ſynes ikke allene paa den Tillid, der ſattes til hans Kyndighed og Redelighed, men og paa den Mangel, man havde paa Mænd, ſom kunde udfylde hans Plads. Han var blandt de forſte Medlemmer i det landoeconomiske Selskab for Grevſkabet Fryſenborg, og ſom et Exempel paa hans Uegennyttighed fortjener det at anføres, at han der underſtøttede den Beſtemmelse, ſom ſenere optoges, at ingen af Selskabets nærværende Medlemmer maatte concurrere til de udsatte Præmier. Ogsaa i dette Selskab vidſte man at ſtatte og benytte Mandens Kræfter, og i Districtscomiteerne var han et ſtabigt og virkſomt Medlem. Dog var det ikke alene i hans nærmefte Omkreds at han ſom Landmand ſtod høit anſtreden baade fra Kundſkabens og Erfaringens Side. Med flere af Landets høitſtaaende og høitagtede Mænd ſtod han i Brevverling, og det tør vel uden Overdrivelse ſiges, at hans Navn var kjendt og agtet næſten overalt i Jylland, hvor Sands for Agerdyrkingen og dens Fremſkridt var bleven vaft. Fremmede Landmænd, ſom kom til Egnen, forlod den ſjældn uden at have aflagt ham et Beſøg, og lært at kjende Manden og hans Bedrift.

Gjorde han ſaaledes end Landvæſenet til nærmefte Gjenſtand for ſin Virkſomhed, og hengav han ſig til denne Syſſel med uſvækket Kjærlighed, ſaa optog den dog ikke udelukkende hans Tid. Ogsaa af den Commune, hvori han levede, er han i andre Hendeender ikke uden Fortjenefte. Det er imidlertid nærmefte hans

Færd og Bærd som Landmand vi her ville berette, og vi ville derfor indskrænke os til at anføre, at han var Medlem af Sognesforstanderskabet og i over 20 Aar Skolepatron for Haldum Skole. At Alt kunde skee sammeligen og med Orden, var hans Bestræbelse hjemme og ude. Hvor noget Godt og Gavnligt kunde iværksættes, var han gjerne blandt de Første, og han gav dertil villig og rundelig sin Skjærv. Saaledes var han ogsaa blandt de Første, som antog sig eet af Hovedstadens forsømte Børn, og det uagtet han selv havde en talrig Børneskole. Han følte fuldtvel Bigtigheden og Ansvarligheden ved det Hverv, han havde overtaget sig; men Udsaldet har viist at han var det vorent. Selv efterat dette unge Menneſke havde forladt hans Huus vedblev han med faderligt Nie at følge ham og at vaage over hans Opførel, og hans nuværende Husbonde berømmer ham som et stille, sædeligt og veloplært Tyende.

Bed den betydelige Indtægt, som hans Avlsbrug i de senere Aar afgav, og ved hans fornuftige, velordnede Deconomie, vilde det have været ham let at efterlade sin Familie i betydelig Velstand, om hans Hu ellers fornemmelig havde været henvendt til at samle Liggendefæ paa Jorden. Men ligesom det er berørt, at han ei anvendte Ubetydeligt paa at anstille Forsøg ved sit eget Avlsbrug, og Meget paa at understøtte gavnlige Foretagender udenfor samme, saaledes havde han ogsaa en betydelig Huusholdning at føre, der end mere forøgedes ved den vel simple og ligefremme men venlige og velmeente Gæstfrihed,

hvormed han aabnede sine Dørre for de Mange, som besøgte ham. Han fornægtede aldrig sin Stand, eller søgte at omgive den med en upassende Glans. At være agtet og hædret som Bonde baade i eget og Andres Huse, deri satte han sin Ære. I de mere Dan- nedes Kredse var han en hyppig og velkommen Gæst. Han bevægede sig der med Letthed og som hjemme, og med Beskedenhed, men uden Forlegenhed modtog han den Hylding, som ofte blev ham bragt.

I Aaret 1841 blev han, paa Landhuusholdnings- selskabets Indstilling til Kongen, benaadet med Danne- brogsmændenes Hæderstegn, en Udmærkelse, hvortil vistnok Alle, der kjendte ham og hans Færd, fandt ham i høi Grad fortjent.

En Brystsvaghed gjorde Ende paa hans Liv. Han døde den 8de April 1843, kun 53 Aar gammel, efterladende sig Enke og adskillige uforsørgede Børn, deriblandt en Søn, som i 1844, dengang 19 Aar gammel, antoges iblandt Landhuusholdnings-Selskabets Landvæsenslærlinger; Enken har giftet sig paa ny og hendes anden Ægtefælle blev da Besidder af den nu saa fortrinlige Fæstegaard. — Tidlig maatte S. N. Michel- sel nedlægge sin Gjerning; men for hans Stand havde han tændt et Lys, der isandhed ikke oplyste en snæver Kreds, og som heller ikke vil udslukkes efter hans Død, og, vi troe at mene det vel med Fædrenelandet ial- mindelighed og med Landbostanden isærdeleshed naar vi slutte disse Linier med det Dufte: at hver Land- commune i sin Midte maa tælle Mænd som Bonden Søren Rasmussen Michelsen.

Den 2den almindelige danske Landmands-Forsamling,

holden i Odense den 25de—29de Mai 1846.

Den første af flige Forsamlinger — i Randers i Septbr. 1845 — bivaanedes af det ikke lidet Antal af 332 Medlemmer, men den anden Forsamling — i Odense — fandt en endnu langt almindeligere Deeltagelse i det de Mødendes Tal her opløb til 626, hvoriblandt, foruden Mænd fra Landets forskjellige Provindser og selv fra fjernere Egne, ogsaa vare adskillige fra Sverrig og Norge. Om end Mødestedets for Pluraliteten beqvemmere Beliggenhed vistnok bidrog meget til en saa betydelig Frequentz, der endog var større end ved nogle af de tydske Forsamlinger af Land- og Forstmænd, — vidner denne dog i alt Fald paa en glædelig Maade om den gavnlige Opmærksomhed, der nu i Danmark stjenkes Landbo-Erhvervet og om den Interesse, hvormed dets Udøvere imødefomme en Foranstaltning som denne, der kan bidrage saare Meget til dets Lary og Fremme.

Forsamlingen holdtes i den fyenste Stiftsstads store Raadhuussal og aabnedes med en Tale af den ved Forsamlingen i Randers valgte Præsident Kammerraad Krarup, hvorefter ogsaa Forpagter N. E. Hofman (Bang) fra Hofmangave holdt en Velkomst-tale.

Til Præsident valgtes dennegang Kammerherre

Grev Knuth til Knuthenborg; til Vicepræsident nysnævnte Hr. Hofman (Bang); til Secretair udnævnte Præsidenten: Victor Bergsøe.

Iblandt de mange Gjenstande og Spørgsmaal, som isorveien vare foreflaaede at skulle tages under Forhandling, bleve iffun faa bragte under Discussion, og dog lader sig vist med Føie sige, at Tiden endda ikke tillod nogen saa alsidig og udtømmende Behandling af disse, at Den, der attraaede at vinde bestemte Resultater ihenseende til Punkter, hvorom Tvivlsmaal endnu kunne reises, fandt sig fuldkomment tilfredsstillet. Men saadant lader sig og ad denne Bei vanskeligt opnaae isærdeleshed forsaavidt Talen dreier sig om hvad der i Agerbrugets Praxis maatte være at til- eller fraraade, i det blandt andet de locale Forhold, Aargangens Beskaffenhed m. m., herpaa i mangfoldige Retninger yttre en saa overveiende Indflydelse; ei at berøre, hvor vaersom man bør være med af det mundtlige Ord, der, understøttet af Dialektiken, stundom kan have noget mere overtalende end overbevisende, — at udbrage, hvad der i modstridende Meninger maatte være det Sande og Rette.

Sammenkomstens vigtigste Hensigt: Udverling af Anskuelser og Erfaringer vil imidlertid ligesuldt opnaaes, og det er vistnok intet ringe Udbytte, som de Mødende hjembringe fra en Forsamling, der tæller saa mange oplyste og indsigtsfulde Agronomer. — Foruden hvad Lærerigt og Behageligt, der ellers vindes ved flige Møder, frembyde de navnlig en god Leilighed til at løsrive fra det Eensidige og Sædvans-

mæssige, hvoraf man i en mere isoleret Stilling saa let hildes og bliver en Slave, hvad maaskee netop Landmanden, hvis daglige Syssel bedst røgtes ved hans stadige Nærværelse i Hjemmet, ikke sjældent turde være udsat for.

For enhver Agerdyrker, der føler varmt for sit Fag og som Statsborger erkjender dets Betydning, maa det derhos have noget særdeles Tilfredsstillende og Dymuntrende, at saa mange Andre især af den jordbrugende Klasse ved at bivaane flige Møder lægge for Dagen, at de med ham dele denne Følelse og Erkjendelse. De give en herlig Anledning til at bringe de større og de mindre Eiendomsbesiddere samt Landboere fra Rigets forssjellige Egne i nærmere Berøring med hverandre til gjensidigt Gavn. Disse Sammenkomster, hvor Standshensyn vige tilbage, hvor den jevne, men praktist dygtige Bonde er en velkommen Deeltager, hvor han frit kan udtale sig og med Mænd, der ved Fødsel, Dannelse eller Formue indtage en anseelig Plads iblandt de større Eiendomsbesiddere, utvungen kan overlægge hvad der bedst tjener til at befordre Landboens Lær, — maatte ønskes besøgte af et større Antal af hans Jevnlige; de vilde da blandt andet saa meget desbedre kunne virke til at bortmane den Fortuessaand, der endnu hist og her spores iblandt Landalmuens talrige og vigtige Klasse og til at udbrede iblandt denne deels en klarere Bevidsthed ikke blot om Vigtigheden for det hele Statsamfund af Bondens Haandtering, men tillige om hvor meget der i denne

endnu er at rette og forbedre, deels en mere levende Attraae efter at følge dens Fremskridt.

De Gjenstande, som denne gang bragtes under Forhandling, vare fornemmelig følgende:

Det skotske og engelske Agerbrugs Anvendelighed for Danmark, hvorunder omhandlede det nyere skotske Vandafledningsystem samt den dyrkede Braks Fordele og Ulemper.

Hvilke Foderverter der bedst egne sig til at erstatte Kartofler naar disse slaae fejl; — deriblandt anbefales svenskt Rotabage, Gulerodder, Kunkelroer, Hestebønner.

Midlerne til Dvægs og Hesteavlens samt Skæferiernes Dphjælpning.

Forholdet imellem Indtægten af Meieri og Schweizeri.

Saltets Anvendelse i landoekonomisk Henseende.

Nogle Forstspørgsmaal, navnlig om Rodgranens bedste Udpantningsmaade.

De provindsielle landoekonomiske Foreningers hidtil anvendte Virksomhed.

Landoekonomiske Værestalter og hvorledes disse bedst indrettes og hvordan de maatte være at fremkalde. Efterat flere havde yttret sig om dette vigtige Anliggende, nedsattes en Comitee (bestaaende af Professor Flor, Fabrikcontrolleur i Altona, Dr. philos. Poulsen og Forp. N. E. Hofman Bang) til at fremlægge for den næste Forsamling Betænkning og Forslag desangaaende.

Et nærmere Referat af det Passerede vil først kunne meddeles med tilbørlig Paalidelighed og Fulds-

stændighed efterat den autentiske Beretning om Forhandlingerne er udfkommen, og at foregribe denne ved de holdte Foredrags Meddelelse nærmest ved Hjælp af Hufommelsen turde være et misligt Forsøg.

En Udstilling af Industri- og Agerdyrknings-Gjenstande, i Forbindelse med en Lodtrækning, var med velvillig Bistand af den Kjøbenhavnske Industri-Forening foranstaltet i Odense samtidigt med Landmandsmødet, og bidrog ei lidet til at forsøge Nydelsen og Behageligheden deraf, ei blot for dettes Medlemmer, men for de mangfoldige Andre af alle Stænder og af begge Kjøen, som besøgte denne rige og smukt arrangerede Udstilling.

Udenfor Byen holdtes den 27de Mai Dyrskue, forenet med en af det Kongl. Landhuusholdn. Selskab understøttet Premieuddeling for fortrinlige Kreaturer, af hvilke mange fremstillede. — Baron Juul-Brockdorff til Hindemæ, som især havde bidraget til at gjøre dette Dyrskue interessant ved at lade præsentere adskillige udmærkede Huusdyr, baade Tyre, Køer, Bædre, Faar og Sviin, — stillede de af ham vundne 6 Præmier til fremtidig Disposition af den Comitee, som Fyens Stifts patriotiske Selskab havde udnævnt til Dyrskuet's Ordning.

Iblandt de Festligheder, som i Anledning af dette Landmandsmøde vare arrangerede, vil vist isærdeleshed blive bevaret i taknemmeligt Minde den velvillige Opmærksomhed og forekommende Gjæstfrihed, som vistest Forsamlingens Medlemmer ved deres — efter Indbydelse fra Kammerherre Benzon til Christiansdal,

Kammerherre Baron Holstein til Langensø og Commandeur Falsen til Søbysøgaard — deelviis foretagne Besøg paa disse i Odense Byes nærmere og fjernere Omegn liggende skønne Herresæder.

Indbydelse til det almindelige Landbrugsmøde, som aabnes i Stockholm den 28de September 1846.

Til det almindelige svenske Landbrugsmøde, som efter det Kongl. Landbrugs-Akademies Forslag og med S. M. Kongens dertil indrømmede naadige Bifald, er berammet at holdes i Stockholm paa den ovennævnte Tid, indbydes herved Alle og Enhver, som interessere sig for Landbrugets Fremme og videre Udvikling i alle dets Dele.

Udvevling af Erfaringer og Synsmaader, saavel som et nærmere personligt Bekjendtskab imellem Landbrugere, er dette ligesom alle andre Landbrugsmøders Formaal og Siemed; og med Kundskab om de Fordele, som ad denne Vej vandtes for Landbruget i fremmede Lande, vover man at haabe, at Sverrigs Jordbrugere ville med Tilfredsstillelse benytte den Leilighed, som nu aabner sig til at samles og overlægge angaaende det, som vedrører deres Fag og Landets første Moder-næring; samt at saaledes baade Landbrugets Udøvere

og Benner i Almindelighed, saa talrigt som muligt, ville indfinde sig ved Mødet og Landhuusholdnings-selskaberne ville sende Repræsentanter dertil, paa det at de Fordele, som tilsigtes med dette Møde, kunne i fuldbeste Maade opnaaes.

Mødets første almindelige Sammenkomst skeer Mandagen den 28de Septbr., Kl. 11 Formiddag, hvorefter Mødets saavel øvrige almindelige Forsamlinger som Sectionsforhandlinger fortsættes efter den Arbejdsorden, der nærmere bestemmes ved den første Sammenkomst.

Alle Gjenstande, som vedrore Landhuusholdningen kunne give Stof til Omhandling i Mødet; og iffun som Forslag til Udgangspunkt for Discussionen ved Mødet ville adskillige trykte Spørgsmaal blive uddeelte, vedkommende saavel Landbruget i Almindelighed som specielt Agerbruget, Huusdyravlen og Landbrugets Biværinger. Det staaer saaledes ethvert Medlem aabent i den Orden Vedtægterne foreskrive, at foredrage eller bringe under Discussion ogsaa andre Landbruget vedkommende Emner og Spørgsmaal; dog bør større skriftlige Opsatser, som agtes foredragne i Forsamlingen, indleveres inden den 15de Septbr. forstk., for at der kan bestemmes i hvad Orden disse Opsatser meest passende kunne foredrages, være sig i de almindelige eller i Sectionsmøderne.

Landbrugsproducter, Redskaber, Modeller, Kreaturer og Tegninger kunne indleveres for at fremvises ved Udstillingen. Hen- og Tilbagefødsels af deslige

Gjenstande befestes af Eierne selv, som anmodes at indmelde inden 1ste Septbr. hvad de agte at indsende til Mødet, paa det at Bestyrelsen kan sættes istand til at bedømme, om der er paatænkt at indsendes saa Meget, at der kan blive Spørgsmaal om en større Udstilling, samt for at der i saa Fald kan føies Anstalt til at erholde et hertil passende Locale. De, som have anmeldt at ville indsende Noget, skulle skriftligen blive underrettede om Dagen, da de tilbudne Producter m. v. kunne modtages af Mødets Bestyrelse.

Slutteligen bede vi, at de, som agte at bivaane Mødet, ville saavidt muligt derom give Underretning ligeledes inden 1ste Septbr., for at det Fornødne kan ordnes og foranstalles alt efter Medlemmernes større eller mindre Antal. For dem, som inden nysnævnte Tid derom udtryffeligen tilkjendegive deres Ønske, vil man, saavidt det er gjørligt, drage Omsorg for at bestinge Logis, som da vil blive Medlemmerne anvist, ved deres Ankomst til Staden, i Bestyrelsens Bureau, hvor ogsaa Afgangskort til Forsamlingen udleveres imod den i Vedtægterne fastsatte Betaling af 1 Rigsdaler Specie.

Alle Breve og Sendelser, vedkommende Mødet, adresseres til: Bestyrelsen for det almindelige Landbrugsmøde i Stockholm.

Stockholm, den 27de April 1846.

U. Posse. S. Braunerhielm.

Hegnspantning.

(Af en Skrivelse til Landhuusholdningselskabet).

Min Fremgangsmaade med at faae Træplanter til at vore paa Hegn under en for skarpe Vinde udsat Beliggenhed er følgende:

Paa Hegns-Jordvold eller Dige 2 Alen høi, 3 Alen viid i Foden, og $1\frac{1}{2}$ Alen foroven, hvor samme er jevn eller plan, planter jeg; og foretrækker i Særdeleshed Hvid- og Slaaentorn, — dernæst flere Slags Vie-Viil (Bidier), just af det Slags, der skyde ud af Enden af det foregaaende Aars gjorte Skud. Andre Sorter bruger jeg ikke nu for Tiden, undtagen løs Sandbund gjør det nødvendigt at bruge Hyben og Hylb. Min Plantningsmaade er denne: Naar jeg planter Hvid- eller Slaaentorn, graves, naar Høsten er forbi, runde Huller i Diget, $\frac{1}{3}$ Al. dybe og ligesaa viide, og 2 Als. Afstand imellem hvert Hul. Fra midt i Octbr. til midt i April, oproder jeg gamle Tornebuske, hvor de kunne erholdes, og helst paa Steder, hvor disse have været mest udsatte for Bindene, — adskiller dem fra hinanden, og bruger de Rodskud eller Stængler, der have nogen Rod med behørig vedhængende fine Trævler, — det Dyrige af Busken kastes bort. Samme Dag sættes hver Plante eller Rodskud, der affjæres 4 à 6 Tommer oven Roden, (NB. ei dybere end samme forhen har staaet i Jorden) i bevidste Hul i Diget, saaledes, at der bliver en Fordybning i samme rundt om Stammen, i hvilken For-

dybning lægges Mos, Græs ic. for at holde Fugtig-
 hed og beskytte mod Udtorrelse. I 2det eller 3die
 Aar, naar Planten har gjort lange Skud, gøres en
 Ridse med Spaden i 3 Tommers Dybde ud til Sider-
 ne, fra Huulheden, hvori Planten staaer; heri nedboies
 de længste Skud og befæstes med Kroge af Trægrene
 hver til sin Side, og næste Efteraar bedækkes Krogen
 og de nedlagte Skud med Jord; NB. Spidsen eller
 Toppen undtagen. Saadanne Afleggere, der nu ere
 vante til Bindenes Haardhed, trække Næring baade af
 Rødder, som de slaae i Jorden og af Moderstammen,
 give Buske til varigt Hegn og vore rast. Et saadant
 lille Stykke Hegn kan fremvises, som jeg plantede 1832
 i Efteraaret; næste Foraar flyttede jeg fra samme til
 min nu iboende Gaard, — og uagtet samme Hegn
 siden har været overladt til sig selv, og er handlet ilde
 med, er det endnu saa tæt, at en Hare umulig kan
 springe derover.

Hvad Vie-Piil Plantning angaaer, da bruger jeg
 Stiklinger, helst $1\frac{1}{2}$ Al. lange, med et ungt Skud paa
 de yderste Spidser. Paa Diger, som ei ere over 3
 à 4 Aar gamle, bruger jeg en Jernstang til at gjøre
 Huller med i Jorden, i hvilke Stiklingerne plantes
 saa dybt, at $\frac{1}{4}$ Al. bliver ovenfor; men er det gam-
 mel Hegnsvold, da graver jeg 1 Alen dybe Huller
 deri i Efteraaret; tidlig i følgende Foraar trykker jeg
 Stiklinger fast i Hullets Bund og fylder derpaa samme
 med Jord, som om Efteraaret forud er sammenskovlet
 i Digets Grøfter, hvilken Jord fasttrædes om Stif-
 lingen saaledes, at der, i det Hullet dermed fyldes,

bliver øverst en lille Huuling, der fyldes med Mos, Græs ic., men ei over Stiflingens Spidse. Nævnte Fremgangsmaade har næsten altid lykkets for mig angaaende anførte Træarters Plantning. Derimod har jeg havt stor Vanskelighed med at faae Planter, opvoktede af Rødder eller Frøe, til at groe; thi de blive for kjelne, saa at de enten uddøe strax efter Plantningen, eller de blive sygelige i Tidens Løb, og Hensigten med dem, „at hegne“ opnaaes saa seent. Af Pjil og Hylb har jeg forhen beplantet meget ligesom og med Hyben, hvilke Træarter nok vore hastigere end førnævnte; men gjøre ei den forønskede Virkning, at frede for Creaturene, og hvad Pjilarterne angaae, da søges disses Blade meget af Huusdyr naar disse i Efteraaret gaae løse, hvorved Jordvoldene tage saa megen Skade ved at nedtrædes i Siderne.

Skou i Gudom (ved Lemvig), den 29de December 1845.

Peder Nielsen.

L i t e r a t u r.

Til Anbefaling for Vexeldrift, Sommerstaldfodring og Mergling, af Jens Nielsen, Gaardeier i Storehagelse.

Forlagt af Vosbein i Hillerød, trykt i Kjøbenhavn hos
J. G. Salomon 1845, 24 Sider, 8vo.

Dette lille Skrift er forfattet til „Anbefaling for Vexeldrift, Sommerstaldfodring og Mergling“ og sva-

rer til sin Titel. Dersom det er rigtigt, ikke at fordrere mere af en Forfatter og hans Bærk, end hvad han selv lover paa Titelbladet, have vi her ikke Ret til at forlange en udtømmende Behandling af disse tre landoeconomiske Gjenstande, men kun nogle practiske Betragtninger derover, nogle Tanker, saaledes som de ere opstaaede hos Forfatteren under Udvøvelsen af hans daglige Dont, og som han har havt Leilighed til at anstille dem. Og saaledes forholder det sig ogsaa. Forf. henter sine Bemærkninger fra den daglige Erfaring, og hvormegget vi end havde ønsket baade for Sagens og Forfatterens Standsfællers Skyld, at han var trængt dybere ind i Sagen, skeer det dog ikke.

Disse Betragtninger ere isøvrigt mærkelige. Det er en Bonde, som skriver dem, og det er glædeligt at en Bonde kan skrive saaledes. Der er længe arbejdet paa at hæve Bondestanden til det Punkt af almindelig saavel som landoeconomisk Oplysning, hvorpaa Forf. staaer, og som man maatte ønske at Storsædelene af dens Medlemmer stod paa. Det gaaer langtsomt med slige Bestræbelser, men her see vi dem bære Frugt. Jens Nielsen er en Bonde, som tænker over sin Stilling, og søger at indføre i sit Agerbrug de nyere Tidens Fremskridt, og tilfredsstille deres Forbringere. Det gode Exempel, som han giver sine Standsfæller i Nærheden, maa virke gavnligt. Hvad han kan gjøre og har gjort, kunne og bør vi ogsaa gjøre, saaledes maa deres sunde Forstand og deres egen Fordeel hyde dem. Men dette gjelder ikke blot den Kreds, hvori han boer, men saavidt hans lille Skrift naaer

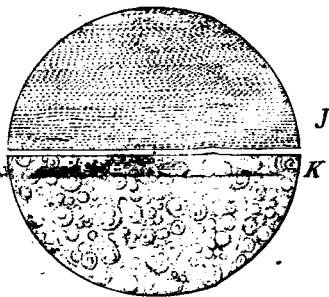
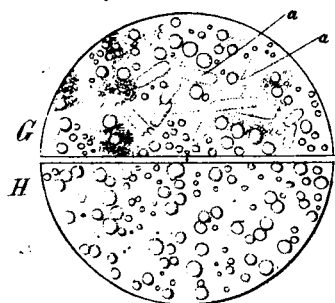
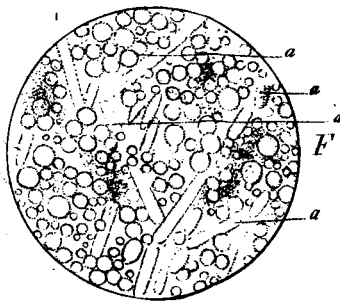
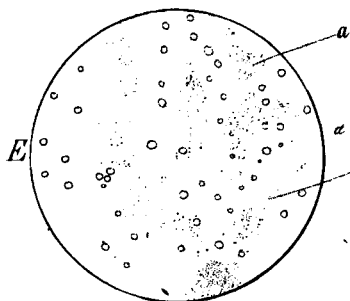
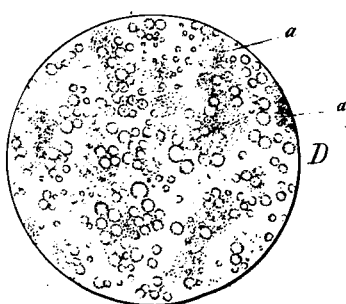
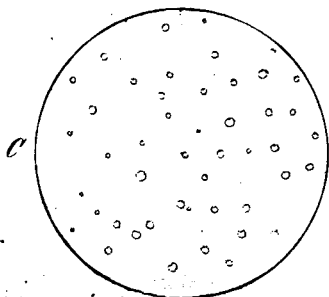
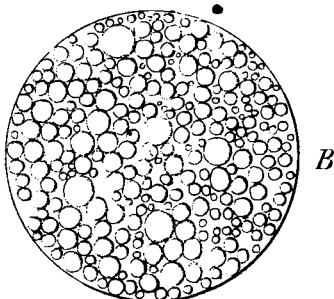
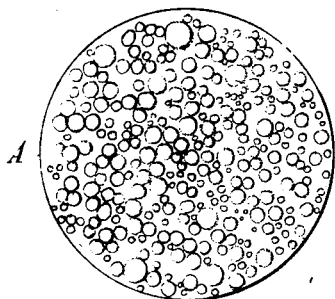
— og vi anbefale samme paa det bedste til de sig mere og mere udbredende Almuebibliotheker eller Læseforeninger — vil det Anbefalede sikkert vække Efterligning. Førend Bønderne tilegne sig de omtalte Forbedringer, vil Landet, hvoraf den største Deel er i deres Hænder, ikke frembringe det Udbytte til eget Brug saavel som til Udførsel som det mægter. Uden en planmæssig Inddeling af Jorden, der først aabner Diet for den hidtil fulgte Fremgangsmaades Feil, vil der ikke komme Orden i Bondens Drift, eller hans Indtægt blive saa god og jevn, som Aaret tillader. Uden en fornuftig og velvalgt Inddeling vil han f. Ex. ikke kunne see den Mangel paa Gjødske, som saamange Bondebrug lide af, eller gribe de Midler, han bør gribe, baade for at tilveiebringe mere og bedre Gjødske og anvende den bedre. Dertil hører først et passende Valg af Frugtfolge, hvori Foderdyrkning gaaer ved Siden af Sædfrembringelsen, eller med andre Ord det saakaldte Bærelbrug. Dertil hører ogsaa den Forbedring, som det især har glædet os at see J. Nielsen anbefale: Sommerstaldfodringen, der burde være enhver Bondes og hans Agerbrugs første Støtte, fordi den forsøger og forbedrer hans Gjødske, og giver ham Magt over dens Anvendelse paa det rette og meest trængende Sted, ikke at tale om, at den tillader Besætningens Udvidelse og bedre Behandling. Dertil hører endeligt og Merglingen, der tildeler Jorden saadanne nye Bestanddele, som den netop behøver, der opløser, forbedrer og levendegjør dens allerede forhaandenværende, men ubenyttede Næringsstoffer.

Det er ikke vor Hensigt at skrive en Anmeldelse ligesaa lang som det lille fortjenstfulde Skrift selv, hvilket i det Hele er affattet tydeligt og overbevisende. Vi indskrænke os derfor til endnu en lille Bemærkning.

Forf. forlanger S. 17, hvor han anfører en summarisk Ballance over 6 Aars Indtægt og Udgift, at man skal troe ham paa Ordet. Uden at indrømme sige Beregninger mere Vægt, end de kunne fordre, aldenstund Facit er i Regnskabsførerens Hænder, vilde vi gjerne troe ham paa Ordet, dersom han ikke selv, ved at anføre Beføstningerne paa sin Mergling — 3 Rbd. pr. Td. Land, svæffede vor Tillid til Skarpheden af hans Beregning. Ligesom Forf. selv venter denne Indvending, saaledes vil sikkert Ingen kunne faae sin Jord merglet ordentlig for en saa ringe Betaling.

Vi slutte vor Anmeldelse ved at gjøre til vort Forfatterens eget Ønske S. 6: „at hans Viniér, der indeholde Resultatet af egen Erfaring og Tænkning, maatte, som udgaaede fra Een af Bondestandens egen Midte, smigre sig med at blive saa meget bedre modtagne.“

P.

Beretning

om

det i Breslau i Septbr. 1845 afholdte tydske
Landmandsmøde,

med nogle indledende Ord om Schlesiens Landbosforhold.

Ligesom de tidligere Forsamlinger, saaledes blev ogsaa den fra 8de til 15de Septbr. i Breslau afholdte 9de Forsamling besøgt af et betydeligt Antal Land- og Forstmænd fra Tydsflands forskjellige Egne og tilgrændsende Lande; hvilket Antal i de sidste Dage steg til 950. I det de tydske Landmandsforsamlinger have constitueret sig som et Vandreselskab, der aarlig vælger sig et nyt Mødested, har man fornemlig havt for Sie at lære de enkelte Landes Eiendommeligheder i landoeconomisk Henseende at kjende, og udkaarer derfor især de Steder, hvor en eller anden Green af Landvæsenet drives paa en ualmindelig intensiv, eller rationel Maade. Dette er Tilfældet i Schlesien især i 2de Retninger, nemlig Schæferievæsenet og Hørens Dyrkning og videre Bearbejdelse; hvortil endnu i den nærmeste Omgivelse af Breslau, henimod Ohlau, kommer en ikke ubetydelig Krap- og Tobaksavl. Det var derfor en ligesaa passende, som interessant Festgave, der af Bestyrelsen overleveredes ethvert Medlem ved Ankomsten tilligemed Afgangskortet, bestaaende i „Schlesiens oeconomiske Tilstand og Forhold i Aaret 1845,“

fremstillet af Director E. Heinrich, og „skizzeret Fremstilling af de schlesiske Stæserier,“ af J. G. Elsner.

Under den Forudsætning at det vil kunne interessere danske Læsere at vinde en kort Oversigt i landoeconomisk Henseende over en herlig, frugtbar, af danske Rejsende kun sjældent besøgt Provinds af det nordlige Tydskland, der i Klima og Jordbundens Beskaffenhed ikke har saa lidt Liighed med Danmarks bedre Egne især paa Nerne, tillader jeg mig udtogsviis at hidsætte nogle almindelige Bemærkninger om Provindsen Schlesien, forinden jeg gaaer over til specielt at omtale det i dens Hovedstad afholdte Landmandsmøde.

Beliggende ved den østlige Grændse af den preussiske Stat og det tydske Toldforbund danner Schlesien, efter Gladerum og Folkemængde, den største af alle den preussiske Stats Provindser, Overgangen fra tydsk til polsk Sprog, Uddannelse og Levemaade. Følgende Oderen's Lob i en Udstrækning af 60 Mile fra N. V. til S. O. er Provindsen Schlesien en trugdannet Dal paa begge Sider af denne Flod, i hvilken ogsaa de fleste af Landets mindre Floder falde. Provindsens Brede udgjor neppe over 20 Mil og adskilles næsten i to lige store Halvdele ved Oderen. Medens Kantene af dette store og lange Dalland i Vesten og Syden hæve sig næsten indtil 4 à 5000 Fod over Havfladen og danne Sudeternes og Karpathernes lange Bjergsprog, hvilke adskille Schlesien fra Ungarn, Mähren og Böhmen og i enkelte Grene strække sig dybt ind i Landet, forsvinde for Diet de ligeoverfor liggende Høider, der adskille Schlesien fra Polen, og blive næsten

kun kjendelige ved Flodernes Løb. Derfor er Landet uden Beskyttelse mod de raa Nordens- og Østenvinde, medens de høie Bjergkamme i Syden bryde Foraars- solens varmende Straaler og lade Søndenvindene endog temmelig seent i Aaret kun strømme ind over Sne og Is.

Al disse Forhold fremgaae de strænge, ofte længe vedholdende Vintre, som efter gamle Landmænds Mening først imod Kyndelmisse ere halvt tilende, og derfor gjøre et stort Forraad af Vinterfoder nødvendigt; thi den schlesiske Landmand haaber ikke i Foraaret paa varmt Veirlig, forend de høie Bjerge ere afflædte deres hvide Dragt. Dog elsker Schlesiens sine Bjerge, som han har at takke for det raaere Klima; thi langs med Foden af disse Bjerge har der dannet sig en bred Stribe af den frugtbareste Grund og i Gläzer og Riesengebirgenes smilende Dale byde en Mængde Sundhedsbrønde den Syge Helbredelse, den af Forretningernes Byrde Udmattede Bedervægelse og Adspredelse, og skareviis fore Dampogene det flade Lands og Hovedstadens Beboere til det smilende Fürstenstein og dets yndige Omgivelser, for i Bjergets renere Luft at glemme Hverdagslivets Sorger.

Dog disse Bjerge, paa hvilke Schlesiens gjerne seer hen med en Art af Stolthed, hvorhen han gjerne fører sine Gæsteverner, glæder ham ikke alene ved yndige Dale og Sundhedsbrønde, men de skjule i deres Skjød foruden mangan værdifuld Steenart, uudsømmelige Lag af Steenful, som ved Skovenes alt

mere og mere tiltagende Udluftninger endnu langt hen i Fremtiden sikker ham det til Arner og Bærstedes uundværlige Brændselmaterial.

Disse Bjergdale vare allerede næsten for eet Aarhundrede siden Sædet for en engang berømt industriel Virksomhed, og i disse for Agerbruget ugunstige Dele af Landet samlede sig en Befolkning af 5, 6 ja 7000 Indvaanere paa een Quadratkil, af hvilke den største Deel som Spindere og Bævere i Værreedsfabricationens blomstrende Tid fandt et noisomt og tarveligt Udfomme, medens nu Concurrencen med Englands Alt beherskende Industrie og dets overveiende Kapital, og den hele moderne Fabrications Gang har bibragt Bævernes og Spindernes saa gavnlige Huusflid uhelbredelige Saar. Iøvrigt har Naturen uddeelt sine Gaver heelt forskjelligt paa begge Sider af Dberen; thi naar den høire Bred i sine overschlesiske Kredse fremviser rige Lager af Erz og Mineralier, store omfangsrige Skove, og i den fladere Deel af Nederschlesien fiskerige Damme og frugtbare Engstrækninger, blev den kun som Daser enkelte Strøg af frugtbart Agerland til Deel, saaledes at Dyrkningen af Markfrugter, især Hvede, her mindre har sit Hjem end paa den vestlige Dberbred. Derimod var allerede tidlig her Sædet for en fin og fordeelagtig Faareavl, der allerede i de første Decennier af dette Aarhundrede i Delsler og Trebniger Kredse gav tilfredsstillende Resultater, da de herlige Faaregræsgange meddeelte Ulden en Mildhed og Blødsomhed, som paa mindre heldige Græsgange kun kan opnaaes med stor Møie. Især saalænge Fabricationen

endnu ikke fordrede Uld kun af een Klipping om Aaret, kunde man temmelig ubekymret om Stappeldannelse og Spidsernes Egalitet cultivere den længere, fine Electoral-Uld, som i 2de Klippinger gav $2\frac{1}{2}$ à 3 Centner pr. Hundrede.

Ligeledes blev Høraylen drevet med Held, ikke blot i Trebnigerkredsens frugtbarere Dale, men ogsaa paa Delfer, Namslauer og Wartenberger Kredsenes mindre gunstige Marker; ja i den sidste Tid have disse Sidste endog overgaaet den Første, om ikke i Productets Mængde, saa dog i dets Godhed og Behandling, hvad især skyldes Hordyrkningskolen i Simmenau og dens intelligente Besidders (Baron Lüttwig's) Bestræbelser.

I det Hele taget har Jordbunden paa den høire Oberbred en temmelig stærk Blanding af et finfornet, blødt Sand, hist og her kalk- eller mergelholdigt, og kun undtagelsesviis findes større Strækninger af en stærkere, tildeels paa en af Vand uigjennemtrængelig Undergrund, hvilende Leerbund.

Anderledes vise Jordbundsforholdene sig paa den venstre Oberbred. Neppe fremviser Schlesien nogetsteds en større Rigdom i Jordbundens Bestaaffenhed, end i de første Kredse, som Oderen strax ved dens Indtræden gjennemstrømmer, nemlig Leobschütz, Ratibor, Neustadt og tildeels Neissekredsen. Ved en i det Hele taget bakket, næsten bjergig Beliggenhed findes her en meget dyb, mild og muldrig Leerbund, der overalt be- gunstiger Dyrkningen af enhver Sædeart, medens de mellem disse Høie sig henstrækkende Dalstrog danne

de frodigste Enge, og hyppig indeholde 8—10 Fod dybe Tilflerninger af humusrig Mudder, som anvendt paa de nærliggende Høider træder istedetfor Gjødning. Ved Siden af Agerbruget trives i disse frugtbare Egne den ædleste Faareavl paa Godserne Kuchelna, Grabowka, Chrzeliq, Kosnochau o. fl. a.

En lignende Jordbund udstrækker sig videre mod Vest langs hen imod Foden af de Bjerge, der omgive Grevstabet Glag, gennem Kredsene Münsterberg og Frankenstein, hvilken Sidste frembringer en i Schlesien saavel som i Udlandet meget yndet Afart af Hvede (hvid Hvede), der holder sig constant i den derværende kalkholdige og stærke Leerjord, medens den udarter næsten i enhver anden Jordbund. Følge vi endnu den samme Retning længere, smiler os den østlige Straaning af Fürstenstein imøde, og vi træde ind i de Dele af Schweidnitz, Striegau, Zauer og Liegnitzer Kredsene, som Beboerne ikke med Urette kalde „Schlesiens Have.“ Vende vi os herfra atter mod Oberen, svæver Blikket endnu bestandig hen over frugtbare, men mere eensformige Kornmarker i Kredsene Nimptsch, Strehlen, Brieg, Ohlau og Breslau, som, kun lidet afbrudte af Skove, alle glæde sig ved en riig Kornavl. Selv blandt disse dybe, muldrige Leerjorder udmærker sig synlig, endog for den paa Dampvognen forbiilende Reisesendes Blik, Strækningen mellem Breslau og Ohlau, der kaldes „die schwarze Meile,“ og hvor Krap*) og Lo-

*) Indvandrede Klostergeistlige opfordrede efter en i Flandern 1136 stedfunden Overtømmelse deres Landsmand til at

hafs-*) Dyrkningen alt i Aarhundreder har hjemme. Længere mod N. og V. for Breslau og Piegniß sænke de sachsiske Grændsebjerge sig til et næsten aldeles fladt, af mange Naaletræsskove gennembrudt Terrain, ved hvis vestlige Deel Grünberg med sin, skjøndt kun simple, Wiinavl adskiller Schlesien paa den venstre Oberbred fra Mark Brandenburg.

Efter Dieterici **) udgjor Schlesiens Fladerum 741,7¹ □ Mil og beboedes i Aaret 1843 af 2,948,884 Indvaanere, der vel for Tiden saaledes kan antages at være steget til lidt over 3 Millioner, og der vilde følgelig, naar de enkelte Egne vare lige godt befolkede, komme 4048 ***) Mennesker paa □ Milen. Men dette er ingenlunde Tilfældet; thi allerede i Aaret 1838 steg Befolkningens Antal i enkelte Kredse til henimod 7000 (Schweidniß, Piegniß, Reichenbach, Waldenburg), medens den i 2 andre kun lidt oversteeg 2000 og i Oberlausitz kun udgjorde 1614.

nedsatte sig i Schlesien. Disse bragte Frugt-, Wiin- og Krapdyrkningen til Schlesien. Disse Kolonister have tildeels beholdt deres Forrettigheder indtil den nyeste Tid og endnu forekommer Benævnelsen „flämische Hufe.“

*) For at ophjælpe Landet efter 30 Aars Krigens Udelæggelser indførte Hertug Georg den 3die Tobaksavlens først i Brieg.

**) Annalen der Landwirthschaft von A. v. Sengerke, B. 5. S. 2.

***) I Kongeriget Danmark levede efter den 1840 afholdte Folketælling i Gjennemsnit 1855 paa □ Mil.

Disse 3 Millioner Mennesker*) dyrke efter Tængerke**):

7,900,000	Morgen	Agerland
3,560,000	—	Enger
3,582	—	Viinbjerge
130,000	—	Haver
3,900,000	—	Skove.

15,493,582 Morgen, hvortil under Forudsætningen af 741 □ Meil vilde komme

808,418 Morgen udyrket

i alt 16,302,000 Morgen, eller 741 □ Meil à 22,000 Magdeburger Morgen, eller omtrent 10,287 Td. Land dansk g. M. (1 Magdeburger Morgen omtrent liig $\frac{1}{2}$ Td. Td. dansk); altsaa paa det nærmeste 7,500,000 Td. Land dansk g. M., medens Danmarks Fladeindhold er 6,885,033 Td. Land eller 691 $\frac{1}{2}$ geogr. □ Meil eller 669 $\frac{3}{8}$ danske □ Meil. Efter denne Angivelse vilde kun $\frac{1}{200}$ af det hele Areal ligge udyrket, hvilken Angivelse aabenbar er for ringe.

*) Frederik den 2den angiver i sine efterladte Bærker (Berlin 1788. B. 5.) Schlesiens Befolkning i Aaret 1740 til 1,100,000 Mennesker og i 1779 til 1,520,000 Mennesker, altsaa levede i første Aar kun 1485 og i sidste 2050 Mennesker paa een □ Meil, hvilken Forsøgelse maa tilskrives Kongens Bestræbelser for at anlægge nye Landsbyer og Colonier og at befolke dem med Udlændinger, samt overalt ikke alene at begunstige Fabrikkers Anlæg, men, man kan næsten sige, med Magt at fremtvinge dem.

***) Landwirthschaftliche Statistik der deutschen Bundesstaaten. Braunschweig 1840.

(Efter Zöllner*), sammenholdt med Dieterici, udgjorde Kreaturforholdet i Schlesien:

	i Aaret 1770.	1792.	1843.
1) Heste og Føl	140,508.	156,360.	190,505.
2) Stude, Køer og Ungkvæg	610,710.	652,108.	866,364.
3) Faar . .	1,841,173.	1,836,678.	2,952,159.
4) Sviin . .	117,689.	147,721.	130,159.**)

Til disse Tal være det tilladt at knytte nogle Bemærkninger:

Diensynlig drives Fæavl en nu mere rationelt end for 100 Aar siden og paa det samme Gladerum blev, naar man efter sædvanlige Forhold reducerer Antallet, med Undtagelse af Svinene, til stort Dvæg:

i Aaret 1770 paa 1 □ Mill holdt	1149	Stkr.	stort Dvæg.
i — 1792	1216	—	—
i — 1843	1824	—	—

hvorved endnu er at mærke at Antallet af Trædyrene i Forhold formindskedes, medens de andre Kreaturer steg, i det de Første bleve hensigtsmæssigere anvendte og Hovet ophævedes.

Men sammenligne vi foranstaaende Kreaturhold

*) Briefe über Schlesien u. s. w., Berlin 1792 S. 388.

***) Efter Tallingen i Febr. 1838 var der i Danmark i Juni Maaned 1837: 1) Heste og Føl 325,019 Stkr.; 2) Hornkvæg 854,726 Stkr., Faar 1,759,000 Stkr., Sviin circa 322,200 Stkr.; altsaa sammenholdt med Kongerigets Befolkning 1840, der udgjorde 1,283,027, kommer der i Danmark paa hvert 1000 Mennesker: af Heste 253 Stkr. af Hornkvæg 666, af Faar 1372, af Sviin 251 Stkr.

med Indvaanernes Antal, fremstiller sig et mindre glædeligt Resultat; thi for hvert 1000 Mennesker komme

	i Aaret 1770.	1792.	1843.
--	---------------	-------	-------

af Heste	495 Stfr.	89 Stfr.	63 Stfr.
af Hornqvæg . .	495 —	382 —	288 —
af Faar	4387 —	1051 —	984 —
af Sviin	88 —	84 —	47 —

Menneskeantallet vorte saaledes i en stærkere Progression, end Antallet af de Landbruget tjenende Træk- og Brugsdyr, og vi tør deraf slutte, at det mere var Kjøbstads- og den industridrivende Befolkning, end den agerdyrkende, ved hvilken Tilvæerten især viste sig, og at Trangen til en større Udstykning af Eiendommene ikke er bleven tilfredsstillt. Thi at en saadan Trang er forhaanden, derfor taler uimodsigeligt de mindre Eiendommers høiere Pris og Værdie, der allerede siden Begyndelsen af dette Aarhundrede er blevet bemærket i Schlessien, saa at disse ere blevne betalte 3—10 Gange høiere end forhen.

At fremsætte bestemte Angivelser over Grundens og Jorbeiendommens Fordeling er saare vanskeligt. Af officielle Kilder fremgaaer at i Regjeringsdistrikterne Breslau og Liegnitz befindes i stort Gjennemsnit paa 1 □ Mill:

4,⁸ Riddergods,

43,⁷ store Bøndergaarde med en Spandkraft af i det Mindste 2 Heste,

50 mindre dito,

199,⁵ ganske smaae Besiddelser.

Begge Regjeringsdistrikter have et Glædeindhold af 498

□ Mill og der findes:

Riddergods. Bøndergods. mindre Besiddelser
uden „Gespann.“

i Breslau . . 1350 23,371 46,227.

i Pöcgniz . . . 1097 23,436 53,450.

Uf dette samtlige Areal skal omtrent det Halve være Dominialbesiddelse : Riddergods, medens af den anden Halvdeel den langt overveiede Deel tilhører det saakaldte Rusticalgods : Bøndergods, og fun en lille Deel heraf ere i Hænderne paa de ganske smaa Grundbesiddere, af hvilke omtrent $\frac{1}{3}$ slet ikke besidde noget Ager eller Havzland, men bestaaer af saakaldte Leerhåusler : jordløse Huusmænd*).

I Almindelighed er Udskyfningen i Schlesien fre-
det videre frem end i de andre tilstødende østlige Pro-
vindser af den preussiske Stat, navnlig Brandenburg,
saa at Riddergodserne her ere mindre og at for Mæng-
den af de ganske smaae Besiddelser, hvis Eiere største-
deels henhøre til Dagleiernes eller de Industriedriven-
des Klasse, en Forøgelse af deres Tilliggende ansees
for ønskelig.

Hvad Størrelsen af de enkelte Kategorier af Eien-
domme angaaer, da lader sig med Hensyn til Ridder-
godserne ikke engang tilnærmelsesviis et Gjennemsnits-

*) Uf Kongeriget's Danmark's Hartkorn optog i 1835 Hoved-
gaardene 9,⁴ pCt., Bøndergaardene 83,⁴ pCt., Husenes
Jordtillæg 5,⁶ pCt., Kjøbstadjorderne 1,⁶ pCt. Blandt de
90,038 Huse, der i 1835 fandtes paa Landet, vare 26,557
jordløse, altsaa ikke engang $\frac{1}{3}$.

tal angive; thi deres Omfang varer fra 2—300 Morgen til ligesaa mange Tusinder. Som Regel kan kun ansees, at de i Almindelighed i de frugtbare Egne ere mindre, end i de mindre begunstige, og at Godser paa 2000 Morgen, eller derover, overalt kun sjældent forekomme.

For Bøndergaardene, under hvilken Benævnelse i Schlesien i Reglen kun forstaaes de Eiendomme i Bondens Besiddelse, der drives med egen Spandkraft, er endnu i de fleste Egne det gamle Maal „die Hufe“ i Brug, og de betegnes saaledes efter deres Storrelse som een, to og tre hufige Gaarde. Die Hufe betegner i øvrigt intet bestemt Fladerum, men varer imellem 60—90 Morgen Agerland, foruden Enge og Skovgrund. Det er ikke destomindre næsten overalt den Eenhed, efter hvilken Communer og andre Byrder blive fordeelte. Et ikke ringe Antal Gaarde er formindsket til halv og kvarthufe.

De ganske smaa Eiendommers Liggende varer fra 10 à 15 Morgen indtil den Plet af Jord, ofte kun af faa Roder, hvorpaa den simple Hytte staaer, hvis Besiddere i de forskjellige Communer betegnes ved de forskjelligste Navne som Häusler, Leerhäusler, Gärtner, Einsassen o. s. v. og Alle samles i Benævnelsen: „kleine Leute.“

Forholdet mellem Godsherrerne og deres Undergivne, saaledes som dette tidligere stillede sig, skildres klart i en Betænkning fra de schlesiske Stænder af 1 October 1652 til Hoffet i Wien, hvori siges: „at i Schlesien er Livegenskab ikke Skif og Brug, men Bon-

der, „Gärtner“ og deslige Undersaatter holdes for fri Folk, som, hvor de besiddede deres Eiendomme ved Arv og fuld Eiendomsret, ogsaa frit kunne disponere over dem, og om de end ere forpligtede til Hoverie og andre Tjenester, betager det dem Intet af deres Frihed, hvilket allerede fremgaaer deraf, at høiere Standspersoner ofte besadde saadanne Eiendomme, og de dervaa hvilende Forpligtelser bleve ydede, uden at Besidderen derved leed noget Skaar i Stand og Ære.“ Grundbesiddelsen var da mere deelt end nu, og der gaves flere Bøndergaardte end for Diebliffet. Ydelsene vare lempelige. Krigen, som have hærjet Tydskland, have forandret denne Tingenes Stilling. Udelagte Landsbyer, forvildede, udyrkede Marker og Enge vare deres Resultater. Til Landets Dykning gaves der hverken Menneker eller Huusdyr. Mange Bøndefamilier vare uddøde, andre udvandrede, saa at Grundherren syntes berettiget til Benyttelsen af den ødeblevne Grund. Saaledes blev Bøndernes og Tyendets Antal mindre, det Areal, for hvilket de havde at yde Tjeneste, større, og den Forpligtelse, at deres Børn, som de ikke behøvede hjemme, skulde tjene Herskabet, mere udstrakt, og det godsherrelige Forhold et ganske andet end det havde været i Fortiden, det vil sige, indtil 30 Mars Krigen.

Schlesiens Erobring af Frederik den Store forandrede Noget Sagerne, i det denne Konge tilsigtede Gjenopreisningen af Bøndens Frihed blandt andet ved Edicterne af 10 Decbr. 1748 og 14 Marts 1753. Herved blev sat en Grændse for den yderligere Inddragelse af Bøndergods, ja dets Tilbagegiveness blev end-

og paabudet. Bønderne tilfikkedes den arvelige Besiddelse af deres Gaarde. Ved Forordn. af 12 Decbr. 1784 paabodes Oprettelsen af en saakaldt Urbaries commission, hvis Opgave det var at fastsætte Gods- herrernes og de Undergivnes gjensidige Rettigheder og Pligter, en Virksomhed, der fortsattes indtil 1809.

I Aaret 1799 blev givet en Bestemmelse for Hov- tjenestetidens Længde, en høiere til den sunkne Pen- geværdie svarende Tyndeløn fastsattes og Herstabet's Tugtelsesret blev indskrænket.

Disse Forordninger vare Forløbere for Preus- sens agrariske Lovgivning, der daterer sig fra Aaret 1807. Alt ovenfor er antydet, at før den Tid gjens- nem mere end et Aarhundrede var en fri Bondestand i Schlessien ubekjendt. Stavnsbaandet (Erbunterthä- nigkeit), en mildere Form af Livegenstabskab, hvilede paa samtlig Rusticalbesiddelse, og blev det end i Reglen udøvet med Mildhed, hvortil Godsherrens egen vel- forstaaede Fordeel maatte bevæge ham, saa undertrykte det dog, i Forbindelse med et ofte saare besværligt Hovetrie, de Undergivnes aandelige Udvikling og for- mindskede en Stands Velfærd, som ofte først, efter at den i 3 Dage om Ugen med saa lidt Kraftanstrengelse og saa megen Tids Udslæn som muligt havde dyrket Herstabet's Mark, i de 3de andre Dage turde beskæf- tige sig med sine egne Arbeider, og da ofte derpaa overførte den Træghed og Skjodesløshed, som den havde tilvant sig ved Hovetriebet. Agrene vare overlobne af Duæffer, Bandsurerne utilstrækkelige, Engene for- sømte, Faar og Dvæg af simpel Landrace, Hestene

smaa og svage, Vogne og Agerdyrkningsredskaber usle og utilstrækkelige, Trevangsbruget almindeligt, kun faa Spoer af andre Sædearters Dyrkning, end Halmfrugter, i det høieste lidt Her, nogle Kartofler*) og lidt Klover.

Da løste Edictet af 9 Septbr. 1807 de tunge Lænsfer og forjættede Bonden den personlige Frihed, som ydermere fuldendtes ifølge Edictet af 14 Septbr. 1811 ved Meddelelse af Eiendomsrettigheder, hvor Saadanne endnu ikke bestode og ved den frie Dispositionsret over Grundeiendommen**). Dog først efter Krigens Slutning kunde denne Lovgivning, der imidlertid fuldstændiggjordes ved Reguleringen af de godsherrelige Forhold, udvikle sine velgjørende Følger; thi den herved bevirkede Omdannelse i Landboetilstanden var saa stor, at i Begyndelsen hverken den ene, eller den anden Part vidste at finde sig tilrette deri.

For at kunne gjøre sig en Forestilling herom, vil det være nok at anføre, at til Udgangen af 1838 bleve omtrent 12,000 Necesser stadfæstede, ved hvilke, i Henhold til almindelige Afsløsnings- og Udskiftnings-Edicter, over 40,000 Bøndereiendomme udløstes fra Godsforholdet og over 2 Millioner Spands og 2,700,000

*) 1734 bleve de først dyrkede i Ples af sachsiske Hammer-smede; 1747 bestræbte Eagen Hermann i Juliusburg sig for deres Udbredelse, 1749 kom de til Sogan, 1750 til Dypeln, men først fra 1770 blev deres Værd anerkjendt, hvortil maaffee den i dette Aar stedfindende Hungersnød bidrog det Meste.

**) Ueber den Einfluss der neueren Gesetzgebung auf die landwirthschaftlichen Verhältnisse Schlesiens. Berlin 1842.

Gangdage afløstes og over 4 Millioner Morgen Land bleve udføstede. Paa denne Maade fremstode 104 nye „Vorwerke,“ (s: Sæde eller Parcelgaard paa Nidbergods), 226 Udflyttergaarde, 2950 Familievaaninger. I Forbindelse hermed bleve 833 Landsbyeskolelærerkald forbedrede med 564 Thaler Rente og 2500 Morgen Land.

Senere, i Aarene 1839—44, ere endnu 5465 Necesser blevne stadfæstede, hvilke altsaa i betydelig Grad have forøget de anførte Tal; men deres specielle Resultat er endnu ikke bekjendt.

For Diebliffet er saaledes den langt overveiende Deel af Bøndergods gaaet over til de tidligere Usufructuariers frie Eiendom*); Spanddagshoveriet er næsten overalt ophørt**) og derfor enten en Deel af det hoveriepligtige Land afstaaet til Godseierne, eller en afløselig aarlig Rente overtaget af de Ildsespligtige. De ovenfor indtil Udgangen af 1838 fuldførte

*) I 1835 udgjorde i Kongeriget Danmark Selveiergods 40 pCt., Arvefastegods 10 pCt., Fastegods 39 pCt.; i Nørre-Jylland udgjorde Selveiere 65 pCt., Fastegods 23 pCt.

**) For Diebliffet kan i Danmark den hoveriegjørende Deel af Fastegods anslaaes til $\frac{2}{3}$ af dettes hele Beløb saaledes at hver 3die Fastegaard er hoveriegjørende og af Landets samtlige Bøndergaarde omtrent hver 8de; men Forholdet er meget forskjelligt i de forskjellige Provinser; paa Langeland er af Fastegods $\frac{1}{3}$, paa Sjælland noget over $\frac{1}{3}$, paa Falster og Fyen omtrent $\frac{2}{3}$, paa Møen saagodtsom alt hoveriepligtigt, medens paa Laaland meget Hovorie i de senere Aar er blevet afløst og kun faa Gods sammebeds drives med fuldt Hovorie. I Nørrejylland er af Fastegods $\frac{1}{3}$ og af det samlede jydse Bøndergods kun $\frac{1}{11}$ hoveriegjørende.

Afløsninger iværksattes paa den Maade mod et Besverlag af omtrent 200,000 Morgen Ager, Eng, Overdrev og Skovareal.

Rente i Rug 15,034 Scheffel (à 2½ Skjeppe dansk Maal),

i Penge 62,871 Thaler (à 1 Rbd. 2 Mk. dansk),

i Kapital 376,036 dito.

Disse Angivelser antyde de overordentlige Anstrængelser, som saavel de Berettigede som de Bebyrdede maatte gjøre, den Masse af Arbeide, som Ordningen af disse Forhold og den deraf fremgaaede nye Skikkelse af Agerbruget har udfrævet. Blandt disse Forandringers Virkninger fortjener det ogsaa at bemærkes, at det ved Agerbruget beskæftigede Lyendes Antal, der 1825 udgjorde 89,690 Mandfolk 91,433 Fruent. i Aaret 1840 var 108,630 — 110,044*) —

altsaa Flere	18,940	—	18,611	—
--------------	--------	---	--------	---

Jalt 37,551.

foruden det høist betydelige Antal af Dagleiere, da der saavel ved Hovedgaarden, som de saakaldte „Vorwerke“ findes Samlinger af Huse enten aldeles jordløse, eller med ubetydeligt Areal, hvis Beboere Aaret rundt have Dagleie paa Gaardene; thi forbedret Agerbrug udfræver mere Arbeide. Smidlertid har Bondestanden ved disse Foranstaltninger vundet i intensiv Kraft; thi naar

*) I samme Aar beløb Lyendet, der anvendes ved Jordbruget, i Danmark sig til 136,335. (Denne, saavelsom de øvrige Angivelser, Danmarks Landboesforhold betræffende, ere hentede fra Bergsøes: den danske Stats Statistik.)

han før behøvede en større Driftskraft, for ved Siden af sit eget Agerbrug at opfylde det ham paahvilende Hoyerie, og denne saaledes kom til at staae i Misforhold til hans eget Areal, kunde han nu efter Hoyeriets Afløsning formindste Antallet paa sine Trædyr, og ikke destomindre omhyggeligere behandle sine Jor-der; og derfor har der især i de bedre Egne af Ne-dereschlesien dannet sig en kraftig og velhavende Bondestand, der navnlig i Kredsene Schmeidnitz, Zauer og Liegnitz aabenbarer sin Velstand i en næsten luxuriøs Byggemaade.

For tilfulde at vurdere de Offere, som Schlesien har bragt sine Landboeforholds Ordning, vil det endnu være nødvendigt at kjende den Maade, paa hvilken Uvidelsen af Landskatten er reguleret. Dens Basis er det af Frederik den Store indførte „Steuer-Cataster,“ der udvidede et tidligere lignende af Kaiser Carl den 6te og udstrakte det til alle stattepligtige Realite-ter: Ager, Enge, Haver, Skove, Damme, Møller, Jæ-avt, Hoyerie, Kenter o. s. v. — Dymaalingsregistre, Jordebøger, Landhuusholdningsregnskaber, Markedspriser, Eedsvornes Udsagn bleve tagne med paa Raad, for at beregne Eiendommenes Udbytte, i det der tillige to-ges Hensyn til Misværet og Oversvømmelser. Efter det herved vundne Resultat blev Landet deelt i 4 Klas-ser, der efter det udfundne Udbytte bleve ansatte i Skat, 1) af kongelige Domainer, fyrstelige, adelige, Præste- og Skolegods, aarlig Skat 28½ pCt. af Udbyttet.

2) af Bøndergods	34	—	—
3) af Ridderordenes Godser .	40	—	—

4) af biskoppelige og Stifts- og Klostergodser 50 pCt. af Udbyttet.

Disse Satter gjælde endnu den Dag i Dag. Den Punktlighed, med hvilken disse Skatter blive inddrevne, faldt i Begyndelsen meget trykkende, men deres Udvidelse lettes for Tiden ved det i Aarenes Løb betydeligt stegne Udbytte og alle Eiendommers forhojede Værdie, saaledes at den i Skat paabudne Quotadeel langtfra nu udgjør de Procenter af Netto-Provenuet, som tidligere. Frederik den 2den var ogsaa betænkt paa et Middel til at lette Landmændene disse Afgifters Erlæggelse og forvinde Syvaarskrigens for Schlesien saa uhyre Ødelæggelser. Tilskyndet ved en af Kjøbmand Büring i Aaret 1769 fremlagt Plan, stiftede Kongen Credit-Institutet for det schlesiske Landsskab, nærmest grundet paa den Anskuelse: „at et Lands Formue ikke alene bestaaer i contante Penge, men ogsaa dannes ved Grundeiendommene, hvis Værdie langt overstiger de i Omlob værende Kapitaler. Til Kreditens Gjenopreisning saavelsom til Førogelsen af den circulerende Pengemasse burde derfor ved Grundeiendommenes Taxation og Pantsættelse efter faststaaende Satter og under sikker Garantie Dele af denne Værdie bringes i Cours.“ Skjøndt dette Instituts Virksomhed hidindtil ikke er bleven udstrakt til Besiddere af Bondejord, har dog dets Indflydelse været høilig velgjørende til Schlesiens Agerbrugs Dphjælpling.

Dette viser nu næsten overalt de glædeligste Fremstribt. Trepangsbruget forsvinder og afløses af en

Frugtveret i 4, 6 eller 8 Marker (Schläge), der uden at slutte sig strengt til Bæredriftssystemet, mere eller mindre nærmer sig dertil og dyrkes efter et saakaldt „freie Wirthschaft,“ saaledes at Kløveren i Almindelighed benyttes kun eet Aar. Foruden de i denne Drift optagne Marker findes overalt Strækninger af Arealet, der bestandig henligge til Græsgange for Dvæg og Faar (Weiden eller Hütungen). Ved Siden af de sædvanlige Halmfrugter optages i Rotationen Foder-
 verter, Kartofler, Kunkelroer, Raps, Hør og Kløver. Af disse Bærter dyrkes Kartofler flere Steder i en saadan Udstrækning, at de optage $\frac{1}{2}$ — $\frac{1}{3}$ af Arealet, skjøndt man atter begynder at indskrænke dem til $\frac{1}{10}$. Iovrigt har det ingen Vanskelighed at faae dem optagne. Der er nok som indfinde sig til dette Arbeide, der betales med hver 16 Skpr. eller 5—6 fl. pr. Tonde danst. I Almindelighed udføres dette Arbeide alene af Fruentimmer og Børn, saaledes at Ingen udelukkende besørger Opgravningen og Andre Opsamlingen; men enhver Optager er forsynet med et Redskab (ligesom et lille skarpt Hypejern paa Enden af en kort, lidt over en Al. lang Stage), hvormed Ophypningen rages ud, hvornæst Knoldene opsamles; hvilken Methode selv paa den temmelig stærkt lerede, men særdeles velbehandlede og ikke stærkt ophyppeede Jord, gif saare rasst fra Haanden. Den i de senere Aar som særdeles meelrig anpriiste, blaa, røde og hvidmarmorerede Kartoffel dyrkes allerede temmelig almindeligt og havde paa den Tid aldeles Intet lidt af den i 1845 herskende Sygdom. Det Samme er ogsaa andetsteds

fra berettet om denne Sort. Skulde saadant fremdeles stadfæste sig, vilde dette saa meget mere anbefale deres Indførelse her i Landet.

Hidindtil ere Kartoflerne fornemlig anvendte til Spiritusproduction. I det sidste Aar har imidlertid Maadeholdsforeningerne vundet en saadan Fremgang især i Ober Schlesien ved den catholiske Geistlighed's virksomme Deeltagelse og mægtige Indflydelse paa de der værende Menigheder, at Flere frygte for den fremtidige Affætning og derfor begynde at anvende Kartoflerne til *Albrygning* *) og *Sufferproduction* **).

*) I et Sectionsmøde ved Forsamlingen i Breslau blev saaledes foreviist til Prøve flere Flasker *Al*, tilvirket af Kartofler, deels med $\frac{1}{4}$ Bygmalt, deels aldeles uden Malt, men med en Tilfætning, som Fabrikanten dog holdt hemmelig. Af disse Prøver befandtes den Første at være den bedste, hvorimod den 2den, der forresten havde et meget godt Udseende omtrent som Kjøbenhavns Hvidtol, vel i første Dieblisk smagte reent og godt, men efterlod en noget mat og flau Smag; dog maatte det uimodsigelig erkjendes bedre, end det meste *Al*, som i Danmark brygges udenfor Kjøbenhavn. Iøvrigt var ingen Grabeerstok tilstede for mere nøiagtigt at bestemme disse *Al*sorters Styrke, ligesaa lidt som deres Priis blev angivet.

***) Paa en Excursion til Grev Renards storartede Bedrift paa Groß-Strehlitz, hvortil jeg var indbudet, havde jeg Leilighed til paa et tidligere til Branderie anvendt Værk at see denne Fabrication. Her blev det angivet at 2 Centner Stärkemehl give 1 Centner Sukker (hvidt Puddersukker), der paa Værket sælges til 12 Thl. preuss. pr. Centner = 110 \mathcal{R} preussisk, altsaa omtrent 13 \mathcal{S} . dansk pr. \mathcal{R} . Da dette Sukker skal have en Substant's tilfælde med Druesukkeret, ansees det for fortrinligt egnet til at forvandle de sachsiske

Af Rodfrugter dyrkes desuden i temmelig Udstrækning Runkelroer, saaledes at Suffertilvirkningen af disse beskæftiger mere end 20 Fabrikker.

Rapsavlen er ogsaa i de senere Aar i Tiltagende, hvilket noksom fremgaaer deraf, at man for kort Tid siden talte i Schlesien 368 Oliemøller, og Dyrkningen synes at udbrede sig mere og mere. Rapsen bliver de fleste Steder radsaaet med en mindre Saaemaskine i en Afstand af 9 til 12 Tommer; i Løbet af Efteraaret, naar fornødent gjøres for fremspirende Ukrud, bearbejdet med Skuffeploven, eller en egen dertil indrettet Bkæret Erstirpator, dernæst før Vinter svagt tilhyppet, hvilket, naar Jorden dertil bliver beqvem, atter gjentages om Foraaret. I Reglen bliver den ei saaet saa tidligt som man ved Bredsaaeningen pleier hos os, men først henimod Midten af August. Naturligviis verler Udbyttet af denne for saamange Fjender udsatte Plante i de forskjellige Aar og paa de forskjellige Marker ogsaa i Schlesien saameget, at et Gjennemsnitsforhold ei lader sig angive. Imidlertid synes den anførte Dyrkningsmaade at fortjene Anbefaling og Efterligning. Planterne viiste sig overalt fortrinligt kraftfulde, og i det Jorden ved den videre Behandling, som Radsaaeningen tilstøder, holdes fuldkommen reen, bliver den mere stiftet og sikker til den efterfølgende Vinterfæd. I et Sectionsmøde blev leilighedsviis anført følgende Frugtverel: 1) Kartofler

og bœhmiske Vandvine til Champagner; hvilken Fabrication drives i stort Omfang, og Fabrikatet afsættes især til Rußland.

gjødet; 2) Byg; 3) deri radsaaet Kaps i 9 Tommers Afstand, i øvrigt behandlet som ovenfor, — der sagdes at have givet et godt Udbytte.

Selv hvor Trevangsbruget endnu finder Sted, besaaes i det Mindste en Deel af den saakaldte Brakmark med Klover, men saavel her, som i de i 4, 6 eller 8 Schläge inddeelte Bedrifter, har den hidindtil kun været brugt ectaarig; men da man nu synes at være enig om, at Klover kun under de allergunstigste Omstændigheder kan dyrkes med Held paa samme Mark hvert 4de, eller 5te Aar, eller kun hvert 7de eller 8de Aar, og Omkostningerne ved Udsæden desuden formindskes, begynder man ved en Inddeling af 8 Schläge at benytte Kloveren i 2 Aar. Den røde Klover saaes hyppigt uden Iblanding af andre Græsarter, temmeligt tykt, 18—22 \mathcal{R} pr. \mathcal{L} d. Land dansk, undtagen hvor den, som nogle Steder bruges, udsaaes aarlig i hver langstraaet Sædeart blot for at benyttes til Eftergræsning i Stubbene om Efteraaret; da anvendes kun en Udsæd af 6—8 \mathcal{R} . Man paastod at dette meget godt lønede sig; hvilket ogsaa syntes at forholde sig saaledes, da i det mindste i 1845 den i Foraaret saede Klover paa de siden Høst fredede Agrestod i Midten af Septbr. 6 à 7 Tommer høi, og paa den Tid begyndtes at afhugges for at anvendes til Staldfodring. Prisen paa rødt schlesisk Kloverfrø angaves i de fleste Aar at være 2 \mathcal{R} bd. à 14 \mathcal{M} . pr. \mathcal{R} *).

*) Nogle Timer hver Eftermiddag, saalange Forsamlingen vartede, blev i Universitetsgaarden sat i Bevægelse en fra den

Paa Grund af de forhojede Productionsomkostninger, især Haandarbejderne, dyrkes vel for Tiden mindre Hør, end før, men Erkjendelsen af dette Products Vigtighed har i den senere Tid foranlediget, at Hørdyrkningskoler ere blevne grundede, hvor Dyrkningsen og den hele øvrige Behandling drives paa belgisk Viis for atter at høre Schlesien til det Trin, som det tidligere indtog i denne Production. En Hindring fremgaaer ellers af de bestaaende Lovbestemmelser om Vandets Afbenyttelse, der paa de fleste Steder forbyde at anvende det til Rødning, naar det ikke ubelukkende forbliver paa Eierens Grund. Ved Udstillingen af landlige Producter i Breslau var der flere Prøver af Hør indsendte fra Baron Lüttwig, hvilke, skjøndt vorede paa den samme Ager, som de ved Siden fremstillede paa sædvanlig Maade behandlede Prøver, noksom godtgjorde den belgiske Methodes Fortrin ved Hørens

Kongelige Søhandels Maskinbyggeanstalt i Breslau indsendt Dampmaskine af 2de Hestes Kraft, med hvilken dreves en Hakkelemaskine med 4 Knive, en Hørbrydnings-, eller rettere Hørskjætnings-Maskine og en patenteret Kløverfrøes Udtærknings-Maskine. Constructionen af den Sidste, der væsentlig bestod af et Valseværk, mellem hvilket Frøet blev udgnedet og ved en Vifte strax reengjort, lader sig ikke uden Tegning tydeliggjøre. Om hvormegit Frøen daglig kunde udtærkes, eller om Maskinens Priis, kunde jeg ingen paalidelig Underretning erholde. Hos Maskinbygger Th. Weisse i Dresden saae jeg imidlertid en lignende, at sætte i Forbindelse med en Korntærskemaskine, der kunde levere 2½ à 3 Dresdener Scheff. α : circa 2 Td. dansk reent Frø daglig og kostede 200—250 Thl. preuss. En fuldstændig Model kan have for 40 Thl.

Egalitet, Længde, Renshed og Blødhed; hvorfor han og flere intelligente Hørdyrkere vare overbeviste om, at de ved de hertil fornødne Haandarbejder forogede Omkostninger fuldkommen opveiedes ved Productets forbedrede Dvalitet, fremfor det paa sædvanlig Maade, eller ved Maskiner behandlede Horstraae, som ofte sælges til 3 à 4 Silbergraschen, medens hiint betales med 6 à 7 Silbergraschen : 24 à 28 fl. pr. T.

I de senere Aar er ogsaa Engenes Behandling stænkent en større Opmærksomhed, i det man har begyndt paa Kunstanlæg. Dog synes det som om man paa flere Steder, deels for at benytte den tilstedeværende Vandmasse til saa stort Areal som muligt, deels som en Følge af Engenes Veliggenhed næsten i Vatterpas, har givet Bedene for liden Straaning, der bevirker en stadelig Suurhed, som giver sig tilkjende ved ringere Græsarter og forskellige Sumpplanter. Til at lette Vandledningsrendernes Anlæg har man opfundet en saakaldet „Wiesengrabenpflug,“ af hvilken et Exemplar saaes blandt de udstillede Agerdyrkningsredskaber. Denne, der i Bagploven er konstrueret som en lille Hypeplov med tveegget Skjære og dobbelte Muldfjælle, hviler paa en Forstilling med 2 Hjul med sin lige Aas, i hvilken paa sædvanligt Sted er anbragt 3de Langjern, nemlig eet paa hver af Aasens Ydersider ligeoverfor hinanden, der perpendiculart afskjære Vandrendens Sider i en Brede af omtrent 5 Tommer, medens det tredie et Par Tommer foran i Midten af Aasen anbragte Langjern deler Græstørven i tvende lige brede Dele, hvorved de lettere løstes af

det efterfølgende Skjære og ved Muldsjællene føres hver til sin Side. Jeg traf imidlertid Ingen, der practisk havde anvendt den til nye Anlæg; derimod forsikrede Flere, at den var befundet hensigtsmæssig til Oprensning af ældre Anlæg, naturligtvis under den Forudsætning, at Engens Fasthed og Fugtighedsgrad tilstedede uden Skade Anvendelse af Trædyr.

Hvad den egentlige Jordbehandling angaaer, da pløies Agrene i Schlesien overalt, næsten uden nogen Undtagelse, i smalle Bede af 5—6 høist 8 Ploiomgange, eller 10, 12—16 Furers Brede, der til Vintersæd bestandig fastes sammen, hvorved der fremkommer paa hver 4—5 Al. en Agerreen eller Bandsure. Denne er vistnok tilstrækkelig til at bortføre den overflødig Regn og om Foraaret optøede Sne fra Agrenes Overflade, men neppe til tilbørlig paa den stærkere Bund at befrie Planterødderne fra den i større Dybde sig opsamlende Fugtighed og deraf opstaaende skadelige Suurhed, især ved det høist ubetydelige Fald Markerne ofte paa store Strækninger have, som synes at gjøre Anbringelsen af ordentlige Brakgrøfter, hvortil man i Schlesien Intet kjender, tilraadeligere. Schlesien holder imidlertid stærkt paa sine smalle Bede, ogsaa af den Grund, at de fremskynde Arbeidet, i det ingen Tid tabes ved de korte Vendinger, og de selv paa den stærkere Leerbund og i et vaadt Efteraar gjøre det muligt at tilharve Jorden, uden at Hestene fasttræde den, eller nedtræde Sæden, naar der for Harverne bruges en til Bedets Brede svarende Hammelstok, paa hvis Ender Svingeltræerne anbringes. Be-

dene, der ploies særdeles accurat i lige Linie, kastes ved Behandlingen til Baarsæd igjen ud, hvorved Markerne atter blive aldeles jævne uden Spor af Rygge eller Rene. De Redskaber, som almindeligt bruges, ere iøvrigt i ingen Henseende fortrinlige. Ploven er for det Meste en plump med langt Løb og lige Træmuldsfæl forsynet Hjulplov, hvorfor man endog paa Brakjorden, selv efter Blandingsæd, ser den forspændt med 4 Heste eller Stude. Hvor man har forladt denne Plov, foretrækker man den i en stor Deel af Tydskland almindelig brugte Ruchadloplov. Vel har man ved Prøvepløininger erkjendt Svingplovenes (den baileyffe og smalle) større Vethed, men deres Indførelse strander paa Tjenestefarlernes Ulyst til at benytte dette efter deres Tanker høist besværlige Redskab. Foruden de særegne Erstirpatorer og Skuffelplove (Ruhracken), der bruges ved Kunkelroer og den radsaaede Raps, anvendes ogsaa sine Steder den almindelige Erstirpator imellem de egentlige Pløininger, hvilket kaldes at massine Jorden. Harven, der er forsynet med skraastillede Trætænder, bliver kun ved den udvidede Rodfrugtavl og den eetaarige Kløver istand til tilbørlig at bearbejde Jorden. Af nyere, særegne Redskaber fortjener at nævnes en Høvendemaskine. Imellem 2de runde Endessiver af omtrent 1 Alens Diameter bestaas den af 6, 3½ Al. lange, 2—3 Tommer brede Tværstænger i lige Afstand fra hinanden, forsynede i 1½ à 2 Tommers Afstand med 6—8 Tommer lange, lidt frumme, fremadboiede, fingertykke Jern-tænder. Denne aabne Cylindere anbringes om en Axel mellem 2de Hjul, saa-

ledes at den kan stilles høiere eller lavere og ved et Rambahjul sættes den i en ombreiende Bevægelse, naar Maskinen af en Hest trækkes fremad. Den angaves at kunne til Høevending udrette ligesaa meget som 10—12 Mand og dens Brug anpristes, fordi den ved at kaste Høet saa høit i Veiret, aldeles befriede det for Stov.

Ved det, som ovenfor anført, betydelige og gode Engareal, den udvidede Rodfrugt- og Kloveravl sættes Schlesierens istand til at fodre sine Kreaturer særdeles godt og som en Følge deraf atter at gjøde stærkt; men til Mergling eller Mergelgrave fandtes intet Spoer, derimod anvendes i Egnen mellem Görlich og Liegnitz samt Oppeln og Breslau ikke saa sjældent Gips, som pulveriseres i Stampeværker, der drives med Hestekraft.

Dog, Hovedgjenstanden for Schlesierens landoeconomie Virksomhed er ustridig Faareavlen; den er hans Glæde og Stolthed. Breslau Uldmarked, hvor aarlig 60,000 Centner høitforædlet Uld affættes, giver det bedste Vidnesbyrd om det Omfang og den Sagkundskab, med hvilken denne Green af Landoeconomien bliver drevet. Dette godtgjordes ogsaa ved de talrige under Forsamlingen udstillede Pelse og ved Dyrskuet præsenterede levende Faar, og maaskee ikke mindre ved den Omstændighed, at, ihvorvel en Commission til at undersøge dem nedsattes, fandt man det, formedelst den store Rappelyst og Jaloussie, samt den til Uldens og Tillægsdyrenes Renomee knyttede pecuniaire Interesse, raadeligst, ingen offentlig Dom at udtale, eller foretage nogen Præmieuddeling.

Den høist betydelige Fremgang, som den forædlede Faareavl siden Begyndelsen af dette Aarhundrede har vundet i Schlesien, maa fornemlig tilskrives den Omstændighed, at paa et saare stort Antal Godser have Eierne selv forbeholdt sig den overste Ledelse eller Direction og udføre den med stor Sagkundskab og nøie Tilsyn med Alt, hvad der henhører til Schäferiet. Ikke alene sørges for hensigtsmæssige, rummelige Stalde, hvor Temperaturen endog reguleres efter Thermometer, og for et saavel Sommer som Vinter ikke blot tilstrækkeligt, men endog rundeligt Foder, men der meddeles tillige Schäferen en fuldstændig Instrux, der indeholder hans og de underordnede Tjenestetjeners Arbejder og Pligter og angiver Straf for deres Overtrædelse, ligesom der i Staldene forefindes Tavler opslaaede, hvorpaa foreskrives det Quantum Foder, der daglig skal gives og til hvilken Tid paa Dagen. Hvert Aar efter Høst gjøres en Calcul over det indhøstede Foder og hvormed man saaledes daglig har at disponere over, i det der tages Hensyn til muligt indtræffende Tilfælde med sildigt Foraar, eller vedholdende Regn om Sommeren; der gjør det nødvendigt at tage Faarene i Huus, for at have Noget i Reserve hertil. Med Hensyn til Parringen ordnes Moderfaarene efter deres særegne Egenskaber i forskjellige Klasser og man vælger for enhver den dertil meest passende Bædder, som springer et Antal af 30—50, og man antager at over Halvdelen af Schäferie-Eiere aarlig forsyne sig med Bæddere fra fremmede fortrinlige Hjørde, saa at der aarlig i Provindsen indkjøbes

i det Mindste 1250 Springvæddere. Disse søges især fra Hennesdorff, Groß-Herlig, Chrzeliß, Karvin og Kuchelna og betales, især fra det sidste Sted, med næsten fabelagtige Priser, i det man horer anføre 2500 Thl. og derover for en Vædder; dog er der ogsaa dem, som ere tilfals for 50 Thl. Sagkyndige indrømme, at der i denne Henseende finder en Fordom, eller luxuriøs Liebhaberie eller Forsængelighed, hvad man vil kalde det, Sted; thi da alle de bedre Schæferier ere af fuldkommen constant Race og kun Vædderlamene af udsøgte Faar tillægges til Springvæddere, vil ofte især i de kun middelfine Hjarde en Vædder til 50 Thl. ligesaa sikkert føre til Maalet, som den Koftbareste. Vædderne indkjøbes i Almindelighed i Begyndelsen af Januar Maaned før Springtiden, da Schlesiæren foretrækker at lade Faarene læmme om Sommeren, i det Ulden derved paa Moderfaarene skal opnaae en Kraft og Godhed, som Kjøberne sætte megen Priis paa og som skal tabes, naar de faae Lam om Vinteren eller først paa Foraaret.

Klipningen udføres af Fruentimre mod en Betaling af 6 Pf. pr. Faar og det Dobbelte, det er 1 Silbergröschén, pr. Vædder, og der gives dem, som daglig kunne klippe 30—36 Str. Ulden affættes næsten uden Undtagelse paa det store Uldmarked i Breslau og er efter de sidste Aars Gjennemsnits-Priis af de forskjellige Fiinheder udbragt til 75 Thl. pr. Centner preussisk, altsaa omtrent 5 Rigsbankmark pr. T. De fortrinligere Partier have naturligviis opnaaet en høiere Priis af 100 Thl. og derover, ligesom disse ofte ere

fulgte paa flere Aar forud paa meget gunstige Vilkaar for Sælgerne. Breslau Uldmarked er hidindtil afholdt fra de sidste Dage i Mai til 5—6 Junii; men Schæferic-Gierne beklagede sig meget over den Ulempe, som den tidlige Bast i koldt og ugunstigt Veir tilføiede Haareslokkene. Det blev derfor ved Forsamlingen i Breslau forhandlet og vedtaget at søge bevirket, at Tiden til Uldmarkedets Afholdelse overalt i Tydskland maatte blive udsat noget længere hen til en gunstigere Tid.

Forresten har Schlesiens ved Siden af sine Bestræbelser for Haaareavl ogsaa henvendt sin Opmærksomhed paa sine andre Huusdyrs Forbedring og Forædling. I den Hensigt ere flere fremmede Racer indførte i Landet, saavel af Hornqvæg, som Heste, hvilke deels anvendes til Krydsning med Landracerne, deels søges bevarede i deres Reenhed. Af begge Arter blev ved det store Dyrskue, der var sat i Forbindelse med den landlige Fest, med hvilken Forsamlingen i Breslau sluttedes, fremstillet et betydeligt Antal, blandt hvilke flere fortrinlige Exemplarer. Saaledes af Hornqvæg: Berner, Tyroler, Ayrshirer og Oldenburger Koer og Tyre. Den Sidste er af de fremmede Racer den almindeligst udbredte. Den er af en ret anseelig Størrelse med en velsluttet, temmelig dyb Kropbygning med stærke, velstillede Been, godt hvælvet Ribbensbygning og forholdsmaessigt bredt Kryds. Hoved og Horn ere ikke saa ædle og fine som paa Ayrshirerne. De angaves at have i Gjennemsnit en levende Vægt af 850 til 900 \mathcal{L} , og overgaae saaledes noget de præsenterede

Ayrshirer, der i Almindelighed ikke anførtes med større Bægt end henved 800 \mathcal{R} . Ved en tilstrækkelig god Fodring om Vinteren af 3—3½ \mathcal{R} Høeværdie om Dagen for hvert Centner levende Bægt angaves de at mælke i den bedste Mælketid 14 til 16 Dvart*) daglig**), enkelte endog 25 Dvart, og, ved at staae 6—8 Uger gølse, hele Aaret igjennem 16—1800 Dvart. 24 Dvart Mælk give i Gjennemsnit 1 Dvart Smør. Kalvene, som tillægges, opfødes meget stærkt; de patte i 8—12 Uger og gives dernæst Byg- og Havrestraa udrørt i Vand, Høe og lidt Salt. Det er først i de sidste Aar at Ayrshirerracen er indført og derfor er den endnu ikke meget udbredt, men det er nok muligt, at den vil befindes at overgaae Oldenburgerne i Mælk-righed og Evne til at forplante denne gode Egenstøb, saavel som sin smukke Form, i det Mindste blev den i begge disse Henseender meget anpriist i Forsamlingen, især af den 2den Dirigent i Sectionen for Dvægavl, Hr. v. Kleist fra Pommern, hvor denne Race vinder almindeligt Bifald og Udbredelse. Derimod erkjendtes

*) 1 Dvart = 1½ Pot dansk, og 1 Dvart Smør = 2 \mathcal{R} 6 Lod dansk Bægt.

**) Ved Excursionen til Grev v. Arnolds Gods saac jeg i et Meierie paa 50 agte, særdeles vel holdte Oldenburger Køer, en Dags Mælkning d. 13 Septbr. at udgjøre 240 Dvart α : 300 Potter. Køerne fodredes paa Stald med ung, grøn Kløver. Paa et andet af Hr. Grevens „Worwerke“ produceredes Schweigerost, og gave 500 Dvart Mælk 1 Centner Ost, der sælges til 12 Thl. pr. Centner, i enkelte Ofter 4 Silbergröschén pr. \mathcal{R} α : 1 Mk. pr. \mathcal{R} .

temmelig eenstemmig Berner- og Tyrolerracerne ikke at være fordeelagtige.

Paa Grund af den Omhø, der saaledes skæntes Dvægholdet, er, uagtet den forøgede indre Forbrug af Mælk og Ost ved den større Folkemængde, Udførselen af Smør, navnlig til Berlin, Aar for Aar i Tiltagende. I øvrigt bruger man selv i de større Meierier ikke at skumme Fløden af Mælken, men lader den henstaae saalænge, indtil den bliver saa tyk og suur, at Mælken kan aftappes gennem et i Bunden af Mælkebøtterne anbragt Hul; paa denne Maade forringes naturligviis Smørrets Dvalitet.

Til Hesteavlens Forbedring har man i Schlessien flaaet den samme Veie ind, som de fleste andre Lande, hvor man har søgt at virke for denne Green af Landvæsenet, nemlig Indførelse af engelsk Fuldblod og Hestevæddeløb. Da saavel Foreninger, som enkelte rige Mænd have virket i den Retning siden 1833, er Antallet af forædlede Heste temmeligt stort; thi Opdrætterne ere for det meste Yndere af Blodet, og foretrække den derved fremkomne Blanding for Landracen. Til læget, skjøndt der paa enkelte Godser findes smaa Stutterier paa en Snees Hopper, er ikke saa betydeligt, at Heste udføres, dog er det tilstrækkeligt til, foruden til en Deel Bog- og Rideheste, at forsyne Landværnens-Kavalleriet, og afgive et betydeligt Antal Remonteheste, der aarlig af den preussiske Regjering indkjøbes som bekjendt som Saarige, for paa Statens Regning at holdes et heelt Aar igjennem, inden de af-

gives til Tjeneste ved Regimenterne. I øvrigt syntes man i Schlesien tilbøielig til for den ædle Nedstamning, den paa Banen godtgjorte Hurtighed eller en elegant Form at oversee væsentlige Mangler og temmelig ubefymret at vælge til Tillægsdyr saadanne, om end finbenede, med Spat, Overbeen, Galde og Pærehas beladte saavel Hopper som Hingste. Føllene gives i det første og andet Aar især et meget intensvt nærende Foder, hvorved deres Væxt og Udvikling meget fremskyndes, skjøndt maaskee noget paa Førligheds Beføstning.

Interessen for denne, saavelsom de øvrige Grene af Landboevirksomheden, vækkes og vedligeholdes ved de aarlige Bæddeløb, Dyrskuer og Udstilling af alle landlige Produkter, hvilke Feste Aar for Aar gjøre sig mere gjældende og vinde større Betydning. Uigeledes stræbe 22 landoeconomiske Selskaber, der have deres Centralpunkt i den landoeconomiske Forening i Breslau, at komme den practiske Landmands Iver og Flid til Hjælp ved stedse videre Udbredelse af Videnskabelighed og Erfaring. Regjeringen har ogsaa udtalt sin Hensigt at bidrage til Udviklingen af alle disse saa høist vigtige Interesser ved Oprettelsen af Agerdyrknings-skoler, dog er man, i det mindste saavidt Publicum bekjendt, endnu ingenslunde i det Næne med sig selv om Planens Realisation, hverken om Maa den, hvorpaa disse Skoler skulle organiseres, den Omfang og Udstrækning Underviisningen skal gives, eller om de pecuniaire Midler, som dertil skulle anvendes og hvorledes de skulle tilveiebringes.

I denne Provindses Hovedstad, Breslau, aabnedes den 9de Forsamling af tydske Land- og Forstmænd i et Plenarmøde Mandagen den 8de September, under Præsidium af den dertil ved Modet i München udvalgte Bestyrelse Greve v. Burghausß og Amtsråad Bloch. Til Forretningsførere vare udnævnte Kammerherre, Greve v. Hoverden og Justitsråad v. Gørg. Allerede nogle Dage iforveien, nemlig fra 5te September, havde de betydeligste Schaferieeiere fra Tydsfflands forskjellige Egne, især fra Sachsen, Brandenburg og Bohmen, indfundet sig, væsentligst i den Hensigt for at fastsætte en Terminologic for de forskjellige ved Uldbømmelsen forekommende Kunstudtryk. Ligeledes havde den nederschlesiske landoeconomiske Forening af høiere Betjente (Beamten-Berein) om Søndagen den 7de September afholdt en offentlig mundtlig Examen med Landvæsens-Elever, efter at practiske Prover tidligere vare anstillede paa det i Nærheden af Breslau liggende Gods Rosenthal. Til denne Examen havde 16 unge Mennesker indstillet sig, af hvilke 5 vare forberedte hos Medlemmer af Foreningen, 5 andre vare dannede i forskjellige Gymnasier, 3 i Realskoler, og de Dørige i private Instituter og mindre Borger-skoler. Af denne offentlige Prøve syntes det at fremgaae, at de fleste Examinander mindre havde tilegnet sig practisk Færdighed, end theoretisk Kundskab, navnlig viste de sig meget usikre ved Redskabernes Bedommelse, saavelsom hvad der angik Besætningsvæsenet, Fodermidlernes forskjellige Værd og Arbeidskraftens rigtige Forhold og

Anvendelse. Med Hensyn til Jordbundens Bedømmelse og de for den passende Sædarter og deres Behandling vare de Fleste derimod velbevandrede og robede rigtige Anstuelser.

Til Forsamlingens Moder, saavel som til Udstilling af Faarepeltse, Uldprøver, Agerdyrkningsredskaber og Producter var den gamle, rummelige Universitetsbygning indrømmet, i hvis Solennitetssal Plenarmøderne afholdtes, medens de forskjellige Sectioner havde deres Locale i de forskjellige Auditorier.

Det første Plenarmøde aabnedes med en Tale af Præsidenten, Grev Burghausz, hvori han, efterat have budet de talrige forsamlede Gæster Velkommen, underrettede om den Beredvillighed, som saavel Staden Breslau, som Enkelte af dens Beboere og Schlesiens større Eiendomsbesiddere havde udviist for at træffe flere Arrangements, der kunde gjøre Opholdet baade behageligt og lærerigt; ligesom ogsaa S. M. Kongen af Preussen havde givet flere Beviser paa sin Bevaagenhed mod Forsamlingen. Dernæst antydede han den Forskiellighed, som jeg foran har søgt at fremstille, som finder Sted mellem Schlesiens forskjellige Egne og den Indfyldelse, som den udøver paa Agerbruget. I de frugtbare Egne henvende Eiendomsbesidderne udelukkende deres Opmærksomhed og Virksomhed paa det egentlige Agerbrug og det dermed i Forbindelse staaende Besætningsvæsen, fornemlig Faareavl, og forbinde kun undtagelsesviis dermed andre tekniske Erhvervsgrene. Her anføres som et Gjennemsnitsudbytte pro

Morgen 12 Scheffel Hvede, 10 Scheffel Kaps og Rug, 14 Scheffel Byg og 20 Scheffel Havre*).

I de mindre begunstigede Egne i Overschlesien og paa den østre Overbred har Culturen vel ogsaa gjort betydelige Fremskridt; imidlertid forbindes der næsten overalt store Brænderier med Landbruget, der her væsentligst støtter sig til Kartoffelavl og Schæferie-væsenet. I denne Bedrift true de nylig oprettede Maa-deholdsforeninger med at ville fremkalde en stor Omvæltning; thi som Præsidenten oplyste var som Følge af disse Foreninger Brugen af Brændevin i Overschlesien aftaget i den Grad, at Brænderieafgifterne, der hidtil aarlig havde udgjort 998,000 pr. Thl., i de 4 første Maanedre af 1845 i Sammenligning med samme Tidrum af 1844 vare formindskede over 150,000 Thl. Taleren haabede at denne i moralsk Henseende saa glædelige Forandring ei heller i Længden vilde blive skadelig for Landbruget, men kun bevirke, at man med endnu større Kraft vilde kaste sig paa 2 andre Grene, der alt vare begyndte at forbedres, nemlig Eng- og Græsulturen og Hordyrkningen.

Bed den Første havde man selv paa ringere Jor-der bragt det til at holde 3 Faar pr. Morgen og den Sidste bestræbte Regjeringen sig for at ophjælpe ved Aulæg af Hordyrkningsstoler.

Derpaa takkede Friherre v. Mandell paa Forsam-lingens Vegne for den gjæstfrie Modtagelse og ud-

*) 1 Scheffel forholder sig til 1 Skp. dansk som 1: 2,5289; omtrent 2½ Skp. dansk.

bragte et Brev for S. M. Kong Frederik Wilhelm, som Forsamlingen istemmede.

Efterat Secretairen Grev Hoverden dernæst havde oplæst Navnefortegnelsen paa de Herrer, der mødte som Delegerede fra landoeconomiske Foreninger eller Regjeringsautoriteter, gif man over til Dannelsen af 5 Sectioner foruden den for Faareavl, som allerede var nedsat, og overdroges Ordningen heraf for:

- 1) Agerdyrkningen: Prof. Dr. Lumbe fra Prag;
- 2) Dvægaavl og Engkultur: Regjeringsraad Holleuffer;
- 3) Viin-, Frugt- og Haveavl: Baron v. Wilden;
- 4) for landoeconomiske Bierhyery: Prof. Dr. Hlubek;
- 5) for Forstvæsenet: Oberforstmeister v. Pannewig.

Deels som Besvarelser paa flere af de opstillede Spørgsmaal, deels som dedicerede til Forsamlingen var en Mæsse af Smaa skrifter indsendt, hvis Navne oplæstes af den 2den Secretair.

Man gif derpaa over til de egentlige Forhandlinger, der aabnedes ved at Deconomieraad Thær fra Möglin besteg Talerstolen og under Navn af en „Markers“ Hilsen til Schlessien holdt et temmeligt pathetisk, men betydeligt vidtspævendt Foredrag, der synligt kjædede Forsamlingen. Efter ham fremtraadte Prof. Hlubek fra Grätz og talte paa en saare aandrig og veltalende Maade om nogle Resultater af Naturforskningen, ved hvis consequente Benyttelse Agerbruget kan vorde fremmet. Han oplyste i dette Foredrag:

- 1) At det er en Kjendegjerning, at Planternes

geographiske Udbredelse er betinget af Atmosfærens Varme og Fugtighed; men at Planterne igjennem flere Generationer kunne beholde visse Fuldkommenheder, som de medbringe fra deres egentlige Hjem, selv om de paa fremmede Steder dyrkes under mindre gunstige Omstændigheder. Denne Erfaring havde man imidlertid ikke endnu i Agerbruget ført sig tilbørligt til Nytte; men i det Storre indskrænkede den sig til østersøisk og flanderst Hør, hollandsk Kløverfrøe foruden nogle Frugt- og Biindruesorter*). Han haabede at Fulden- delsen af det tydske Jernbanenet og Dampskibsforbin- delserne vilde lette og forsøge en gavnlig Berlen af forskellige dyrkelige Plantearter.

2) Den physiske Geographie lærer, vedblev Taleren, at vor Klodes Overflade bestaaer af $\frac{1}{3}$ Dele Vand og $\frac{1}{3}$ Deel Land. En Kjendsgjerning af Naturhisto- rien er det at hos Huusdyrene staae de vandagtige og flydende Dele i samme Forhold til de faste og tørre; ja endogsaa hos flere Insecter navnlig Silkeormene havde Taleren fundet det samme Forhold. Naar man slaar de naturlige Foderværter for Blomstringen, da varierer deres Vægt i tørret Tilstand imod den grønne 20—30 pCt. og kan saaledes ligeledes ansættes til 25 pCt. Heraf udlede Taleren den Slutning, at intet

*) I et senere Møde foreviste Prof. Glubeck, som Beviis for sin Paastand, nogle Exemplarer af Polygonum tinctorium, der hører hjemme i Ostindien og China og er en Indigo- plante; men som var blevet overført til Steiermark og der vorede meget godt, skjøndt den ei kunde opnaae Modenhed for sit Frø.

andet Forhold finder Sted hos organiske Væsener mellem deres fugtige og faste Substanser end det Samme, som forefindes mellem den Klodes Overflades Bestanddele, som de beboe. Hvoraf han atter sluttede, at man med Hensyn til de Næringsmidler, som man giver Huusdyrene, burde bestræbe sig for at iagttage det samme Forhold. Det er denne Kjendsgjerning, som begrunder det Rigtige i, i vaade regnsfulde Sommere, eller i Førstningen ved safrige gronne Staldfodringsvæxter at give tort Foder tilligemed, og om Vinteren at mæsse, dampe, eller ved Selvoophedningen at koge Foderet, der gives Creatureerne foruden Høet og Halmen.

Taleren gjorde herved fremdeles opmærksom paa, at Havvandet indeholder 3 pCt. Kogsalt og uledeved atter deraf Hensigtsmæssigheden ja Nødvendigheden af at anbringe en lignende Deel Salt i Creaturfoderet, hvilket han anpriste som et fortrinligt Middel til at gjøre det mere nærende, i det Saltet tillige styrkede Dyrets Fordøielse og bevarede det for Sygdomme.

3) I det den faste Deel af Jordens Overflade bestaaer af Kisel, Leer og Kalkjord, ansaae Taleren det godtgjort, at det var disse, der spillede Hovedrollen med Hensyn til Frugtbarheden, og betragtede de uorganiske Stoffer, som Liebig tillægger saa stor en Bigtighed, som underordnede, og betvivlede at man i nogen betydelig Grad var istand til at hæve et Agerbrug ved Anvendelsen af Kali, Natron, Phosphor, Salt- og Svovelsyre, eller andre kemiske Præparater.

4) Hvor længe man end har anvendt Gjødning og hvor almindeligt den end erkjendtes for det store

Drivehjul i Landhuusholdningen, henlede Taleren Opmærksomheden paa, at det var Naturvidensskaberne, der først havde lært Landmanden at indsee Gjødningsens Væsen og Anvendelse, skjøndt man endnu mange Steder var langt fra at have tilegnet sig disse Erfaringsfandheder, eller tilfulde at anvende dem. Efter Planternes naturlige Bestaaffenhed kunne kun lustrigtige Næringsmidler af dem optages og kun i denne Tilstand kan Gjødningen tilføres dem. Forbindelserne af Suur= Vand= Kul= og Duælstof ere de egentlige Plantenæringsmidler, og for at fremkalde disse Stoffer er en Gjæring nødvendig; men for at denne kan foregaae paa den virksomste Maade og man altsaa drage den fulde Nytte af Gjødningen, bør denne behandles og opbevares langt omhyggeligere end det nu saa ofte og saa mange Steder skeer. Han mindede om hvor feilagtigt det var at anlægge Moddingen paa et saa lavt Sted udsat for Regnvandets Tilstrømning, at de bedste Dele derved bortvaskes, eller en suur Raanden med Skimmel fremkaldes, istedetfor at beskytte den med et Lag mod Luftens og Vandets altfor stærke Indvirkning, og ved Iblanding af Jord at forhindre dens altfor hurtige Sammenbrænding.

5) Til Slutning advarede Taleren mod den ufornuftige Krydsning, som har fundet Sted og saa mange Steder endnu finder Sted med alle Arter af Huusdyrene efter Buffonske Principer. Han bemærkede hvorledes i det østerrigste Monarchie Antagelsen og Iværksættelsen af et saadant Krydsningsystem havde havt den fordærveligste Indflydelse paa de nationale Dværg-

stammer, i det de meest modsatte Racer fra Lavlandet og Bjergene vare blevne sammenblandede og havde givet ynfelige Bastarder. Indførelsen af fremmede Racer, der holdtes ublandede fra Schweiz, Tyrol, Bern havde ikke givet noget mere tilfredsstillende Resultat og han troede at Erfaring havde stadfæstet, at de indlandske Racer, ved fornuftig Behandling og omhyggelig Udvalg af Tillægsdyr, ville, som de, der bedst ere vante til alle de climatiske Forhold og de sædvanlige Fodringsmidler, overalt vise sig som de Fordeclagtigste.

Endnu værre var det gaaet med Krydsningen af Hesteracerne. Man havde fulgt en fordærvet engelsk Smag. Modesygen havde bemægtiget sig denne Deel af Huusdyravlen. Den østerlandske ædle Hest var blevet omdannet til en Bæddeløber med lange Been, udspilede Næseborer, hjorteindfuebet Liv, hvis Værd man troede godtgjort ved at kunne gennemløbe en engelsk Mil med en qvintinviis afveiet Jockey.

Ikke stort bedre var det gaaet med Faareavlen, skjøndt man ingenfinde ved Krydsning kan opnaae en constant Race.

Taleren sluttede med at lægge Forsamlingen de af ham fremhævede Erfaringer af Naturvidenskaberne paa Hjerte og indstærkede at Naturvidenskaberne ere den Soel, der udbreder Lys og Varme, og knyttede dertil et Leve for Preussens Konge, som disse Videnskabers Beskytter. Dette med Varme og Liv holdte Fordrag, blev, skjøndt det ikke var fri for nogen Censur og en Deel Overdrivelse, af Forsamlingen modtaget med levende Bifald.

I det 2det Plenarmøde meddeelte Præsidenten først Underretning om Dannelsen af de forskjellige Sectioner og anmodede adskillige Medlemmer om at ville sammentræde til Bedømmelse af de udstillede Producter, Dyr og Algerdyrkningsredskaber. I det man dernæst gik over til Dagsordenen, blev Amtsraad Gumprecht*) opfordret til at holde sit Foredrag om „landoeconomiske Elevers Uddannelse.“ Tiden tillod ham kun at skizzere de Midler, som han dertil ansaae tjenlige, og som saadanne fremhævede han:

1) Examinationscommissioner, saaledes som de ere begyndte at iværksættes i Schlesien og hvorpaa der om Søndagen, som alt anført, var givet et Exempel. Naar disse blive rigtigt indrettede, meente han at det for de unge Mennesker, der attraaede Ansættelse, vilde blive en moralsk Nødvendighed at underkaste sig flige Prover og altsaa at forskaffe sig saadanne Kundskaber, at de kunde bestaae Proven.

2) Anerkjendelse og Dymuntring for de Mand, som paatage sig at danne Landvæsenselever.

3) Et stort almindeligt landoeconomisk Skolelærer-Seminarium.

4) Større egen Uddannelse førend deres Nedsættelse enten som Besiddere eller som Forpagtere ved Keiser og Dphold paa Steder, hvor Landoeconomien

*) Dette dygtige og virksomme Medlem af Forsamlingen havde for en 30 Aar siden beboet Bindumovergaard ved Viborg og bevarede endnu med Lyst Mindet om sit Dphold i Danmark; kunde endnu tale lidt Dansk og udviste en hjertelig Forekommenhed mod os tilstedeværende Danske.

forskjellige Grene drives paa en fortrinlig Maade. Kun maatte dette ikke skee ved i flyvende Fart at gjennemgaa de forskjelligte Egne og Lande. Til den Ende foreslog han:

5) Landoeconomiske Reifestationer eller Residentser, eller Hovedpunkter eller Monsterbedrifter, hvor de i længere Tid kunde dvæle.

Taleren sluttede med en humoristisk Sammenligning mellem de Maader, paa hvilke Landvæsenesererne saa ofte gribe deres Fagdannelse an og de forskjellige Vaabenarter, Cavallerie, Artillerie, Jægere og Landværn.

I den Discussion, som dette med Bifald optagne Foredrag fremkaldte, gjorde Thaer opmærksom paa Nødvendigheden af Prøvelsescommissioner, for at forvisse sig om Elevens forberedende Dannelse inden han optages ved et høiere Agerdyrkningsinstitut, da en meget forskjellig Dannelsesgrad hos Eleverne lægger uovervindelige Hindringer i Veien for Underviisningens Fremme.

Den næste Gjenstand, som efter Dagsordenen foreslaae til Behandling var om Krapdyrkingen i Schlesien. En Afhandling, der oplyste om alt denne Plantes Dyrkning vedkommende blev begyndt at oplæses, men da den var meget lang og Taleren havde en saa svag Stemme at han vanskeligt kunde høres i den store Sal, blev det vedtaget at standse med dette Foredrag og lade det optage i den trykte Beretning.

Dette gav Anledning til en Discussion om hvorvidt det overhovedet var ønskeligt at anvende Tiden i

Plenarmøderne istedetfor til mundtlig Debat til Op- læsning af skriftlige Afhandlinger. Pluraliteten udtalte sig dog for det Sidste og som Følge deraf oplæste Dr. Stolle et Forslag til Nedsættelse af permanente Committeeer til practisk at prøve nye Opfindelser, især de saakaldte Hemmeligheder, der love Guld og grønne Skove og hvorpaa den tydske landoeconomiske Litteratur er saa riig. Da efter Lovene imidlertid enhver Forsamling er at betragte som et affluttet Heelt og man hidindtil omhyggelig har undgaaet at overføre Noget fra den ene til den anden, blev det vedtaget, at Dr. Stolles Forslag skulde trykkes og tilstilles de landoeconomiske Foreninger.

Forst nu gif man over til Behandling af de offentliggjorte, trykte Spørgsmaal. De 2de Første af disse, der stode i Forbindelse med hinanden lode saaledes:

1) Anlægget af Jernbaner udkræver store Kapitaler, hvilke unddrages saavel de øvrige Næringsveie, som fornemlig Agerbruget. Hvorledes kan man virksomt forebygge de skadelige Følger heraf?

2) Vilde ikke den sikreste Bortskjernen af den saaledes truende Fare være at vente af Oprettelsen af landlige Hypothek- og Berelbanker, og af Udvikelsen af de alt bestaaende landlige Creditforeninger?

Til disse Spørgsmaals Besvarelse vare flere Foredrag anmeldte. I et noget aphyoristisk, men piquant og med ydre Beltalenhed vel understøttet og derfor med meget Bisald optaget Foredrag søgte Geheimeraad v. Bally at godtgjøre, at det kun var Kortsynethed der

for Diebliffet befrygtede nogen Fare af Jernbaneanlæggene; thi Jernbanerne beffjæftige vel Pengene; men de opfluge dem ikke; tværtimod frembringe de nye Bærdier. Det er overhovedet en stor, men beklagelig For- dom, at Guld og Sølv alene er Penge; alt hvad der haver Bærdie er Kapital, selv hvert Mennefte er i Forhold til sine Evner og Arbeidskraft en Kapital. Det vilde være en Bildfarelse at antage at der i Birkelig- heden er saa meget Guld og Sølv forhaanden, som der behøves, for at repræsentere alle Bærdier. Blot de Bærdier, som aarlig ere Gjenstand for Handelens Omsætninger belobe sig til 20,000 Millioner, foruden de paa Pengemarkedet courserende Statspapirer, Ac- tier o. s. v., der ansættes i det Mindste til 80,000 Mil- lioner Dalere. Derfor behøves der foruden de egent- lige Penge i Guld og Sølv, et levende Pengemiddel, Ordet: Crediten. Hvad der manglede for de landoe- conomiske Interessers Fremme var efter Talerens Me- ning folgelig et privilegeret Banknumeraire, ikke grun- det paa et tilsvarende Fond af virkelige ædle Metal- ler; men paa til Sikkerhed stillede Hypotheker i alle Arter af Bærdier. Paa en saadan Basis foreslog han derfor oprettet et hele Tydskland omfattende Banksy- stem og androg paa Nedsættelsen af en egen Section, der skulde beffjæftige sig med Organisationen deraf.

Den næste Taler, Directeur for det Kongelige Cre- ditinstitut, Friherre v. Gaffron indrommede vel ogsaa at Jernbanerne efter det hele Nedsættelse vilde give alle Grene af den industrielle og landoeconomiske Virksomhed et saadant Opsving og bidrage saameget

til Nationalvelstandens Fremme, at det ikke engang nu lod sig beregne. Imidlertid vilde det medtage lang Tid, inden det hele Jernbanenet kunde ventes fuldendt, og inden dette skete, var det ikke umuligt, at ved Capitalers eensidige Bessjæftigelse i denne Retning, endog betydelige Farer kunde opstaae for de øvrige Erhvervsgrene og disse komme til at lide under et forærværeligt Tryk. Dette befrygtende Onde lod sig forebygge ad tvende Veie. Enten ved at Regjeringen traf Foranstaltninger til at hæmme Actiehandelen og Børsjobberiet, eller ved at Crediten dog paa frie og naturlige Veie førtes tilbage til de landlige Bedrifter. Den første Veie vilde dog kun være af tvivlsom Nytte og derfor ikke tilraadelig. Man maatte derfor henvende sin Opmærksomhed paa den anden Udvei. Egentlige Verelbanker forekom ham at være mindre anbefalingsværdige for de landlige Forhold, da deraf saare let kunde opstaae Misbrug. Mere hensigtsmæssig vilde Oprettelsen af Laanebanker være, der gjorde Forskud mod Pant i alle Arter af Værdier. Dog vilde dette udkræve Indretninger af Magaziner o. s. v. til Opbevaring af de landlige Producter, som stilledes til Sikkerhed og saaledes være forbundet med store Vanskeligheder. Taleren maatte derfor foretrække Creditforeninger efter det i Schlessien siden Frederik den 2dens Tid bestaaende Monster og foreslog derfor til Befæstigelse af den landlige Credit og Forebyggelse af forærværelige Fluctuationer:

- 1) Oprettelse af Creditforeninger, hvor disse endnu ikke findes.

- 2) Udvidelse af de bestaaende til Ublaas indtil $\frac{2}{3}$ af Taxationsværdien.
- 3) Oprettelse af Saadanne for Bondestanden.
- 4) Oprettelse af Provindslaanefond med særeget Hensyn til de landoeconomiske Forhold.

Som ufravigelig Betingelse for en hensigtsmæssig Ordning af Creditforeninger maatte Læren indskræppe en procentviis aarlig Amortisation af Gjelden. Erfaring i Schlesien havde noksom godtgjort Nødvendigheden heraf, i det Gjelden ikke der var formindsket ved frivillige Besparselser og Afbetalinger, uagtet Renten var blevet nedsat fra 5 til 4 pCt. Det maatte være en juridisk Tvang for Debitorerne procentviis aarlig at afdrage paa det modtagne Laan. Kun herved sikredes Creditforeningernes Bestaaen.

3die Plenarmøde.

Efter Lovene skulde i dette Møde tages endelig Bestemmelse om Mødestedet for Forsamlingen i 1846 og foreløbig for Aar 1847. Allerede i München var Græs foreløbig udseet til Forsamlingens Mødested for 1846 og da nu Prof. Hlubek oplæste en formelig Indbydelse til at samles paa dette Sted, blev Saadant uden videre Discussion antaget og Erkehertug Johan af Østerrig udnævnt til den 10de Forsamlings Præsident.

Ligeledes blev det uden videre Discussion vedtaget, efter en fra Godsbesidder Hirschfeld oplæst Indbydelse og efterat Kammerherre v. Warnstedt havde udtalt at det vilde være S. M. Kongen af Danmark behageligt, at det næste Møde i Aaret 1847 skulde afholdes i Kiel.

Dernæst fortsattes Forhandlingerne over de 2de første almindelige Spørgsmaal og Præsident Klebs udtalte sig derhen, at Frygten for Jernbanernes skadelige Indflydelse ved at berøve andre Erhvervsgrene de fornødne Capitaler vistnok var ugrundet, i det Mindste meget overdreven. Han mindede om at en stor Deel af de Capitaler, som dertil udfrævedes, strømmede til fra andre Lande, navnlig England; at Capitalerne ikke længe bleve bundne til Jernbanerne, men atter bragtes som Jernbaneactier paa Pengemarkedet, hvor de for flere Baner havde en høiere Cours, end den indbetalte Sum, og Capitalerne derved saaledes forøgedes, i Stedet for at formindskes. Han antydede at det tydske Agerbrug for sit Opsving mindre savnede Capitaler, end Indsigt og Drivtighed og Løsgjøren fra gammel Slendrian. De større omfattende Grundforbedringer paa større Eiendomme udfrævede vist nok betydelige Capitaler, men Nationalvelstanden fremmedes upaatvivlelig ligesaameget ved rationel Iværksættelse af mange af Naturvidensskaberne gjorde Opdagelser, der navnlig paa mindre Eiendomme ikke gjorde Fordring paa store Drivtscapitaler. Han gif endog saavidt at han befrygtede, at Creditforeninger og lignende Midler til at tilvende Agerbruget betydelige Capitaler, istedetfor at fremme dets sande Interesse, kunde blive fordærlige derfor. Letheden af at skaffe Capitaler tilveie havde efter hans Mening saaledes i det sidste Decennium bevirket den hyppige og betydelige Omsætning af Landeiendomme, hvorved man ikke tilsigtede at er-

hverve en Besiddelse, man agtede at dyrke og beholde, men som man kun betragtede som en Speculationsgjenstand, med hvis Omsætning der drives et lignende Spil, som med Statspapirer o. s. v.

Selve Vægheden af at reise Laan kunde blive en farlig Klippe for mangen Besidder, især fandt han det ikke tilraadeligt, at Afdgangen til saadanne Foreninger udstræktes til Bønder, der ofte manglede Indsigt til paa rette Maade at anvende den Gjæld, som de paa-droge dem. Iøvrigt syntes der hos Bonden at finde en vis Mistænkelighed Sted mod de Anstalter, som gif ud paa at lette det for ham at gjøre Gjæld. Endelig havde han bestaaet og bestod endnu uden flige Indretninger. Selv blandt Riddergodsbesidderne troede han at det var godtgjort, at der ikke fandtes saa stor Trang til Creditforeninger, idet det i 1835 for Schlesien oprettede Kongelige Credit-Institut, der var beregnet paa en Capital af 10 Millioner Daler pr. Ort, i de 5 første Aar kun var blevet benyttet for et Beløb af 2 Millioner.

Dette Foredrag fremkaldte en livlig og interessant Discussion, under hvilken v. Gaffron yderligere begrundede sine den forrige Dag udtalte Anskuelser om Creditforeningers Gavnlighed og Nødvendighed, og navnlig fremhævede hvor vigtigt det var at Afdgangen hertil ogsaa aabnedes for Bondestanden, der netop ved sit Ubekjendtskab til Pengeværtsen, ved nødvendige Transactioner udsattes for betydelige Omkostninger til Commissionairer o. s. v., der end mere forøgedes ved den Usikkerhed han hos den private Creditor

havde for i længere Tid at kunne beholde Laanet uopsagt; og derved ofte til sin Udelæggelse udsattes for enhver Fluctuation paa Pengemarkedet. Disse Betragtninger havde bevæget Taleren til paa den sidste schlesiske Landdag at foreslaae ved Siden af Creditforeningen tillige en saakaldet Landrentebank for Bondestanden, ved hvilken det tilsigtedes lidt efter lidt at afløse de paa Gaardene endnu hvilende herstabelige eller Hoverieafgifter. Thi er Hoverie in natura end afløst i Schlesien med aarlige Afgifter, maatte dog disses Ophør ved en aarlig Afbetaling ansees for et væsentligt Gode. Retfærdighed krævede at lovlige begrundede og erhvervede Rettigheder ikke kunde afløses uden fuldkommen Erstatning. Men dette lod sig ogsaa ret vel ordne og Sachsen havde allerede givet Exempel paa sliche Landrentebanker. I dette Niemed beregnes de aarlige Afgifter for Hoverie o. s. v. som Renter af en Capital, for hvilken der gives første Prioritet i Gaarden, og hvorfor udstædes rentebærende Obligation til Herlighedseieren, medens ved en dermed forbunden Amortisation Gjelden lidt efter lidt afbetales.

Forøvrigt benægtede han med Bestemthed, at Bondestanden endnu stod paa saa lavt et Trin at den behøvede, eller var tjent med noget Formynderskab, med Hensyn til hvor vidt det maatte være den gavnligt med Væthed at kunne reise Laan.

Han foreslog tillige Oprettelse af Laanbanker, der dog som Panter kun maatte modtage Landproducter, og mindede om at Søehandelsinstituttet ofte var kommet

Udbycenterne til Hjælp under flette Markedspriser ved at forstrække med $\frac{2}{3}$ af Uldens Værdie.

Om endog det Kongelige Creditinstitut ikke umiddelbart var blevet benyttet i det Omfang man havde beregnet, havde det dog ved sin blotte Tilværelse stiftet betydelig Nytte. Agerkarle, der tidligere havde opkjøbt Prioritetsobligationer og ved uventede Dpfigelser jaget mangen Besidder fra Huus og Hjem, vare blevne standsede i dette deres skjendige Spil, da det nu var muligt for Besidderen at skaffe Udvei, og de ældre Vaan vare siden den Tid forblevne indestaaende i Eiendommene ofte mod nedsatte Renter.

Disse Anskuelser bleve af Forsamlingen optagne med stort Bifald og fra mange Sider understøttede ved Efterretninger om hvad der i andre tydske Stater var virket for Creditforeninger, saaledes af Ridder v. Riese for Bøhmens, Baron v. Closen for Bayerns, Kammerherre v. Globig for Sachsens, Krigsraad Hattorff for Hannovers Bedkommende. Præsidenten sluttede denne interessante Debat med at udtale det Haab og det Ønske, at disse Ideer maatte virkeliggjøres overalt, hvor slike Instituter endnu ikke findes.

4de Plenarmøde.

Præsidenten meddeelte Forsamlingen en Skrivelse fra Magistraten i Breslau, hvorved denne fremsendte til hvert Medlem en Medaille, hvorpaa det gamle gotthiske Raadhuus var særdeles smukt afpræget og paa Reversen „Breslau den willkommenen Gästen,“ som Grindringstegn om Opholdet i Breslau.

Ligeledes oplæste Secretairen Indbydelsene fra 10 af Schlesiens Godsbesiddere til de Excursioner, som vare bestemte til at foretages fra den 12te til 14de September.

Efter Dagsordenen forelaae til Behandling det 3die Spørgsmaal: „Ikke sjeldent staaer Driftskapitalen i meget utilfredsstillende Forhold til Godsets Værdie; vilde det ikke være hensigtsmæssigere at erhverve mindre Eiendomme og dertil anbringe større Driftskapitaler?

Dette besvaredes bekræftende af Amtsraad Gumprecht, der henvisste til de sørgelige Erfaringer i Preussen fra 1812 til 1826, hvor det større Areal og den billige Priis Intet havde hjulpet, fordi Driftskapitalen havde manglet. Heri søgte han ogsaa Grunden til at Forpagterne ved indtræffende uheldige Conjunctioner ofte gjennemgif disse bedre end Eierne, fordi disse for største Delen anvendte hele deres Capital til Erhvervelse af Eiendommen, medens Hine benyttede deres Pengemidler udelukkende til Driftskapital. Han ansaae en Driftskapital af 15—20 pCt. af Eiendommens Værdie nødvendig og endnu bedre, hvis den udgjorde 25—30 pCt. Han tilraadede derfor at kjøbe en mindre Eiendom og beholde en større Driftskapital. v. Gaffron understøttede denne Anskuelse og indrømmede at vistnok burde for stor Gjæld paa en Eiendom undgaaes, da Forglemmelse heraf havde givet Anledning til Definitionen af en „Grundeier“ at være „en Eier, som gaaer tilgrunde;“ dog burde Intelligentsen og Dygtigheden ogsaa komme med i Betragtning.

Discussionerne over det 4de Spørgsmaal: „er der Trang til Oprettelsen af saadanne landoekonomiske Læreanstalter, i hvilke den dannede unge Mand kan lære Haandgrebene og alt Haandværksmæssigt i det praktiske Landvæsen?“ aabnedes af Amtsraad Gumprecht, der erklærede saadanne Læreanstalter for nødvendige, da det var en vigtig Fordring, at Theorie og Praxis gik Haand i Haand med hinanden, saameget mere som den dannede unge Mand ofte anseer den praktiske Færdighed og Haandgreb at være under sin Værdighed, eller finder Bestjæftigelsen dermed for tids-spildende og trættende, og derfor indskrænker sig til den theoretiske Uddannelse alene. Naar Vigtigheden af de praktiske Dvælses iøvrigt blev gjort dem indlysende, manglede det ikke paa Læreanstalter, hvor de kunde tilegne sig dem. Derimod maatte Prof. Schweizer, der siden 1812 har bestjæftiget sig med landoekonomisk Underviisning, og nu er Directeur for Algerdyrkningsinstituttet paa Charand, besvare Spørgsmaalet, saaledes som det er stillet, benægtende. Han ansaae det ei for gavnligt, at baade Praxis og Theorie foredroges samtidigt paa een Anstalt, i det ved Læreren Forkjærlighed enten for det Ene, eller det Andet, Uddannelsen enten i den ene, eller anden Retning blev mindre tilfredsstillende, ligesom det ogsaa vilde forlænge Opholdet ved Anstalten fra 2—3 til 3—4 Aar. Rigtigere ansaae han det at være, naar de unge Mennesker først tilegnede sig nogen Praxis, førend de kom paa det videnskabelige Institut; først saaledes kunne de blive dygtige Landmænd. Indøvelse i de praktiske Haand-

greb, Tilvænnelse til Udholdenhed var af uberegnelig Bigtighed, den dræber ikke Aanden, men stærper Diet, Eftertanken og Dømmekraften. Efter Talerens mangeaarige Erfaring vilde følgende Udviklingsgang for den vordende Landmand være den hensigtsmæssigste: først gjennem et Gymnasium eller Realstole at bringe det saavidt, som kræves for at optages i øverste Klasse af en polytechnisk Læreanstalt. Her maatte de først og fremmest lære at lære; dernæst i et à to Aar opholde sig hos en dannet praktisk Landmand, og endelig herfra til en høiere videnskabelig landoekonomisk Læreanstalt. Med en Saadan maatte iøvrigt altid være forbundet et tilstrækkeligt Jordtilliggende, dog ikke for at lære Eleverne Haandgrebene o. s. v., men for ved Anstuelen at oplyse og befæste det Lærte*).

Forsamlingen modtog dette Foredrag med levende Bifald.

Thaer, som fra 1828 har fortsat Bestyrelsen af det af Faderen paa Möglin oprettede Institut, udtalte sig ligeledes for Nødvendigheden af en forudgaaende grundig Dannelselse for den unge Landmand, men skildrede hvor uheldig en Saadan befandt sig situeret, naar han, efter sædvanlig Skik og Brug, drog til en Gods-eier eller Forpagter, for praktisk at lære Landvæsenet. Er han født paa Landet og kjender lidt til Plov og Harve, vil han vel finde sig tilrette, men ingenlunde naar han kommer lige fra Staden. Hvorledes skal han

*) Det Jordtilliggende, der findes ved Institutet paa Tharand, er iøvrigt kun ubetydeligt, og, saavidt jeg efter et kort Besøg tør bemærke, Bedriften der ingenlunde mønsterværdig.

holde sig i Anseelse, uagtet sin virkelige Dannelse, hos Folk, der, skjøndt de selv kun forstaae at holde en Møggreb, møde ham med Spot og Smil, i det de ikke kunne begribe, at Nogen kan ellers vide Noget, naar han ikke kan, hvad netop de selv vide. Derfor ansaae han det ønskelig, at der oprettedes saadanne Anstalter, hvor unge dannede Mænd under heldigere Vilkaar kunde tilegne sig det Praktiske, og maatte disse helst være paa ikke for store Gaarde, som Eieren selv driver, og hvor Lærlingen kunde modtage Underviisningen af en dannet Mand og udenfor Arbeidstiden betragtes som Lem af Familien. Et Ophold af 1 Aar vilde formeentlig hertil være tilstrækkelig og derefter kunde de gaae over til større Godser.

Et Medlem af Forsamlingen stadfæstede af sin egen i sin Ungdom gjorte Erfaring Rigtigheden af det af Chaer Yttrede.

• Det 5te Spørgsmaal: „hvorvidt gaaer Statens Berettigelse og Forpligtelse til at føre Tilsyn med Benyttelsen og Behandlingen af de Privates Skove?“ fremkaldte lange, levende og interessante Debatter, der fortsattes i det 5te Plenarmøde. Man maatte imidlertid vistnok give en Taler Ret, naar han yttrede, at Meningsforskjelligheden om dette Spørgsmaals Besvarelse havde sin dybere Grund i de politiske Ansuelser. Hvor den politiske Frihed havde gennemtrængt Folkets Liv, maatte man finde det ulogisk og inconsequent, naar et Formynderskab fra Statens Side vilde gjøre sig gjældende over den Privates Benyttelse af

hans Skove; anderledes stiller Sagen sig hvor det patriarkalske Forhold bestaaer i sit hele Omfang.

Meningerne stode skarpt mod hinanden og bleve fra begge Sider udtalte med megen Barme og forsvarrede med Dygtighed, dog søgte de Fleste at hævde Besiddernes fri, velerhvervede Eiendomsret.

Derimod erindrede v. Gaffron, at høiere Stats-hensyn kunde gjøre en Indskrænkning i Eierens Ret nødvendig, for at forebygge Mangel paa Skovproducer, navnlig Brændselsmateriale.

v. Cløsen indrømmede, at der kunde i visse Tilfælde være Hensyn at tage af Staten for at bevare Skovene, men troede ikke at man ved de lettede Communicationsmidler og de Surrogater, man havde i Tørv og Steenful, behøvede at frygte Mangel paa Brændsel; hvorfor dette Hensyn ikke kunde berettigge Staten til de omhandlede Indskrænkninger, snarere maatte den i dette Tilfælde ved Expropriation mod fuldkommen Erstatning selv erhverve saadanne Skovarealer, som den vilde bevare. I climatisk Henseende og som Beskyttelsesmiddel mod Storm, Vandflod og Flyvesand var Skovenes Bevarelse paa mange Steder af yderste Bigtighed og her maatte det være Forstpolitiet's Sag ved hensigtsmæssige Foranstaltninger at forhindre Skovenes Udelæggelse.

Derimod talte v. Pannewig, skjøndt selv Forstmand, med Barme Skoveiernes Sag. Han mindede om, at fra 1809 vare Lænkene løste i Preussen, der hidindtil havde holdt Kræften fængslet i de forskjellige Erhvervsgrene. Vare, som naturligt, Misbrug ikke

udeblevne, havde Erfaring dog stadfæstet det Gavnlige i den friere Benyttelse; havde Sydtyskland endnu ikke erfaret de heldbringende Virkninger af Næringsfrihed, maatte han dog ønske, at Forstvæsenet i Preussen, hvor det var frit, fremdeles maatte vedblive at være det.

For den modsatte Mening tog derimod Forstraad Crelinger Ordet. I det han bemærkede, at det var under uheldige Omstændigheder han fremtraadte, da Forsamlingen saa lydeligt havde givet sit Bifald tilkjende med det foregaaende Foredrag, vedblev han: Frihed i Eiendomsbenyttelse er vistnok et Ord af en herlig Klang, men her kom det an paa at føre Spørgsmaalet tilbage til dets sidste Grund og derfor først at undersøge hvad der var Statens sidste Formaal. Dette maatte han ansee at være Befordring og Sikkren af alle dens Beboeres Velvære. Forsaavidt nu Skovenes Bevaring maatte findes nødvendig for Beboernes Velvære, var det ikke blot Statens Ret, men dens Pligt, at forebygge deres Ødelæggelse. Saadanne Tilfælde fandt Sted med Skovene paa Bjergrygge, Flodbredder, Havkyster og Flyvesandsstrækninger, hvis Bevaren var af Bigtighed ofte for et stort tilgrændsende Distrikt. Af deres Bevaren paa Bjerghoederne afgang ofte mange Tusinders Vel i Dalene; ved Flodbreddernes Bevorning med Skove sikredes de Omkringboende mod Oversvømmelser. Mindes! tiltraabte han Forsamlingen, hvad vi nylig have oplevet: tydske Hjerter modtog med Sorg Efterretningerne om de Oversvømmelser, der have ødelagt store Strækninger af Fædrelandet; tydske Hænder have rundelig frembaaret milde

Gaver for at lindre Noden og Elendigheden; og tydske Aander anstrænge sig endnn for at finde Midler til Beskyttelse mod lignende Udelæggelser. Men Strømmene vilde ikke med saa tilintetgjørende Bælde have udgydt sig over Landene, naar Skove paa deres Bredder havde gjort dem Modstand. Agter derfor hvad hine Barselsstemmer tilraabe: „bevarer Skovene paa Bjerg- højderne og Flodbredderne.“

Bed dette Foredrag havde man Leilighed til at erfare hvilken Magt det varme og fuldtonende Ord udøver, især naar det berører let gjenklingende Streng i Tilhørernes Følelser, og hvor vanskeligt det er selv ved lydelige Meningsyttringer i store Forsamlinger at kunne dømme om hvad der er Pluralitetens sande Overbeviisning; thi i hvorvel det tidligere syntes som var man afgjort for Frihed i Benyttelsen af Skovene, hilstes Taleren med længe vedholdende Bisaldsyttringer.

Efterat flere Talere havde yttret sig i begge Retninger, blandt hvilke v. Török, Generalsecretair for den landoeconomiske Forening for Kongeriget Ungarn, havde oplyst, at der for nylig i Ungarn, hvor ellers den frieste Benyttelse af Landeiendomme fandt Sted, var udkommet en Lov mod Skovens Udelæggelse, navnlig med Hensyn til de store Skove paa Karpatherne, — sluttedes Debatten med et humoristisk Foredrag af Dr. Falk. Han erklærede strax aabent at han var Part i Sagen, og som Skoveier ikke kunde erkjende Berettigelsen af de Indstrænkninger, som fra flere Sider vare tilraadte. Ligesaalidt kunde han erkjende Rigtigheden af alle de Beskyldninger, der vare gjorte mod Skov-

eierne, som vare de Skyld i de ugunstige Veirforandringer, der havde fundet Sted, eller den længere end sædvanlig vedholdende Tørke, som havde hersket i det foregaaende Aar. Jupiter pluvius havde i det Mindste senere viist at hans Herredømme ikke var tilintetgjort. Man vilde dog vel ikke for Alvor have Weichselsens og Oderens frugtbare Flodbredder og Enge omdannede til Skove, Moradser og Damme, som Boliger for Krebs og Fisk af Frygt for mulige Oversvømmelser. Unseer Statens Bevaringen af visse Skovstrækninger for nødvendig, er det uretfærdigt ved Magtsprog at gribe ind i den Enkeltes Privateiendom og for det Heles Vel at paalægge ham saa overordentlige Baand, saa maa Staten tilkjøbe sig den Skov, den agter at bevare; thi naar det almindelige Bedste fordrer det, maae Skovene som al anden Eiendom være Expropriationslovene undergivne. De foreslaaede Indstrænkninger i Benyttelsen ere upraktiske. Det er en daarlig Landmand, der ikke lod sit Korn høste, naar det er modent; det samme maa ogsaa gjælde om Skoveieren, men heri forhindres han naar han ei har fri Raadighed over sin Eiendom. Kom der f. Ex. en Kjøber og ønskede til en Bygning 20aarige Fyrretræer, maatte han svare, det gjør mig ondt, men 20aarige Træer tør jeg ikke sælge; behager De ikke af den 100aarige Bestand? Kom en Bygmester og begjærede 80aarige Træer, maatte Besidderen svare: Hoistærede! Loven maa have sin Gang, jeg kan kun tilbyde 100aarige. Overhovedet behøvede man ikke at frygte for at skovrige Egne skulde forvandles til Ørkener; thi en

stor Deel af Skovene tilhørte allerede Regjeringen, Majorater og Fideicommisser og kunde altsaa ikke ryddes. Ligeledes var en stor Deel af de øvrige Skoveiere forgjeldede og Creditorerne vilde nok paasee, at deres Panter ikke aldeles ødelagdes. Derfor kunde man være temmelig rolig indtil al Gjelden var betalt, og dette vilde endnu være Noget.

Muntert Bifald ledsagede dette Foredrag, der sluttede en Debat, i hvilken aldeles modsatte Anskuelser ingenlunde udsonedes i en høiere Eenhed, ja uden at egentligt noget nyt Moment fremkom til Opgavens tilfredsstillende Løsning.

De foransførte i 4de Møde stedsfundne Discusssioner om Landvæsens-Elevers Dannelse havde foranlediget Deconomie-Director Kothe til en Opsats, som han oplæste og hvori han, i det Væsentlige tiltrædende Prof. Schweigers Anskuelse, i Korthed fremstillede sin Underviisnings-Methode. Han havde for Dødblikket 24 Elever. Flere kunde han ikke optage; men til Institutets Udvidelse havde han ansøgt Regjeringen og faaet Tilfagn om aarlig Understøttelse.

Under Talerens Direction stode 10 Forvaltninger, ved hvilke der vare ansatte 2 Inspectorer og 8 Forvaltere (Amtleute). Enhver af disse tilbeholdes 2—3 Lærlinge til Underviisning. Eleverne maatte føre en Arbeidsjournal samt desuden en Dagbog over alt hvad der foregik, og en Udgiftsbog over egne Udgifter, deels for at vænne dem til Sparommelighed, deels for at udjevne et Misforhold, der saa let kunde opstaae af Elevernes forskjellige oeconomiske Vilkaar.

Uden noget Hensyn til mulig Standforskjel spisde de ved Forvalterens Bord og behandledes som Læmmere af Familien. Foruden disse almindelige Bestemmelser gaves Forvalterne en egen Instrux om den særegne Underviisning de havde at meddele, hvorfor ogsaa Eleverne ofte stiftede Plads hos de forskjellige Bestyrere. Den af dem førte Dagbog blev hver Maaned gennemseet af Directoren, der ligeledes hver Maaned lod dem samles hos sig, hvor de bleve prøvede i hvad de havde lært. Senere bleve Eleverne brugte som Opsyndsmænd ved de forskjellige Arbejder, hvorved de lærte den for Landmanden saa uundværlige Udholdenhed.

Om Vinteren circulerede regelmæssig landoekonomiske Skrifter blandt dem, og hver Ake Uge maatte de besvare en skriftlig Opgave.

Efter et toaarigt Cursus afholdes en offentlig Prøve, og efter denne raadede han de Dygtigere og bedre Begavede at besøge et høiere videnskabeligt Institut.

Allerede i et af de første Møder var der efter Torsø's Forslag blevet nedsat en Comitee til at afgive Betænkning om ved Naturvidenskabernes Hjælp at finde Surrogater for Fødemidler ved en befrygtet Hungersnod, som Følge af Sædarter og Kartofflers Misvært.

Ved Motiveringen af dette Forslag havde Proponenten oplyst, at han var blevet bevæget dertil ved den Nød, som truede hans Fødeland Ungarn ved en mislig Høst af Sædarter og Kartoffelsygdommen i 1845. Han troede at lignende Ulykker kunde træffe de andre agerdyrkende Lande og meente, at det var

vigtigt at udfinde Midler, der kunde forebygge en saa frygtelig Elendighed, som Hungersnød.

Den nedsatte Comitee udtalte sig i sin Betænkning derhen, at man neppe af Naturvidensskaben kunde vente Opfindelsen af et Surrogat, der kunde erstatte de vante Fødemidler for Mennesker og tillige være uskadeligt for Sundheden. Man havde vel i Nødens Tid taget sin Tilflugt til flere Midler, der temporairt havde forøget Næringsmidlernes Volumen og stilleet Hungeren, men i Neglen og Længden havde de været fordærlige for Helbredden.

Den sikreste Hjælp troede Comiteen vilde være at søge i den bedst mulige Benyttelse af Agerjorden, i Forbedringen af Communicationsmidlerne og i enhver mulig Lettelse for Handelen og det indbyrdes Samkvem; i det de antog at Dampkraftens Anvendelse saavel paa Skibe som Sporveie derpaa vilde udøve en mægtig Indflydelse.

Dog troede de desuden at burde henlede Opmærksomheden paa følgende Punkter:

1) Større Sparsommelighed i Brugen af Kornvarer og Kartofler ved en indtræffende Misvæxt, navnlig saaledes at de Første ikke anvendtes til Brændeviin og de Sidste ikke til Kreaturføde.

2) Opbevaring af Korn og Kartofler i en til Bevaring bedre egnet Form som Meel.

3) Dyrkning af tidlig modne Sædarter, da Nøden især viser sig størst henimod Høsten; f. Ex. Vinter- og Himmelbyg.

4) Benyttelse af Agerjorden til 2 Afgrøder samme

Nar, f. Ex. de saakaldte Stubroer, der flere Steder i Tydskland saaes i Rugstubbene og endnu samme Efteraar give en Høst.

5) Udvidelse af Træfrugtavlen.

Baron Rüttwig og Kiese anbefalede som det hensigtsmæssigste Middel Anlæggelse af Magaziner og deres Forsyning i gode Aaringer.

I et temmeligt pathetisk, ved hæftig Gestikulation endmere fremhævet Foredrag udtalte Thaer sin Interesse for det foreliggende Spørgsmaal, og i det han skildrede den Nød, som de Fattige vare ved Misvært udsatte for i et Land, hvor de vare henviiste til at benytte Brødet, som deres eneste, eller vigtigste Næringsmiddel, antog han, at man bedst forebyggede en Misvæertes skadelige Virkninger og en befrygtet Hungersnøds Jammer, ved at bringe Henrich den Ades bekjendte Uttring til Virkelighed, at enhver Arbejder kunde komme sin Høne i Suppegryden. Thi naar Arbejderen fortærer en Portion Kjød, behøver han mindre Brød og Kartofler, og bereder sig tillige en kraftigere Næring*).

6te og sidste Plenarmøde.

Dette Møde aabnedes med et Foredrag af Lørøf over Ungarns Tilstand. Han oplyste, at ogsaa

*) Hvor sandt dette end maa erkjendes at være, undlod Tale-
ren endog blot at antyde, hvorledes Arbejderne skulde skaffe
Udveie til denne Høne, eller dette Stykke Kjød, og minde
saaledes noget om Prindsessen, der raadede den fattige Kone,
der beklagebe sig over at mangle Brød, at matte sig ved
Tærte.

i Ungarn kunne Eiendommene deles i frie og ufrie, i det dog det hele Afgiftsvæsen saavel til det Offentlige, som til Grundeierne i de sidste Aar for Brugerne af de ufrie Eiendomme ere blevne fastsatte ved Love, ved hvilke deres Tilstand er blevet betydeligt forbedret, saaledes at endog $\frac{1}{3}$ af Adelen beboer og driver slige Bøndergaard under lige Vilkaar med Bønder. Selv eiendom udbreder sig Aar for Aar; men for at Landet kunde gaae frem i saadan glædelig Udvikling i enhver Retning, maatte:

- 1) Almueunderviisningen undergaae en tidsvarende mennekeværdig Reform;
- 2) maatte Adelen paatage sig en forholdsmæssig Deeltagelse i Skatterne, og
- 3) maatte Adelens personlige Rettigheder udvides og faa til Uadelige, og disse i Forhold til intellektuelle og materielle Gæver indrømmes Andeel i Lovgivningen.

Naar dette skeete, vilde Ungarn efter Talerens Formening ikke blot blive blomstrende og lykkelig i det Indre, men som Germaniens troe Forbundsfølge opstille en uoverstigelig Muur mod enhver Fare, hvad enten den kom fra Ost eller Vest, Syd eller Nord.

Efterat der dernæst var meddeelt Underretning om de for de fremstillede Redskaber og Landboeproducter uddeelte Præmier, blandt hvilke for tjener at nævnes den for omtrent 6 \mathcal{R} i Schlesien avlet, særdeles smuk og hvid Silke, gaves af Secretairerne i de forskjellige Sectioner et kort Resumé af de der debatterede Gienstande.

Da deels Tiden, eftersom flere Sectioner afholdtes samtidig, deels Mangel paa tilstrækkelig Sagkundskab, for med Nytte at kunne deeltage deri, forhindrede mig fra at bivaane nogle af dem, nødsages jeg til at indskrænke mig til hvad der om disse blev meddeelt i dette Plenarmøde, med Undtagelse af Sectionerne for Algerbrug og Dvægavl, i hvilke jeg stadig var tilstede.

1) Sectionen for Faareavl, ved Secretairen Hr. Frank.

I München blev det ved den 8de Forsamling vedtaget at der i Breslau nogle Dage før de egentlige Møder skulde danne sig en Section af Schæferkyndige, der skulde beskæftige sig med disse 2de Opgaver:

1) Fastsættelse af en Terminologie for at sætte en Skranke for de altfor mange Udtryk af forskjellig og tvivlsom Betydning, der anvendes med Hensyn til Faareavlen og Udfundskaben;

2) at underkaste alle de Gjenstande en foreløbig Derveielse, som i forøget Grad ere af Interesse for Schæferivæsenet.

Uagtet et betydeligt Antal af Sagkyndige havde indfundet sig og en Comitee allerede var blevet nedsat den 5te September for at gjøre Udkast til den omhandlede Terminologie og uagtet den Flid og Umage, som denne anvendte paa Sagen, var det dog ikke lykkes at fremme den saavidt, at den i Sectionen kunde komme til Discussion; men Betænkningen vilde blive optaget i den trykte Beretning.

Af de i Programmet stillede Spørgsmaal bleve især 2de fuldstændigere behandlede; nemlig det Første:

„Hvilke Erfaringer har man i den nyeste Tid gjort med Hensyn til Fordelen eller Skaden af en consequent Parring i den samme Race (Inzucht) i høitforædlede Schæferier? Er den periodiske Dyrskning af Blodet absolut nødvendig, selv om ingen arvelige Feil have indsneget sig?“ Uagtet en lang og levende Debat kunde man dog ikke blive enig om dette Spørgsmaals Besvarelse, i hvorvel Pluraliteten tiltraadte Grev Stosch's Mening: at Parring i samme Race og Slægt (Inzucht) overhovedet er at anbefale, ja endog er nødvendig for at opnaae Constanthed; men at derimod Parring mellem de nærmest Beslægtede, mellem Forældre og Affom og Sødsfende, vel ikke er absolut skadelig, men bør dog kun anvendes med yderste Vaersomhed.

Dgsaa det 6te Spørgsmaal: „Har Videnskaben eller Erfaringen gjort nogen Fremskridt i at helbrede Travesygdommen hos Faar?“ optog Forhandlingerne i et heelt Sectionsmøde. Det var derved blevet oplyst at denne Sygdom havde været kjendt førend man indførte de spanske ædle Faar. Locale Forhold i Forbindelse med ugunstige Aargange, slet Foder, Anvendelse af for unge Dyr eller for gamle Bædre til Parring kunne foraarsage denne Sygdom, der dog syntes at adskille sig i 2de Arter. Den ene skaaner de ældre Dyr og angriber kun de unge velfodrede Dyr i en Alder af 1—2½ Aar og har megen Liighed med Dreiesygen, og den troede man at kunne forebygge ved Dyrmærksomhed paa de foranførte Omstændigheder, i hvilke

man søgte Grunden til den. Den ansaaes ikke for smittende.

En anden Art er blevet iagttaget ved gamle Faar; og giver sig tilkjende ved en Kløe over Bagdelen, som Faaret derfor søger at rive mod allehaande faste Gjenstande. Man foreslog derfor at kalde denne Art „der Reiber“. Denne er smitsom og har endogsaa angrebet Geder.

Travesygdommen ansaaes for en Nerveaffection og dens Helbredelse lykkes næsten aldrig; hvorfor det tilraabedes strax at skaffe det angrebne Dyr afveien. De Fleste antog at denne Sygdom var arvelig; dog modsagdes dette af Andre.

At lade de unge Lam græsse tilligemed deres Mødre, istedetfor at fodre dem paa Stald havde man næsten overalt foretrukket, dog var der flere Steder, hvor man med ligesaa godt Udfald havde holdt Lammene paa Stald og endog fodret dem med Grønt; ja man fremhævede endog dette som det bedste, naar man vilde anvende den største Omhu for Lammene.

Imod at fodre med Kartofler opløstede sig kun faa Stemmer; i Schlesien gives i Almindelighed Lammene, naar de ere 3 Maanedes gamle, fra $\frac{1}{2}$ til $\frac{3}{4}$ P og ældre 1 til $1\frac{1}{2}$ P daglig; hvor der mangler Hø gives $\frac{2}{3}$ af Foderet som Kartofler og $\frac{1}{3}$ i Halm og Hø; ja til Beder har man daglig anvendt 6 P Kartofler og derved faaet dem meget fede.

I October har man forsøgt at klippe de i Mai og Juni fødte Lam og derved vundet et større Udbytte af Uld; imidlertid tillader Veiret ikke hvert Aar at

flippe Lammene i October og tidligere kan det kun ssee hvor man lægger Bind paa Faar med Kamuld.

Uagtet Forsamlingen i Almindelighed foretrak den naturlige for den kunstige Badst, var det dog godt gjort ved Erfaring at det Preysiske Badstemiddel gav en meget god Uld; hvorhos det blev oplyst at det var den i Ungarn vildtvorende Plante *Gypsophila paniculata*, af hvilken dette Middel blev tilberedt.

Med Hensyn til Forstsectionen underrettede Overforster v. Wickebe om at den havde vedtaget paa egen Bekostning i særskilte Aftryk at offentliggjøre sine Forhandlinger.

Fra Sectionen for landoekonomiske Bier, hvert og den anvendte Naturvidenskab meddeelte Prof. Glubek: i Anledning af det 1ste Spørgsmaal: hvilke Erfaringer har man hidindtil gjort om Utilvirkning af Bygmalt og Kartofler? bleve 2 Sorter *Di* foreviste; den ene fandtes ikke tilstrækkelig afgjæret og behagede mindre end den anden. Naar man anvender 5—10 pCt. Bygmalt kan der af Kartofler vindes meget godt *Di*; og det er at vente at disse for Fremtiden mere ville blive anvendte dertil end til Brændeviin.

Med Hensyn til det 2det Spørgsmaal: „hvilken Construction af Brænderieapparater er i fortrinlig Grad befundet hensigtsmæssig“, havde man eenstemmig erklæret sig for det pistoriuske.

Over det 3die Spørgsmaal: „den hensigtsmæs-

sigste Mæskningsmethode" var intet Nyt blevet meddeelt.

Det 4de Spørgsmaal: „turde det under de nærværende Forhold endnu være fordeelagtigt at anlægge nye Brænderier“, lod sig i denne Almindelighed, i hvilket det var fremsat, ikke besvare, da det ahang af forskjellige locale Forhold.

Bed Discussionen om det 5te Spørgsmaal: „hvilken Fremgang og Resultat har Fabricationen af Kartoffelmeel og Sirup hidtil havt og lover denne Fabrication at erstatte Fordelene ved Brænderierne?“ troede man at kunne antage, at man i Tydskland ligesom i Frankrig kunde anvende Kartoffelsirup til Frembringelse af bedre Biinsorter; man antog at man muligt for Fremtiden ikke vilde transportere de 90 pCt. Vand, som Binen indeholder, men afdampe den vundne Most og paa Forbrugsstedet igjen ved Hjælp af Kartoffelsiruppen forvandle den til Biin.

Bed det 6te Spørgsmaal: „paa hvilken Maade kan det af Kartofler vundne Stivelsesmeel i det Store let og med ringe Beføstning tørres?“ viiste det sig at Kartoffelmelet fortjente stor Opmærksomhed, da en Blanding af $\frac{1}{2}$ Kartoffel og $\frac{1}{2}$ Rugmeel gav et særdeles godt Brød.

Over det 7de og følgende Spørgsmaal om den bedste Tagbedækning havde de fleste Medlemmer udtalt sig derhen, at de enkelte flade Tagbedækninger vare at foretrække for de dobbelte.

Besvarelsen af det 12te Spørgsmaal: „om den sparsommeligste Skorsteensindretning i Forbin-

delse med Bagerovn" havde man troet at burde opsætte til det næste Møde i Græg, hvor nylig en hensigtsmæssig Opfindelse var gjort i den Retning, og hvoraf Modeller sammesteds vare at erholde.

Da Runkelroesukkerfabricationen først af alle Steder i Tydskland var blevet paabegyndt i Preussen, da Markgraf alt i 1767 havde godtgjort deres sukkerholdige Substans og en egen i Schlesien dyrket Art under Navn af Betterave de Silésie var fordeelsagtigt bekjendt selv i Frankrig, havde man ogsaa beskæftiget sig med flere Spørgsmaal denne Fabrication vedkommende, saavelsom om denne Rodfrugts Dyrkning.

Endelig var der ogsaa blevet debatteret om Gipsens Virkning paa Agerjorden; men man var derved ikke kommet til noget afgjørende Resultat. De praktiske Landmænd vare af den Mening at der ved Gipsen tilføres Planterne Svovl tildeels i Form af svovlet Vandstofgas, hvoraf man forklarede dens gavnlige Virkninger paa Bælgædarterne, men ikke paa Halmfrugterne. Uagtet Gipsen decomponerer Ammoniakken, vilde de dog ikke tiltræde Liebig's Mening at den virker ved at fixere den i Luften indeholdte Ammoniak og saaledes tilfører Planterne Dvælstof, fordi Ammoniak kun i ringe Grad er tilstede i den atmosfæriske Luft.

For Sectionen for Havevæsenet berettede Baron v. Mandell:

Med Hensyn til de 2de første Spørgsmaal, der angik Biinavlen havde man ikke i Forsamlingen tilstræffelig Erfaring og var derfor gaaet over til det

3die Spørgsmaal: „i hvilke Egne af Tydskland drives i størst Omfang Fabrikationen af Frugtviin?“ Som saadanne anførtes Franken, Rhinhesen, Würtemberg, Nassau, Østerrig, Kærnthén og Steiermark.

Det 4de Spørgsmaal: „hvilke ere Betingelserne for en fordeelagtig Drift af denne Fabrikation; hvilke Frugtsorter egne sig bedst til denne Anvendelse, og til hvilken Productionspræis kan en god, velmagende og holdbar Frugtviin tilvirkes?“ kunde af Mangel paa Erfaring i denne Industrigreen i Schlesien ikke udtømmende besvares; dog advarede man for til dette Brug at anvende de søde Frugtsorter, da disse gave en mindre velmagende Most.

Paa Spørgsmaalet „i hvilken Tilstand befinder for Tiden Træfrugtavlén sig i Schlesien,“ lod Svaret, at denne ingenlunde i Almindelighed i Sammenligning med andre Lande stod paa et høit Trin. Vel havde i den senere Tid viist sig en varm Interesse for Sagen, men den syntes igjen at være affjølnet.

„Hvilke ere Aarsagerne hertil?“

Mangel paa Lyst og Kjendskab dertil hos Almuen og tillige den høie Præis paa Frugttræer anførtes som Grunde.

„Hvilke Midler have i andre Lande viist sig som hensigtsmæssige?“

Fra Steiermark angaves de virksomste Midler at have været: Anlæg af en Centralstole for Frugttræavlén af den landoeconomiske Forening, Dannelsen af Filialer, Skolebornenes Underviisning af Skolelærerne i denne Retning, hvortil de opmuntredes ved Udde-

ling af Medailler til de Birksomste. Den samme Fremgangsmåade havde man anvendt i Ungarn og benyttet ellers ubrugelige Fælledsjorder til Anlæg af Commune træskoler.

I Würtemberg havde Ansættelsen af Skytter, der boristfyde det skadelige Bildt og aflevere det til den Jagtberettigede, bidraget til at sikkre Frugttræerne for den Skade, som Bildtet ellers kunde anrette derpaa.

De samme Midler troede man vilde være hensigtsmæssige i Schlesien.

„Hvorledes bør man forholde sig med at anlægge Frugttræeskoler og opelske sunde Frugttræer?“

Som Grundlag for Forædlingen havde Stammer efter Kjerner af vilde Frugtsorter viist sig som de fordeelsagtigste, navnlig for Kirsebær *prunus Mahaleb* (Mahaleb-Blomme-Hæg), for Äbler *pyrus baccata* (siberisk Äble) og *pyrus prunifolia*. Podning og Deculering foretoges bedst paa saa unge Stammer og saa nær Roden som muligt.

Da Sectionsberetningerne saaledes vare tilende sluttede Præsidenten Grev Burghaus den 9de Forsamling af tydske Land- og Forstmænd med et hjerteligt Levvel! der besvaredes paa Forsamlingens Begne af Baron v. Glosen og Lörök, og hvorved udbragdes et „Leve“ saavel for Præsidenten, som for H. M. Kongen af Preussen.

Sectionen for Agerdyrkning

Iledes af Baron v. Niese som Dirigent og Amtsråd Gumprecht som Secretair.

Det 1ste Spørgsmaal angik Kartoffelavlens i dens hele Omfang altsaa dens Indflydelse paa Bøddriften i det Hele, dens Plads i Sædskiftet, Valg og Behandling af Algeren, Udvalg og Medbringelse af Sættekartoflerne, Kartoffelmarkens Behandling til Høsten, Høsten selv og Kartoffernes Opbevaring.

Netop fordi Spørgsmaalet var saa omfattende og det af Præsidenten ikke blev adskilt i sine enkelte Dele og momentviis stillet til Discussion, faldt denne noget broget ud, i det de forskjellige Talere greb det Moment, som meest interesserede dem, hvorfor Debatten langt fra gav Svar end sig tilfredsstillende paa alle de opstillede Punkter uagtet de optog 2de Sectionsmøder.

Gumprecht aabnede Discussionen ved at bemærke, at man i Schlessien dyrkede Kartofflerne i kraftig, men ikke frisk gjødet Jord, og udvalgte til Sættekartofler fuldmodne godt opbevarede Kartoffler, og foretrak de hele for ituskaarne.

v. Elsner meente at ikke aldeles modne Kartoffler vare at foretrække og anførte at allerede i Juli Maaned Optagne vare befundne særdeles gode til Sæd. Flere Talere bestrede denne Anskuelse og erklærede at de netop ved denne Fremgangsmaade havde faaet den tørre Raadenhed blandt deres Kartoffler; dog talte Prof. Schweizer senere i et længere Foredrag for Muligheden af at anvende Saadanne; men de udfrævede stor Forsigtighed for at overgjemmes og kunde af den Aarsag i det Hele ikke anbefales. Ludewig meddeelte at han paa stærkere Jorder dyrkede Byg efter Kartoffler

efter at have ploiet 2 Gange om Efteraaret og 1 Gang om Foraaret; efter Byg fulgte Raps, hvori blev saacet Klover.

Flere Talere bestrede denne Frugtsølge, fordi Raps ikke lykkedes efter Byg, ligesaa lidt som Klover i Raps, hvorved man ogsaa forhindredes fra at saae Vintersæd efter Rapsen, hvilket maatte anses for en fordeelig Frugtsølge.

En Taler anbefalede Kartoffelavl forbi ved den Gjødningsmassen forøges.

Imidlertid antog dog Flere, at dette maatte betinges af det Forhold, i hvilket Rodfrugtavlens stod til Halmfrembringelsen, og i det ingen bestemt Talangivelse af Arealen lod sig anføre, bemærkede Neumann, at han vel tidligere havde brugt 20 pCt. af Arealen til Kartoffelavl, men ikke uden Tab, og var derfor sæt ned til 10 ja 8 pCt. Herimod anførte v. Hattorff fra det Hannoverse et Exempel paa at en Mand i 10—15 Aar havde dyrket Halvdelen af sin Mark med Kartoffler, der anvendtes til et stort Brænderie, og Halvdelen med Kornarter; rigtignok havde han kjøbt Halm. En Anden havde paa en lille Eiendom Aar for Aar dyrket Kartoffler paa samme Sted. Ved at bruge den samme Art tog Udbyttet Aar for Aar af; men ved Omverling af Sorterne var det igjen tiltaget.

Hirschfeld meddeelte Oplysning om det i Holsten efter Kobbelbruget sædvanlige Sædfifte, der vakte almindelig Forundring ved det fleeraarige Græsleie, hvori Rotationen ender.

Efter mangeaarig Erfaring tilraade Prof. Schweitz

zer at anvende Gjødning til Kartofler, der vare bestemte til Foder; kunß maatte Gjødningen udføres om Efteraaret og ved gjentagen Pløining godt blandes med Jordsmonnet. Overhovedet ansaae han det for det Vigtigste, at den til Kartofler bestemte Ager gaves en havemæssig Kultur.

Dirigenten opfastebe nu det Spørgsmaal, i hvilket Forhold Kartofler udsugebe Jordens Kraft i Sammenligning med Rug, naar man f. Ex. antog at 1 Td. Vand gav 80 Tdr. Kartofler og 8 Tdr. Rug.

Schweizer antog at Rugen angreb Jorden mere end Kartofler, og fastsatte efter sin Erfaring Forholdet som $1\frac{1}{2} : 2$.

Gumprecht, Hirschfeld og Flere betvivlede Muligheden af at udtrykke Forholdet i bestemte Talsstørrelser, og troede at der burde tages Hensyn til at Kartoflerne indeholdt næsten dobbelt saa meget Stivelsesmeel som Rugen fra samme Areal, naar der avledes 80 Tdr. Kartofler mod 8 Tdr. Rug.

Hertil bemærkede vel Holleufer, at Erfaring viste at en paafølgende Sædant lyffedes bedre efter en god Afgrøde end efter en ringe, og troede derfor ikke at det af Gumprecht Anførte kunde give en paalidelig Maalestof for den Kraft Kartoflerne havde uddraget af Jorden.

Hirschfeld tilføiede nu yderligere at Kartofler udfrævede fuldstøffholdig Gjødning, og derfor havde han med største Held anvendt Natronsalpeter, i det Salpeter spillede en vigtig Rolle til at sikke en god Høst.

Dette blev yderligere stadfæstet af Prof. Hlubek,

at Salpeter bidrog til at Kartoflerne bleve rigere paa Stivelsesmeel; han angav endog Forskjellen mellem Koegjøbning og Hestegjøbning, der er riig paa Salpeter, at variere fra 10 til 30 pCt. til Frembringelse af Stivelsesmelet. Hertil knyttede han nogle almindelige Bemærkninger fra Agerdyrknings-Statiften; og søgte at imødegaae den Anskuelse som vildfarende, at de uorganiske Bestanddele i Planterne, der vise sig som den tilbageblivende Afte, skulde hidrøre fra tilsvarende Bestanddele i Agerjorden og de organiske derimod fra den atmosfæriske Luft. Han paastod saaledes at Phosphor ikke findes nogetsteds undtagen i nogle enkelte Høie i Spanien og kunde saaledes ikke spille nogen vigtig Rolle i det praktiske Agerbrug. Jordens Udsugning ved en vis Sædart og Erstatningen derfor burde bestemmes efter det Høstedes og Gjødningens Bøgtforhold.

I det 2det Sectionsmøde fortsattes Forhandlingerne over det 1ste Spørgsmaal, i det Præsidenten som nærmest Gjenstand for Discussionen fremhævede: „Markens Behandling, Sættekartoflernes Udvalg og Lægning, Behandlingen indtil Høst og Kartoflernes Opbevaring.“

Med Hensyn til Udvalg af Sættekartofler dreiede Discussionen sig i det Væsentlige om hvorvidt hele vare at foretrække for itustaarne; nemlig for at forebygge den tørre Raadenhed.

De fleste Talere, selv om de tidligere havde for at bespare Sæd anvendt enten blot Dinene eller overaarne Kartofler, tilraadede til Sygdommens Forhin-

bring Anvendelse af hele, middelstore og fuldkommen modne Kartofler.

Vel troede v. Schönermarck, at Stykker vare lige saa paalidelige, naar den tilbørlige Forsigtighed anvendtes og de ikke bleve ituskaarne førend umiddelbar før Røgningen.

Men netop fordi man ikke alletider i det Større kan iagttage en saadan Forsigtighed og faae dem lagt paa eengang, fraraadede Gumprecht at bruge andet end hele Kartofler.

v. Kleist oplyste, at man i Pommern altid brugte de allerstørste, naar det gjælder om paa et vist Areal at producere det høist mulige Qvantum. Udbyttet var derved ofte blevet forøget 10 til 30 pCt. Han ansaae Grunden til den tørre Raadenhed at ligge i for stærk Varme eller Sammenbrænding i Rulerne af Sættekartoflerne; hvorfor man burde dertil udvælge de Sidstoptagne og forsyne Batterierne med Skorstene eller Luftrækthuller.

Denne Anskuelse af Oprindelsen til den tørre Raadenhed modsagdes af Eichhorn, der havde prøvet flere Methoder med Kartoflernes Overtvintren, men ligesuldt var blevet hjemført af Sygdommen.

Med Hensyn til at opelske Sættekartofler af Frøe bemærkede v. Hattorff, at vel medgif hertil 2 Aar, men de derefter avlede Kartofler gave i Gjennemsnit $\frac{1}{4}$ Deel mere Udbytte, og det i dem indeholdte Stivelsesmeel forholdt sig mod andre som 7: 4, ligesom de ogsaa bedre have modstaaet Sygdommen.

Gumprecht, der i 3 Aar havde opelsket Kartofler

af Frøe, stadfæstede disse Bemærkninger. Han saaede Frøet tidligt i en kold Mistbænk og udplantede Planterne i Marken, naar de vare 3 Tommer høie; men der fremkom paa denne Maade flere forskjellige Arter, som maatte forteres.

Fiedler bemærkede, at han af Frøe af en rød Sort kun havde avlet hvide.

En Taler underrettede om, at man i Ungarn ilede med at sætte Kartofler saa tidligt som muligt for at benytte Jordens Vinterfugtighed. Den sædvanlige Læggetid er Midten af April Maaned. Men for nogle Aar siden havde Taleren allerede lagt en Deel i Slutningen af Marts. Efter den Tid faldt Sne og først efter Midten af April kunde de Dvorige lægges. Disse forbleve ubeskadigede; medens af de Andre over $\frac{1}{10}$ Deel var angreben. Han troede derfor at en for tidlig Lægning var skadelig.

Hvad Lægningsmaaden angik, da meddeelte v. Rosenberg Lipinsky i et udsørligt Foredrag hvorledes han bar sig ad, hvilken Fremgangsmaade fandt meget Bisald hos Forsamlingen. Forresten synes den ikke at have noget Fortrin for den hos os paa mange Steder brugelige Maade at lægge dem efter Hypeploven og igjen at tilhyppe Raderne, der først efter Udfrudtets Fremkomst atter udharves; med Undtagelse af den for Accuratesse vistnok anbefalelige Markeur, hvorom Mere nedenfor.

Taleren havde i de sidste Aar ikke lagt Kartoflerne paa den faste Bund af Plovsuren; men efterat Jorden var gjennemarbeidet i fuld Dybde i det Mind-

fte 6 Tommer, havde han med en let Hjulplov med et noget hvælvet Skjære omtrent som Erstirpatores truffet Furer af 3 Tommers Bredde med en skarp Kant og 2 Tommers Dybde, hvori Kartoflerne lagdes. Paa Siden var fastsrnet en Markeur, bestaaende i en Jernstang, paa hvis Ender 2 smaa Skjærer vare anbragte. Første Gang fulgte det yderste af disse langs med Markens Iderkant, næste Gang i den ploiede Fure, derved markerede det andet Skjære den Linie, hvor den næste Fure skulde ploies i en Afstand af 1 Alen og 4 Tommer og saaledes blive alle Rader parallelle.

Som Fordele ved denne Methode anførtes:

- at Sættkartoflerne, der komme til at ligge i den løse Muld, hurtigere og bedre spire;
- at de især paa fugtig Bund anbringes ovenover den Fugtighed, der muligt ansamles paa Underlaget, og saaledes ikke saa let raadne;
- at de ved at lægges i en smal skarpt affaaaret Rende ikke komme udenfor Raderne, og følgelig ikke forrykkes eller beskadiges ved de senere Høyninger;
- at de af samme Grund lettere paa engang bringes ud af Jorden ved Hakkens naar de optages.

Efter Lægningen tildækkes Kartoflerne med en i det høieste 4 Tommer dyb Fure, hvorved Hestene, for ikke at bringe dem i Uorden, gaae imellem Raderne, og i den Hensigt anbringes en Stang mellem Hovedbladet for at holde dem i den rette Afstand. Naar Kartoflerne have begyndt at spire, tildækkes de med en Fure, der tages noget dybere, hvorefter, naar Ufrudtet er kommet frem, disse atter udharves, hvilket efter Nød-

vendighed gjentages. Sluttelig hyppes de 3—4 Gange; især paa de stærkere Veerjorder, naar Veiret er tort.

Som en Mærkelighed fortjener det maaskee at anføres at en Taler anbefalede Spadefultur selv i det Store, i det han paastod, at den ikke kostede mere end 5 Sgr. mere pr. Morgen \approx 21 fl. pr. $\frac{1}{2}$ Td. Land.

Professor Schweiger troede at kunne afforte Discussionen ved at udtale, at Kartoffelavlens i ethvert Forhold og i enhver Henseende virkede gavnligst, saasnart den kun drives med tilbørlig Indsigt til det almindelige og særegne Diemed man har dermed. Dens almindelige Diemed var paa et givet Areal at frembringe den størst mulige Fodermasse og saaledes erstatte Savnet af Kløver, Luzerne, Esparcette paa Jorder, der ikke egne sig for disse Planter. Dens særegne Diemed var ved technisk Anvendelse at forøge Netto-provenüet af en Eiendom. I denne Henseende kunde den dog kun anvendes paa de større Godser. For de mindre Besiddere var den som den sikreste og giftigste Fodervært paa enhver Slags Jordbund af høieste Vigtighed; thi det maatte være Formaalet for enhver Bedrift, at kunne staae paa sine egne Been og frembringe den Gjødningsmasse, som udtræves ikke alene til at bevare, men forøge Jordens Kraft. Herefter rettede det sig i hvor stort Omfang den burde dyrkes og hvor stort Areal der burde indrømmes den.

Inden Slutningen af dette Møde foreviste Dr. Hlubek og uddeelte i Forsamlingen nogle Exemplarer af Mais og en Indigoplante; i det han meddeelte

at denne Sidste polygonum tinctoria opnaaede Mo-
denhed i Ungarn, men ikke i Steiermark efter flere For-
søg. Den erstatter fuldkommen Indigoen; paa $\frac{1}{2}$ Td.
Land kan man avle 70 Centner tørrede Blade og 1
Centner har Værdi af $\frac{1}{2}$ Tl Indigo. Den for den
mæst passende Jordbund er en stærk Icermuldet Jord.
Ved Anvendelsen af den som Farvestof kunne de tør-
rede Blade umiddelbar benyttes, uden at ekstrahere det
paa en kostbar Maade. Han anbefalede den meget,
som for Lande, hvor den ikke kan modnes, da Anstaf-
felsen af Frøet ikke er bekostelig.

Endnu varmere blev den foreviste Mais (Chin-
gantuin) anbefalet, da den i det østerrigiske Høiland
havde givet 120 Centner tørret Substant på samme
Areal, hvor Kartofler kun gave 70—80 Centner.

Flere Medlemmer bemærkede dog at denne Mais
stærkt udsugede Jorden.

Endelig foreviste han nogle Prøver af nepales-
isk Byg, der dog hverken udmærkede sig ved Stør-
relse eller Form.

I det 3die Sectionsmode gik man over til det
12te Spørgsmaal: „har Erfaringen godtgjort, om det
ved eenaarig Kløver er fordeeltigt at saae Græs-
frø iblandt Kløveren, og om, hvis en saadan Bland-
ing kun anbefaler sig ved fleeraarigt Kløverleie, Ind-
førselen af længere Græsleie bør indskrænkes til den
lettere for Kløveren mindre egnede Jordbund?“

Flere Talere udtalte sig for at en Blanding med
andre Græsarter var fordeeltigtst hvad enten Kløve-
ren benyttedes 1 eller flere Aar, i det Algerens Udbytte

forøgedes 20—25 pCt. og man endnu selv om Kloverne mislyffedes dog bevarede en taalelig Græsvært; ligesom den mere sluttede Vært holdt Ageren i en renere Tilstand, navnlig kvalte Dvækrødderne og den vilde Kameelblomst. Dog maatte man ved Valget af Græsarter gjøre Forffjel, naar Kloveren skulde kun benyttes som eenaarig, eller fleeraarig. I første Tilfælde anbefaledes Timothei, italiensk Raigræs og blød Heire.

Det 13de Spørgsmaal: er det hensigtsmæssigere istedet for en Blanding af Græsfroe og Klover om Foraaret, allerede at udsaae Græsfroet om Efteraaret i Vintersæden og dernæst om Foraaret at lade Kloveren følge? besvarede derhen, at de mere grovformede Frøsorter kunde saaes om Efteraaret, de finformede derimod om Foraaret.

Præsidenten foreslog at behandle det 15de og 16de Spørgsmaal under Eet; nemlig: „give Cerealierne, naar de dyrkes efter fleeraarigt Græsleie, et større Korn eller blot et forøget Halmudbytte?“ og „naar et Agerbrug udfordrer 2 Klovermarker i en Saarig Rotation, er det da fordeeltigere at beholde et 2aarigt Kloverland, eller hvert 4de Aar at tage et eetaarigt?“

v. Elsner anførte vel et Exempel paa et Gods i Nærheden af Groß Strehlig, hvor der i 25 Aar, Aar ud og Aar ind i enhver Sædart var blevet saaet Klover; men de Allerfleste vare enige i, at den røde Klover kun undtagelsesviis under særdeles gunstige Forhold turde dyrkes hyppigere end hvert 7—8 Aar; derimod

forholdt det sig anderledes med den Hvide. Af denne Grund og med Hensyn til Udsædens Kostbarhed fandt Flere, at i det i Spørgsmaalet stillede Tilfælde, var et Aarigt Kloverland at foretrække.

Med Hensyn til det 15de Spørgsmaal: udtalte Hirschfeld og Flere sig afgjort for at flereaarigt Græsleie eller Hvile bidrog til et større Kornudbytte; Gjødningsen og Frugtverelen forøgede kun Halmasgrøden.

Debatten over det 17de Spørgsmaal: „fortjener det anbefaling, for at vinde en god Efteraarsgræsning, at foretage en svag Udsaaening af Klover i den Vintersæd paa hvilken der skal følge Vaarsæd,“ gav, uagtet Flere anbefalede at saae $\frac{1}{4}$ Deel imod sædvanlig Udsæd, det Resultat, at dette ikke under alle Omstændigheder kunde være tilraadeligt, især fordi Stubbenes tidlige Behandling derved forsinkedes; ligejoms ogsaa Kloveren slog fejl enten ved Frost eller Leiesæd i Vintermarken.

v. Kleist gjorde opmærksom paa at man i Pommern istedetfor Klover ofte brugte at udsaae Kommen og med 1 Centner kunde besaae 15—16 Tdr. Land. Den vorer paa alle Jordarter og betragtes af Bønderne som en Modgift mod vattersottige Tilfælde hos Faarene.

En anden Taler anbefalede i samme Siemed pimpinella saxifraga.

4de og sidste Sectionsmøde.

Glandsunktet i denne Sections Forhandlinger var Besvarelsen af det 20de Spørgsmaal, betræffende

Høravlen i sit hele Omfang, der dog paa Grund af at Tiden kun tillod at anvende eet Møde dertil, maatte i det Væsentlige indskrænke sig til hvorvidt andre Lande navnlig Schlesien er istand til at producere, endog ved samme Fremgangsmaade, en ligesaa god Hør, som den belgiske og irlandske; om det til dette Diemed er nødvendigt eller endog fordeelagtigt at forskrive russisk Sædehørfroe; om det engelske Maskinspinderie vil virke stadeligt ikke blot paa Haandspinderiet, men ogsaa tilige paa Hørproductionen. Interessante Oplysninger til disse Puncters Besvarelse bleve i længere Foredrag meddeelte af den bekjendte Hør dyrker i Schlesien, Baron v. Rüttwig paa Simmenau, Hørhandleren, Kjøbmand Kopisch og Krigsraad v. Hattorf, Secretair ved den landoeconomiske Forening i Hannover, i hvilket sidste Land Høravl og den dermed i Forbindelse staaende Linnedfabrikation, navnlig som Gjenstand for Huuæflid, indtager en betydeligere Plads i Landoeconomien end i noget andet Land i Tydskland med Undtagelse af Schlesien.

Da flere fædrelandssindede Mænd og landoeconomiske Foreninger, i Betragtning af de betydelige Summer, som aarlig gaae ud af Landet til Indkjøb af Hør og Værrer, ogsaa have bestræbt sig for at skaffe denne Handelsplantes Dyrkning en videre Udbredelse i Danmark (navnlig har Randers Amtshuusholdningselskab i en Række af Aar ved Indkjøb af fremmed Frøe, det Hjemmeavledes Rensning og Hørmøllers Anlæg søgt at virke i denne Retning), troer jeg at det for dette Tidsskrifts Læsere ikke vil være uden Interesse netop

om denne Gjenstand udførligere at erfare foranførte sagkyndige Mænds Anskuelse, hvortil jeg saa meget bedre seer mig istand, som jeg ved Amtsraad Gumprechts Belvillie er kommet i Besiddelse af en fuldstændig Afskrift af den i dette Møde førte Protocol.

v. Hattorf: For at fremme Høraalen kommer det ved Siden af Anviisning til den rigtigste og fordeelsagtigste Dyrkningsmaade fornemlig an paa at gjøre Udbyttet af Høsten saa indbringende som muligt for Dyrkeren og det i den Grad, at han finder en saadan Fordeel derved, at han bevæges til at anvende en Deel af sit Agerland til denne Sædart fremfor til nogen anden Plante. Det er derfor ligesaa vigtigt hvorledes han med den mindste Beføstning i Arbeide, Dyrkning og Jordens Udsugning er istand til at frembringe den bedste Høst af Hørstraae og Fro, som hvorledes han ved den videre Behandling i høieste Maade kan gjøre sig den vundne Høst indbringende. Med Hensyn til det første Punkt kommer her væsentligst i Betragtning: passende Valg af Jordbund, dens Behandling og Gjødningstilstand, Sædfornets Bestaendighed, Saactiden og den fornødne Lugning. Om disse Gjenstande troede Taleren imidlertid at der allerede fandtes saa mange Anviisninger ved Trykken bekyndtgjorte, at han kun i Korthed indskrænkede sig til Meddelelse af følgende Erfaringer, som man havde gjort i Hannover.

Saa vel i første som anden Gjødning d. v. s. saa vel som første som anden Frugt efter Gjødning pleier Hør at lykkes under iøvrigt gunstige Omstændigheder meget godt. Kun maa i første Tilfælde Gjødningen

ikke bringes paa Ageren fort for Udsæden, men ved gjentagne Pløininger godt sammenblandes med Madsjorden, da en frisk især hidsig Gjødning, paaført fort for Udsæden, altid har viist sig at være mislig. Derimod har det viist sig fordeelagtigt at overstrøe den allerede opløbne Hør med pulveriseret Due- eller Hønsesfærn eller med Afke. Undertiden erholdes ogsaa en taalelig Hør, naar den saaes i 3die Aar fra Gjødningen.

Som Forfrugter ansaaes Rug eller Klover at være de bedste, dog i Hannover i Regelen og med bedst Udsald Rugen.

Med Hensyn til Saaetiden, da havde i de allerfleste Tilfælde den tidligere Sæd viist sig fordeelagtigere end den mellemste og sildige, saavel for Tavens Styrke, som det avlede Frøes Godhed til Sæd.

Hvad det 2de ovenfor berørte Hovedpunkt angaaer, nemlig den høist mulige Udbringelse af Høsten, komme 2de Hensyn væsentligst i Betragtning:

- 1) Indvirkningen paa Productets Værdie ved dets videre Behandling enten som Handelsvare i raa Tilstand, eller som Materiale for egen Benyttelse.
- 2) Anvendelse af dette Materiale, som Middel til gavnlig industriel Bessjæftigelse for Producenten eller hans Huusstand.

I første Henseende kommer det fornemlig an paa Ruffningen, Rødningen, Brydningen, Skjætningen og Heglingen. Men da det efter de stedfindende Forhold neppe er rimeligt, at Frembringelse af Hør for at benytte den som Handelsvare i raa Tilstand vil befindes

fordeelagtig i Sammenligning med andre Agerbrugsproducter, er det det andet Punkt, der giver Høravlen sin Betydning, hvorfor Taleren ogsaa fremhævede Haandspinderiets Bestaaen som et Livsspørgsmaal med Hensyn til Høravlens Fremme. Hvad der gjør Dyrknin-gen af Hør saa velsignelsesrig er netop den Veilighed og det Middel, som dens videre Bearbejdelse til Garn og Lærred tilbyder til stadig Bessjæftigelse for Huusfliden. I saa Henseende fortjener Høravlen stor Opmærksomhed ikke alene eller fornemlig med Hensyn til den Indtægt, som gjennem Haandspinderiet tilflyder en trængende Borgerclasse, men endnu mere i moralsk Henseende som Betingelse for og Middel til en saare ønskelig Huusflid. Det er efter de stedfindende Forhold vel ikke sandsynligt at Høravlen i betydeligt Omfang vil gives en Plads i større Bedrifter for at frembringe et Handelsproduct, men den vil være af stor Betydning for de mindre Eiendomsbesiddere, idet Taleren var af den Formening at Haandspinderiet kunde hæves til det Punkt at det kunde concurrere med Maskinspinderiet, saaledes som dette for Tiden er beskaffent. (De Grunde hvorpaa han støttede denne Formening skulle nedenfor blive meddeelte).

Blandt de specielle Spørgsmaal Høravlen betræffende dreiede det første sig: om det var muligt i Tydskland at frembringe ligesaagodt Sædehørfrøe, som det Kur- og Vistlandste. Til Besvarelse heraf havde man i Hannover i 3 Aar fra 1837—39 ladet anstille sammenlignende Forsøg, der efter bestemte givne Forstrifter vare blevne udførte af 10 paalidelige og dygtige

Landmænd paa et Areal hos hver af $\frac{1}{2}$ Td. Lands Størrelse, udsøgt saavidt muligt af eens Beskaffenhed, Gjødningstilstand og samtidig Behandling. Det angivne Areal inddeelt i 4 ligestore Dele, af hvilke de 2 tilsaædes med russisk og de 2 med indenlandsk Frø, af hvilke atter een af hver høstedes i en mere grøn Tilstand og de tvende andre i fuldkommen Modenhed.

De Punkter, man ved disse Forsøg isærdeleshed ønskede besvarede, vare:

- 1) i hvilket Forhold staaer Udbyttet i Værdie og Masse efter godt hjemmeavlet Frø paa samme Areal til det efter russisk Sædefrø?
- 2) hvorledes stiller Nettoudbyttet sig, naar der tages Hensyn til de forskjellige Priser paa det russiske og det indenlandske Sædehøfrø?
- 3) hvorledes forholder Nettoudbyttet sig, naar Hørrøen, som sædvanlig, ruffes i en noget grøn Tilstand, eller naar den, for at vinde bedre Sædefrø, først ruffes i moden Tilstand?

Forsøgene bleve med fuldkommen Nøiagtighed kun udførte og deres Resultater fremstillede for 14 Morgen (7 Tdr. Land) i 56 Afdelinger og deraf fremgik: ad 1) pr. Morgen: a efter russisk Sædefrø:

141 Treenheglet Hør 77 T Blaar og $4\frac{1}{4}$ Himte*) Frø og 134 — — — 83 — — $4\frac{1}{8}$ — — efter indenlandsk; altsaa af det Første i Hør og Blaar-masse 1 T mere, men i Høfrø $\frac{3}{8}$ Himte mindre. Hørstraæet var paa nogle af Forsøgsmarkerne længere

*) omtr. $1\frac{2}{3}$ Skp. dansk.

og bedre, end efter indenlandsk Frøe; men dog ikke paa alle, i det ogsaa det Modsatte indtraf paa nogle.

Som Gjennemsnits Brutto Indtægt af 1 Morgen stillede Forholdet sig saaledes:

efter russisk Frø	53½ Rbd.
efter indenlandsk dito	48 —

ad 2) Nettoudbyttet pr. Morgen:

efter russisk	20 —
efter indenlandsk	21½ —

ad 3) Rusket i grøn Tilstand: 18 \mathcal{R} Hor og Blaar mere, men 1½ Himte Frø mindre; hvorfor Netto-Udbyttet ved det mere og bedre Frøe beløb sig omtrent til 5 Rbd. 2 Mk. mere, naar Herren først ruskedes i moden Tilstand; hvorved, efter de anstillede Forsøg, Hørtaven, om den end tabte noget i Blødhed og Fiinhed, vandt i Styrke og bedre Farve efter Rødningen.

Da Omkostningerne ved at benytte russisk Frø til Udsæd beløb sig til 14—16 Rbd. for ½ Td. Vand, mens det indenlandske Frø kun kostede 5—6 Rbd., troede Taleren at det vilde være fordecelagtigt efter de anførte Resultater at lægge Bind paa godt hjemmeavlet Frøe, der havde opnaaet fuldkommen Modenhed, var blevet godt opbevaret og helst gjemt i flere Aar s. Ex 5—6—7 Aar.

Efterat Kjobmand Kopisch, for at godtgjøre sin Competence til at yttre en Mening om det foreliggende Spørgsmaal, havde bemærket, at han i 20 Aar havde drevet Garnhandel, i 10 Aar Hørspinderie og foretaget Reiser til England og Belgien, vedblev han: Hørtavlen i Schlessien er meget gammel, men den forbedrede

Værrethsfabrikation er af Hafenelever indført fra Nederlendene.

Wille vi imidlertid fikke os denne Erhvervsgreen, da er en forandret Fremgangsmaade absolut nødvendig. Værrethsfabrikationen i Tydskland er en reen Detailhandel; hvorved det gaaer saaledes til: Producenten sælger Hørrer til Hørrerhandlaren, der fordelet den til Spinderne, som maa tage hvad han leverer, enten de spinde fint eller grovt. Spinderne sælge Garnet til Garnsamleren; denne til Garnhandlaren, der atter tildeels paa Credit forsyner Bøverne dermed. Bøverne bringe det ublegede Værred til Marked, hvor endelig Kjøbmanden kjøber det og besørger Blegningen og Appreturen. I det nu Enhver af de mange Mellemhandlere vil fortjene Noget, maa Fabrikatet nødvendigviis fordyres; men det forringes tillige herved, i det en Feil i Hørrer ofte først bliver synlig i Værredet, men Kjøbmanden staaer ikke i nogen directe Forbindelse med Producenten. Englænderne, hvor Maskinspinderiet har uddannet sig, drive Hørrerhandelen en gros; fra alle Verdens Egne hente de det bedste Material og gjøre det omhyggeligste Udvalg; medens vi ere indskrænkede til vort eget Lands Frembringelser. Saalænge vi kjæmpe med et mangelfuldt Material, kunne vi ikke seierrige bestaae Concurrencen med England.

Belgieren anvender i Aarhundreder sine yderste Kræfter for at hævde sit Suprematie i Hørreravlren; for Tiden efterstræber Irland det samme Maal; og ere vi endnu ei komne saavidt, som disse Lande, søge vi dog kraftig at følge dem efter. Jeg troer endogsaa at Schle-

fien er istand til at vinde Forrangen; det har beviist hvad det formaaer ved sin Uldproduction. Efter min Dverbeviisning er Hovedsagen og Sjelen i Høravlen: Eensartetheden (Gleichmäßigkeit) i det avlede Product. Jeg kan ikke noksom gjøre opmærksom herpaa. I det irste Material findes alle gode Egenstaber forenede; om endog Hørrer er noget haardere, da skader det ikke, i det Fabrikanten veed at afhjælpe denne Mangel. Styrken (Festigkeit) er Hovedsagen, og denne lider ved Hørrerens Ueensartethed. Derfor er det af største Vigtighed, at Ageren er saa jevn som muligt; fremdeles at Sæden nedbringes saa lige dybt og jevnt som muligt ved Saaemaskiner, som her ere af stor Nytte. Høsten bør ogsaa udføres paa en ganske anden Maade end hidindtil. Nu rustes Hørrer og udbredes paa Ageren; dette er uhenigtsmæssigt, fordi den øverste af Solen beskinne Deel bliver rødnet, medens den nederste forbliver raa, saaledes frembringes allerede Ueensartethed. Efter Ruskningen bringes Hørrer paa Voen, hvor den overbankes med Banketræerne*); derved blive Spidserne af Hørrer uredte og sammenfildrede, saaledes at den ikke siden kan jevnt udbredes. Rødningen skeer paa en dobbelt Maade, Luft- og Vandrødningen. Ved den Første er at bemærke, at Hørrer ikke spredes jevnt og altsaa ikke heller kan erholde eensartet Rødning; lettelig kommer Hørrer derved ogsaa i Uorden. Ved Vandrødningen gives der atter 2 forskjellige Me-

*) Disse ere omtrent, som de Træer, med hvilke Køeguldene sammendrives, kun er den underste Flade ristet.

thoder; den friske og den sildigere. Den friske o: den strax efter Ruskningen foretagne vil aldrig kunne give en god Hør. Belgieren lader sin Hør ligge hele Aar før den undergives Rødningen. Naar Hørren er ueensartet, er det vanskeligt at bestemme hvorlænge den skal ligge i Vandet for at røddes, den faaer let for meget eller for lidt; i første Tilfælde taber den sin Styrke; i det andet bliver den vanskeligere at behandle og kræver mere Arbeide.

Jeg kommer nu til Brydningen. Denne lettes meget ved den tidlige omhyggelige Behandling, og i det formindskede Arbeide ved Brydningen finder man Erstatning for den tidligere anvendte Flid og Udgift. Men meget vigtigt er det at Hørren ikke tørres for stærkt for Brydningen. Jeg anseer følgerig Eensartethed fra Begyndelsen til Enden for det vigtigste Moment. Hidindtil havde Belgien heri det største Fortrin, nu er Irland maastee endnu videre; men Schlesien kan vist overgaae Belgien; thi der er Grundbesiddelserne meget udstykkede og der gives af denne Grund færre Dannede blandt Hordyrkerne.

Følgelig er en forbedret Høraavl Fundamentet for en forbedret Værreedsfabrikation, men vi kunne heri ikke concurrere med England saalænge vi ikke mere concentrere Fabrikationen og formindste Antallet paa de mange Mellemandlere. Dette angaaer imidlertid ikke Haandspinderiet, dette kan kun benyttes af Bonden for hans eget Brug og ikke i Handelen træde i Concurrence med Maskinspinderiet, som allerede paa Grund af sin Eensartethed er at foretrække. Man har udsat paa det

at det ikke er saa stærkt; men dette kan kun ligge i en Feil i Fabrikationen; dette bevise noksom de irske og engelske Værreder, der have en Godhed, som vi ikke kunne opnaae ved Haandspinderier.

Baron v. Lütthwig: Til den foregaaende Talers historiske Paastande vil jeg knytte mine Anstuelser. Som bekendt er Landvæsenet først fra 1795 drevet og behandlet som Videnskab; men med Hensyn til Horavlen havde vi allerede tidligere bragt det vidt i Schlesiens. Dengang udfortes aarlig for 20 Millioner Rbd. Værreder. Ingen kunde concurrere med Schlesiens. Maskinspinderierne eksisterede dengang ikke. Godsbesidderne, især i enkelte Egne, dyrkede saa stort et Areal som muligt med Hør, og 100—108 Kloben*) var den sædvanlige Høst pr. Magdeburger Morgen. Med den franske Invasion forandrede Sagerne sig. Napoleon udsatte en Præmie af 2 Mill. Francs for den første Spindemaskine. Han skulde ikke opleve det. Men de berømte Englændere, der bestandig gaae omkring som brølende Lovere, opfandt den fordømte Maskine; thi siden den Tid gaaer det tilbage med os. Hvo kan kappes med Englænderne? De ere forsynede med Pengemidler, Maskiner, og hvad der endnu vil sige mere med sjelden Energie. Englændernes Driftighed have Schlesierne vel ogsaa, men ikke deres uhyre Energie. Irælænderne derimod, som nylig have begyndt at lægge sig efter Horavlen, besidde den ogsaa. Saadan en Ir-

*) 7 \mathcal{A} omtrent er Bøgen af en Klob. I Sylland kaldes et lignende Bunt Hør „en Lime.“

lænder giver et ungt Menneſſe, der anlægger ham hans Horvæſen, 3000 Rbd. aarlig Løn. Han ſtyr ingen Udgifter; men opnaaer ogſaa ſin Henſigt. En tydſk Kjobmand, ſom havde nedſat ſig i England, for- talte mig at en engeliſk Læredreng var ham kjærerere end en tydſk Oldgeſelle; ſaa kraftigt træder dette Folk frem. Naar vi traadte op med en lignende Energic kunde det ogſaa her gaae bedre. Det dreier ſig her om hele Provindſens Vel og det var høilig at ønſte at vi eſ- terlignede i denne Henſeende andre Nationer.

Det er viſt at Klimaet udover en væſentlig Ind- ſkydſe paa al Planteproduction. Jeg deler det i 3 Arter; forſt det geographiſke; for det 2det, det ſom betinges af Bjerge, Søer, Skove, med et Ord ved Loca- liteterne; det 3die er det der kommer lumſkelig og ſtiffer i Algerjordens Beſtand. Paa dette Sidſte have vi her i Schleſien ſlemme Prøver at opviſe. Min Mark har det 3die Klima, ſom væſentligſt hydrører fra det vandholdige, uigjennemtrængelige Underlag. Belgierne producere en Hør, der ſlaaer vores med 25—30 pCt. uden at tage Henſyn til Rødningen fordi de allerede i Februar kunne behandle deres Marker, medens vi ſidde indeſneede. Fordi Solen der endnu ikke ſtaar ſaa høit, løber deres Hør allerede op førend vi komme til at ſaae. Naar vi have ſaaet den i Jorden og den endnu til ſin Fremvært behøver 75 pCt. Vand i Jor- den, kommer Solen over vore Bjerge og udtørre al- deles Jordſtorpen. I Belgien har paa ſamme Tid Jorden endnu 100 pCt. Vand og dette kommer deres Horavl tilgode. Saaledes fremſkyder Hørren der langt-

som saa det er en Lyst og bliver en fortrinlig kraftig Plante. Nylig har Irland begyndt at lægge sig efter Høravlen; det har om muligt endnu gunstigere klimatiske Forholde, fordi Solen der kun skinner 2 Gange om Aaret. Saaledes komme vi overalt i Berørelse med Klimaet og desto værre komme vi i Schlesien derved tilfort.

Jeg har dyrket Hør i stærktigibede Jorder; Høren blev saa tyk som en Finger; jeg maatte derfor bære mig anderledes ad. Nu dyrker jeg den i Kartoffellandet som tredie Sæd fra Gjødningen, og haver derved tillige den Fordeel at jeg sparer Eugningen. Men naar det er sagt at vi kunne i det Store avle en ligesaa god Hør, som den belgiske, da kan jeg ikke tiltræde denne Mening. Jeg bearbejder ved eget Axl og Indkjøb aarlig 100,000 R , hvorledes skulde jeg da kunne kappes med Gen, der aarlig avler kun 40—50 R og kjæler for den som for et Barn?

Ropisch: Aanden, Aanden vil udjevne det; den er stærkere end den materielle Kraft!

Rüttwig: Jeg troer ikke, at den kan forandre Jordbundens Bessaffenhed, og denne betinger dog Agerdyrkningsmaaden.

Dirigenten: Der er stillet et Spørgsmaal, om hvilket der har Fortrinnet enten Maskin- eller Haandspindet. Jeg vil tillade mig at foreslaae en Mellemvei. Man tænke sig en Landsbys, som har tilstrækkeligt Vand til at drive en Mølle. Med denne Mølle kunde der forbindes et Spinderie, og efter Høsten forvandlede alle Byeboerne sig til Fabrifanter og leve-rede det Nødvendige for sig selv og de nærmeste Byer.

Lüttwig: Dette vilde maaskee være en stor Belgjerning for denne Bye; men her handles om Haandspindet i det Store kan holde sig ved Siden af Maskingarnet og dette Spørgsmaal løses ikke derved. Man har sagt at Haandspinderiet kunde forbedres i Schlesien 20—25 pCt. Men dette er heller intet Middel, hvorved hine 300,000 Bøvere fra Habelschwerdt til Laufig kunne erholde en tilstrækkelig Veffjæstiggelse. S. M. Kongen er høist naadig og virker meget; men med Haandspindet vil det vanskelig lykkes, naar de skulle leve ved Gaver, eller rettere Almisse fra S. Majestæt og andre Belgjørerere. Der maa træffes en permanent Forbedring; man maatte oprette Spindeskoler, hvor der lærtes at spinde bedre end i Fabrikkerne.

Prof. Lumbe: Jeg troer at Mange altfor meget frygte et ugunstigt Klima; thi ofte viser det sig kun at være et Phantom, der svinder bort ved en rationel Behandling af Ugerfjorden.

Lüttwig: Ogsaa jeg er gennemtrængt af den Overbeviisning at climatiske Forhold lade sig forbedre; men naar Sneen ligger Alen høit paa den Tid jeg burde saae min Hør og denne derfor først behandles 8—10 Uger sildigere end den burde, troer jeg dog at dette er en climatisk Hjørnesteen der ikke lader sig rokke.

(Mange Stemmer yttre sig for denne Mening).

N. N. Sædfrøet er endnu ikke blevet omtalt.

Lüttwig: Hvad Sædfrøet angaaer, anseer jeg det Rigaaftte for det bedste, vægtigste og meest uforsalstede. Jeg saaar aarlig henimod 20—30 Tønder, og navnlig

det Rigaer $\frac{1}{2}$ tyffere, end mit eget, fordi hiint som oftest har lidt ved slet Behandling under Transporten. Jovrigt har mit hjemmeavlede Frøe erholdt et vist Rye, saa at Naboerne gierne kjøbe det næsten til samme Priis som jeg giver for det Russiske. Jeg har ogsaa saaet Windauer; men ikke bemærket noget Fortrin ved den fremfor min Egen.

v. Hattorf: I Egnen omkring Hildesheim avles der Hørfrøe, som efter mangfoldige og fleeraarige Erfaringer i de tilgrændsende Provindsfer befindes lige saa godt som det Rigaiske og giver en endnu sikkrere Høst.

Hvad Stridsspørgsmaalet om Massin- og Haandspindet angaaer, da har jeg opsat mine Anskuelser om denne Sag skriftlig og ønsker her at overlevere dem til Protocollen*).

Kopisch: I 30 Aar har jeg handlet med russisk Hørfrøe, som her bruges saa stærkt, at der i Breslau aarlig kjøbes 30,000 Tdr. Jeg har ofte talt med mine Kunder derom; de have alle anseet det af høieste Vigtighed, at verle Sæden. Men hvad det Sted i Udlandet angaaer, hvor man bør hente sit Hørfrøe, da anseer jeg ikke Riga for det bedste; thi derhen føres aarlig 200,000 Tdr. og disse kunne umulig alle være fra den samme Egn. Pernauer Frøe er derfor sikkrere end Rigaer. Hvad Alderen angaaer, da er det ældre at foretrække for det nye; thi netop det bedste Frøe lider mindst ved Tidens Indvirkning.

Gumprecht: Jeg betvivler ikke at Rigaer Hørfrøe

*) See Bilaget.

er for os bedre end det Indenlandste, men Hovedgrunden hertil ligger deri, at det forplantes fra det høie Nord imod Syd.

Ropisch: Jeg har forskrevet Hørfroe fra America, Egypten og Archangel. Jo nordligere det Klima er, hvorfra det hentes, desto bedre lykkes det.

Lüttwig: Jeg gjentager, et koldt, vandholdigt Underlag er det skrækkeligste Klima. Hvad Forfrugten for Hørrer angaaer, da anseer jeg Kartoffellandet for at være det, hvor den bedst voxer; Ubetinget. Jeg har fundet at den bedre skyder i Beirut. Men under vore ugunstige climatiske Forhold maa Algeren omhyggelig tilberedes om Foraaret. Jeg maa gjennemarbejde mine Agre med det ugunstige Underlag dybt med Hestehaffen (Ruhrhacke). Naar Algeren begynder at spille i det Grønne behandles den atter med Hestehaffen 6—7 Tommer dybt, men uden at der danner sig nogen Ram; mine Agre ere alle jevne. Fremkommer nu Ufrugt og Snylteplanter, bliver Eugning fornøden; men om et saadant Udbytte som tidligere kan der ikke længere være Tale. Jeg avler efter 300 Scheffel \circ : lidt over 100 Tdr. dansk 6—8000 Kloben \circ : 2500—3500 L^{b} , i det gunstigste Tilfælde 9000 \circ : 4000 L^{b} , men dette er høist sjældent.

Dirigenten: Og hvormeget har Udbyttet formindsket sig mod tidligere Tider?

Lüttwig: Mere end det Halve. Frugtverelen hvorom Fader Thær har belært os kommer ogsaa herved i Betragtning. Jeg var forhen frygtelig bange for

Bereldriften; og saae dengang omtrent 12 Megen
 2: 2½ Skpr. pr. Morgen. Ved Bereldriften vorde
 min Hør for yppig og blev for tyk i Stænglen; jeg
 saae nu 18 Megen 2: 4 Skpr. uden at faae Reiehør.
 Jeg avler pr. Morgen 20—35 Kloben; paa enkelte
 Stykker har jeg havt 86 Kloben, Brutto=Indtægten af
 en Morgen beløber sig til 40—50 Rbd.; Netto=Ind-
 tægten kan jeg i dette Dieblik ikke opgive.

Et Medlem ønsker at erfare noget om Hørrens
 videre Behandling.

Lüttwig: Jeg har lært at behandle min Hør be-
 dre navnlig efter Ruffningen paa belgisk Maade. Bel-
 gierne have heri en Fremgangsmaade, der meget for-
 tjener anbefaling. De sætte Hørren i saakaldte „Ka-
 peller“ 2: egne Hobe i hvilke Hørren opstilles strax ef-
 ter Ruffningen og sammensættes saaledes at de kunne
 skyde Regnvandet. Ved en accurat Udbreden af Rød-
 enderne komme disse Kapeller til at staa meget faste,
 de ligesom sammenstivnes; jeg troer, kom der et Jord-
 skjælv, vilde de alligevel blive staaende. Desuden yde
 de 2de Fordele. Efter Hørrens Ruffning fremkommer
 ellers strax en Art af Gjæring eller Rødning, som al-
 deles ikke duer, men skader Hørren. I Kapellerne ud-
 døer lidt efter lidt hele det vegetabiliske Liv uden at en
 saadan Rødning indtræder, og desuden spares derved
 al Bøden. Kapellerne fores først seent om Efteraa-
 ret i Huus. Om Foraaret begynder Hørrens Rød-
 ning. Nu have Belgierne en Flod, som hedder Lys,
 som glider saa dorst og stille som var den født der.
 Ved denne Flod findes mange smaa Eiendomme, som

beboes af Hørdyrkere, der ikke have andet at tage vare, end at pleie deres Hør, hvilken de behandle som et Barn. De lægge nu Hørren i Vandet og erholde ved den blide Lys den skønneste Vandrødning, som fuldendes ved en omhyggelig Blegning. Paa en saa subtil Behandling, en saa fin Forretning kan jeg ikke indlade mig; ei heller har jeg nogen „Lys“. Vigesaa forsigtig og omhyggelig gaaer Belgieren tilværks med Brydning og Skjetning; heller ikke heri kan jeg, saaledes som en tidligere Taler har tiltraadt, efterligne ham.

Kopisch: Hørrens Behandling i Belgien er ikke noget saa subtilt Arbeide, som det her er blevet skildret; thi Hørdyrkeren rødder ikke selv Hørren, men dette er en egen Næringsvei. De, som drive denne Haandtering, boe ved „Lys“ og udføre Rødningen ved at bringe Hørren bundet i store Balloner, liig et Skib, der løber af Stabelen, ud i Floden. Efterat den er taget op udsættes den for Luft og Sol og vendes flere Gange, dette kalder man at blege den og dette medtager 14 Dage til 3 Uger.

Rüttwig: Jeg har talt om den fine Hør til 1000 Rbd. \mathcal{R} , den behandles saaledes. Den af Hr. Kopisch omtalte er simpel Factoriehør til 9—10 \mathcal{R} pr. \mathcal{R} .

Hvad Høsten angaaer, tør jeg ikke vente saa længe til Straaet faaer et guult Skjær. Jeg pleier til Forsøg at tage en enkelt Stængel og gnide den fra hinanden, for at erfare om den har tilstrækkelig Fasthed og hænger godt sammen. Er dette Tilfældet lader jeg Hørren ruske.

Endnu et Par Ord om Sædsølgen. Den store

Thaer har beviist at enhver Frugt behøver særegne Næringsmidler i Jorden og at denne derfor med Tiden ikke bliver skicket til at frembringe samme Sædart, naar den hyppig dyrkes efter hinanden. Man troede en Tidlang at kunne erstatte dette ved Gjødning, men man stuffede sig. Jeg dyrker Hør i samme Mark hvert 8 Aar. Jeg saaer kun Rug gjødet, Kartofler, Hør og Havre, rød Klover, gipset Vintersæd, Kartofler, Havre, hvid Klover. At saae rød Klover i Hørren kan jeg ikke anbefale. I tørre Aaringer risikerer man at den ved Røstningen endnu bliver givet mere til Priis for Solen og ganske henvisner. Ved egen Avl og Indkjøb bearbejder jeg aarlig for 20—25000 Rbd. og naar det gaaer godt, stundom lidt mere. Efter Klover lykkes Hørren ikke godt hos mig.

Kopisch: I Belgien og Irland forekommer det ogsaa at saae Klover blandt Hørren og den kommer da igjen hvert 6te Aar.

Tiden tillod ikke videre at fortsætte denne interessante Discussion, men Dirigenten sluttede Sectionsmødet med Tak til Dhrr. Kopisch og Lüttwig.

2. Sectionen for Dvægavlen.

1ste Dirigent: Regjeringsraad Holleuffer, 2den v. Kleist W. Tychow, Secretair Director Rothe. Kun det første Møde lededes af Hr. Holleuffer, de øvrige i hans Sygdomsforfald af Hr. Kleist.

Det 1ste Spørgsmaal: „hos hvilken Dvæggrace findes efter gjorte Erfaringer Mælkerighed, Fedningssevne og Trækraft forenede i det gunstige

ste Forhold?" skulde man have troet vilde have fremkaldt mange belærende Meddelelser fra saamange Sagkyndige fra Tydsklands forskjellige Egne, men den stedfundne Debatte var meget fattig og indholdstom. Flere Talere nævnte vel fra deres Hjemstavn Navnene paa flere Racer, som de hver især ansaae for den bedste, uden dog at angive bestemte deres Eiendommeligheder eller begrunde deres Fortrin fremfor andre. Hver havde næsten sin Yndlingsrace og lod ikke til, i det Mindste af Erfaring og sammenlignende Forsøg at kjende stort til Andre. Saaledes nævnedes Mürzthaler, Hartlieber, Voigtländer, Ungarer, Steiermarker, Oldenburger og Ayrshirer-Racerne.

Kun om Oldenburger- og Ayrshirerracen meddeles nogle enkelte yderligere Oplysninger af de 2de Dirigenter. v. Kleist gjorde opmærksom paa at der ved Oldenburgerracen var stor Forskjel enten den hørte hjemme i Høilandet eller Lavlandet. Den Sidste var langt bedre end den Første; især viste den sig fortrinlig, naar den blev krydset med Ayrshirerracen. Overhovedet besad denne sidste Race i fortrinlig Grad den Evne at forplante sine gode Egenskaber, hvorfor Tyre af denne Race bleve meget benyttede af Bønderne i Pommern. Han anbefalede den derfor paa det bedste og anførte at en Eier af et stort Ostefabrik, Sprengler i Regemwalde, betalte den høieste Priis af 9 Pf. pr. Maaß af denne og den jydsk*) Mælk.

Naar man sammenlignede Berner-Hasli-, Olden-

*) Dette var den eneste Yttring om jydsk Døegrace.

burger- og Ayrshireracerne med Hensyn til Mælkens Fedme var de Sidste de bedste, de Første de ringeste.

Holleuffer bemærkede, at Bønder i Nærheden af Magdeburg lode komme Køer fra Holland til en Priis af 15 Louisdorer.

Schneider oplyste, at 24 Quart Mælk \circ : 30 Pot-ter, gave 1 Quart Smør \circ : 2 \mathcal{R} 6 Lod.

Dr. Hlubek erindrede om, at man vanskelig vilde finde alle Egenskaber hos een Race, i det den ene ofte ubeluffede den anden, saaledes Mælkerighed Evnen til let at fedes. Man glemmer ofte upartist at bedømme Forholdet imellem den fremmede og den indenlandste Race og er for meget indtaget for den Første.

Dirigenten udtalte som Resumé af Discussionen at en bestemt Race, som den, der omhandlede i det stillede Spørgsmaal, ikke lod sig angive, netop fordi det ikke var muligt at finde alle de fordrede Egenskaber forenede i lige Fuldkommenhed.

I Anledning af det 12te Spørgsmaal: „Naar Kalvene, ved tidlig legemlig Udvikling og vaagnende Naturdrift, tidlig føres til Tyren, har dette da nogen Indflydelse paa deres senere legemlige Udvikling og deres Mælkerighed, og hvilken?“ udtalte mange Medlemmer sig derhen, at det vilde være tilraadeligt ved kraftig Foderstand og deraf følgende tidlig Udvikling ikke for længe at opholde Parringslysten, men allerede i en Alder af $1\frac{1}{2}$ Aar at føre Qvierne til Tyren, da man ikke alene derved sikrede sig mod deres Overløben, men ogsaa turde regne paa at de bleve bedre Mælkekøer; dog lod ingen aldeles bestemt for alle gjæl-

dende Alder sig angive, da Racen og andre locale Omstændigheder indvirkede derpaa.

2det Sectionsmøde.

3die Spørgsmaal: „Hvilken er den hensigtsmæssigste Fremgangsmaade naar man fodrer Dvæg og Faar med selvophedet Haffelse — hvilken Barmegrad bør derved iagttages — og i hvilket Stadium bør Rodfrugterne og den skraaede Sæd iblandes?“

Ludewig, der meget anbefalede denne Fodermethode, meddeelte, at han lod Hø og Halm skjære i Haffelse sammen og blandede den med Bærme og Kartofler eller ogsaa blot med Vand. Massen bragtes til en Barmegrad af 18—20°, indtil den saakaldte Biingjæring indtraadte, hvilket pleiede at skee den 3die Dag og da blev det opfodret.

Gumprecht ansaae den angivne Barmegrad for at være for lav, og meente at Blandingen af Kraftsurrogaterne først burde finde Sted ved en Temperatur af 40—50°.

Gyså deelte derimod ganske Ludewigs Anstuelse og lod fiintstaaarne Kartofler strax blandes imellem og lod Dphedningen vare 36—48 Timer indtil Kartoflerne vare ganske møre. Han erindrede om at det er nødvendigt at Massen godt sammenpreses og at den ydre Luft holdes ude, da der ellers ved Udfanterne fremkommer Skimmel. Den rigtige Tid til at anvende Foderet, tilgjendegav sig bedst ved en eiendommelig Lugt; men Forsigtighed maa altid iagttages, især naar Kloverhø tilsættes, og derfor er det bedst at anvende Halm alene.

Herimod bemærkede Richhorn at han uagtet al

Forfigtighed havde maattet efter 5 Ugers Forløb op-
høre dermed fordi alle Kreaturerne bleve syge af Hoste.

Skjøndt flere Medlemmer havde gjort den samme
Erfaring, bestredes dette dog af de Fleste, i det de
antog at andre Aarsager maatte have været Skyld
deri; hvorimod de aldrig havde erfaret skadelige Virk-
ninger af saadant ophedet Foder. Kun bemærkede
Hirschfeld, at man i Holsteen troede at Blandingen
af Rodfrugternes Blade gav Smørret en Affmag; man
anvendte der helst Ruggrutning.

Et Medlem oplyste, at man i England aldrig
blandede forskjelligartet Halm mellem hinanden og end-
nu mindre Ho, fordi det haardere Straa behøver
længere Tid til Opøsning end det blødere.

Gumprecht ansaae et saadant ophedet Foder for
bedre til Fedeqvæg end til Mælkføer. Om Barme-
graden kunde man ikke blive enig. Dirigenten ansatte
den til 30°, men dette ansaaes af Flere at være for
lavt, og de antog at den bedre betegnedes ved det
Tidspunkt da Stivelsesmelet gaaer over til Sukker-
dannelsen.

Ade Spørgsmaal: „Har dampfogte Kartof-
ler som Fodermiddel Fortrin fremfor raa Kartofler,
eller selvopghedet Foder?“

v. Koppv anbefalede de dampfogte Kartofler, uag-
tet han maatte indrømme at Mælkføubhyttet derved blev
forringet. Smidlertid udtalte de Fleste sig afgjort for
de raa Kartofler, hvilke ogsaa vare givne Fortrinnet
af det skotske landoeconomiske Selskab.

3die Sectionsmøde.

5te Spørgsmaal: „Hvilken er den korteste, billigste og for enhver Landmand lettest udførlige Methode at forvandle Kartofler med Skræl og Trevlestof til en tør Substant, der egner sig til at lade sig grutte eller formale for at anvendes til Foder?“

Til Besvarelse af dette Spørgsmaal manglede man Erfaringer i det Større. I det mindre havde man vel anvendt Svovlsyre til Melets Udskilling; men havt megen Vanskelighed ved atter at udvaske Syren saaledes at den ikke efterlod nogen ubehagelig Smag. Kreaturerne havde heller ikke gjerne ædt det paa denne Maade behandlede Foder.

6te Spørgsmaal: „Er Salt virkelig af saa gunstig Indflydelse paa Dvægets især Faarenes diætetiske Befindende, som det i Almindelighed antages, og kunne stærke Dosis ikke lettelig blive skadelige?“

Farthmann havde anstillet nøiagtige Forsøg med 60 Beder, som fordeelte i 6 Afdelinger vare blevne fodrede aldeles eens, undtagen med Hensyn til det dem givne Salt, og troede derved at være overbevist om at Saltet saare heldigt modvirker den skadelige Indflydelse af et ellers usundt Foder, og at selv store Indgifter ikke let blive skadelige.

Andre Talere troede dog at der maatte holdes en vis Maade med det Quantum Salt, som gaves, da det ellers let kunde fremkalde Diarree, og man havde derfor blandet Saltet med Peer til en Sliffe; man havde ogsaa anstillet Forsøg med Glauberfalt og navnlig i et Skæferie, hvor Dreiesygen grasserede givet

Lammene $\frac{1}{2}$ Eod og Aaringerne 1 heelt Eod. om Ilgen og deraf sporet de heldigste Virkninger.

Kothe ansaae 1 \mathcal{B} for tilstrækkeligt for 1 Faar i et heelt Aar.

Et Medlem havde fundet Glaubersaltet gavnlig mod Dienbetændelse hos Lammene.

Om det 7de Spørgsmaal: „hvilke Virkninger har man sporet af at anvende animaliske Stoffer som Fodringsmidler, saae Ingen sig istand til at meddele nogen Erfaring.

8de Spørgsmaal: „Ved hvilke Forholdsregler laeder Krop eller Duærke sig forebygge hos Hestene, og ved hvilke Midler kan den helbredes.“

I det man antog at denne Sygdom fornemlig hidrørte fra pludselige Forandringer i Temperaturen paa en Tid da Dyret maa tillige udholde store Anstrængelser, tilraadede man stærke Aareladninger; Anbringelse af Fontaneller, Indgifter af Glaubersalt og Anvendelse af Grønfoder. Sygdommen antoges at vise sig i 2 Former dels som nervøs, dels som inflammatorisk.

Som Forebyggelsesmiddel anpriste v. Vally Fodring med Gulerødder til Plage og Føl.

4de Sectionsmøde.

9de Spørgsmaal: „Kan man paa Grund af de nyeste Erfaringer antage, at Lungesyge hos Duæget overhovedet eller under hvilke særegne Omstændigheder er smitsom, hvorledes laeder den sig forebygge, og hvorledes helbrede?“

Dirigenten gjorde Forsamlingen opmærksom paa dette Spørgsmaals Bigtighed og udbad sig ret mange Meddelelser desangaaende. Uagtet der heller ingen Mangel var herpaa, kom man dog ikke til noget sikkert Resultat og kunde vel heller ikke vente det med Hensyn til Sygdommens Smitsomhed. Det gaaer naturligviis med Dyrenes Sygdomme som med Menneſtens, at ingen er i den Grad intensiv angribende, at ethvert Individuum der kommer i Berørelse med Syge nødvendigviis ogsaa maa angribes. Derfor vil Spørgsmaalet om en Sygdoms Smitsomhed vanskeligt blive eenstemmigt besvaret; der vil altid finde Tvivl Sted om Sygdomsstoffet forplantes ved Contagium eller dets Udbredelse betinges af særegne Omstændigheder i Luften og en stedfindende Disposition hos Individet til at afficeres af Sygdommen. Medens derfor mange ifølge deres Erfaring afgjort udtalte sig for at Sygdommen ikke var smitsom, paastodes det Modsatte ligesaa bestemt af Andre. Dirigenten ansaae det derfor med Hensyn til denne Deel af Spørgsmaalet for sikkrere, ikke ligefrem at benægte Muligheden af dens Smitsomhed, for at man ikke skulde tilside sætte gamle Forsigtighedsregler og Forebyggelsesmidler.

Med Hensyn til Sygdommens Aarsager vare flere Medlemmer enige i at søge dem i visse Bestanddele, som Foderverterne indsuge deels af Luften, deels af Jordbunden.

Allt i Begyndelsen kan Sygdommen kjendes paa det eiendommelige Flankeslag ved Aandedrættet; dernæst er Pulsen, Blikket, hele Dyrets Holdning yderligere

Indicier, indtil endelig Hosten og tabt Vædelyst indtræde.

I Regelen er mælkerigt Dvæg tilboieligere til Sygdommen end andet, ligeledes Schweigerracerne mere end Landracerne. Aareladning viste sig kun gavnlig som Forebyggelsesmiddel; virksommere til Helbredelse derimod Fontaneller. Som Middel til at opdage Sygdommen selv i dens Begyndelse anpristes Stethoskopet eller Hørerøret, i det Pulsflagene i Minutten i sund Tilstand ikke ville være under 50 og ikke over 55 og Aandedraget ikke under 10 og ikke over 12. Som det sikreste Helbredelsesmiddel anbefaledes Arsenik, anvendt paa homoopathisk Maade, daglig 2 Theestefulde Vand med 10—15 Draaber i 2 og 3 Potens. Ved denne Behandling ansaaes Blodudtømmelser for meget skadelige.

Om Nyserodens Virkninger, hvilket Middel nyligt er opfundet, kunde Ingen meddele videre Oplysninger.

5te og sidste Sectionsmøde.

Til Behandling i dette Møde stod endnu kun af de opstillede Spørgsmaal det 10de tilbage: „Kan Svineavl fordeelagtigt drives uden Affald fra Meieriet og hvilke Fodermidler ere befundne hensigtsmæssigste for Opdrættet?“

Herom udtalte man sig med stor Eenstemmighed derhen at Svineavl kan ikke være lønnende uden i Forbindelse med Meierievæsenet.

I øvrigt dreiede Discussionen sig væsentligt om den saakaldte engelske chinesiske Fuldblodsrace, dens

Trivselighed og Tilboielighed til at blive feed selv ved et tarveligt Foder.

Som noget Særegent ved Avl af denne Race bemærkede Dirigenten at de aldrig burde have et tyndt vandet Foder, men altid burde det gives i vellingagtig Tilstand. Grisene behøve kun at patte i 8 Dage og allerede efter 14 Dage erholde de lidt knuset Havre, senere Byg. Istedetfor Vand faae de i de første 14 Dage sød Mælk og siden suur Mælk og Valle; men bestandig gives det i en vellingagtig Tilstand, i hvilket Diemed man havde anvendt Avner og naar det manglede fiinskaaren Haffelse.

Som Forebyggelsesmiddel mod Søernes Dpæden af Grisene anbefalede Baron Ellrichshausen at stroe med Løv eller fiinskaaren Haffelse.

Bilag.

Udsigter for Haandspinderiet i Concurrence med Maskingarnet.

Forfatteren af denne Dpsats, Krigsraad Hattorf fra Hanover, bemærkede ved dens Overlevering til Protocollen, at han som Præsident i en af den hanzoverske Regjering nedsat Undersøgelsescommission betræffende denne Gjenstand ved de Meddelelser, der vare tilflydte denne fra Regjeringen fra Consularagenter paa de vigtigste Handelspladse, fra større Handelshuse i Bremen og Hamborg, var blevet sat istand til at udtale en begrundet Mening om denne Materie.

Efterat have bemærket, hvorledes Maskinspindets

Ibre, dets større Egalitet, det betydeligere Forraad af eensartet Materiale, som det tilbyder Fabrikanten, ved Siden af ufordeelagtige Told- og Handelsforhold og endelig ved mindre Omhyggelighed i Behandlingen af det haandspundne Garn havde bragt det saavidt at Haandspinderne neppe beholdt en Fortjeneste af i det høieste 1 Sgr. 3: 4½ ß. for en heel Dags Arbeide tilovers, vedbliver han saaledes:

Dette hidtilværende Forhold synes nu at ville udergaae en Forandring, efterat man paa mange Steder har klart nok erkjendt den Bildfarelse, i hvilken man en Tidlang befandt sig med Hensyn til Maskingarnets formeentlig fortrinlige Godhed. Nøiere Prøvelse, Jagttagelse og Erfaring have stadfæstet, at det i det Hele saavel som det deraf forfærdigede Væred er af langt mindre Styrke og Udholdenbed end det Haandspundne. Disse nye, smukke, tætte og glatte Væreder antage snart, allerede efter kun faa Gange at være vadskede, et løfere, fnuget, mere slidt Udseende. Vigeledes gif, naar de gnedes mellem Fingrene, de enkelte Træade af Maskingarnet meget hurtigt og let i fine Trævler fra hinanden, og Stykker af deraf vævede Væreder gif aldeles itu, naar de gnedes mod hinanden, medens ved samme Fremgangsmaade iøvrigt ligesartet Væred af haandspundet Garn forblev ubeskadiget. I det Større foreligge ogsaa Erfaringer fra det praktiske Liv, endog fra det fjerne Udland, der godtgjør de af fremmed Maskingarn tilvirkede Væreders mindre Styrke og Holdbarbed. Saaledes skal der f. Ex. efter Meddelelser fra Vestindien til Militairet og Planteu-

terne forbruges af disse Værreder 3 Klædninger, medens 2 af det haandspundne Garn holde ligesaalænge ud. Derfor skulle ogsaa allerede flere Bestillinger derfra være indløbne, som udtryffeligt betinge sig Værreder af haandspundet Garn. Dette erklærede ogsaa de i Begyndelsen af 1845 i Hanover forsamlede Vævere at være Tilfældet med de Bestillinger, som de havde modtaget fra Indlandet.

Indtræder nu en saadan Berigtigelse i den hidtil herstende Anskuelse om Forholdet mellem det Haandspundne og Maskingarnet, bortffjernes de Misligheder, som havde indsnegget sig ved det Første, formindskes de Hindringer, som Told og Skibsfart lægge iveien, forbindes dermed Omsorg for Indretningen og Vedligeholdelsen af større Handelslager for haandspundet Garn, hvor Spinderen kan affætte sine Producter og Garnkjøberen forefinde i tilstrækkelig Mængde og i fornøden Censartethed de Sorter, som han ønsker: da vilde en nogenlunde tilfredsstillende Tilstand for Haandspinderiet med god Grund i en ikke fjern Fremtid være at haabe.

Tvede ved Randers.

Vallentin.

Forhandlinger

ved den i Odense den 25de—29de Mai 1846
afholdte 2den Landmands-Forsamling.

Af den foreløbige Anmeldelse herom, som meddeelttes i dette Tidsskrifts foregaaende Hefte, sees, at de Mødendes Antal udgjorde 626; deraf vare 278 fra Fyen, 20 fra Sverrig, 6 fra Norge og 12 fra Holsteen og Tydskland.

Fornemmelig efter Rector Bergsøes i Trykken udgivne Beretning om Forhandlingerne i dette under Præsidium af Kammerherre Grev Knuth til Knuthensborg afholdte Møde ville vi nu her søge korteligen at referere de vigtigste Resultater af disse.

Om det engelske Agerbrugs Anvendelighed for Danmark; — Brakmarkens Benyttelse; —
Vexeldrift; — Staldfodring.

Hvad der af det engelske Agerbrug især turde fortjene Efterligning hos os er — ifølge Ytringer af danske Agronomer, som have besøgt England, — en rigeligere Gjødsfning, som blandt andet bør søges opnaaet ved en udvidet og slittig Dyrkning af Foderværter. Herved og ved at dyrke disse nær Gjødsken, — istedetfor at Kløveren ofte hos os saaes i Jord, der er udmagret ved flere tærende Afgrøder, — samt ved Kreaturerne bedre Underholdning, det være sig ved Hjælp af Korn, Hø eller Rodfrugter, vil Afsæbruget snarest og sikkest

ophjelpes. Hvor der haves rigeligt og kraftigt Foder, tilveiebringes ogsaa igjennem Kreaturerne værdifulde Producter af forskjellige Slags.

Mange Erfaringer stadfæste, at den dyrkede Brak lader sig med Fordeel anvende baade paa leer- og sandmuldede Jorder naar de ere i tilbørlig Culturtilstand og der haves tilstrækkelig Arbeidskraft. I alt Fald maa sikkert den Afgrøde, som vindes paa Brakmarken, rigeligen opveie det Minus, som maatte vise sig i Udbyttet af den paafølgende Vintersædsafgrøde. — Et Byg lykkes bedst efter Kartofler, er almindeligen erkjendt.

Paa sine Steder har man ophørt med at dyrke Biffehavre i Brakken, fordi derefter høstes mindre Rug, som derhos leed meget af Snegle, en Ulempe, man antog at kunne tilregne Brakmarkens Benyttelse. Ogsaa efter Boghvede og Spergel har man paa lette, men dog gamle Agerjorder i en jydsk Hedeegn havt en mindre Rugafgrøde, end efter reen Brak; Sperglen høstes i August til Hø; Boghveden temmelig tidligt, men dog til Modenhed.

Kløver — selv 2 Aars — er nok en bedre Forfrugt for Rug, end Biffeblanding; for at have tilstrækkelig Græsning kan man sjældent nøies med eet Aars Kløver.

Reen Brak bør altid anvendes til Raps samt paa raee Jorder. Ogsaa paa meget stærke Leerjorder, saaledes som de findes i Holland, menes den ei heller at kunne undværes; dog har man i nysnævnte Pro-

vinds, paa stærke Jorder, havt god Vintersæd efter sildig saæt Vikkehavre i velbehandlet Brak. — En god Hvedeafgrøde er høstet efter afstøret Vikkehavre; at denne sidste benyttes til Afstøring, er vel og i mange Tilfælde at foretrække.

Brakkens Benyttelse vil fornemmelig være at tilraade for mindre Avlsbrug, hvor Arbeidskraften er rigelig i Forhold til Arealen.

For Frugtverlingen tale flere saavel physiologiske som praktiske Grunde; men den bør aspases efter de locale Forhold. Der gives vel og mange Landmænd, der gjerne vilde indstyre en Mellemfrugt, saasom Erter eller Rodfrugter, imellem Kornafgrøderne, men som ere betænkelige derved formedelt de Vanskeligheder, der møde baade fra selve Avlsbruget, saaledes som det nu engang er ordnet, og fra andre Sider.

Bygget vil nok i Almindelighed lykkes bedre efter Erter end efter Rug; saaes derimod Erterne efter Bygget, bliver Ageren ved det fremkomne Græs og Ukrud let uskiftet til Vintersæden. At Erterne skulde drage megen Kraft af Jorden, antages ikke, og i alt Fald vilde saadant rigeligt opveies ved dennes skjærvede Tilstand efter Erterne. — Gjødsfede Kartofler maae ansees som en fortrinlig Forfrugt for Kloveren, og for at være des sikrere paa, at denne lykkes, bør man efter Englændernes Exempel deels sørge for, at den kommer i dybt behandlet Jord, deels stiftveis saae rød, hvid og guul Klover, blandet med passende Græsfrøarter. Herved gøres det muligt at dyrke Klover med kortere Mellemrum, saaledes som i Norfolk, hvor

Jorden sædvanligviis udlægges med Klover hvert 4de eller 5te Aar.

I Berelbruget bør Gjødningen helst anvendes i frisk Tilstand til Rodfrugter og Staldfodringsvæxter. Kloveren bør saaes tidligt.

Efter mangeaarig Erfaring paa forskjellige Steder her i Landet er Staldfodring meget fordeelagtig. Et mærkeligt Exempel herpaa anførtes fra Falster, hvor Proprietair Lange paa Siegod har i 16 Aar brugt fuldstændig Staldfodring ved Hjælp af Raps (meget tidligt paa Aaret), Rug, Hvede, Biffehavre &c.; der- ved har han ikke blot forøget sine Køers Antal fra 44 til 100, men ogsaa høvt et større Netto-Udbytte af hver enkelt Ko; Melken sælges til Nykjøbing; at den skulde faae Affmag vil neppe være at befrygte naar der benyttes forskjellige Slags Foder.

Da Staldfodring maa erkjendes som et af de bedste Midler til at fremhjælpe Agerbruget, er det glædeligt, at den i flere Egne gjør god Fremgang i det baade Heste og Køer faae Grøntfoder paa Stald hele Sommeren. — Ved at indtage Køerne om Sommeren den bedste Tid af Dagen, vil der desuden, hvor der bruges løs Drift, spares meget Græs.

At heel Staldfodring skulde hertillands være at tilraade for Meierier, maa imidlertid paatvivles; fra Lybskland kan i saa Henseende neppe hentes noget afgjørende Beviis; thi Smørret nydes der som oftest nykjærnet og usaltet, og Fordringerne til Qualiteten af denne Artikel kunne desuden være høist ulige. Smørret efter staldfodrede Køer kan vistnok være meget godt

naar det nydes frist; men det er vanskeligt at bevare, maastee fordi Melken er federe. Derfor er der de, som mene, at man ei tor opmuntre for meget til Sommerstaldfodring forsaavidt denne kunde befrygtes at ville ødelægge vor bedste Affætning af Dvægavlens Frembringelser, nemlig Smørret, der vilde blive uskikket til Forsendelse.

Den skotske Vandafledningsmethode.

Af de flere Slags dækkede Vandledningsrør, som bruges i Skotland, ansees de af Teglsteen for at være de hensigtsmæssigste; de ere lagte op til hinanden, saaledes at Bandet siver igjennem paa de Steder, hvor Stenene støde sammen. Disse Rønder have med Held været forsøgte paa Volland; Stenene koste 12 Rbd. for hvert Tusinde og ere $\frac{1}{2}$ Alen lange; de maae være særdeles godt brændte, da de ellers sprænges af Frosten. — Paa en Gaard i Sjælland har Udgiften været 7 Mk. pr. Favn Rønder.

En Englænder har opfundet en Maskine til Forsærdigelsen af hine Teglør; den skal koste 30 Pd. Sterl. og ved dens Hjælp skulle Rørene kunne haves til billig Priis.

Slige Vandledninger under Jorden (Underdrains) have et dobbelt Diemed: at gjøre stive Leerjorder lettere at behandle, og at aflede Vandet, som kommer fra underjordiske Kilder; i sidste Henseende have de det væsentlige Fortrin for aabne Grøfter, at de kunne anlægges i alle Retninger efter Jordsmonnets Fald.

Foruden de Fyldnings-Materialier, der hertillands

pleie at anvendes til bedækte Grøfter, saasom: Steen, Riis, Tang, Lyng ic., turde Enebærriis være at anbefale for Barighedens Skyld.

Naar de omhandlede Underdrains skulle opfylde Hensigten, er det nødvendigt at foretage Reolpløining i en Dybde af 18 Tommer. — Hvor disse dækkede Vandrender høves, tager man i England ikke i Betænkning at bringe raa Jord op*).

Saltets Anvendelse i landøkonomisk Henseende.

I visse Egne af Tydskland bruges Saltet langt mere end hos os for at forebygge Sygdomme iblandt Huusdyrene, ja stundom anvendes det der i saa rigelig Mængde, at det maaffee netop bidrager til at fremkalde Sygdomme', navnlig Slifsygen, ved at holde Kreaturerne Fordøielseredskaber i en bestandig pirret Tilstand. Ligesom imidlertid Saltets passende Anvendelse i hiint Diemed er at anbefale især naar Dyrene lide under Svækkelse, som lader Sygdomme befrygte og som blandt andet kan være fremkaldt af vaade eller sumpige Græsgange, af slet bjerget eller bedærvet Foder, — saaledes kan Saltet og med Nytte bruges som et diætetisk Middel hvor man, som ved Fødning, ønsker at Kreaturerne skulle fortære en stor Mængde stærkt nærende Foder. Men gives for meget Salt, da tager Drifklysten til paa Udelystens Beføstning; — ogsaa Silde- og Saltlage bør derfor anvendes med Baer-

*) Om denne Gjenstand kan iøvrigt henvises til Beckherlins Skrift „om det engelske Landbrug,“ oversat i dette Tidsskrifts 7de Bind.

somhed. Det anbefales at lade nogen Tid hengaae inden Kreaturerne vandes efter at de have faaet Salt.

Faaret er det af vore Huusdyr, som hyppigst gives Salt, hvad dog kun kan være nødvendigt under de nævnte Omstændigheder. Forresten kan Uldæden iblandt Faarene ofte hidrøre fra andre Aarsager end Saltet.

Salt, anvendt til Køerne, er et godt Middel imod seig Melk.

Naar Høet er mindre godt bjerget, kan tilraades at bestroe det paa Stængen med Salt, lagviis paa hver halve Alen Hø; — 1 Skjepe Salt til hver 20 Læs Hø er anvendt med Nytte, men ansees dog at være for lidet; $\frac{1}{4}$ Skp. pr. Læs har viist meget god Birkning. Til Grønfoders Nedsaltning, hvor det bruges til at blande mellem andet Foder, har man endog taget omtrent $\frac{1}{2}$ Skp. pr. Læs. Til Nedsylning af Biffer og Kartoffeltoppe er 1 \mathcal{B} Salt til 100 \mathcal{B} Grønt fundet tilstrækkeligt. Der maa isvrigt altid herved sørges vel for at Luften udeluffes, hvorhos Foderet daglig bør nedstampes. — Naar Gruben er fyldt, kan man og, for at sikke Foderet mod Bedærvelse, helde saa meget Vand deri som den vil optage.

Byg, som var vaadt indfjort, men blev bestroet lagviis med Salt, holdt sig ypperligt og afgav en god Handelsvare.

Hvilke Bærtes Dykning kan tilraades dersom
Kartoflerne fremdeles mislykkes?

(Grev Lewenhaupt fra Sverrig): „I Sverrig dyr-

fes i Almindelighed tre Slags Roer, nemlig den saakaldte svenske Roe eller Rotabaga, lang Turnips og rund Turnips; men den svenske Roe dyrkes dog fortrinnsviis fremfor de tvende andre Slags. Roerne saaes sædvanligviis 14 Dage før Midsommer, og det er almindeligt paa de store Eiendomme at saae dem paa „Dril“*), og at hakrense dem. Naar Roer saaes i gammel Agerjord, saa gjødsles der, saa at der efter samme ligesom efter Kartofler kan saaes Byg, og Bygmarken udlægges med Klover. Roer trives ligesom Kartofler bedst i let og løs Jord, hvorfor man i mange Egne af Sverrig, hvor Ageren bestaaer af stiv Leerjord, ikke engang med Fordeel kan saae Roer paa den gamle Agerjord, men har maattet søge anden Udvei til at kunne producere denne nyttige Fodervært. I Sverrig findes der, især i Skovegnene, mange ufrugtbare Torvemoser, som tildeels ere uden fast Bund. Disse Moser udgraves; den ringe Græstør, som bedækker dem, aftages og opstables i Bunker, og naar disse sidstnævnte ere blevne tilstrækkelig tørre, opbrændes de, hvorpaa Asken udbredes, og heri saaes Roerfrøet, som senere bringes ned med en Rive. Som oftest komme Roerne paa flige Steder til at staae for tæt, saa at man flere Gange om Sommeren maa tage en Deel af dem bort. Den ufrugtbare Mose giver i Reglen, naar den behandles paa denne Maade, Agerbrugeren en rigelig Løn for hans Arbeide. Efter Roer

*) Herved forståes sammenlagte Furer, hvorefter Ageren saaes Udseende af en hyppet Kartoffelmark.

saaes som oftest paa disse Moser Havre, hvori der atter saaes Græsfrø, saa at der i det mindste i nogle Aar kan høstes Hø paa samme. Jeg har paa flige Marker havt Koer, som have opnaaet en Bægt af noget over et Lis pund dansk Bægt. Naar man har Koer af de forskjellige ovennævnte Slags, søger man først at opfodre Turnipsen, fordi denne ikke holder sig saa længe som Rotabagaen, der med Lethed kan opbevares lige saa længe som Kartofler. Koerne gives fornemmelig til Fedevæg og Ungvæg; men derimod kun i ringere Mængde og som Mellemfoder til Malkekøerne, da Melken ellers faaer Affmag, hvilket jeg dog ikke selv har fundet at blive Tilfældet med Rotabagaen; Kreaturerne æde Koerne med Begjærlighed og befinde sig vel ved dette Foder, og man faaer en god og rigelig Gjødske efter samme."

(Dr. Arrhenius fra Upsala): „Dyrkningen af Koer, eller engelsk Turnips, og af Kaalrabi eller den saakaldte svenske Turnips (Rotabaga) er efter min Mening i høieste Grad anbefalelsesværdig, da Brakmarken i saa Fald baade kan yde de sædvanlige Fordele og tillige afgive en værdifuld Afgrøde til Føde for Mennesker og Huusdyr. Efter at Kartoflers Dyrkning er bleven almindelig udbredt, ere Koer og Kaalrabi fornemmelig vigtige for Landmanden som Foderværter, og de ere begge hertil af stor Værdi. Kaalrabi eller Rotabaga har imidlertid dog det ubestridelige Fortrin, at den er mere nærende, holder sig længere, og kan anvendes i større Quantiteter til Malkekøer end Koen, der let giver Melken en Bismag, hvilken man dog kan

forebygge ved at give Køerne lidt Salt og noget Byg under Fodringen. Selv i det Tilfælde, at man ikke skulde finde sig tjent med at bruge disse Foderværter til Malkeskøerne, saa ville de afgive et fortrinligt Foder til Fedeqvæg, Ungqvæg, Faar og Sviin, og ved den betydelige Fodermasse, som de afgive, ville de sætte Landmanden i Stand til at spare betydeligt paa sin øvrige Fodermasse, og altsaa ogsaa til baade at holde større Besætning og til at fodre den bedre, samt til at holde sine Kreaturer paa Stald længere ud paa Førsaaret, hvilket medfører betydelige Fordele. Da Koen ikke holder sig saa længe som Notabagaen, saa bør man bruge hiin først, og i Reglen opfodrer man i Sverrig Køerne for Juul, hvorimod Kaalrabien kan opbevares lige saa længe som Kartofler. Saavel Koen som Kaalrabien trives bedst paa løs og fed Jord. Hensigtsmæssigt er det at dyrke dem paa Dril, i hvis Ryg Køerne saaes med Maskine, og Kaalrabien derimod udplantes fra Frøbænkene. Naar disse Rodfrugter passes godt, og holdes tilbørlig rene, saa give de en meget betydelig Afgrøde, nemlig omtrent 300 Tdr. pr. Td. Land, og de efterlade Jorden ligesaa løs, skjør og reen, som om den havde ligget i reen Brak. Koesfrøet saaes almindeligviis i Slutningen af Juni eller Begyndelsen af Juli, men man har dog ogsaa i den senere Tid med Held forsøgt at saae det tidligere. Skulde Udsæden paa Grund af Torke eller Jordbopper mislykkes, da gjentager man den det snarest muligt, hvilket kan skee med ganske ringe Beføstning, deels fordi der kun behøves lidt Frø, deels fordi det er billigt.

En Hovedsag ved Dyrrningen af Roer er, at Marken er godt gjennemarbeidet og fuldkommen fri for Jordklumper, samt at Udsæden skeer strax efter at Raderne ere opploiede; Gjødning med Beenmeel har med største Held været anvendt til Roer og Kaastrabi."

(Gaardfæster Jens Christensen fra Boldum): „Jeg har i mange Aar med stor Fordeel dyrket Rotabaga, og den har givet mig over 200 Tdr. pr. Td. Land. Efter min Erfaring kan man ikke gjøre Regning paa at den holder sig længere end til Slutningen af Februar Maaned.“

(Justitsraad Fjellstrup): „Kaastrabien er et herligt Dvægsfoder, som jeg længe har dyrket. Den lykkes godt, og er ikke vanskelig at opbevare naar den ikke lægges for tykt. Til Mennekesføde finder den imidlertid ikke Indest overalt. Mit Lyende har saaledes ikke gjerne villet have den, skjøndt jeg har gjort mig Umage for at vænne dem til den, og skjøndt den har været tillavet opstuvet i god Melk. Bed mit eget Bord spise vi den derimod gjerne.“

(Dr. Arrhenius): „Hvorvidt man finder Smag i Kaastrabier beroer meest paa Bane og Brug. Før Kartoflernes Indførelse i Sverrig blev baade Roen og Rotabagaen i en meget stor Maalestof anvendt sammesteds til Folke-Kost, og endnu den Dag i Dag bruges den meget almindeligt hertil. — Medens jeg har Drødet vil jeg tilføie den Bemærkning, at Rotabagaen kun spirer naar den opbevares paa et varmt Sted, men ikke ellers.“

(Forstidocent Hansen): „Som Mennekesføde fortjenes

ner Kaastrabien den bedste Anbefaling, og jeg veed mange Steder, hvor Tjenestefolkene gjerne vil have den."

(Forpagter J. A. Hofman-Bang fra Aggersvold):
 "Jeg har havt Rotabagaer, der veiede 10 til 12 \mathcal{R} . Vi have ogsaa i min Egn dyrket den overjordiske Runskelroe, og havt 240 Tdr. pr. Td. Land, og den har den Fordeel, at Melken ikke faaer nogen Afsmag efter samme som efter de andre Slags Koeer."

(Proprietair Valentiner): "Man kan af Gulerødder have dobbelt saa stort et Udbytte, som af Kartofler, og det Smør, som tilberedes af Melken af Koeer, der ere fodrede med samme, bliver fortrinligt."

(Kammerjunker Castenschjold fra Hagestedgaard):
 "Jeg har i et Tidrum af omtrent 7 Aar dyrket den engelske Gulerod, den saakaldte „Ultringham," hvortil Handelsgartner Hinke paa Vesterbro har forskaffet mig det fornødne Frøe. Jorden, som jeg har brugt dertil har været dyb Muldjord. Dyrkningen har fundet Sted efter Brak-Hvede; Stubben er lagt om Efteraaret eens gang, og pløiet saa tidlig som muelig om Foraaret, temmelig dybt; derefter har den ligget nogen Tid for at tørres, hvorpaa den er bleven dygtig gennemharvet med en svær Harve, for at faae den saa løs som mulig, hvorpaa den er pløiet til at faae i saa dybt, som jeg har kunnet faae Ploven ned, (Undermineringsploven vilde her sikkert være god); derpaa er den blevet harvet godt af med en let Harve, og Frøet er derpaa blevet saaet blandet med Jord eller Sand, og senere enten let nedharvet eller tromlet. I Almindelighed har min Gartner bredsaaet det; men i et Par Aar lod jeg

ham aftræde det i Bede, hvori blev saaet. Nu vælger jeg et regulairt Stykke Jord hertil, for at man, naar det skal luges, kan affstikke det i Bede til Lugning, hvor da Ufrudtet, naar det lægges i Gangene, holde disse rene. Jeg har i Almindelighed maattet luge tre Gange, hvilket jeg kan regne har kostet mig 10 Rbd. for hver Skp. Land, hvorved man imidlertid naturligtviis vel maa erindre, at Egnens Arbeidspris, som i mit Nabolag er meget hoi, i saa Henseende har en hvist betydelig Indflydelse. Frøet maae ikke saaes for tykt; men hvis man ikke er sikker paa dets Godhed, da er det dog bedst at saae det noget tyffere, og under Lugningen at optrække de alt for tæt staaende unge Planter; men Plads maa Roden have til at naae sin fuldkomne Størrelse. Jeg har i den senere Tid iagttaget ikke at vælge nylig gjødet Jord, fordi jeg havde erfaret, at jeg i saa Fald fik Gulerødderne fulde af Snegle og Orme. Til en Tonde Land kan man i Almindelighed regne 8 \mathcal{R} Frø. Dette sidstnævnte kan godt avles hjemme, naar man ved Nedlægningen om Vinteren blot henlægger de største og bedste Rødder, og ved Foraarstid udsætter disse i Bede, for senere af samme at trække Frø, hvilket godt kan være et Aar gammelt og dog give en god Afgrøde. I Almindelighed kan jeg regne, at Udbyttet har varieret mellem 40 Tdr. og nogle og halvfjerdsindstyve Tdr. paa en Skp. Land, (een Gang har jeg endog saa avlet 77 Tdr. paa en Skp. Land); men man maa vel erindre, at Tøndemaalet her er meget skuffende, da Mellemrummene ere saa store. Saa meget er imidlertid vist, at saavel

min egen Erfaring, som mange Andres, afgjort taler for, at Gulerødderne give et høist betydeligt Udbytte, naar de dyrkes i en god og velbehandlet Jord. Hvad sidstnævnte Punkt betræffer, da maa man vogte sig for ikke at saae i for siid eller for høi Jord. Jeg har, uden at tage den bedste Jord i Marken, i Almindelighed søgt at vælge Steder, hvor Jorden er dyb muldet, og ikke holder sig for tør, og det er efter min Erfaring bedst at saae Frøet saa tidlig som muligt, naar man venter at være fri for stærk Nattefrost. Toppen ædes saavel af Heste som Hornqvæg med Begjærlighed, men jeg vil ikke raade Noget til at lade den afæde paa Marken, da Jorden derved bliver trykket for fast om Roden, og fordi Optagningen i saa Fald vil blive vanskeligere. Sidstnævnte skeer helst ved Opgravning med Spaden, og har jeg faaet dem enten optagne, ligesom Kartofler, for hver 8de eller 9de Tønde, eller ogsaa betalt særskilt for hver Tønde. Af Mangel paa Folk har jeg imidlertid ogsaa ladet dem oppløie. Dette gaaer nemlig vel an, men der overføres da mange, og det har den samme Ubehagelighed som ved Kartoffeloptagningen, nemlig at der blive mange tilbage. Dog har jeg ikke bemærket, at de overfkaarne Gulerødder raadne, eller lettere tage Skade om Vinteren, end de hele. Ligesom Rødderne komme af Jorden, afrides Toppen med Haanden, eller den affæres med en Kniv tilligemed en tynd Skive af Guleroden, hvilket en Gartner, som jeg kjender, og som ogsaa dyrker og bruger en Mængde Gulerødder, paa- staaer bør skee, for at Guleroden kan holde sig Vinte-

ren over og ikke skal spire for stærk. Jeg har selv brugt den sidstnævnte Fremgangsmaade, og fundet at Guleroden da holder sig bedre og skyder noget senere. Længere hen paa Foraaret skyder Guleroden imidlertid stedse saavel i Kjælderens, som i Batterierne, ligesom Kartoflerne. Naar Rødderne nu ere nogenledes tørre, kjøres de, som jeg bruger om Efteraaret, hjem og sættes i Kjælderens, et Lag Gulerødder og et Lag Sand i Stabler, hvorimod Resten sættes i Nærheden af Gaarden paa Marken med et Lag Rødder og et Lag Jord i spidse Batterier, ligesom Kartofler, og Batterierne tilbæffes derpaa med Halm og Jord paa sædvanlig Maade, og i strænge Vintre lægges der Tang over det Hele. Naar Guleroden skal bruges til Fodring, maa den afvadskes godt og haffes til Hestene. Jeg giver tvende fire Skjoppers Kurve fulde til 20 Heste, hver Morgen og Aften, dog uden at formindste deres bestemte Foder af Havre eller Hø og Halm, men jeg har i mange Aar hverken havt kropsyge eller lungesyge Heste, og lægger dog 2—3 Stkr. til om Aaret, og har for Diebliffet et Tillæg af 12 Stkr. under 5 Aar. Jeg har derfor stor Tillid til Guleroden, som et jævnt afførende Foder, der befordrer Fordøielsen og giver en tidlig Affældning af Vinterhaarene om Foraaret. En Ting, som bestyrker mig ydermere i Gulerodens gode Egenskaber som Fødemiddel for Hestene, er, at Folkene, som i Almindelighed ere meget imod alle nye Indretninger, rose og anbefale dette Fodringsmiddel. Sidste Vinter har jeg givet Gulerødder til enkelte syge unge

Køer, og fundet, at de gjøre en god Virkning; og min Fader har fodret sine Huusholdningskøer paa Frederikslund med Gulerødder, og fundet stor Fordeel med Hensyn til Melkerigheden. At give raadne Gulerødder til Sviin, troer jeg efter min Erfaring ikke at have Grund til at anbefale. Derimod har jeg hørt, at kogte Gulerødder skulle være fortrinlige til Svinesedning. I Byg har jeg i 2 Aar forsøgt at saae Gulerødder. De komme vel op, men naae ingen Størrelse, give en slem Top i Sæden, naar den skal tørres efter Meinungen, og bag efter vorer Roden ikke, efter hvad jeg har iagttaget, og jeg har derfor ganske hørt op med at dyrke dem paa denne Maade. Derimod udvider jeg mere og mere Dyrkningen af Altringham paa den ovenangførte Maade, og i Aar har jeg over en Td. Land anvendt paa denne Maade, og min Fader har paa Hørbygaard og paa Frederikslund tilsammen henved 3 Tdr. Land Altringham, og vi stole begge meget paa et godt Udbytte deraf til Erstatning for det ringe Antal Kartofler, som vi i Aar have lagt.

(Cand. pharmaciæ Drnstrup): „Jeg maa bekræfte den foregaaende Talers Erfaring at Gulerødder, især de Altringhamste, give et betydeligt Udbytte. Jeg har saaledes havt 41 Tdr. paa en Skp. Land. Som Fodringsmiddel ere de fortrinlige, især naar de blandes med Kaal. Dyrkningen af samme fordrer en meget dyb Pløining om Esteraaret. Derimod er det ikke vanskeligt at rense dem, naar man, som Englænderne gjøre, vil behaffe dem. Jeg anbefaler derfor Gulerødens

Dyrkning, hvor Jorderne ere stærke, og Koers Dyrkning, hvor Jorderne ere lette."

(Proprietair Lyders): "Der er den Mærkelighed ved Gulerodder, at de lykkes bedst naar de bestandig faaes i den samme Jord, og i saa Fald blive større og sødere, og ikke saa let ormstufne."

(Pastor Poulsen fra Thy): "Jeg tillader mig at gjøre opmærksom paa, at de af Hr. Kammerjunker Cassenskjold meddeelte Erfaringer om Ultringhammer-Gulerodder ere saa meget vigtigere, som det ved mindre Forsøg med samme i Haver er godtgjort, at de ogsaa kan lykkes paa stærk leret Jord, hvor Potabaga og de øvrige Koeforter ikke kunne træde i Kartoflernes Sted, da de, som bekendt, sjelden lykkes paa Jorder af denne Bessaffenhed."

(Forpagter N. E. Hofman-Bang): "Jeg er enig i at anbefale Gulerodder som Fodervært, men jeg maa dog ogsaa give Runkelroen det bedste Skudsmaal. Jeg har i Aar til Forsøg dyrket 3 Tdr. Land med samme. Frøet er lagt paa oppløiet Jord efter samme Methode som jeg tidligere har omtalt med Hensyn til Grønkaal*), og jeg vilde ønske at Flere vilde gjøre Forsøg med denne Vært."

*) Ved Landmandsmødet i Randers ansøgte Hr. Hofman-Bang angaaende sin Fremgangsmaade herved: „Belforarbeidet Jord lægges med en Plov op i Rygge omtrent som hyppede Kartofler, og disse Rygge jevnes paa Overfladen med en let Tromle. Fire Røner gaae den ene bag ved den anden. Den første stikker et Hul i Jorden, i en Afstand af 2 til 3 Kvarteer fra det sidste Hul, med en Stok, paa hvilken der

Ifølge Fleres Erfaring give imidlertid alle Slags Raal Melken Affmag; derimod dyrkes i Egnen mellem Husum og Slesvig en Brunkaal, som opnaaer en Høide af over 2 Alen og som anvendes med megen Fordeel til Studesedning; den plantes meget tæt, ikke mere end $\frac{1}{2}$ Alen fra hinanden.

Om Tilvirkning af Smør og Ost og Udbyttet af begge.

Flødens Kjerning bør skee, hverken hurtigt eller langsomt, i Løbet af $\frac{1}{2}$ Time, da ellers et slet Product erholdes. — Istedetfor at affkumme Fløden, kan man lade Melken henstaae indtil den er kjernefærdig; denne Maade, hvorved Smørret bliver sødere, er især at anbefale om Vinteren, paa hvilken Tid den simple Ost har en mindre Værdi; men den kan ogsaa lade sig udføre om Sommeren, og giver 20 til 25 pCt. mere i Udbytte, hvilket dog formindskes meget ved Affavnet

er en rund Træklods, som forhindrer Stokken fra at trænge dybere ned i Jorden end Hullets Dybde skal være og danner en Hulning i hvilken Vandet ved Vanding kan samles; den anden kommer en Haandsfuld Patentgjødning i Hullet; den 3die sætter Planten, og den 4de trykker Jorden sammen omkring den, efter først at have løftet Planten saa meget i Veiret, at den ei kommer dybere i Jorden end den før har staaet. Tolv Røner kunne paa denne Maade plante, og naar der er Vand i Nærheden, vande circa $\frac{1}{2}$ Ed. Vand paa en Dag. Jeg har hidtil ikke behøvet at vande mere end to Gange." (Efter Lector Bergsøes Beretning S. 70).

af den simple Ost, der ellers vindes; derhos bliver Arbeidet for Meiersten meget forøget herved, hvorfor det kostede megen Umage at gennemføre denne Fremgangsmaade paa Gjeddesdal hele Sommeren 1830.

Om Smør- eller Ostfabrikationen betaler sig bedst, er meget vanskeligt at afgjøre da det beroer paa mange locale, mereantile og andre Omstændigheder. Saaledes har Fodringsmidlerne en betydelig Indflydelse herpaa; ja man antager endog i England at der ikke kan laves god Ost hvor Køerne fodres med Klover; Kartofler give, som bekjendt, tyndere Melk og Cerealierne mere Smør, hvorimod de mere kvælstofholdige Foderværter, saasom Erter og Biffer, give mere Ost. En og samme Bært kan endog have ganske forskellige Egenskaber naar den groer i forskellige Egne. Desuden kommer meget an paa Dvægracen; selv i et og samme Meieri kan Forskjellen være stor; Forsøg have viist, at tre Køer med 20 pCt. Fløde gave, den ene af 6 Potter Melk kun $9\frac{1}{2}$ Lod Smør, den anden 16 Lod, den tredje 17 Lod; en Kø med 13 pCt. Fløde gav $15\frac{1}{2}$ Lod Smør og en med 16 pCt. Fløde 14 Lod Smør. — Dette viser, at de hidtil brugte Flødemaalere ei ere tilforladelige; for at kjende Melkens Fedme maa man kjerne den. — At England udfører Ost, men ikke Smør, deraf kan ingenlunde sluttes, at Ostfabrikationen skulde være forbeelagtigere; thi de engelske Græsgange egne sig bedre for denne.

I Skaane fandtes mange Schweizerier, som levede Oste ligesaa gode som de hollandske og engelske;

men de afløses nu af Meierier fordi man finder at disse betale sig bedre.

Stamhuusbesidderen til Hofmanskogave har i 1845 indforskrevet fra England en kyndig Mand, ved hvis Hielp lovende Forsøg ere foretagne med Tilvirkning af engelsk Ost, der af Kyndige erklæredes at kunne i Dvalitet maale sig omtrent med de ægte engelske og folgtes til 24 à 32 ß . pr. W , hvorved Melken udbragtes til $7\frac{1}{2}$ ß . pr. Kande, medens den ved Smørproductionen kun er udbragt til 5 ß . pr. Kande. Til Ostefabrikation behøves desuden hverken Bødkertræ eller Rüneborger-Salt og den fordrer kun lidet Jdebrændsel. Dog maa paa den anden Side tages i Beregning, at denne Fabrikation ikke kan holdes i Gang hele Aaret om, at Osten maa henligge 9 Maaneder inden den kan sælges og at Affætningen maastee vil være usikker; denne vil imidlertid, naar Osten er god, neppe fattes især til Udlandet.

Foranstaltninger til Dvæg- og Hesteaavlens Forbedring.

De i Randers afgivne Comitee-Betænkninger herover (see dette Tidsskrifts 7de Bind, S. 555 o. fl.) bleve, i Betragtning af Gjenstandens særdeles Bigtighed, atter ved nærværende Leilighed foredragne og bragte under yderligere Forhandling, efterat Repræsentanterne for adskillige provindsielle Landbosforeninger havde oplyst hvad der fra disses Side hidtil var foretaget i denne Retning ved Dyrskuer, Præmie-Uddelinger

for og Bortlodning af gode Tillægsbyr af den jydste Dvægrace.

Indkjøb af Yorkshires-Hingster erkjendes, ifølge Erfaringens Vidnesbyrd, som en meget hensigtsmæssig Foranstaltning, der fra Regjeringens Side er føiet til vor Hesteavl's Forædling; om det bør tilraades, i samme Diemed ogsaa at indkjøbe Yorkshires Hopper, turde derimod efter Fleres Formening være tvivlsomt; i alt Fald synes dette sidste at burde være overladt til private Foreningers Omsorg.

Foranlediget af et i Forsamlingen udtalt Duffe, tilbød Præsidenten at ville søge en passende Leilighed til at henlede Hans Majestæts Opmærksomhed paa, at der ved nærværende Møde saavel som ved det i Randers, har været yttret Haab om, at de oeconomicke Selskaber, der selv virke for Huusdyravlens Fremme med dets ifkun indskrænkede Midler, maatte nyde nogen Understøttelse af Statskassen.

Kjendetegnene paa gode Malkesøer efter Guénon.

Fra nogle Sider yttredes Tvivl imod det af Franskmændene Guénon fremstillede Systems almindelige Anvendelighed og praktiske Værd med Hensyn til vore Dvægracer. Blandt andet anførtes, at det kun var fundet gjeldende forsaavidt et stort Speil er et Tegn paa en god Malkesø, hvad der synes at være en ved Erfaring bekræftet Sandhed; at det ikke altid er useilbart, da f. Ex. en Kø, som efter Guénon meentes at burde henføres til 1ste Klasse, i flere Aar viste sig at være en daarlig Malkesø, medens derimod andre Køer,

som efter Guénon skulde være ringe, netop malkede meget godt.

Paa Gundersløvholm er der anstillet omfattende Jagttagelser over endeel Køers Melkeevne, efter de af Guénon angivne Speilmærker, og Resultatet af disse sammenlignende Undersøgelser, hvilket er meddeelt iblandt Beretningens Bilag, ere i det Hele anbefalende for hans System, hvad ogsaa gjelder om flere lignende Jagttagelser, som paa nogle andre Steder i Sjælland og Fyen ere foretagne herover. Forvalter Andersen fra Gundersløvholm kunde saaledes med fuld Overbeviisning anbefale Guénon's Kjendtegn paa Malkesøer som langt paalideligere end de tidligere bekjendte, og han haaber, at hine ved fortsatte Forsøg af kyn-
dige Landmænd snart ville blive saaledes ordnede efter Forholdene her i Landet, at de kunne betragtes som sikre Kjendtegn, navnlig med Hensyn til Kalve, der ere bestemte til Malkesøer, paa hvilke, naar de ere vel holdte, Speilet, som bekjendt, med temmelig Sikkerhed kan kjendes i en Alder af 12 til 14 Uger.

I hvert Tilfælde ansees det meget ønskeligt, at ret Mange, som dertil have Leilighed, ville anstille saadanne Forsøg og kundgjøre Resultaterne, som da af en Sagkyndig kunde samles og overføres paa vore Forhold.

Om Skæferivæsenet og Midler til dets Fremme.

Til denne Sags Overveielse nedsattes en Comitee, som i sin Forsamlingen foredragne Betænkning yttrede: at Grunden til at saa faa Skæferier findes i Dan-

mark, maa søges i Mangel baade paa Kjendskab til Skæferivæsenet og paa Veilighed til ved en Sagtyndig at faae indført fra Udlandet de til vore Forhold meest passende Faareracer, hvorfor Comiteen foreslæaer, at der her, ligesom allerede for 15 Aar siden er med megen Nytte skeet i Sverrig, maatte ansættes en af Regjeringen lønnet Skæferi-Directeur, som kunde være Landmændene behjælpelig med Anlæg af Skæferier og, om forlanges, med Indkjøb i Udlandet af passende Stamdyr, saavelsom med Raad og Veiledning ved Valget af den til de locale Forhold svarende Race samt ved Parringen og Udsorteringen. Derhos anseer Comiteen det ønskeligt, om Indførselstold af Bædre og Faar, der ere bestemte til Avl, blev hævet.

Under Forhandlingerne herover fremsattes blandt andet den Formening, at Sagen vel lod sig fremme uden Regjeringens Medvirkning. Der blev ei heller fra Forsamlingens Side fattet nogen endelig Beslutning i Anledning af hiin Comitee-Betænkning.

Tøvrigt erkjendtes, at mange Egne i de forskjellige Provindsfer egne sig fornemmelig for Faareavl, og at Skæferier paa flere Hundrede Faar med megen Fordeel kunde paa mange Gaarde anlægges i Forbindelse med Meierier, saaledes som allerede er skeet paa ikke faa Steder. Desuden gives der, især i Jylland, en deel raae Jorder, hvis Opdyrkning, efter Mark-Brandenburgs Exempel, hurtigst og sikkest vilde fremmes netop ved Hjælp af Skæferier. — Ihenseende til den befrygtede Concurrence med australisk Uld, da skal det allerede have viist sig, at forædlet Uld, saaledes som

den høves i Europa, ikke endnu i mange Aar vil kunne produceres i et saa uopdyrket Land som Australien.

Udskillige Græsgange passe bedst for danske Faar, hvilke ligesaa godt som de spanske kunne vogtes ved Hyrde og Hund. I de Egne, der ere passende for Faarehold, vilde det være fordeelagtigt, om Bønderne i hver Landsby forenede sig om at holde Faarene samlede i een Hjord. Bønderne i Drsløv paa Grevskabet Wedelsborg i Fyen have i den Henseende givet et folgeværdigt Exempel ved at antage og lønne en Meflenborgsk Stæfer, som med sin Hund vogter alle Faarene i en samlet Flok paa Byens sandede og bakkede Udmarker og besorger alt hvad der vedkommer deres Pleie og Opdræt. Bønderne have paa disse Udmarker bygget en Faarestald, hvor tillige Vinterfoderet for Faarene opbevares; i Sommernætterne indeluffes Faarene i en Fold, som flyttes daglig. Ligesom Faarene, der ere af almindelig fyenssk Race, allerede have vundet meget i Væxt og Udrighed, saaledes vil deres Antal efterhaanden kunne meget forøges. — Ved et af adskillige Stæferieiere bivaanet Eftermiddagsmode enedes man om, at det vilde være ønskeligt, om der i Fremtiden kun holdtes eet Uldmarked her i Landet, men om Stedet for et saadant Markeds Afholdelse vare Meningerne deelte. Til Forsamlingens Præsident var indloben en Skrivelse fra Godseier Konnentamp til Næsbyholm, som deri udtaler sin Formening om, at Kjøbenhavn er det rette Sted for et Uldmarked.

Forstcultnr.

Udplantning af Røbgran.

Angaaende Fremgangsmaaden herved bemærkedes, at man i Almindelighed bør undgaae at lade Plante- hullerne staae aabne, og at man bør plante i saakaldte blinde Plante huller naar ikke Hullerne graves umid- delbart for Plantningen.

I Henseende til Tiden, da Plante hullerne helst bør graves og Udplantningen iværksættes, lader sig neppe give nogen bestemt Regel. Vel anførtes, at Foraarsplantning rettest anvendes paa Leerjord og paa et fugtigt eller imod Nordvest heldende Terrain, og Efteraarsplantning paa mager, sandet og tør Jord. Men Erfaringen har dog ofte viist, at Plantningen er lykkedes uden Forskjel af Aarstid eller Localiteter. Paa de jydske Heder vil nok imidlertid Efteraarsplant- ning altid være at tilraade. — Planter, som ere op- elskede i en god Jordbund, staae sig stedse bedst. — Naar der plantes med Klump, har man friere Valg ihenseende til Plantetiden. For at gjøre Jorden mere bindende og saaledes faae Klumpen til at hænge ved, kan man i Planteskolen betjene sig af Mergel, Tegl- jord, eller desl.

En simplere Plantningsmethode er den: uden at grave Huller at sætte Planterne paa Grønsværen, som da spaltes med Spaden, og derefter at dække Rødderne med god Jord; men denne Maade er kostbarere og i alt Fald ikke tilraadelig i det Store.

Den saakaldte Rækkeplantage med 3—4 Alens Afstand mellem Rækkerne og 1—1½ Alens Afstand mellem Planterne i Raderne, har mange Fortrin for Tre- eller Fireplantage, navnlig hvor enten Græsset agtes benyttet eller det befrygtes at ville tage Overhaand.

Bestandens Fornyelse i Bøgeskove.

Da det i Aar tegnede til at blive et godt Oldenaar, kom det under Omhandling, hvorledes Bøgeskove burde behandles i Løbet af det Aar, da Bøgeolden erholdes i tilstrækkelig Mængde til moden Bestands Fornyelse. Der yttredes blandt andet, at i rige Oldenaar ere Sviins Inddrivelse i Bøgeskove, hvor ingen unge Plantninger findes, et fortrinligt Middel til at befordre den naturlige Besaaening, i det Jorden herved godt omrobes og Musene med deres Neder ødelægges. Dog bør naturligviis Svinene ikke indrives i saa stort Antal, eller paa saa lang Tid, at ingen Olden levnes til Skovens Fornyelse. Hvor Sviin af en eller anden Grund ikke kunne sættes paa Olden, saasom naar det ikke kan afværiges at de volde Ufred paa tilgrændsende Eiendomme, — kan Skovbunden kultiveres enten ved at ophugges i Kvadrater af 5 Qvarteers Størrelse med 3 Alens Afstand, 1600 pr. Tonde Land, eller ved Hjælp af Plov og Harve. — Ogsaa Hugsten og Skovningen kan bidrage til Bundens Forberedning. — Iøvrigt bør Skovens tilborlige Fredning i Oldenaaret ikke forsvømmes.

Eaplantning.

Som Træer ere at anbefale canadisk Poppel og Solvpoppel, Rød- og Hvidgran, Birk, Bævreasp og paa fugtig Grund Ell. — Poppelarterne bør, formeldst deres Mangel paa tæt Krone, som oftest plantes eller stikkes i flere Rækker, og i frugtbare Egne maae de, for Rødsfuddenes Skyld, anvendes med Vaersomhed. Benyttes saadanne Træarter, der taale at stævnes s. Ex. Ell og Birk, give de sikkest Læ naar hvert andet Træ stævnes, de skyde da desfrodigere Skud fra Stubben. — Paa mindre god Jord er Rølegravning meget at anbefale, ja ofte aldeles nødvendig, om den end under heldigere Localiteter kan erstattes ved større Plantehuller, saasom $\frac{1}{2}$ Alen i Kvadrat.

Gjenstande vedkommende almindelige Landbo-
Interesser.

Landoeconomiske Lærestalter.

Denne Gjenstand bragtes under Forhandling paa Forslag af Fabrikcontrolleur Dr. Poulsen fra Altona, som nærmere udviklede, hvorledes han formeente at Sagen burde bringes i Udførelse, i det han antager, at der maatte oprettes en landoeconomisk Høiskole fornemmelig for de større Godseiere, der attraae en videnskabelig Jagdannedelse og for yordende Forstandere for de Agerdyrknings-skoler, der ligeledes maatte indrettes og som nærmest skulde være beregnede paa Bøndestændens Lær; af disse sidste Skoler burde der være en i hvert Amt, om de end for det første, af Mangel

pa Lærere, maatte indskrænkes til et mindre Antal. Høiskolen blev maastee rettest at etablere ved Sorø Akademie; de mindre Skoler kunde vel, saaledes som nu i Norge skeer, fremkaldes og vedligeholdes ved Tilskud deels fra Staten og deels fra Amterne. — I Henseende til den høiere Underviisning yttredes fra en anden Side den Formening, at den ikke behøvede at meddeles i Forbindelse med den praktiske Veiledning, men at den vel endog rettest kunde gives i Hovedstaden, hvor de fuldstændigste videnskabelige Apparater findes.

At Trangen til landoekonomiske Læreanstalter er meget følelig, at dens snarlige Afhjælpning er af den meest indgribende Bigtighed for en agerdyrkende Stat som Danmark og at Ønsket herom er ved Landbostandens tiltagende Velstand blevet end mere udbredt og levende, — erkjendte Forsamlingen eenstemmigt.

Profesfor Flor udviklede hvorledes han, efter sin ved Rødding Folke-Høiskole hentede Erfaring, var kommen til den Forviisning, at det, som Bondestanden især savner og attraaer, er: at erhverve en fuldstændigere Dannelse som Menneſte og Statsborger, og at de høiere Bøndestolers Bestræbelser derfor burde rettes paa at udbrede en humanistisk ved Siden af den landoekonomiske Dannelse. — I saa Henseende yttredes af en anden Taler (Proprietair Niſ Hansen fra Hastrup) at en bedre Folke-Underviisning burde udgaae fra Almueskolerne, strengere Fordringer derfor gjøres til Seminaristerne og Skolelærernes Kaar forbedres;

— Bonden bør ansee den Tid, som hans Børn tilbringe i Skolen, for bedst anvendt.

Foruden en landoconomisk Høiskole og hine Agerdyrkningsskoler meentes der ogsaa at burde findes flere saadanne private Landvæsens-Instituter, som de i Jylland allerede oprettede, især bestemte for Middelstanden.

Efterat Flere havde yttret sig om, hvad der fra Forsamlingens Side maatte kunne foretages for at bringe Sagen i Værk, meddeelte Præsidenten, at Dr Professore Flor, Dr. Poulsen og Forpagter N. E. Hofman (Bang) havde efter hans Ønske paataget sig at udarbejde en Betænkning over Dr. Poulsens Forslag, for at foredrages ved et senere Landmandsmøde da Tiden ikke tillod dette ved nærværende Møde.

Creditforening.

Foranlediget af et fra nogle af Forsamlingens Medlemmer fremsat Ønske at underrettes om, hvorvidt den i Mødet i Randers allerede omhandlede Sag angaaende Oprettelsen af en Creditforening for Grundbesiddere var bleven fremmet, meddeelte Formanden for Indbyderne dertil og for Foreningens provisoriske Bestyrelse Lector Bergsøe, at dette Anliggende havde i den Grad fundet almindelig Deeltagelse, at en stor Mængde Eiendomsbesiddere havde tegnet sig til Indtrædelse som Pante-Debitorer for en Sum af cirka 3 Millioner, at endeel i Rigets forskjellige Provindser boende Grundeiere, som interesserede sig for Sagen, havde til dens nærmere Derveielse og Fremme været samlede i Kjøbenhavn i Begyndelsen af Januar 1846,

at man ved denne Leilighed havde affattet Grundtræffene for Statutterne og Taxationsinstruxerne, at den provisoriske Bestyrelse — bestaaende foruden Lector Bergsøe af Kammerherre Grev Knuth til Knuthenborg og Godseier Tutein til Marienborg — dernæst har til Hs. Majestæt indgivet Ansøgning om forskjellige tildeels nødvendige Begunstigelser for dette Institut fra Regjeringens Side, saasom Fritagelse for Brugen af stemplet Papiir til Creditbrevene og disses Transport, at denne Ansøgning er under collegial Behandling og at endnu intet vides om naar den vil finde Afgjørelse.

De landoekonomiske Foreningers Virksomhed.

Herom udtalte sig endeel i Forsamlingen tilstedeværende Repræsentanter for deslige Foreninger, og kom man herved til Kundskab om de forskjellige efter hver Egns Trang og Lary aspassede Midler, som disse med større eller mindre Held bringe i Anvendelse til Opnaaelsen af deres almeennyttige Formaal. — Foredrag og Forhandlinger i jevnlige Møder til Udveksling af Ideer, Forsøg og Erfaringer bleve især med Læshed fremhævede som meget ønskelige, saavel som Laanebibliothekers Anskaffelse, gode Bogers Udbredelse og Aftenstolers Oprettelse. I praktisk Retning virke disse Landbo-Foreninger — tildeels med Understøttelse fra det Kgl. Landhuusholdningssekskab — især for Huusdyravlens Forbedring ved gode Tillægsdyrs Anskaffelse, ved Dyrskuer og Præmieuddelinger; for nyere og bedre Kornarters og Planter Udbredelse; for Indførelse af Brak, Mergling, godt Sædkiste; for stræng Over-

holdelse af Markfred; for Huuslodders Dyrkning ved Hjælp af Roer eller med Spade; for gode Agerdyrkningsredskabers Udbredelse, i hvilken Henseende man hist og her foranstalter Udstillinger og Vorklodninger af saadanne; fremdeles for Vinterastenernes bedre Anvendelse; Tyndeklassens Forbedring; Sparekassers Indretning, m. m.

Sammenlignende Forsøg.

Til at gjøre Forslag om deslige nedsattes en Comitee, som anbefalede følgende Forsøg:

- 1) over Byggets rette Modenhedsgrad naar det skal give vægtig Afgrøde af smuk Farve;
- 2) med Guano og Patentgjødning saavel til Cerealier som Bladværter og Græsarter. 400 R Guano antages passende til en Ld . Land og at svare til 15 Ldr . Patentgjødning;
- 3) med Nedpløining af grønne Afgrøder, f. Ex. Boghvede, Spergel, Biffer og — paa meget sandet Jord — den hvide Lupine;
- 4) over Jordsmonnets Fordybning ved Anvendelse af Undergrundsploven og af Reolpløining, med Sammenligning af Resultaterne;
- 5) med radsaaet og med bredsaaet Kaps, begges Indflydelse paa Kapsens Dervintren og paa den efterfølgende Vintersæd.

Udskillige af Forsamlingens Medlemmer lovede, paa Opfordring, at anstille Forsøg over de her nævnte Gjenstande og ad Aare at meddele Underretning om de vundne Resultater.

Paa den tredie Mødedag toges, ifølge Lovene, under Forhandling, naar og hvor det næste Landmandsmøde skal holdes. Enkelte stemte for Kjøbenhavn eller Koeskilde; men efter nogen Debattering besluttedes, at det tredie Møde skal holdes i Aarhus mod Slutningen af Mai Maaned og aabnes paa den Dag, som den provisoriske Bestyrelse nærmere bestemmer og kundgjør. — Til at forberede alt Fornødent paa det nysnævnte Mødested udvalgtes Cancelliraad Ingerslew til Marsellisborg og Kammerraad Krarup til Haraldslund.

Den i Trykken udgivne Beretning om Forhandlingerne ved Mødet i Odense meddeeler iøvrigt iblandt Bilagene:

en Comiteebetænkning angaaende Forholdet imellem forskjellige Fodringsmidler ihenseende til disses nærende Evne;

et Forslag fra Kjøbmand Kæe i Randers, sigtende til at fremme Landproducters Behandling til at afgive bedre Handelsvare, en Sag, for hvilken han formeente at Meget kunde virkes fra de landoeconomiske Foreningers Side;

nogle i Eftermiddagsmøder under denne Sammenkomst i Odense holdte Foredrag, saasom: om Indvigninger (af Proprietair Vech fra Holland), om Patentgjødning (af Proprietair Guldborg fra Ragnesminde ved Kjøbenhavn), om Fabrication af en-

gelsft Dst (af Forpagter N. E. Hofman-Bang), om nogle Forstgjenstande (af Skovrider Doppermann); Underretning om den samtidig med Modet i Odense afholdte Industrie-Udstilling og Vare-Vortlodning.

Nodvendigheden af at føie hurtige og kraftige Foranstaltninger til Høravlens Fremme her i Landet, saafremt den ikke i en ikke fjern Tid skal ophøre.

(En Indstilling til det Kongelige General-Toldkammer og Commerce-Collegium).

Efterat Hornaffinspinderiet i 30 til 40 Aar har kjæmpet med Banskkeligheden af at løse den Opgave, at levere et Produkt, som ikke alene kunde concurrere med Haandspinderiet, men ogsaa beseire det, er det endeligen bragt saavidt, at dets Brug med hver Dag udbreder sig mere, og i samme Grad fortrænger det haandspundne Garn, da det er jevnere, saa at Bæveren vinder en tredie Deel af den Tid, som han maa anvende til Forvævning af det haandspundne; det bleges lettere, efter Sigende i den halve Tid mod hiint; det modtager ogsaa Farven bedre. Om hvorvidt det i indre Godhed ogsaa overgaaer det haandspundne Garn, derom ere Meningerne endnu deelte; men, hvorledes det end forholder sig hermed, er dog saa meget vist, at det vil komme til at gaae med det haandspundne Hør-

garn, saaledes som det gif med det haandspundne Bomulds-garn, dengang Maskinspinderiet blev indført; det vil sige: det vil ophøre med at Hørrn spindes for Haanden.

Den Hør, som med Fordeel lader sig spinde paa Maskiner, maa være godt dyrket og godt behandlet, alt øvrigt er ubrugeligt for dem. Hvor Hør er en Handelsvare, er det derfor allerede nu heelt maadeligt med Affætningen af den mindre godt behandlede Hør, og saafremt Maskineriet ikke saaledes kan forandres, og ogsaa denne kan spindes paa det, vil Affætningen komme til aldeles at ophøre, naar Maskinspinderiet bliver mere udbredt, og den mindre gode Hørravl vil komme til at dele Haandspinderiets Skjæbne. Uagtet det meget Regjeringen og Private i Danmark have gjort for Hørravlen, er det dog heelt maadeligt bevændt med den; til at spindes paa Maskiner er Produktet aldeles utjenligt, hvilket ogsaa bemærkes af Fabrikør Grove, som i hans kortsatte Anviisning til Hørravl siger, at han paa den Reise, han i 1842 foretog omkring i de danske Provindser, hovedsageligen for at indkjøbe Hør til Maskinspinderiet i Kjøbenhavn, ikke fandt noget, som var stiftet til Brug for det. En heelt sørgelig Fremtid forestaaer derfor den danske Hørravl, og Udsigterne til dens snarlige Dphør ere forhaanden. Statsøkonomen maa allerede beklage de nuværende Forhold med denne Avl, men endmere hvad der forestaaer den, saafremt ikke hurtigen og dertil kraftigen foretages, hvad udfordres, for at fore-

bygge at det skeer. Ved at kaste et Blik paa hvorledes Forholdet har stillet sig i nogle andre europæiske Stater, formenes at dette vil blive indlysende.

I det Hannoveriske er Hørren, næst Kornet, det vigtigste Landvæsens-Produkt. I det Hildesheimiske, Calenbergiske, Göttingiske og Osnabrückiske indtager Hørren ofte $\frac{1}{5}$ — $\frac{1}{6}$ af det dyrkede Areal; paa de større Landeiendomme $\frac{1}{10}$. Hamp dyrkes i det Bremeniske, i den Lyneborgiske Marst og i nogle Dele af det Osnabrückiske. Begge disse Planter dyrkes i saadan Mængde, at det antages, at der fra Forbruget bliver tilovers til Udsælf 16,000 Centner af Hør, Hamp og Blaar. Imidlertid er Produktets Beskaffenhed ikke steds saaledes, som det kunde ønskes. Aarsagerne hertil hidrøre deels af klimatiske Forhold, deels af en mindre god Maade at dyrke Hørren. Nødvendigheden af at heri skeer en Forandring til det Bedre, indses nu saavel af Regjeringen som af Folket. — Det er almindeligt anerkjendt, at Høravlen, med hvad der til hører, paa intet Sted behandles bedre end i Belgien. For at forbedre den hannoverske Høravl androg derfor allerede i 1839 Kongeriget Hannovers Industriforening hos Regjeringen, om at ditsende kyndige Mænd, for at lære den derværende Høravl og Hørtilberedning. Dengang indlod Regjeringen sig ikke derpaa; men, da siden Stænder-Forsamlingen tillige androg om det Samme, sendtes i 1844 til dette Dics med trende kyndige Mænd til Belgien, som i Aar (1846) have offentliggjort Resultatet af deres Sendelse.

For at befordre Uffætningen og derved indirekte

Produktionen, har Magistraten i Hannover oprettet der et Marked for Hor, Hamp og Blaar, hvor nøie paaees, at Varerne ikke ere blandede.

I flere Egne af Kongeriget Württemberg findes en udbredt Horavl Sted, og fra flere af disse leveres et raat Produkt af ret god Beskaffenhed; imidlertid er Avlen ikke lønnende paa Grund af den mindre rigtige Dyrkningsmaade.

Med den udmærkede Iver, hvormed den württembergiske Regjering søger at fremme Landvæsenet og dets Produkters Forædling, er det naturligt, at Horavlen har været og er en Gjenstand for Dens særdeles Opmærksomhed og Den styer intet Offer, for at hæve Landets Horavl til det Punkt, som Væredsfabrikationen eller rettere sagt Maskinhørspinderiet nu fordrer. Ikke mindre er Horavlens Forædling en Gjenstand for dette Riges Industriforenings Omsorg.

Paa Regjeringens Beføstning sendtes en i den württembergiske Horavl kyndig Mand til Belgien, for der at blive nøie bekendt med dette Riges Horavl m. m. Efter hans Tilbagekomst blev Horavlen paa Agerdyrkningsinstituttet H o h e n h e i m indrettet efter belgisk Maade, og fra forskellige Egne af Landet didsendes Horavlere, for at lære den nye Maade at avle og tilberede Horren, og siden hermed gaae tilhaande Enhver, som ønskede det. Erfaringen har imidlertid lært, at for at drive Horavlen paa belgisk Maade, maa man være bekendt med den fra den tidlige Ungdom; thi der udfordres Kundskab til saamange specielle Omstændigheder, som ikke stedse indtræffe i den korte

Tid, Fremmede i Almindelighed tilbringe i Belgien, for der at lære Høravlen; Produktet af den paa Hohenheim avlede Hør svarede derfor ikke til Forventning og for at bøde derpaa lod Regjeringen indforskrive en belgisk Høravler; men man havde været ubelvig i Balget, da han ikke forstod, hvad han havde paa taget sig. Industriforeningen sendte i 1838 og 1839 tvende af Hohenheims Elever til Belgien, men ikke med bedre Udfald. Den lod sig dog ikke derved afskrække, men sendte i 1842 paany en Landmand og i samme Tiemed til Belgien, men til ingen Nytte. En deel Capitalister og Landmænd have derfor i 1845 forenet sig til et Selskab til Vinnedhaandterings Fremme, som iblandt andet har sat sig det Formaal, ogsaa at fremme Landets Høravl, og det har indforskrevet en dygtig hollandsk Høravler, som det paaligger at have Tilsyn med Medlemmernes Høravl, fra Saaningen indtil Planten bliver færdig til Handelsvare. Regjeringen har tilstaaet Selskabet et rentefrit Laan af 8000 Fl., for at bringe Sagen saameget bedre i Gang. — Selskabet har erkjendt, at de store Godseiere ikke kunne afgive sig med Høravlen, med mindre de kunne sælge Hørrøen paa Roden, og at heri ligger den eneste og sande Dyrkning til at avle Hør i behørig Mængde.

Ved Hørmassinspinderierne i England anføres som Feil ved den tydske Hør, at den i Almindelighed er af ulige Farve, hvorved den bliver mindre skiftet til at forarbejdes paa Maskiner. De i Hørrøen ofte forekommende mørke Dele ere døde, og paa saadanne

Steder har den tabt sin Kraft og er stjør. Trevlerne, sigede, besidde ikke det kjernefulde, som den belgiske Hør. Paa Maskinspinderiet i Urach i rauhe Alp i Württemberg bruges derfor ikke andet end belgisk eller russisk Hør. — Foruden i en mindre omhyggelig Dyrkning, fornemmeligen i at ville have saavel Straa, som Frø af en og samme Plante, ville de især finde Grunden hertil i Dugrødning. Regjeringen søger derfor at opmuntre til Anlæg af Rødningsgrave, men af en nærmere bestemt Indretning. Den har til dette Diemed udsat 2 Præmier, hver til 50 Fl., 2 til 40 Fl. og 2 til 30 Fl. Til disse Præmier kunne concurrere ikke alene de, som have ladet saadanne Gruber anlægge paa egen Beføstning, men ogsaa de Distriktsbestyrere, som have foranlediget deres Anlæg.

Bed Siden heraf har Regjeringen ogsaa fra 1836 udsat 8 Præmier, 2 til 60 Fl., 2 til 50 Fl., 2 til 40 Fl. og 2 til 30 Fl., for god i Landet avlet Hør. Betingelserne ere: at den, som Aaret forud har vundet en Priis, ikke paany kan vinde den Samme; at der indsendes i det Mindste 40 \mathcal{W} Hør, som maa være beredt færdig til Spind, dog er det ikke nødvendigt, at den, der har avlet Hørrer, tillige har tilberedt den. Det er uden Forskiel om Hørrer er røddet i Dug eller i Vand; men den skal i det Mindste være saa fin, at den kan udspindes til 10 Knæk (Schneller) pr. \mathcal{W} , og hverken være af en mørkegraa eller rødagtig Farve.

For endmere at opmuntre til at levere Hør passende for Maskinspinderiet i Urach, udsatte Kongen i

1845 Præmier af 160 Fl., for i det Mindste 12 Centner tilberedt men uheglet Hør; 140 Fl. for i det Mindste 10 Centner; 120 Fl. for 9, 100 Fl. for 8, 80 Fl. for 7 og 50 Fl. for 6 Centner Hør. Det er en Betingelse, at den skal være vandrøddet.

For at indlede Hørhandel, da ogsaa Regjeringen erkjender Nødvendigheden af at Hørproducenten og Hørforædleren ikke bør være forenede i een Person, saafremt man vil have god og lønnende Høraavl, er bleven indkjøbt i Landets forskjellige Egne Hør paa Roden for siden i samme Egne at behandles paa belgisk Maade, hvilken Behandling foretages saa offentligst muligt, for at Enhver kan blive bekendt med den.

Om Nødvendigheden af en saadan Skilsmisse mellem Produktion og Forædling siger een af de til Belgien sendte Høraavlere, Kurz, i en til Regjeringen i 1842 indgiven Reiseberetning.

„Formedest den udstrakte Vinnedindustri, som forbruger en uhyre Mængde raat Stof, var det ikke tilstrækkeligt, at ene de smaae Forpagtere, der i Almindelighed tilbringe den Tid, som leveres dem fra Marksarbejde, med Spind og Bævning, afgave sig med Høraavl; ogsaa de store Godsers Forpagtere deeltog i denne fordeelagtige Cultur, og man kan med Ret sige, at dette er Aarsagen til det flanderste Landvæsens nuværende Hoide. Disse større Forpagtere kunde saameget bedre afgive sig hermed, som de, der leve af Spind og Bævning, sjældent have noget Jordbrug, hvorfor de kjøbe den paa Roden staaende Hør, for ved dens Tilberedning at forstaffe sig nogen Arbeidsfortje-

neste om Sommeren, paa hvilken Tid det ikke ret vil
 fornøes med Spind og Vævning. Egentlige Hørhand-
 lere, saaledes som nu, har der tidligere ikke været, de
 behøvedes heller ikke, da Spinderne for det Meste selv
 tilberedte deres Behov, og de større Hørhandlere lode
 deres Hør rødde og blege i særegne Anstalter, eller
 ved Entreprenører, som endnu bestaae ved Siden af
 Hørhandlere. Men da Rigets Industri efterhaanden
 aftog, da Spinderne og Væverne bleve fattigere og
 fattigere, dannede sig af sig selv af den mere formuende
 Klasse af Vævere og Væverehandlere de nuværende
 Hørhandlere, som paatage sig at tilberede Hørrøden, og
 blive paa den Maade Mellemmænd mellem Producent-
 ter og Consumenter. Dette virkede overmaade fordeel-
 agtigen paa Høravlen, og hermed paa det hele Land-
 væsen; thi da Priserne paa de bedre Sorter Hør, som
 ere de eneste der søges, kjendeligen ere stegne ved det
 forøgede Forbrug, og da de nuværende Forbrugere strax
 betale med rede Penge, hvorved Hørhandlerne ere satte
 istand til punktligen at betale til de med Landmanden
 aftalte Terminer, saa begyndte Denne med saamegen
 større Iver at avle Hør.

Hørhandlerne boe for det Meste langs med Flo-
 den Eys, fordi Fabrifanterne altid have givet den i
 rindende Vand rødde Hør Fortrinnet, og Kjøberne
 desaarfag meest søge derhen; paa denne Maade findes
 her Byer, som næsten ene beboes af Hørhandlere, f.
 Ex. den store Markedsflække Wevelgham ved Menie.
 Blandt disse Hørhandlere er der Mennesker, af næsten
 enhver Klasse af Middelfstanden, dog er det for det

Meste fortums Bøvere og Væredshandlere, som søge paa denne Maade at gjøre deres Formue mere indbringende. Da deres Handel stedse bringer dem i Berørelse med udenlandste Fabrifanter, staae de i Danneise for det Meste paa et høiere Trin end Bonden, der sjeldent forlader Huus og Hjem. De drive Forretningen for egen Regning, kjøbe Hørren paa Marken, og bearbejde den indtil Stjætning, og heri adstille de sig væsentligen fra de saakaldte Røddere, som ifkun rødde og blege Hørren for en Tredie mod en vis Betaling, men dog ere ansvarlige for Resultatet.

Hørhandlerne ere i Almindelighed formuende Mænd, hvilket ikke kan være anderledes ved en Haandtering, hvor Kjøbet af det raa Stof medtager den største Deel af Driftscapitalen. Hvor stor den Capital er, som en saadan Handlende bruger til sin Omsætning, kunde jeg ikke erfare med nogen Bestemthed, da disse Menneſker ere meget mistænkelige og tilbageholdende, og ikke lade nogen see dybere ind i deres Forretning, ligesom deres Angivelser ikke ere at lide paa; dog antager jeg, at den for de fleste udgjør 8 til 12,000 Fl.*).

Inventariet er ikke betydeligt og indskrænker sig for det Meste til de fornødne Svingstøffe og Bothammere. Til at opbevare Hørstraet have de Handlende lette Skure med Straatag og Straavægge; i Almindelighed maa Bonden opbevare det. For Rødningskasser sørge Gudsforpagterne langs med Lys, og paa deres Enge bindes og tørres. For Brugen af Rødningskasserne,

*) 1 württembergsk Gylben = 4 Rmk. 10 S.

som indeholde omtrent 180 Bundter à 10 \mathcal{R} tørret Straa, betales omtrent 2 \mathcal{R} ., hvori er indbefattet Bestalingen for Kæsernes Nedsænkning i Vandet, for Tilsynet med Rødningen og for den fornødne Halm, som ifkun bruges een Gang og heller ikke kan bruges oftere.

Rødningen og Blegningen foretages stedse af de samme Arbeidere, som om Vinteren behandle Hørrer. En Handlende, hvis Forretning er af ovennævnte Omfang, eller som bearbejder Afgrøden af 50 til 60 Morgen*) Lands Areal, sysselsætter hele Aaret 3 til 4 Karle, hvoraf hver i Gjennemsnit betales med 20 til 22 Kr.**) og Kost, som kan anslaaes til 12 til 14 Kr., da de ikke erholde andet at drikke end Kjørnemelk. Under tiden lader han dem arbejde om Vinteren efter Accord, saa at de foruden Kosten erholde 14—15 Kr. pr. 3 Württembergff \mathcal{R} skjættet Hø. Meer end 9 \mathcal{R} kan en Arbeider ikke gjøre færdig pr. Dag.

Foruden disse Arbeidere sysselsætter en Handlende om Sommeren ved Tørringen og Blegningen omtrent 6 Fruentimmer i 2 til 3 Maaneder, og hvoraf ethvert erholder foruden Kosten 12 til 15 Kr.

Den Handlende af det her omhandlede Slags arbejder i Almindelighed selv med; dog indskrænker dette sig for det Meste til Skjætning og til Hørrerens Tilberedning til Salg."

I Indstillingen til Kongen denne Sag angaaende søger Industriforeningen fremsfor alt at udhæve, at

*) 1 Morgen = 3840 \square Fod.

**) 1 Gylde = 60 Kr. (Kreuzer).

Hørhandler-Systemet ikke kan ventes indført i Württemberg uden Statens Bistand, og dertil ikke uden stort Offer. I Belgien, siges der, har rigtignok denne Indretning efterhaanden udviklet sig af sig selv, men dette kan ikke ventes at ville skee i Württemberg, ikke at tale om at Forholdene ere her anderledes, formedelst Concurrencen med Belgien, og det lave Trin, hvorpaa Høravlen staaer i Württemberg. Saafermt denne Industrigreen endnu længe overlades til sig selv, gjør Foreningen opmærksom paa, at de indenlandste Maskinspinderier for Fremtiden ikke alene ville tage den største Deel af den Hør, de forbruge, fra Udlandet; men at ogsaa den hidtil bestaaende Høravl vil aftage i samme Grad, som Brugen af maskinspundet Garn tiltager, hvormed en vigtig Kilde til Arbejdsfortjeneste vil ophøre at rinde for den fattigere Arbejdsklasse. At ingen privat Mand kan tænke paa under nærværende Forhold at anlægge en saadan Hørhandel, dertil angives som Aarsag det aabenbare Tab, som Enhver, der vil begynde derpaa, vil udsætte sig for. En saadan maatte kjøbe det raa Material af Bonden, og i det Smaa, eller han maatte opmuntre den større Godseier til at dyrke Hør, med Løfte at affjøre ham Straaet paa Roden, men i begge Tilfælde kan han vente med Sikkerhed, at han kommer til at betale en Priis, hvorved han ikke kan bestaae.

Hvad Bonden angaaer, avler han i Württemberg ikke meer end han behøver til eget Huusbrug, og sælger det ikke; hvad han i bedre Høregne avler meer, end han Selv forbruger, er i Almindelighed iffun saa-

meget, som han i Vinterens Løb kan oparbejde med egne Folk, og det er derfor naturligt, at naar en Hørhandler vil affjøre ham Hørren paa Roden, forlanger han derfor ikke meget mindre, end han haaber at kunne erholde om Foraaret for den forædlede Hør. Hans eget og Huustjændes Arbejde anslaaer han ikke synderlig høit. Vil Hørhandleren formaae en Godsseier til at dyrke Hør, vil dette ikke lykkes, med mindre han lover, at affjøre ham Hørren paa Roden til en bestemt Priis, og dertil en god; men det ligger i Sagens Natur, at der ikke kan gives noget saadant bestemt Løfte for en Vare, hvis Bestaendighed endnu ikke kjendes; med sjeldne Undtagelser vilde dette blive til Kjøbernes Skade; thi, som overalt, kommer det ogsaa i Belgien an paa et forstandigt Indkjøb. Til det raa Produkts Indkjøbspriis kommer endnu det Tab, som opstaaer for Enhver, der begynder paa en Industri i et Land, som dertil mangler øvede Arbeidere. Under saadanne Forhold troede Foreningen, at der var Anledning til at henvende sig til Regjeringen, om af Staten at erholde Midler til at indføre i Württemberg Hørhandel paa belgisk Maade, og den androg paa, at ommeldte Kurz understøttedes med en i de første Aar rentefri Drifts-capital paa 15,000 Fl., og desforuden tilstodes i samme Tid en passende aarlig Sum, da han ikke kunde haabe i Begyndelsen at nyde Fordeel af Handelen; men han skulde da være pligtig til uden Erstatning paa Forlangende at gaae tilhaande med at dyrke Hør paa belgisk Maade.

Regjeringens Beslutning blev, at der paa Ho-

henheim skulde begyndes med saadan Hørhandel, og gav dertil et rentefrit Laan af 8000 Fl.; men det svarer ikke til Forventningen, hvilket tilskrives dem, som lede Forretningerne.

Ogsaa i Sachsen er det blevet klart for Regjeringen, at Landets Høravl vil komme til at ophøre i samme Grad, som Hørmaskinspinderiet udbreder sig, da den i Landet avlede Hør i dens nærværende Tilstand ikke er skiftet til at spinde paa Maskiner. For at forbedre denne Avl har Den ladet duelige Defonomer reise til Hohenheim, for at blive bekendte med den der anvendte belgiske Dyrkningsmaade. Det er Regjeringens Grundsætning, ved Præmier ifkun at opmuntre til saadanne Industries og Culturgrene, som enten ikke findes i Sachsen eller ikke af tilstrækkelig Fuldkommenhed. Den har derfor ikke opmuntret til at udbrede, men til at forædle Høravlen, og, da Den ogsaa erkjender Nødvendigheden af at Hørens Produktion og dens Forædling besørges af forskjellige Personer, har Den opmuntret til at dette skulde stee i Sachsen, ved at love Understøttelse til Hørtilberednings-Anstalter. Hidtil har det ikke dermed villet lykkes, derimod har Grev Reichenbach til Lauske ved Lobau i Dver-Lausitz paa sine Godser ladet indføre den belgiske Hørtilberedningsmethode, og har oprettet et Monasteranlæg, som staaer aabent for Alle. Nogle Landmænd, som have lært der, og udøve det Lærte paa deres Eiendomme, udbrede ogsaa fra disse Kundskaben til den belgiske Høravling i deres Omegn.

Preussen er ikke bleven tilbage i Anstrængelser

for at forbedre Landets Høavl, især Schlesiens, som er Hovedsædet for denne Avl, men om disse veed jeg ifkun det, at der er sendt Defonomer til Belgien, for der at lære Høavlen, og at een af dem, Alfred Rüsin, derom har meddeelt offentlig Underretning. Der er oprettet Høavlingskoler i Simmenau og Klopschen ved Glogau.

Ingen af de europæiske Stater tilbyder, hvad Høavlen angaaer, et lærerigere Exempel end Irland.

Da dette Lands blomstrende Uldenfabrikation var en farlig Medbeiler for Englands, udvirkede dettes Fabrikationer i Slutningen af det 17de Aarhundrede, at der udstædtes Parlementsacter, hvorved denne Fabrikation blev undertrykt i Irland; men, som et Slags Erstatning derfor, henvises Beboerne til Linnedfabrikationen, som samtidigen med Uldenfabrikationen blomstrede hos dem. Det er ikke her Stedet at skildre den af England mod Irland begaaede Uretfærdighed og Maaden, hvorpaa den consequent saaledes udførtes, at Uldenfabrikationen næsten aldeles kom til at ophøre, men jeg vil alene bemærke, at næst at der indkaldtes fremmede Protestanter, for at lære Irlænderne en bedre Maade at avle Hør og væve Væveder, oprettedes i 1710 et særegt Collegium med Sæde i Dublin til at fremme Linnedmanufakturere i Irland, og hvad dermed staaer i Forbindelse, altsaa ogsaa Høavlen. Betydelige Capitaler stillede til dette Collegiums Disposition, og da det hævedes i det tredie Aarti af indeværende Aarhundrede, var i de sidste Aar til dette Tidsmeed aarligen udbetalt £. St. 21,000. Collegiet ind-

kalbte fremmede Høravlere, sendte unge irske Landmænd til Fastlandet, især Belgien, for at blive bekendte med den derværende Høravl, anlagde i de forskjellige Grevskaber Mønstergaarde, paa 5 Acres, hvor unge Mænd fra de samme Grevskaber oplærtes i den flandiske Maade at avle og tilberede Hørrøen, for siden at lære den til Andre; det indforskrev godt rigaist Hørfro til Udsaaening, hidrog til Dyprettelsen af Møller, hvor Høstraadet blev brudt og skjættet, m. m.

Ihvormegit disse Foranstaltninger end hidroge til at udbrede og fremme Høravlen i Irland, avledes neppe meer end en fjerde Deel af Landets Behov af Hør; i 1840 indførtes omtrent 80,000 Tons.

Efterat Regjeringens Understøttelser vare ophørte tilligemed Collegiet — de sidste Præmier udbetalttes i 1832 — begyndte den irske Høravl at gaae tilbage, og overfløiedes af Englands og Skotlands, fornemmeligen da samtidigen hermed Hørmassinspinderiet indførtes i Irland, og Haandspindingen dermed fik en Ende, hvorved Affætningen af den irske Hør ophørte, da de store Spinderier fandt det fordeelagtigere at forsyne sig fra Rusland eller Nederlendene, hvor Priserne vare billigere end i Irland. I 1841 dannede sig derfor i Belfast et Selskab til Høravlens Fremme med Afgreninger omkring i Landet, og hvis Medlemmer bidrage aarligen fra £. St. 1 indtil hvilken Sum Enhvert vil give. Selskabet sendte Landmænd til Belgien, Tydskland, m. fl. Steder, for at lære at kjende til den derværende Høravl og Hørtilberedningsmaade. Efter Tilbagekomsten sendtes de omkring i Landet, for at

bistaae Landmanden i hans Høravl. Naar noget Filial-Selskab aarligen bidrager til Hoved-Selskabet med R. St. 15, er det berettiget til at erholde een af disse Høravlere een Uge i Saaetiden og to Uger i Ruffnings-tiden. Hoved-Selskabet betaler Høravlerens Løn, men Reiseomkostningerne bestrides af vedkommende Filial-Selskab. Der tilstaaes endvidere R. St. 3 til Præmie for godt Hørfro, Hø m. m., samt et tilstrækkeligt Antal af de af Selskabet udgivne Skrifter. Betaler noget Filial-Selskab R. St. 25, erholder det Høravleren i 3 Uger. Ethvert af disse Selskaber meddeles frit og som Model et Hørfro-Rensnings-Medskab og et Sæt belgiske Haandstjætter. Hørmøller oprettes rundt om i Landet paa Selskabets Bekostning, eller med Dets Understøttelse, ligesom der er oprettet Haandstjættestoler efter belgisk Mønster. Der udsættes endvidere betydelige Præmier for Opfindelse eller Forbedring af Maskiner henhørende til Høravlen; Præmier for det bedst avlede Hørfro, for den bedst heglede Hø m. m. I de faa Aar, Selskabet har bestaaet, er Irlands Høravl saameget udvidet, at Indførselen af fremmed Hø betydeligen er aftaget. Medens man i 1840 anslog Irlands Høproduktion til 25,000 Tons, var den 3 Aar derefter stegen til 36,500 Tons, og dens Værdi forbedret med R. St. 10 pr. Tons. Med Hensyn til den avlede Hørs Godhed kan Irland nu maale sig med ethvert andet Lands og, saafremt den avledes i tilstrækkelig Mængde, kunde den allerede nu være Gjenstand for en søgt Handelsartikel. I forrige Aar (1845) kunde

en fra Belgien indløben Ordre ikke udføres, af Mangel paa Hør. Engelske Maskinspinderier foretrække den irske Hør for den fremmede.

Efter i det Foregaaende at have viist, at den belgiske Høraavl og Hørtilberedning er det Monster, som man i andre Stater tragter efter at naae, vil det her være paa sit rette Sted nærmere at anføre, hvori dette Systems Fortrin bestaaer.

Det flanderiske Agerbrug er bygget paa, at Jordsejendommene deles i mange smaae Lodder, hvorpaa avles Hør, oliegivende Planter, m. m., og hvis Besiddere dele deres Tid mellem Agerbruget og Tilvirkning af Lærred. Af den flanderiske Høraavl ansees den, som finder Sted omkring Courtrai, for den bedste, og er den, som søges udbredt i Irland. Den ruffede og knevlede Hør tørres her paa Marken, og sættes derpaa i Stak, for at røddes om Sommeren, naar Landbrugets øvrige Forretninger tillade det, og naar Luftens Temperatur er mere stiftet dertil; kan Hørstraaet staae længere Tid i Stak, er det saameget bedre; 3 Aar ansees for den bedste Tid. Det er imidlertid ikke for Høraavlerens, men for Hørhandlerens eller Faktorens Regning at Ruffning, Lørring, Knevling m. m. foretages. De Handlende enten leie Jorden, og lade den bearbejde af Eieren færdig til Saaening, eller ogsaa kjøbe de Hørrer paa Roden, naar den staaer i Blomst, og besørge med egne Arbeidere det Øvrige. Belgieren hylder den Grundsætning: „Arbeidets Deeling er det halve Arbeide sparet, og yder den dobbelte Fordeel.“

Fordele af denne Arbejds Deling med Hensyn til Hørafl og Hørtilberedning ere sinessynlige. Landbrugeren kan avle Hørrer i det Store, uden at befrygte at dens Bearbejdning til almindelig Handelsvare skal berove ham for megen Tid fra hans øvrige Arbejde, eller bringe ham til at forsømme det ene for det andets Skuld; Hørtilberederen kan anvende sin hele Opmærksomhed paa dette Arbejde, og, ved at udføre det paa den rette Maade, tilveiebringe et stort og eensformigt Produkt, som ved dets Godhed, som Handelsvare, og ved det mindre Affald, den rigtige Behandlingsmaade afgiver i Modfætning af Bondens almindelige og mindre gode, forskaffer ham for den færdigberedte Hørrer en saadan Priis, at han kan betale Hørreravleren for Hørrer paa Roden omtrent samme Priis, som Denne vilde opnaae, ved selv at have tilberedt den med sine dertil uøvede Folk, og mindre gode Redskaber.

Betingelserne, som i Almindelighed lægges til Grund for en Handel mellem Hørreravler og Hørrerhandler om Hørrer paa Roden, anføres her efter hvad den allerede forudnævnte Kurtz siger i et af ham udgivet Skrift om den belgiske Hørreravler.

- 1) Kjøberer bestemmer den Tid, da Hørrer skal ruffes.

Denne Bestemmelse er meget vigtig; thi, skal Hørrer beholde sin naturlige Fiinbed og Seigbed, maa den ruffes, naar Froet neppe har begyndt at farves; men nu er det ikke tjenligt til at udsaaes, neppe til Olieslagning. Saafremt

denne Clausul ikke stod i Contracten, kunde Sælgeren maastee ville gjøre sig Fordeel af Frøet, men paa Hørrens Beføstning, og lade den staae for længe paa Marken. Kjøberen handler derfor rigtigst i ogsaa at betinge sig Frøet.

- 2) Kjøberen betaler Høstfolkene, men Sælgeren giver dem Kost.
- 3) Sælgeren skal levere Hørren frit til Kjøberens Bolig eller til Rødningsstedet.

Denne Betingelse er saa almindelig antaget i Flandren, at Sælgeren ikke vægrer sig for at kjøre Hørren ofte 3 til 4 Mile. Voer han i Nærheden, maa han ofte kjøre Hørren fra Rødningsgraven til Blegepladsen og derfra til Kjøberens Bolig.

- 4) For hver 100 Rode Ager skal Sælgeren levere 50 R Halm. Skeer Salget efter Vægt, betinges 5 R Halm pr. 100 R Hørstraa.
- 5) De ulykkelige Tilfælde, som kunne indtræffe med Hørren efterat den er solgt, f. Ex. ved Hagel, ved at gaae i Leie efter Pladsregn, m. m., gaae paa Kjøberens Regning.
- 6) Da Hørhandleren i Almindelighed ikke har tilstrækkeligt Huusrum til at modtage Hørren, forbinder Sælgeren sig i saadant Tilfælde til at opbevare Hørren, indtil den skal røddes.
- 7) Paa mange Høragre er der Steder, hvor Hørren hængvinder, eller hvor den tidligen gaaer i Leie; undertiden er Bærten flet paa Agerens Yderpunkter. Udgjøre saadanne Steder en bety-

delig Deel af det Hele, blive disse opmaalte, og den derpaa staaende Hør fradrages Kjøbet.

Hvor fortrinlig Høravlen end er i Belgien, har den dog begyndt at tabe sig tilligemed Vinneævningen, hvorfor Regjeringen i 1841 udnævnte en Committée, som det overdroges at undersøge alt, hvad der stod i Forbindelse med Høravlingen og med Hørens Forædling. Det skulde blive for udførligt her at meddele en Beretning om Resultatet af Committeeens Undersøgelser, hvad Høravlen vedkommer, hvorfor jeg indskrænker mig til at henvise til dette Tidsskrifts ny Række, 5te Bind, hvor jeg har afhandlet denne Gjenstand.

Naar, som erfares af Ovenstaaende, at Regjeringerne i Stater, hvor Høravlingen er fortrinligere end i Danmark, ja endog Den i Belgien, hvis Høravl er det Mønster, som i andre Stater trages opnaaet, har fundet sig foranlediget til at søie, og dertil kraftige Foranstaltninger for at forebygge at deres Høravl gaar tilgrunde, hvormeget mere bør da dette være Tilfældet med Danmark, hvis Klima og Jordbund ikke er til Hinder i at herfra kan leveres Hør ligesaa god som fra noget andet Sted.

Over et halvt Sekulum er nu henrundet, siden Regjeringen ved i 1793 at oprette Høravlings-Institutet Lyffenssæde søgte at udbrede en bedre Høravl her i Landet, og efter hollandsk Maade; men Udsaldet heraf har ikke bedre svaret til Forventningen, end at det Spørgsmaal nu kan forelægges til Besvarelse: om Høravl fremdeles skal finde Sted her i Landet eller ikke? Lyffenssæde har rigtignok modtaget unge

Agerbrugere fra Rigets forskjellige Dele, for der at lære en bedre Maade at avle Hør, og det er vel umis- kjendeligt, at dette har havt nogle heldige Resultater ifølge med sig, men, naar det nærmere undersøges, ville Fleerheden af Resultaterne muligen blive, at Bonden ved at sende sin Søn til bemeldte Høravlingsstole mere har tilsigtet at faae ham fri for Udskrivning til militair Tjeneste, end at lære Høravl. Skal Dieme- det med en bedre Høravls Udbredelse opnaaes, maa det ikke mere være paa Lykkensædes Marker, at Bonden skal lære at avle god Hør, men paa hans egne. Men hermed bør hans eget Arbeide ved denne Avl ogsaa ophøre, og enten bør han sælge Hørren paa Roden, til Hørhandlere, eller ogsaa lade den tilberede paa Hørtilberednings-Anstalter.

Hvad angaaer den praktiske Anviisning paa Bondens Mark, har allerede Procurator Rasmussen i Rudkjøbing foreslaaet, at duelige Høravlere aarligen udsendes, for at gaae Bonden tilhaande med hans Høravl, hvilket ogsaa har viist sin Nytte paa Lange- land; saavel han, som Kammerraad Drewsen, Schroll, afdøde Kjøbmand Jacobsen i Rudkjøbing og Justitsraad, Ridder Wulff i Rebel-Mølle ville, at Bonden indskrænker sig til at avle Hør og overlader det til Andre, at tilberede den, eller ogsaa sælger den paa Roden til Hørhandlere, hvilket ogsaa har viist sig hen- sigtsmæssigt her i Landet medens Debjerggaard tilhørte Regjeringen og Høravlen dreves der for Den- nes Regning; thi dengang kjøbtes Hørstraae af Bon- den, og tilberedtes paa Debjerggaard, hvilket havde

tilfølge, at en stor Mængde Hør avledes i Omegnen. Men, med Indkjøbets Ophør ophørte Høravlen, i det Mindste i forhenværende Udstrækning.

I nyere og nyeste Tider har det ogsaa viist sig, at Hortilberednings-Anstalters Anlæg have tjent til at befordre Høravlen, og det i en Strækning, som er udenfor den Kreds, hvori de i Almindelighed virke.

Blandt saadanne Anstalter maa fornemmeligen udhæves det, der er anlagt i Odense, tilhørende Kjøbmand Edsberg og Hørframmer Ullum. Her findes:

a) tvende Tørreovne, saa at der kan indsættes Straa i den ene, medens der tørres i den anden. Omtrent 3,600 \mathcal{R} Straa kan tørres paa een Gang, og Tørringen varer 3 Dage.

b) en Brydemaskine af støst eller som de kaldes her, af kængst Konstruktion, som betjenes af 4 Mand;

c) 4 Skjætemaskiner, med en lodret omløbende Skive, paa hvis Sider sidde afværende Skjætte-træer, 4 paa hver Side. Ved en saadan arbejder 4 Mand, som i Gjennemsnit levere pr. Mand dagligen 32½ \mathcal{R} skjættet Hør.

Saaavel Bryde- som Skjætemaskinerne drives ved Hestekraft.

d) Hegleri.

Endnu maa tilføies, at fra tilkommende Nytaar vil blive sat i Gang en Blaarmaskine, liig den, som findes hos Dhr. Jacob Holm og Sønner her i Staden, og som er en noget forbedret Konstruktion af den, der benyttes af Raupach i Randers, og hvorved

Høravlen i Odense Amt formeentlig vil gives et mægtigt Fremstød.

Med dette Anlæg er forbundet Høravling for egen Regning.

Fra 17 Juli 1843 til 15 Juni 1844	er tilberedt	10,056	℔	Taver.
„ 10 — 1844 til 9 Aug. 1845	—	18,960	℔	—
„ 15 Sept. 1845 til 19 Sept. 1846	—	30,917	℔	—

For indeværende Aar (1846) ventes et endnu større Resultat, da der af Avlen 1846 er skættet i de første 4 Uger fra 21de September til 17de October 4,259 ℔ Taver, og fra 1ste September til Midten af October er modtaget til Bearbejdning over Halvdelen af det Quantum Hørstraa, der blev leveret forrige Aar.

Den for egen Regning drevne Høravl har været som følger:

1841	udsaet	1 $\frac{1}{8}$	℔d.	Høfrø i leiet Jord, og til hølot	$\frac{1}{2}$	℔d.
1842	—	27	℔d.	8 $\frac{1}{2}$	℔d.
1843	—	23 $\frac{1}{2}$	℔d.	8 $\frac{7}{8}$	℔d.
1844	—	9	℔dr.	7 $\frac{1}{4}$	℔d.
1845	—	10 $\frac{3}{4}$	℔d.	9 $\frac{1}{8}$	℔d.

Grunden til den aftagne Høravl angives at være Bøndernes tiltagende Velstand, som gjør at de hellere selv besaae deres Jord med Høfrø, end udlægge den til halv Saaening, eller bortleie den, undtagen til Priser, som ikke kunne lonne sig at betale.

Af røddet Hørstraae er kjøbt ikke ubetydelige Partier, tildeels er sluttet Alford for flere Aar.

Det er til at kunne sættes ved Siden af denne Hørtilberednings-Anstalt, at Landets øvrige maae bestræbe sig for.

Alf alt Ovenanførte maa det være indlysende, at saafremt Staten anseer det fordeelagtigt for sig og for sine Borgere, at Høravlen ikke alene skal vedblive her i Landet, men hvad der nu er uadskilleligt derfra, forbedres, maa dette søges opnaaet ved at skaffe Landmanden paa hans egen Mark praktisk Anvisning til at avle god Hør, ved at indkalde hertil dygtige flandrerste Høravlere; og at dette er nødvendigt, har Erfaringen i Württemberg tilstræffeligen lært; thi vel kan Høravlen bringes her et mægtigt Skridt videre, ved at sende Danske Dekonomer til Belgien, og lade disse være omvankende Læremestere, men at dette ikke er tilstræffeligt for at frembringe Hør, tjenlig for Maskinspinderier, have vi seet i det Foregaaende, at være erkjendt i Württemberg, ligesom ogsaa Marsagerne dertil.

Dog, hermed er det ikke tilstræffeligt; der maa samtidigen med saadan Foranstaltning opmuntres til Hørtilberednings-Anstalter, og dertil saadan Opmuntring, at de virkeligen komme istand, samt til at etablere Hørhandel paa belgisk Maade, saaledes som Dhr. Edsberg og Ullum tildeels gjøre.

Omkostningerne ved disse Foranstaltninger ville ikke blive faa, især, saafremt Regjeringen vilde søge samtidigen at virke over det hele Land; jeg troer derfor, at det er at foretrække, først at virke paa de Egne, hvor Høravlen er meest udbredt, hvorved opnaaes, at der kan arbeides med saamegen mere Kraft, hvorved Haabet om godt Udfald bliver saameget større, end naar Kræfterne skulle fordeles over hele Riget.

Blandt de her i Landet mest tjenlige Egne til

at begynde at virke paa, maa fornemmeligen Odense og Randers Amter udhæves; da det er i disse Høravlen er mest udbredt. For Odense Amt taler ydermere, at der allerede er gjort en god Begyndelse til Planens Udførelse ved Edsbergs og Ullums ovenanførte Anstalt; men mindre talende derfor er, at saavel Overøvrighed, som af Amtets mest indflydelsesrige Godseiere ere stemte mod Høravlingen, paa Grund af at i den Deel af Fyen, hvor den er mest udbredt, findes det fletteste Agerbrug Sted; men fordi det maa indrømmes, at dette nu er Tilfældet, er det derfor ikke afgjort, at det dermed vil vedblive, naar Sletteboeren først har lært at avle saadan Hør, at den kan blive til dygtig Handelsvare, og derved har lært at kjende til de pecuniaire Fordele dette har til Folge, og at han ikke skulde kunne lære dette, og ikke Høravlen kunde blive til en rig Indtægtskilde for Nordfyenboeren, ligesom den er bleven det for Nordirlænderen, dertil indsees ingen Grund.

Forholdet er anderledes i Randers Amt. Her er Høravlen ligesaa udbredt som i Odense Amt, men her tager Amtets øverste Øvrighed samt Amtshusholdnings-Selskabet sig med megen Iver af denne Avl, men her mangler en Hørtilberednings-Anstalt, liig den i Odense. Vel mangler her ikke paa en Hørmølle, til en Tid var der endog tvende, men neppe svarer den saaledes til Formaålet.

At søge at virke paa Høravlens Udvidelse og Forbedring ved trykte Skrifter, vil for Diebliffet intet nytte; thi her gjælder det om at kunne og ikke at

vide; og hermed overlades Hørablens fremtidige Skjæbne her i Landet i deres Hænder, som herpaa kunne have Indflydelse, med det Ønske, at der snarligen og med Kraft handles, da det ellers muligen bliver for sildigt.

O. J. Rawert.

Guleroden,

som Markfrugt betragtet.

(Efter det Engelske, med Bemærkninger.)

Da Guleroden fordrer en dyb, sandet Muldjord, vil den aldrig blive saa almindelig dyrket som Kartofflen og Turnipsen. Ikke desto mindre er dens Dyrkning alt for længe bleven forsømt paa Jorder, hvor den vilde have afgivet en langt rigere Afgrøde end enhver anden Rodfrugt.

Det bedste Skrift vi kjende om denne Rodfrugt er det af Robert Burrows (en dvelig Landmand i Norfolk), dediceret til det engelske Landhuusholdningselskab (the Board of Agriculture). Han har dyrket Guleroden i det Store og fundet Resultaterne saa lønnende, at vi kunne vente at see denne fortrinlige Rodfrugts Dyrkning indført i Sædsfistet paa dertil passende Jord.

Nyt Sædesro er altid af største Bigtighed, da

overgjemt Frø ikke groer selv om det ei er ældre end to Aar.¹⁾ Blandet Sæd, af nyt og gammelt Frø, bør omhyggelig undgaaes. — Den eneste Art, man anvender paa Marken, er den lange røde eller Mark-Guleroden.

Hr. Burrows yttre sig saaledes om Guleroden og dens Anvendelse til Arbeidsheste og Svin:

„Jeg begynder at optage Guleroden i Slutningen af October, da jeg paa den Tid gjerne ophører at fodre mine Heste med Lucerne, og jeg fra den Tid stoler ganske og aldeles paa mine Gulerødder med et tilbørligt Tillæg af Hø som Vinterfoder for Hestene, indtil den første Uge i Juni, da Lucernen igjen er moden til Afmeining. Ved at følge denne Fremgangsmaade har jeg i de sidste 6 Aar seet mig i Stand til at føde 10 Bognheste hele Vinteren igjennem uden at have givet dem noget som helst Slags Korn, og har i samme Tid bespart en stor Deel Hø, imod hvad jeg maatte anvende saalænge jeg, efter gammel Skik, fodrede mine Heste med Korn og Hø. Jeg giver hver af mine store Arbeidsheste 70 Pund Gulerødder om Dagen. De Folk, der passe Hestene, maa opstære en Deel af Gulerødderne i Hø eller Halmhakkelsen; Resten af disse give de Hestene hele om Aftenen og Natten med en Smule Hø i Hørækkerne, og ved dette Foder nyde mine Heste en uafbrudt Sundhed.²⁾ Jeg anfører kun dette fordi Nogle troe, at Guleroden, givet ublandet og bar til Hesten, er skadelig for dennes Helbred. — Saa heldig har jeg været ved Anvendelsen af Carotter (Gulerødder) til Vinterfoder for Heste, at

jeg, ved Hjælp af Lucerne til Foder om Sommeren, har seet mig istand til, ved de Forsøg, som ere foretagne under mit personlige og specielle Opsyn, at bevise, at en god Norfolker-Arbejdshest, af hvilken man kræver to Toure om Dagen, saavel Vinter som Sommer kan holdes hele Aaret igjennem paa Productionen af en eneste Acre Land*).

Ligeledes har jeg med stor Fordeel anvendt Guleroden til Svinesøde hele Vinteren, og ved dette Middel forvandlede mit Straa til en fortrinlig Gjødning uden Hjælp af Hornqvæg.³⁾

Fordelen af Gulerødder, anvendte paa denne Maade, viser han i en anden Beretning om et Forsøg paa at føde fire Galloway-Drer med Gulerødder, istedetfor fire andre paa den almindelige Maade med Turnips og Hø.⁴⁾

Sammenligner man Guleroden med Kartofflen, saa er der en Omstændighed endnu, som taler til Fordeel for den første, nemlig at den ikke behøver at koges, og derhos er det ikke vanskeligere at vasse den ene end den anden.⁵⁾ Denne og andre Omstændigheder, rigtigt overveiede, burde bringe os til at erkjende, at Guleroden er af alle Rødder den meest værdifulde til Arbejdsheste; ligesom det ofte er beviist, at Heste lade Haffelse, blandet med Havre, ligge urørt, naar man ved Siden af sætter Gulerødder, skaarne i Haffelsen, for dem.

Gulerødsfrø samles helst paa følgende Maade:

*) En Acre: = henved 6 Skpr. Land dansk Maal.

ved den aarlige Optagning udvælger man nogle af de bedste Rødder og opbevarer dem i en Kjelder i Sand indtil Foraaret, eller planter dem strax i det Frie paa en aaben Plads i Haven og beskytter dem med et Halmdække imod Frostene, eller ogsaa bedækker dem med Jord og afdækker dem igjen i Marts Maaned. I August er Frøet modent til Høstning og opbevares paa de tørre Stille indtil det skal bruges. Denne Maade er den sikreste til at forstaafe sig nyt Sædefrø; men det er dog tilraadeligt at stifte med andet Frø nu og da.

Productionen af Gulerødder paa en Acre er, efter Arthur Young, omtrent 350 Bushel (700 Skjæpper), men ovennævnte Hr. Burrows Afgrøde var over 800 Bushel (1600 Skjæpper) pr. Acre, hvilket langt overgaaer den rigeste Kartoffelhøst.

Da Guleroden, naar den er ganske tør, er saa haardfør, at Veirliget ikke saa let beskadiger den som Kartofflen og Turnipsen, saa kan den gjemmes Vinteren over paa samme Maade som disse.⁶⁾

Gulerødhøsten gaaer almindeligviis for sig den sidste Uge i October; den foretages med tregaslede Forke. Man kan ogsaa lade Gulerødderne blive staaende i Jorden og optage dem efterhaanden som man bruger dem; thi den stærkeste Frost gjør dem ingen Skade. Skulde de om Foraaret begynde at skyde Top, hvad de meget snart gjøre, og man vil føde Kreaturer med dem, maa det Grønne strax affæres og de ville da holde sig i god Stand til Juni Maaned.

Det almindelige Foder, som en Hest daglig faaer af Gulerødder, er 40 til 50 \mathcal{R} , blandet med Haffelse,

og disse Rødder afgive saaledes et udmærket Fodringsmiddel, der holder Hesten i trivelig Stand til at kunne udføre ethvert Arbeide. Dog er det nødvendigt at Hestene desuden engang imellem gives lidt Hø. Man begynder i December at fodre dem med Gulerødder og vedbliver dermed lige til Mai; om Foraaret skal Gulerøden især være tjenlig til Hestefoder.

Den almindelige Maade, hvorpaa Gulerødsfrø saaes, er: at blande det med Sand eller tør Jord og udsaae det med Haanden. Efter min Mening vilde det dog være bedre at saae med Maffine, 12 til 14 Tommer mellem Raderne. Gulerødderne ere tjenlige til at hyppes 5 til 6 Uger efter Udsaaeningen. De hyppes 3 til 4 Gange indtil alt Ufrugt er ganske borte; første Gang med et Hyppesjern af 4 Tommers Længde og 2½ Tommes Brede. Den anden Hyppning følger strax paa den første og skeer med et Hyppesjern, der er 6 Tommer langt og 2½ Tomme bredt. Man giver Planterne et Mellemrum af 9 Tommer.

Til en Acre Land udfordres, naar der haandsaaes og ikke i Rader, 8 til 10 \mathcal{L} Frø, blandet med 4 Skjæpper tør fin Jord eller Sand. Blandingen skeer 2 til 3 Uger førend Saaeningen, og det saaledes blandede Frø omrører man daglig for at bevare en jevn Jugtighed derved.

Saaer man derimod i Rader og bruger Maffine, da behøves kun 2 \mathcal{L} Frø, og ved Haandsaaening 5 \mathcal{L} .

Efter Humphry Davy indeholder Gulerøden Fødestof: af Tusinde 98 Dele, hvoraf 3 ere Stivelse og 95 Suffer. Man bruger den til Smørfarvning om

Vinteren og Foraaret. Af 2000 \mathcal{R} Gulerødder destilleres 50 Potter Spiritus, hvilket er langt meer end af Kartofler. Guleroden er saaledes en af de nyttigste og bedst lønnende Planter der gives.

Til Forestaaende ere, paa Udgiverens Anmodning, nedenanførte Bemærkninger blevne ham velvilligen meddeelte som Fortsættelse af det Foredrag, Hr. Kammerjunker Castenschjold holdt ved Landmandsmødet i Odense over samme Gjenstand (see ovenfor S. 453).

At Guleroden vil bruges meget, naar Kartofflen gaaer bort, antager jeg som sikkert, da den ikke alene giver en sund og god Føde for Mennesker, eftersom den kan tillaves paa forskjellige Maader, om jeg ogsaa vil tilstaae, at den ikke kan blive det, som Kartofflen er, da denne, alene kogt, giver et Fødemiddel, som ved sin Simpelted og ved sin, (om jeg maa kalde det), Smagløshed er behagelig for Alle; hvorimod jeg troer den simple Mand snarere trættes af Guleroden ved dens Sødme, men derimod antager jeg at den rigelig vil erstatte Kartofflen som Fødemiddel for Creaturene, paa hvilke den ikke alene har god Indflydelse, som et Sundhedsmiddel, men den feder meget stærkt og giver sikkert Koen til Malkning et bedre og kraftigere Foder, ligesom den, efter min ringe Mening, ikke faaer saa let Indflydelse paa Melken selv, hvilket dog er almindelig antaget med Kartofflen.

1) At nyt Sædefrø skulde være af største Vigtighed kan jeg ikke erkjende, man antager endog at 2

Nars Frø, hvilket min Gartner flere Gange har brugt, groer meget godt, men man maa for det første være vis paa at Frøet er godt høstet og ikke ældre, hvilket man saa let faaer, naar det skal kjøbes; og dertil kommer, at intet Frø ere Jordblopperne saa flemme efter som just Gulerødsfrø, altsaa maa man stræbe efter at fremvirke saa hurtig Spiren, som muligt, og dette kan just opnaaes ved at sætte Frøet 3 à 4 Dage i vaadt Sand, hvori det maa omrøres et Par Gange om Dagen indtil det bliver saaet. — Jeg har ladet saae noget tyffere, da man ved Eugningen dog maa trække flere Planter op, og til næste Aar saaer jeg aldeles ikke andet end Frø fra 1845.

2) Aldeles at fodre Hestene med Gulerøden, har jeg aldrig forsøgt, da jeg blot har brugt den som en Hjælp paa Foderet og som et Præservativ for Sygdom Efteraar og Foraar, men jeg tvivler ingenlunde paa, at Hestene kunne blive i god Stand ved denne Fodring, og naar de saa kun bruges i to Toure, som jeg forstaaer ved to Omstiftninger 3: Beed, vil jeg troe det godt kan lade sig gjøre, især da de om Sommeren, hvor det stærkeste Arbeide og det længste udfordres, blive fodrede med Lucerne, men 70 \mathcal{R} om Dagen, om ogsaa engelske Pund, synes mig det er umuligt de kunne fortære, ligesom en Acre Land (6 Skpr. efter vores Maal), godt behandlet og godt tilgroet, beviisligen kan give 300 Tdr. Gulerødder og umuligt i 365 Dage kan ædes af en Hest, med Lucerne til, om Sommeren.

3) Sviin har jeg fodret forrige Vinter, da jeg ingen Kartofler havde, med raae Gulerødder, men mine Folk og jeg selv kan bevidne, at det er et meget slet Foder for Svinene da de, især Søerne med Grise, saae elendige ud, saa jeg maatte gribe til den dyre Kjerne, af Frygt for at de skulde blive syge eller døe af Sult, da de lode den dem rigelig tildeelte Gulerod ligge indtil Hungeren kneb dem; men derimod vil jeg troe, at kogte Gulerødder give et godt Foder, hvilket jeg har hørt bekræfte af erfarne Mænd.

4) Alt Køer fedes lettere ved Guleroden end ved Kartofflen er sikkert, men man maa da undersøge Bægten af begge Fodringsmidler og see, paa hvilket mindste Quantum Fedningen skete, naar man vil faae et rigtigt Resultat, da Maalet af begge Dele er meget usikkert og især af Guleroden.

5) Med Hensyn til Kogningen, da er jeg aldeles ikke enig herom; thi, efter min Overbeviisning, er ethvert Foder, endog Kjernefoderet, bragt i den letteste Stand til Fordøiningen ved Kogning, eller varmt Vand's Paahældning, der altid er at foretrække for Brugen af det raae Produkt, især naar man vil fremvirke hurtig Fortærelse eller Fedning; jeg har brugt raae Gulerødder ved Siden af raae Kartofler og fundet at Kreaturen, æde begge Dele lige begjærligt, men jeg har aldrig prøvet at give nogen af Delene kogte til Køerne, saa jeg ikke veed Besked om Fordelen deraf, og Grunden hertil ligger i at Egnen her er en daarlig Brændselsegn.

6) Med Hensyn til Opbevaringen, da er dette,

efter min Mening noget af det vanskeligste, da det fordrer en lang Tid og mange Arbeidere, naar Guleroden skal hensættes i Stabler, med Sand eller tør Halm imellem hvert Lag; at henlægge den i en Kjelder, ligesom Kartofflen, uden videre, har jeg prøvet forrige Aar, men fandt at en Deel, uagtet de vare godt tørre, raadnede og om de end ikke raadnede, saa bleve mange ligesom visne, hvorved der fremstaaer en haard mørk Skal, som Hestene ikke gjerne æde, og antager jeg, at Roden selv taber i Værdi; men for Resten staae de sig godt saavel i Kjelder, som i Batterier, og Maaden at optage dem paa er ligesom her hos os, dog har jeg aldrig prøvet at lade dem staae i Jorden og efter Frostens at optage dem, hvilket heller ikke saa let kunde stee, naar den haarde Frost begynder, og om de kan staae sig saaledes indtil Foraaret, skal jeg ikke turde sige.

Bed nu at sammenligne, hvad der er taget af mit Foredrag i Odense, med den forestaaende Overtættelse, vil befindes, at de stemme temmelig noie; Hr. Burrows har bestemt forsøgt det i en større Maalestof end jeg, saa han sikkert har større Erfaring for sig, men de Overtættelser jeg har gjort ere efter bedste Overtættelse, og efter det Resultat, jeg er kommen til; imidlertid skal jeg i Vinter sætte 2 Sviin af een og samme Moder og samme Orne, fødte paa een Dag, den ene paa kogte Gulerødder og den anden paa raa, for at see Forskjellen. Proven med Heste tør jeg i dette Aar ikke inklude mig paa.

For øvrigt er jeg af den Formening, at Kartoflerne komme nok igjen; det er kun en Dmgangssyge paa visse Aar, og hvo, som kan gaae den igjennem og conservere en Deel tilsidst, vil have stor Gevinst. I Aar er der dog allerede stor Forffiel paa Sygdommen, og hvo, som har været dygtig fræsen med sine Ræggekartofler og tillige valgt god høi og sandet Jord, har ogsaa avlet meget gode Kartofler, som i det mindste til Dato holde sig godt.

Hagestedgaard (ved Holbæk), den 8de November 1846.

J. S. Grevenkop Castenschjold.

Et Par Ord om Engen.

Naar man betænker, at det er et gammelt Ordsprog, at Engen er Agerens Moder, saa kan man med Vilighed undre sig over, at den saa ofte er bleven ffjensket saa liden Dymærksomhed, ja ofte endog saa aldeles forsømt, at Landmænd derved ere blevne forandigede til den tilsyneladende paradore Yttring, at det var bedre at Engen var borte, og at der i dens Sted var blot Agerland.

Men i den nyere Tid, fornemmelig i det sidste Quinquennium, er der skeet en betydelig Forandring i denne Retning. Kulturens Fremffridt har nu naaet til Engen. Den er bleven Gjenstand for det Dffent-

liges Opmærksomhed. Stipendier ere blevne givne, for at Mænd, ved Reiser i Udlandet, paa dertil kvalificerede Steder kunne gjøre sig bekendte med den Kulturstand, som Engforbedringen der har opnaaet, saavel som med den derved brugelige Manipulation, for siden at hjembringe disse Kundskaber, og ved Anvendelse at lade dem komme Moderlandet tilgode. Ikke faa Steder ere nu store Anlæg iværksatte. Private have forskrevet udenlandske Engmestere, og ved deres Hjælp udrettet Betydeligt.

Den Retning, som denne Nutidens, saa at sig: klassiske Engforbedring har taget, er den egentlige Overrisling, med alt hvad dertil hører for at sætte Engen i den behørigte Niveau. Herover skal jeg intet skrive, da Fortrinligheden af saadanne veludførte Anlæg ere hævede over al Tvivl, og vil derfor, hvad denne Fremgangsmaade angaaer, henvise til de Steder, hvor gode Engvands-Anlæg kunne tages i Diesyn; thi saadanne mangle ikke her i Landet. Men ikke alle Enge ere saaledes beliggende, at Overrisling kan anvendes derpaa, hvad fornemmelig gjelder om Aenge, eller saadanne, hvorigjennem en Bæk flyder. Og da mine Enge ere af sidstnævnte Bestaffenhed, og dertil bestaae af lutter Tørvejord, hvorpaa jeg, efter Erfaring, ikke anslaaer den blotte Overrisling at virke stort, saa troer jeg, muligt at kunne gavne En eller Anden, ved at nedskrive mine Erfaringer herover, hvortil en 22aarig Praxis og fortsatte forskjellige Forsøg have forhjulpet mig.

Engen var, da jeg modtog Gaarden, i sædvanlig — aldeles forsomt — Tilstand. Vandløbet var fra Alders Tid overladt sig selv. I noget vedholdende Regnveir stod hele Engen under Vand. Engen var, paa Grund deraf, og formedelst Jordbundens Bestaaffenhed, et sandt Uføre. Høavlen var forbunden med stor Besværlighed. Høet skulde bæres paa Stænger op til Landkanten, og ofte maatte man derved vade i Vandet. Det første Fornødne var altsaa Vandløbets Udgravning og Engens Grøftning. Efter Mars Forløb vandt Engen Fasthed, og man kunde nu tænke paa, paa anden Maade at komme den til Hjælp. Opgaven var imidlertid ikke let. Intet landoeconomist Skrift gav den attraaede Anviisning, uagtet deri nok handlede om Enge. Alting skulde stee forsøgsviis. Misgreb kunde let begaaes. Det første var, at jeg dæmmede i Aaen, og ledte Vandet op omkring endeel af Engen, for at overrisle den. Virkningen af Dverrislingen paa den blotte Torvejord var dog neppe synlig, og den Deel, der var foran Dæmningen, leed af det opdæmmede Vand. Jeg forlod altsaa Dverrislingen, og tog min Tilflugt til, om Foraaret at sætte Vandet nogle Gange, et Par Dage i Rab, op over Engen, men Virkningen var heller ikke betydelig.

Jeg havde nu i Tidens Løb vundet den Dverbeviisning, at Jordpaakjørsel var det eneste, der radicalt kunde forbedre en saadan Eng, hvorefter da Vandingen først vilde kunne vise Nytte. Det første Forsøg faldt yderst lønnende ud. Virkningen var forbausende,

men den paafjorte Jord havde ogsaa været særdeles god, og der var ikke bleven sparet. Dette Arbejde blev nu aarlig fortsat. For at afhjælpe Mangelen af brugbar Jord til at paaføre, lod jeg den gode Jord af Brakgrøfterne sætte i smaae Stakke ved Siden af Grøfterne, og den blev siden, fra Efteraaret af indtil Foraaret, naar det kunde gaae an, ført ned paa Engen. Resultatet var, relativt, altid det samme. Nu fik jeg en god Eng, hvorpaa Vandet kunde gjøre Nytte.

Mine Forsøg med Engen ere senere forfulgte i en dobbelt Retning; nemlig:

1. I Jords og Mergels Paaførsel paa den naturlige Græsbund, og
2. I Jords og Mergels Paaførsel paa den, med Ploven opbrudte, eller med Spaden gravede Græsbund, som da strax besaaes med Græsfrøe.

Resultaterne ere:

I Tilfældet Nr. 1, Jordpaaførsel virker heldigt allerede i første Aar.

Mergelen virker senere, efter min Erfaring, først fuldstændig i 3die eller 4de Aar.

I Tilfældet Nr. 2 virker Jord eller Mergel, paaført, omtrent samtidig, begge Dele udmærket. Mergel paa pløiet Tørvejord virker altid heldigt.

Med Hensyn til, hvilken Methode, der fortjener Fortrinet for den anden, da siger jeg ubetinget, at den pløiede eller gravede, og hvor behøves, indgrøstede,

Jord fortjener, efter min Erfaring, langt Fortrinet, da Græsarterne, der frembringes, ere langt skjørere og bedre, end paa den naturlige Græsbund, naar Paaskjerselens Mængde ellers er den samme. Foruden at man kan overbevise sig herom ved Diet, sees det ogsaa klart naar Køerne komme løse; thi de søge da strax i samlet Mængde saadanne Steder, hvilke de fortrinligviis afæde; og som da igjen, paa Grund heraf, viser sig i Mælkerigheden. Man kan saaledes opnaae at komme i Besiddelse af en Engbund, der af Køerne søges ligesaa gjerne, som Ageren, og hvor de til den Tid finde mere for Tanden, hvilket er et Gode, som enhver Landmand nok veed at paaskjønne.

Et meget vigtigt Gode, som tillige opnaaes ved en saaledes behandlet Eng, er at den høistskadelige Suurhed, og svampagtige Uddunstning derved hæves. Rugen vil ikke mere være udsat for at ødelægges af Rust, som Tilfældet var, saalænge den stod i Nærheden af en, til sig selv, og sin Suurhed, aldeles overladt Eng; ogsaa vil Atmosphæren vist blive sundere for det animaliske Liv. Med Hensyn til at lade Køerne græsse i Engen, da er det ofte blevet sagt: at den gode Landmand taaler dem ikke der. Jeg mener at dette Proverbium bør omskrives derhen: „at den gode Landmand sætter sine Enge i den Stand, at de, uden deres Skade, kunne afgive en sund og kraftig Næring ogsaa for det løsgaaende Kreatur.“ Først da er Engen, efter min Mening, i sin rette Stilling i Agerbruget; og kan da ikke nægtes Ret til at kaldes en sand Støtte

for Ugerbruget, eller for at komme tilbage til det Proverbium, hvorfra vi gif ud, til at ansees som en sand Moder for Ugeren, hvem den stedse giver, men fra hvem den intet tager.

Staugaard ved Haderslev, i Efteraaret 1846.

P. L. Wiimb.

Blandinger.

Guano.

Ved Schaboe, hvorfra der nu hentes saa megen Guano, ligge stundom Skibe i saadan Mængde — undertiden 150 paa eengang — at samtlige Ladesteder ere besatte og at adskillige Skibe maae vente flere Uger paa at komme til at indtage Ladning. Det var for en Tid siden lykkedes en engelsk Skibsfører, imod at betale £. St. 80, at opnaae Benyttelsen af en Grube samt Laddeplads, hvorhos han dog havde maattet forpligte sig til først at være et andet Skib behjælpelig med at lade, inden han selv begyndte med at indtage Ladning, saa at han først om circa 3 Uger vilde kunne begynde at lade. Denne gjensidige Understøttelse af Skibsmandskaberne afgiver Beviis for de Vanskeligheder, hvormed Indladningen sammesteds er forbundet. Hertil kommer endnu, at Skibene ofte lide meget af den voldsomme Sø, der stundom sætter ind med svære Styrtesøer, og bryder sig paa Kysten. Hvad angaaer Mængden af Guano der paa Den, da antager bemeldte Skibsfører, at den

sjette Deel af Forraadet endnu ikke er udtømt. Gruben, som han vilde tage sin Ladning fra, havde en Dybde af circa 50 Fod.

Man har i England beregnet, at, dersom alle de Skibe, som ere udsendte for at opsøge Guano, komme hjem med fuld Ladning, vil det i Storbritannien indkommende Quantum beløbe sig til over $\frac{1}{2}$ Mill. Centner, d. v. s. et Quantum, der er tilstrækkeligt til dermed at gjøde, ved fireaarigt Omlob, $2\frac{1}{2}$ Mill. Acres Ager, ligesaa meget af Byg og Havre samt af Hvede og Klover: tilsammen et Fladeindhold af 10 Mill. Acres. Men Agerdyrkerne kunde letteligen, istedetfor at høste Nytte af den nye Opdagelse, tabe deres Penge ved samme, dersom de ikke tage sig i Agt for de Bedragerier, som forekomme i Handelen med Guano. Det har i Liverpool viist sig, at hele Ladninger vare forfalskede med „Amber“=Jord, og det i den Grad, at $\frac{3}{4}$ Dele af disse Ladninger bestode af saadan Jord, og at der kun fandtes $\frac{1}{4}$ Deel Guano deriblandt. Denne Blandings Udseende var meget stoffende, og det faldt ikke vanskeligt at blive af med den som Peruanisk Guano. For en Tid siden vare fire til Schaboe bestemte Skibe løbne ind til Frankrige, for at indlade Pariser=Gips, der rimeligviis skulde tjene til nye Forfalskninger.

Et Huusmiddel imod blaa Melk hos Køerne.

Undertiden indtreffer det Tilfælde, at Melken af en eller anden Ko, — sjældent af alle i samme Stald, — antager en blaa Farve, hvorved den ikke alene bliver mørk, men ogsaa giver ubetydeligt Smør. Man giver snart Foderet og snart Køernes Sundhedstilstand Skylden derfor. Maaſkee ligger Sandheden mellem begge. Imidlertid var det godt, om man vidste den sande Årsag, for at man kunde blive istand til at forhindre dette Ondt. Fordum tilskrev man Hereriet denne Ulempe! men siden dette er forsvundet, har man foreslaaet og anvendt mange naturlige Midler.

En Huusmoder har nyligt meddeelt følgende hidtil ubekjendte Middel derimod; det er let at anvende og bestaaer i Rjærnemelk. Denne bliver skeefuldviiis heldet til den nymalkede Melk, naar den kommes i Bøtter for at sætte Fløde. Meer end 2 Spiseskeer fulde behøves der ikke til en Bøtte. — Det samme gjør et Stykke Kulsufferrod (*sypiphylum officinale*), naar det kommes i Melken.

Følgende Middel tjener til at forebygge, at Køerne give Melk, som under Flødeaffætningen bliver blaa. Man tager et Stykke Suurdeig, gyder Vand derpaa, og koges hermed 1 Kande Rummen; man ælter da Massen godt og giver Koen daglig en Haandsfuld, bedst i Vand. Om faa Dage er da Ondet hævet.

Middel til at forbedre harstt Smør.

Vel gives der Midler til igjen at gjøre harstt Smør brugbart; dog er det ogsaa herved at bemærke, at Diemedet vanskeligt opnaaes fuldkomment, naar Smørret aldeles er bedærvet. Forbedringen kan kun skee derved, at de bedærvede Dele adskilles derfra. Dette opnaaes ved Smeltning, Afstumning og Udfældning; — ligeledes ogsaa, naar man dertil sætter Stoffer, som drage det Modbydelige til sig, som f. Ex. Meel, Salt, Løg; derfor er ogsaa det smelte Smør varigst.

Smør, som blot er blevet gammelt og derved har tabt sin fine Smag, behøver kun at æltes med frisk Fløde, derpaa udvaskes og saltet paa ny; hvorved man gjør bedst i at tilsætte lidt Sukker, for at gjengive det den tabte behagelige Smag.

Ligeledes er et nyere Middel, som anvendes i Frankrig, blevet meget roest i offentlige Blade. Det grunder sig paa Charlots Angivelse, at ethvert harstt fiddet Vegem taber sin modbydelige Lugt og igjen bliver hvidt, naar det bringes i en Oplosning af Chloralkali. Til den Ende ælter man nu det harste Smør med en Oplosning af Chloralkali, og lader det staae heri i nogen Tid. Bliver det da smeltet, saa er den flette Lugt og Smag forsvunden. Det bliver derpaa som sædvanligt udvasket med Vand og saltet.

Smørhandlerne i Paris skulle have betjent sig heraf. De tage nemlig en svag Chloralkalioplosning og ælte deres Smør dermed. Naar det herved har tabt sin Ester-smag og sin Farve, saa farve de det igjen med en svag Oplosning af Safran eller Kurkuma (Gurkemeie). Dette Smør bliver nu smeltet, lagt i Trækar og solgt som friskt.